

K2 Δ

- 1999δ

| 2420

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ - Δ. ΧΑΤΖΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ-ΡΩΜΑΪΚΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1961

(217)

19995

2420

I S T O R I A

19995

2420

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ - Δ. ΧΑΤΖΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ-ΡΩΜΑΪΚΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

||||

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1961

• ΑΙΓΑΙΟΝ
• Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

• ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
• ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

• ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

• Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
• ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

‘Ο κόσμος δὲν εἶχε συνέλθει ἀπὸ τὴν κατάπληξιν διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, δύποτε ἐγνώσθη ἡ ἀπίστευτος ἀγγελία τοῦ προώρου θανάτου του. Τί θὰ ἔγινετο μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἔξαράντισιν τοῦ δημιουργοῦ τόσον κολοσσιαίου καὶ πολυνυθέτου οἰκοδομήματος;

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο ἀπὸ τὰ φαινόμενα, τὰ δόποια παρασύρει καὶ ἔξαφανίζει ὁ Θάνατος ἐνὸς προσώπου. Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰς συνεπείχες, αἱ δόποιαι τὴν ἡκολούθησαν, ἥρχισε νέα φάσις τῆς ἀνθρωπίνης ιστορίας καὶ μία ἀπὸ τὰς ἐνδοξότερας περιόδους τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας. Ἡ τιμὴ τῆς διαδόσεως καὶ ἔξαπλώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ δόποιον ἐφώτισε τὴν κατοπινὴν ἀνθρωπότητα, ἀνήκει ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ιστορικὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν θὰ ἔξετάσωμεν.

‘Ο ἔξελληντιμόδιος τῆς οἰκουμένης εἶχεν ἀρχίσει βεβαίως ἐνωρίτερα. Αἱ ἀποικίαι μετέδωσαν ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Καὶ καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος οἱ “Ἐλληνες” δὲν ἔπαυσαν νὰ διεισδύουν διαρκῶς πολυαριθμότεροι μεταξὺ τῶν ξένων καὶ διιγώτερον ἀνεπτυγμένων λαῶν. Ἐ-μποροι, μισθιοφόροι, πολιτικοὶ πρόσφυγες, διπλωμάται, ἱατροί, καλλιτέχναι καὶ αἰχμάλωτοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ περισικοῦ κράτους. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Φοινίκην συναντῶμεν φιλελληνικὰς δυναστείας. Εἰς τὴν Γάζαν κόπτουν τετράδραχμα, τὰ δόποια ἀπομιμοῦνται τὰ ἀττικά.

Αἱ νῦν καὶ δύναμις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέρριψαν τοὺς φραγμούς, οἱ δόποιοι ἔχωριζον τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τοὺς “Ἐλληνας. Μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς διανοίγονται τώρα εἰς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν Ἐλλήνων καὶ ζωογονοῦνται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ κάτοικοι των προσαρμόζονται εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἥθη, ἔξελληνίζονται εἰς μεγαλύτερον ἢ μι-

κρότερον βαθμόν. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον τῶν τριῶν αἰώνων μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν 3ον, 2ον καὶ 1ον π.Χ. αἰῶνα, οἱ νεώτεροι ἴστορικοί, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὡνόμασαν ἐλληνιστικούς χρόνους.

Ἄλλα οἱ "Ελληνες καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐξηγητλήθησαν μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος δὲν κατέρθισαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν ἐνδοῦ νεφροῦ λαοῦ τῆς Ἰταλίας, τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι, λαὸς ἴνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς, ὅρμωμενοι ἀπὸ τὴν μικρὰν καὶ ἀρχικὲς πρωτεύουσάν των Ρόμην, ἰδρύουσι τὴν μεγαλυτέραν αὐτοκρατορίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὑποτάσσουν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Εἰσέρχονται δηλαδὴ εἰς τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὄποιαν εἶχεν ἀκμάσει δὲ ἐλληνικὸς πολιτισμός.

Δέχονται τὴν ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, δικυμορφώνουν νέον τύπον αὐτῆς, τὸν λεγόμενον ἐλληνισμόν, καὶ κυβερνήσαντες ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, διαδίδουν αὐτὸν μὲ δργανον τὴν ἰδικήν των γλώσσαν, τὴν λατινικήν, εἰς δῆλην τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας των, ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν, δηλαδὴ τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν.

¶ Ἐπὸ τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐβλέστησεν δὲ πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων λαῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου μας θὰ ἔξετάσωμεν τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους, εἰς τὸ δεύτερον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

‘Ο αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐδημιούργησε μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὸ κράτος του, διότι ὁ περίφημος κατακτητῆς δὲν εἶχε φροντίσει διὰ τὸν διάδοχόν του. Δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶχεν ὁ ἀδελφός του Φίλιππος Ἀρρεῖος, ἀπὸ ἄλλην μητέρα, ἀνθρωπὸς ἀδόντος πνευματικῶς, καὶ τὸ ἀναμενόμενον τέκνον τῆς Ρωξάνης.

‘Η δύναμις περιῆλθε κατ’ οὐσίαν εἰς τοὺς ἴσχυρούς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποκτήσει φήμην καὶ πλοῦτον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ’ αὐτοὺς ήσαν ὁ Περδίκας (συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, διακριθεὶς διὰ τὰς ἔξαιρετικὰς ὑπηρεσίας του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἔμπιστος τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸν ὅποιον ἀποθνήσκων ὁ βασιλεὺς παρέδωκε τὸν δακτύλιον του, δηλαδὴ τὴν σφραγῖδα του), ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Λεοννᾶτος (ἀνήκοντες εἰς τὴν σωματοφύλακήν του βασιλέως), ὁ Αντίγοος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Εύμενης. Μεγάλην ἴσχυν εἶχεν ἐπίσης ὁ διοικητῆς τῆς Μακεδονίας Αντίπατρος καὶ ὁ υἱός του Κάσσανδρος.

‘Ολοι ἐνεπένεοντο ἀπὸ ἀπειρότερον φύλοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπικρατήσουν. Εὔθυνοι λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἥλθον εἰς φῶς τὰ κακῶς μέχρι τότε κρυπτόμενα πάθη καὶ αἱ ἀντίζηλαι καὶ ἡ σύγκρουσις ἥρχισεν ἥδη πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ. Ἄλλα πρὸς στιγμὴν κατώρθωσαν νὰ συνεννοθοῦν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Οἱ Φίλιππος Ἀρρεῖος ἀνεκρύγθη βασιλεὺς μὲ τὸν ὄρον νὰ συμβασιλεύσῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ρωξάνης. Πλησίον του ἐτέθη ὡς ἐπίτροπος ὁ Περδίκκας μὲ τὸν τίτλον τοῦ χιλιάρχου. Μετὰ τρεῖς μῆνας ἡ Ρωξάνη ἐγένενη σύιδην.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οι Ἀθηναῖοι, οἱ ὄποιοι ἥδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔξυπνοῦσαν μὲ τὸ ἑρώτημα εἰς τὰ χεῖλη (« τέθνηκε Φίλιππος ; »), ἥτο ἀδύνατον ν' ἀκούσουν τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου καὶ νὰ μείνουν ἡσυχοι. Κατ' ἀρχὰς ἐδύσκοιενθῆσαν νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν εἰδήσιν. Ὁ περιβότος δημαγωγὸς Δημάδης ἐφώναζεν : 'Η «οἰκουμένη θὰ ἐγέμιζεν ἀπὸ τὴν ὁσμήν του, ἢν ἀπέθνησκεν ὁ Ἀλέξανδρος ! ».

Ο Δημοσθένης ἀποσίλαζεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔξοριστος. 'Αλλ' ἔως δου φάσῃ, ὑπῆρχεν ὁ φίλος του 'Ὑπερείδης. Μάτην ὁ γηραιὸς Φωκίων συνεβούλευσεν εἰς τὴν ἀμέσως συγκροτηθεῖσαν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου σύνεσιν.

'Η φιλοπόλεμος μερὶς ὑπερίσχυσεν. Ο Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι του ἐτέθησαν εἰς κίνησιν. Οι Αἰτωλοὶ καὶ πολλαὶ πόλεις ἤκουσαν τὴν πρόσκλησιν. Οι Ἀθηναῖοι ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τὸν δραστήριον καὶ ἵκκνὸν ἀρχηγὸν μισθοφόρων Λεωφόρον η ν, τὸν ὄποιον εἶχον ὑποστηρίξει κρυφίως οἱ δημοκρατικοὶ νὰ διατηρῇ μισθοφόρους εἰς τὸ Ταίναρον.

Ο Λεωσθένης κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας. Ο Ἀντιπάτρος ὁ ὄποιος ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν του μὲ 13.000 πεζοὺς καὶ 600 ἵπποις, ἀπεκρούσθη καὶ ἤναγκασθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Λαμίαν, ὅπου ἐπολιορκήθη. Διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὠνομάσθη Λαμιακὸς πόλεμος. Σχεδὸν δὴν ἡ μέση 'Ελλάς καὶ πολλαὶ πολιτεῖαι τῆς Πελοποννήσου προσεχώρησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

'Αλλ' ὁ Λεωσθένης ἐφονεύθη εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Λαμίας καὶ ἡ συνοχὴ τῶν συμμάχων ἥρχισε ωκεανοῦται, ἐνῷ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ἔσπευδον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ὁ Λεοννᾶτος καὶ ὁ Κρατερός.

Πρῶτος ἔφθασεν ὁ Λεοννᾶτος. Οἱ 'Ελληνες ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας, διὰ νὰ συναντήσουν αὐτόν. Εἰς πεισματώδη σύγκρουσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔπεσεν ὁ Λεοννᾶτος, τὸ ἵππικόν του ὑπεχώρησε, τὸ πεζικόν του ὅμως ἐκράτησε τὴν θέσιν του καὶ τὴν ἐπομένην ἡγάθη μετὰ τοῦ ἔξελθόντος ἀπὸ τὴν Λαμίαν Ἀντιπάτρου.

Ο πόλεμος ἔλαβε κακὴν τροπὴν διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ιδίως εἰς τὴν θάλασσαν. Ο στόλος των ὑπέστη δεινὴν ἥτταν πρῶτον εἰς τὴν 'Αρβιδον ὄστερον παρὰ τὴν Ἀμοργὸν, κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ναυμαχίαν, ἡ ὄποια ἐδόθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὄδατα μετὰ τὴν Σαλαμῖνα (ἄνοιξις

τοῦ 322). Μὲ τὸ κτύπημα αὐτὸν « ἔσβησε διὰ παντὸς ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ καὶ μετ' αὐτῆς τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν », ὅπως ἔγραψεν ὁ Γερμανὸς ίστορικὸς Μπέλοχ.

Τὸ θέρος ἔφθασεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ὁ Κρατερὸς καὶ αἱ δυνάμεις τῶν Μακεδόνων ἀνῆλθον εἰς 50 περίπου χιλιάδας, ἐξ ἤν 5.000 ἵππεις. Εἰς μάχην παρὰ τὴν Κραννῶνα τῆς Θεσσαλίας οἱ "Ελλήνες 25 χιλ. πεζοί, 3.500 ἵπποις ἡττήθησαν (5 Σεπτεμβρίου 322).

Αἱ πόλεις ἐδέχθησαν κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ συνθηκολογήσουν χωριστά. Οἱ Αἰτωλοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἀπόρθητα δρη των. 'Αλλ' αἱ Ἀθηναὶ εὑρέθησαν πρὸ ἐσχάτου κινδύνου. 'Ο Ἀντίπατρος ἔφθασε πρὸ τῆς πόλεως, ὁ μακεδονικὸς στόλος ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὸ περίγωρα. 'Τπεχρεώθησαν νὰ δεχθοῦν μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Δημάδου τοὺς σκληροὺς δρους τοῦ νικητοῦ: φρούρῳ μακεδονικὴ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Μουνυχίαν, νὰ πληρώσουν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, νὰ παραδώσουν τοὺς ἔχθρούς τῶν Μακεδόνων νὰ περιορίσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ νὰ παραδώσουν τὴν Σάμον. 'Ο Ἀντίπατρος ἐσχεδίαζε μάλιστα, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς μακεδονίζοντας, νὰ ἐκτοπίσῃ εἰς τὴν Θράκην ἢ τὸν Πόντον ὀλόκληρον « τὸν δημοκρατικὸν ὄχλον τῶν Ἀθηνῶν ».

'Ο 'Τπερείδης, παραδοθεὶς εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ἐφονεύθη. 'Ο Δημοσθένης, καταφυγὼν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ (Πόρω) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀπειλούμενος ν' ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν ἀπὸ καταφθάσαντας « φυγαδοθήρας » τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐπει τὸ δηλητήριον, τὸ ὅποιον εἶχε μεθ' ἔκυτον, διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ἐν ὅρᾳ ἀνάγκης.

'Ο Ἀντίπατρος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκατέστησε φιλικὰ πρὸς αὐτὸν καθεστῶτα καὶ τὸ φινέπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους (322) ἐπετέθη μετὰ τοῦ Κρατεροῦ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ δόποιοι κατὰ τὰ ἔτη αὐτὸν εἶχον γίνει σημαντικὴ δύναμις εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡπείλουν τὰ πλευρὰ τοῦ μακεδονικοῦ κράτους. 'Αλλ' εἰδήσεις ἐξ Ἀσίας ὑπεχρέωσεν τοὺς δύο στρατηγοὺς νὰ διακόψουν τὴν ἐπιχείρησιν, διὰ νὰ ἔτοιμασθοῦν κατὰ τῶν παλαιῶν ἐν ὅπλοις συναδέλφων των. 'Ηργιζεν ὁ ἔζοντωτικὸς ἀγῶν μεταξὺ τῶν διαδόχων.

ΑΓΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου χρόνων εἶναι οἱ πεισματώδεις καὶ καταστρεπτικοὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν

στρατηγῶν του διὰ τὴν ἐπικράτησιν. Ὡς Μ. Ἀσία καθὼς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀνεστατώθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφὰς ἀπὸ τοὺς πολέμους. Ἐδημιουργήθη ἀστάθεια καὶ χάος, ἀπὸ τὸ ὅποιον οὐδεὶς ἐγνώριζε τί θὰ προκύψῃ. Αἱ συμμαχίαι ἀντεστρέφοντο διαρκῶς, τολμηροὶ ἀνδρες ἀνεπήδων ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ ἐνεφανίζοντο μὲνέναι δύναμιν καὶ νέας διεκδικήσεις.

Παριστάμεθα ἐπανειλημμένως πρὸ τοῦ ἔξης φαινομένου: Εἰς τῶν ἀρχηγῶν ἀποκτῷ μεγάλην δύναμιν καὶ προσπαθεῖ νὰ γίνη μόνος κύριος εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος, ὑποτάσσων τοὺς ὄλλους. Κατ’ αὐτοῦ συνασπίζονται οἱ ἄλλοι καὶ συντρίβουν τὴν δύναμίν του. Τοῦτο ἐπεχειρήσεις κατ’ ἀρχὰς ὁ Περδίκκας, ἀργότερον μετὰ περισσοτέρας πιθανότητος ὁ Ἀρτίγορος.

Οἱ χρόνοι αὐτοὶ εἶναι περίοδος ἀναστατώσεως, ἀναρχίας καὶ θλιβερῶν καταστροφῶν. Μαρτυροῦν ὅμως καὶ καταπληκτικὴν ζωτικότητα, παράτολμον σθένος, ἐφευρετικότητα καὶ ἀντοχὴν τῶν Μακεδόνων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ὑπερβαίνουσαν τὰ συνήθη μέτρα. Ἡ παρουσία προσωπικοτήτων μὲν ἀκαμπτον φιλοδέξιαν καὶ φλογερὰν ὄρμὴν διὰ κυριαρχίαν χαρακτηρίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους. Ζωηρότατον μέρος ἔλαβον εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀντετικήσεις καὶ γυναῖκες τῶν Μακεδόνων ἀρχηγῶν.

ΤΟ ΤΕΑΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΔΙΚΚΑ

Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη διτὶ τὸ κράτος εἶχεν ὑπερινικήσει τὴν κρίσιν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐβασίλευσεν ἡσυχία μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Εὐμένης μὲν τὴν βοήθειαν τοῦ Περδίκκα ὑπέταξε τὴν πρὸς τὸν Πόντον Καππαδοκίαν, ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἀρμενίας ἔβαινεν ὄμαλῶς, ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατέλαβε καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος τὴν Κυρηναϊκήν. Αἱ ἀντιθέσεις τῶν ἀρχηγῶν ἐφαίνοντο ἔξομαλυνόμεναι διὰ τῶν μεταξύ αὐτῶν συνοικεσίων. Ὁ Περδίκκας, ὁ Πτολεμαῖος, καὶ ὁ Κρατερὸς συνεζεύχθησαν τρεῖς ἀδελφάς, θυγατέρας τοῦ γηραιοῦ Ἀντιπάτρου.

Ἄλλα δὲν ἥργησαν νὰ φανοῦν τὰ προμηνύοντα τὴν θύελλαν νέφη. Ὁ Περδίκκας ἐδείκνυε καθ’ ἐκάστην περισσότερον τὰς μοναρχικάς του διακρίσεις.

'Επωφεληθεὶς τῆς συμφιλιώσεως ἐφόνευσεν ὑπούλως τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ πεζικοῦ, οἱ ὄποιοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὸ κλῆμα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πεζικοῦ Μελέτιον, εἰς ναόν. Απαλλαγεὶς τῶρα τῶν ἀντιπάλων του ἔγινε πραγματικὸς κύριος τοῦ κράτους, ἔχων διδούλον δργανὸν τὸν βασιλέα Ἀρριδαῖον Οὔτω, διὸ ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων καὶ αὐτοκράτορος ἐπιμελητῆς, εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς, ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγίδα καὶ ἀπέβη παντοδύναμος κυβερνήτης τῆς αὐτοκρατορίας.

"Ἐμπιστον συνεργάτην εἶχε τὸν Εὐμένη τὸν Καρδιανὸν (ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πόλιν τῆς Θράκης Καρδίαν), τὸν μόνον μὴ Μακεδόνα ἀπὸ τοὺς ἐπιτελεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, γραμματέα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του, ὁ ὄποιος ἀνέπτυξεν ἔξαιρετικὰς πολιτικὰς καὶ στρατηγικὰς ικανότητας κατὰ τὴν θυελλώδη αὐτὴν ἐποχήν. Μετὰ τοῦ Περδίκκα συνειργάζετο καὶ ἡ αὐταρχικὴ καὶ φιλόδοξος μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὁλυμπιάς. 'Ο Περδίκκας ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Κλεοπάτραν καὶ ἀπέπεμψε κατ' ἀξίωσιν τῆς μητρός της Ὁλυμπίαδος τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀντιπάτρου Νίκαιαν.

"Οταν δομως ἐπεχείρησε νὰ συλλάβῃ τὸν σατράπην τῆς Φρυγίας Ἀρτίγονο, ἐναντίον του συνησπίσθησαν ὁ Ἀντίγονος, ὁ υἱὸς του Δημήτριος, ὁ μετὰ ταῦτα περίφημος ὑπὸ τὸ ὄνομα Πολιορκητής, ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Κρατερὸς καὶ εἰς τὴν συμμαχίαν προσεγγώρησαν ὁ Λισίας τῆς Θράκης καὶ ὁ Πτολεμαῖος τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Περδίκκας ἀνέθεσεν εἰς τὸν Εὐμένη καὶ ὁ Ἰδιος ἀνέλαβε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου.

'Ἐπι κεφαλῆς τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ, τὸν ὄποιον συνάδευσον καὶ οἱ βασιλεῖς Ἀρριδαῖος καὶ Ἀλεξανδρος (υἱὸς τῆς Ρωξάνης), ἔφθασε τὴν δυνιξιν τοῦ 321 εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς σατραπείας τῆς Αἰγύπτου. 'Εκεῖ ἥθελησε κατὰ τὰ μακεδονικὰ ἔθυμα νὰ δικασθῇ καὶ νὰ καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ δι Πτολεμαῖος διὰ τὴν ἀπειθείαν του εἰς τὰς βασιλικὰς διαταγάς. 'Ο στρατὸς δομως ἥθιώσε τὸν Πτολεμαῖον.

"Οταν παρὰ ταῦτα ἐπέμεινε νὰ δικαΐη ὁ στρατὸς τὸν Νεῖλον καὶ εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν ἐπνίγησαν πολλοὶ στρατιῶται, γενόμενοι βορὰ τῶν κροκοδειλῶν, οἱ ἀξιωματικοὶ ἔξηγειρον τὸν στρατὸν καὶ δι Σέλευκος εἰσελθὼν μετ' ἄλλων εἰς τὴν σκηνὴν του, ἐφόνευσαν τὸν

Περδίκκαν (321). Εἰς τὴν Ἀσίαν ὅμως ὁ μεγαλοφυῆς στρατηγὸς Εὐμένης, μένων πιστὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ εἰς τὸν Περδίκκαν, ἀπέκρουσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν. Εἰς τὴν μάχην ἐφονεύθη ὁ Κρατερός.

ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ

'Ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ Περδίκκα αὐτολήθη πρωτίστως ὁ Ἄντιγονος, ἔλκων καὶ αὐτὸς τὸ γένος ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὄνομα-ζόμενος Μονόφθαλμος καὶ Κύκλωψ ἔνεκα τῆς παθήσεως τοῦ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ του. "Ἐγινεν ὁ γενάρχης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Ἀντιγονιδῶν, ὁ ὄποιος οἴκος βραδύτερον — ἀπὸ τοῦ 276 — ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οὗτος ἀνεδείχθη ἐκ τῶν δραστηριωτέρων διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

'Ο Ἀντίγονος (382 - 301) εἶχε διακριθῆ ὡς εἰς ἐκ τῶν ἴκανωτέρων στρατηγῶν τῆς Μακεδονίας, ἥδη ἐπὶ Φιλίππου Β', πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Προσέφερεν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ διωρίθη μετὰ τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ 333 καταλήψιν τῆς Μεγάλης Φρυγίας στράπης αὐτῆς, κριθεὶς ὡς ὁ καταληλότερος διὰ τὴν κυβέρνησιν τῆς περι-στοιχίζουσας ἀπὸ ληστρικὰς δρεινὰς φυλὰς χώρας.

Μετὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Περδίκκα οἱ Μακεδόνες στρατηγοὶ συνεφότησαν τὸ 321 συνέλευσιν εἰς τὸν Τριπαράδεισον, πόλιν τῆς Κοιλῆς Συρίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, πρὸς νέαν διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων, καὶ σατραπειῶν, ἀφοῦ εἶχεν ἐκλείψει καὶ ὁ Κρατερός. Ἡ συνέλευσις ὑπῆρξε θορυβώδης. Ἡ πειλήθη πάλιν σύγκρουσις τῶν ἵππων καὶ τοῦ πεζικοῦ. Οἱ συνετός Πτολεμαῖος ἥρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ ἀξιωμα τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιμελητοῦ. *

Εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Τριπαραδείσου τὸ ἀξιωμα τοῦ ἐπιμελητοῦ ἐδόθη εἰς τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῶν στρατηγῶν Ἀντίπατρον. Ο δολοφόνος τοῦ Περδίκκα Σέλευκος ἔλαβε τὴν σατραπείαν τῆς Βαρυλῶνος. Ἡ ἔξουσία τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ πραγματικοῦ ὑπευθύνου τῆς στάσεως κατὰ τοῦ Περδίκκα, αὐξάνεται. Εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ τιμωρία τοῦ Εὐμένους. Οἱ παλαιοὶ ἐν δπλοῖς σύντροφοι τοῦ κατακτητοῦ κηρύζουν ἔνοχον καὶ ἐκτὸς νόμου τὸν μόνον, ὁ ὄποιος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του.

ΕΤΜΕΝΗΣ

Τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη (320 - 316) ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς πει-
σματώδεις ἀγῶνας μεταξὺ Ἀντιγόνου καὶ Εὔμενους, οἱ δοποῖοι κατέλη-
ξαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ τελευταίου.

‘Ο Εὔμενης εἰς τὰς μάχας αὐτὰς ἀπέκτησε τὴν φήμην μεγάλου στρα-
τηγοῦ. ‘Αλλ’ εἶχεν εἰς βάρος του τὴν καταγωγὴν του. Κατὰ τὴν κρίσιμον
στιγμὴν οἱ Μακεδόνες ἀξιωματικοὶ τὸν ἐγκατέλειψαν, διὰ νὰ προσχωρή-
σουν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του. Αὐτὸς ἔγινεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ὅταν ὁ
Εὔμενης μετὰ καταπληκτικὴν ἄμυναν ἐστράφη εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐφρά-
την καὶ Τίγρητο χώρας, διοῦ ὠργάνωσε στρατὸν καὶ ἐνίκησε τὸν ἐλ-
θόντα κατ’ αὐτοῦ κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Σελεύκου Ἀντίγονον. ‘Αλλ’
εἰς νέαν σύγκρουσιν ὁ Πευκέστας μὲ τοὺς ὑπὸ αὐτὸν 10.000 Πέρσας ηγό-
μόλησεν εἰς τὸν Ἀντίγονον καὶ οἱ ἀργυράσπιδες συνέλαβον τὸν Εὔμε-
νην καὶ παρέδωσαν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀντίγονον, ὁ δοποῖος τὸν ἐφόνευσεν.

‘Ο Ἀντίγονος κατεδίωξε καὶ ἐξώντωσεν ἀκόμη καὶ τοὺς βοηθή-
σαντας αὐτόν, ὅσοι ἦτο δυνατὸν νὰ διεκδικήσουν πρὸς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν.
Κινδυνεύσας καὶ ὁ Σέλευκος, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὴν σατραπείαν του,
τὴν Βαβυλῶνα.

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ

‘Ο Ἀντίγονος ἦτο κύριος τῆς Ἀσίας πλουσιώτατος, διότι κατέ-
λαβε τοὺς θησαυροὺς εἰς τὰ Σοῦσα καὶ τὰ Ἐκβάτανα. Οἱ πόροι του
ἀνήρχοντο εἰς 11.000 τάλαντα τὸ ἔτος καὶ εἶχεν ἀπόθεμα 40.000 τά-
λαντα. Διετήρει ἐμπειροπόλεμον στρατόν, ὁ δοποῖος ἀνήρχετο εἰς 70.000.
Δικαίως λοιπὸν ἀπέβλεπεν εἰς ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς κλη-
ρονομίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

‘Ο κατ’ αὐτοῦ συνασπισμὸς ἦτο ἀναπόφευκτος. ‘Ο Κάσσανδρος, ὁ Λυ-
σίμαχος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος συνηγώθησαν. Εἰς τὸν ἐπακολου-
θήσαντα τετραετῆ πόλεμον (315 - 311) ὁ Ἀντίγονος ἀναπτύσσει
θαυμαστὴν στρατηγικὴν καὶ διπλωματικὴν ἴκανότητα. ‘Αλλ’ ὁ Πτο-
λεμαῖος τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν μεσημβρινὴν Συρίαν, ὁ δὲ Σέλευκος μὲ 800
πεζοὺς καὶ 200 ἵπποις — τοὺς δοποίους δανείζεται ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον —
σπεύδει εἰς τὴν σατραπείαν του τῆς Βαβυλῶνος, βασιζόμενος εἰς τὴν
ἀγάπην τῶν κατοίκων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΗΣ (337 - 283)

‘Η τύχη φαίνεται στρεφομένη κατά τοῦ Ἀντιγόνου. Ὁ Πτολεμαῖος ἐδημιούργησε σπουδαίαν ναυτικὴν δύναμιν. Τὸ 309 ἐμφανίζεται εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας, τὸ 308 διασχίζει τὰς Κυκλαδας καὶ καταλαμβάνει τὴν Κόρινθον καὶ τὰ Μέγαρα. Ὁ Κάσσαρδος, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου,

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὁ Πολιορκητής (337 - 283)

Ἐπὶ νομίσματος. Φορεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα.

τοὺς πεντεροὺς πόρους τῆς πόλεως, ἡ ὁποίᾳ ἀριθμεῖ μόλις 21 χιλιάδας πολίτας.

Τότε ἀπεκαλύφθη ἡ ἔξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου Δημητρίου, δόποιος μετ' ὀλίγον ἔλαβε τὸν τίτλον Πολιορκητὴς (πορθητὴς πόλεων) καὶ κατά τὴν πολυτάραχον εἰκοσιπενταετῆ δρᾶσιν του ἀνεδείχθη ὁ ἔξοχώτερος τῶν. Επιγόνων, δπως ὀνόμασκαν τοὺς υἱοὺς τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

‘Ο Δημήτριος ὁ Πολιορκητής ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἔζησεν εἰς στρατόπεδα καὶ μάχας. Τὴν στρατιωτικὴν του προποιείαν ἔκαμεν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ πατρός του κατά τοῦ Εὐμένους. Μόλις εἰκοσαετῆς ἔλαβε μέρος εἰς μάχην ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἑταίρων καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (316) ὠδήγησε τὸ δεξιὸν κέρας. Ρωμαλέος, σοβαρός, μὲ παράστημα μεγαλοπρεπές, ἐγοήτευε μὲ τὴν γλυκεῖαν μορφήν του καὶ τὴν εύστροφίαν τοῦ πνεύματος. Παρουσίαζέ μεγάλην ὄμοιότητα μὲ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον. Πολ-

λοι μάλιστα ισχυρίσθησαν διτε εἰς μερικὰ χαρίσματα ἢ το ἀνώτερος ἐκείνου. Παρὰ τὴν δρμητικὴν φύσιν καὶ τὸν βίαιον χαρακτῆρα ἢ το φιλόμουσος καὶ συνεπάθει τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην.

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

'Ο Δημήτριος ἐδέχθη μ' ἐνθουσιασμὸν τὸ 307 τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς του νὰ ἀπέλευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κασσάνδρου, ἐπειδὴ ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ νὰ ἔξυμνηθῇ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐλεύθερωτῆς καὶ σωτῆρος. Τὴν δόξαν αὐτὴν ἐπροτίμα ἀπὸ τὰς δάφνας νικῶν εἰς τὴν Ἀσταν. Εἰς τὴν ἐπιγείρησιν εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Μόλις ὁ στόλος του ἐφάνη πρὸ τοῦ Πειραιῶς, ἡ πόλις παρεδόθη.

'Ο Δημήτριος ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου μὲ 250 πλοῖα, ἔφθασεν εἰς τὸ Σούνιον καὶ μὲ 20 μόνον ἐκλεκτὰ πλοῖα κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιᾶς, τὸν ὅποιον εὗρεν δικλειστὸν. Ἐπεφάνη τότε ἐν ὅῃ τῇ λάμψει τῆς πανοπλίας του ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυαρχίδος, ἀνεκόνωσε διὰ κήρυκος ὃτι ἥρχετο ν' ἀπέλευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ν' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πάτριον πολίτευμα. 'Ο Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐδραπέτευσεν εἰς Θήβας καὶ ἐκεῖθεν διεπεραιώθη εἰς τὴν Λέροπτον, εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ἀντίπαλον τοῦ Πολιορκητοῦ. 'Η εἰσοδος τοῦ Δημητρίου εἰς Ἀθήνας ἔγινεν ἐν μέσῳ ἀπεράντων ἐπευφημιῶν. 'Απενεμήθησαν εἰς αὐτὸν θεῖαι τιμαί. 'Ο δῆμος ἐψήφισε νὰ στηθῶσι χρυσᾶ ἀρμάτα μετὰ τῶν εἰκόνων τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ πατρός του Ἀντιγόνου παρέδη τοὺς ἀδριάντας τῶν τυφλωνοτόνων Ἀρμοδίους καὶ Ἀριστογείτονος καὶ νὰ ἰδρυθῇ βωμὸς εἰς αὐτοὺς μετὰ τῆς προσηγορίας τῶν « Σωτήρων » καὶ νὰ διορίζεται κατ' ἔτος λεπρέων αὐτῶν. 'Αλλὰ μὲ τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὴν ἀσυγχώρητον διαγωγὴν του ὁ Δημήτριος ἀπεγήτευσε τοὺς θυμαστάς του. (Πλούταρχος, Βίος Δημητρίου).

Τὸ 306 ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τὰς δυνάμεις τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου· πρῶτον εἰς τὴν ἔηραν τὸν ἀδελφόν του Μενέλαον· ἔπειτα τὸν ἴδιον εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν μετὰ τοῦ στόλου ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου ἔγινεν ἔνδοξον καὶ ἀπὸ τότε ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν « Πολιορκητῆς » διὰ τὴν τεχνικὴν ἴκανότητα καὶ ἐφευρετικότητα εἰς τὴν πολιορκίαν.

ΤΟ ΒΑΣΙΑΙΚΟΝ ΣΤΕΜΜΑ

'Η εἰδησις τῆς μεγάλης νίκης ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀντίγονον, ἐνῷ

εκτιζε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὁρόντου ποταμοῦ τῆς Συρίας τὴν πόλιν Ἀντιγόνειαν, καὶ ἐπανηγυρίσθη μὲν ζωηρὰς ἐκδηλώσεις. Ὁ Ἀντίγονος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ ἐστέφθη μὲν τὸ διάδημα.

Οἱ γέρων βασιλεὺς ηὐχαρίστησε τὸν νικητὴν υἱὸν δι' ἐπιστολῆς, ἡ οποῖα ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν « τῷ βασιλεῖ Δημήτρῳ » καὶ ἔστειλε μετ' αὐτῆς διάδημα βασιλικόν. (Πλούταρχος, Δημήτριος, ΙΙΙ'). Ἐνθύμια τῆς νίκης εἶναι τὰ λαμπρὰ τετράδραχμα, τὰ ὁποῖα φέρουν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν « Δημήτριον Βασιλέως » καὶ τὸν Ποσειδῶνα μαχχόμενον ἐπὶ τῆς άλλης τὴν Νίκην δρύιναν ἐπὶ τῆς πρώφρας τριήρους σαλπίζουσαν καὶ ὀρμῶσαν πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὴν νίκην αὐτὴν παρέστησαν καὶ ὡς μαρμάρινον ἄγαλμα, τοῦ ὁποίου, δπως θὰ ξδωμεν, σωζεται ἀντίγραφον, ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

Τὸν Ἀντίγονον ἀπεμιμήθησαν τὸ αὐτὸν ἔτος, 306, οἱ ἄλλοι στρατηγοί. Ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Οἱ δύο διάδοχοι καὶ ὁ δόλκηληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχον ἔχονταθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αίματηρᾶς πάλης τῶν διαδόχων. Ἡ διάσπασις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο δριστική.

Η ΕΝ ΙΨΩ ΜΑΧΗ (301 π. Χ.)

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ Δημήτριου, ὁ Ἀντίγονος ἐπίστευσεν ὅτι ἥτο δυνατὸν νὰ καταβάλῃ δριστικῶς τοὺς ἀντιπάλους. Ἄλλ' ἡ κατὰ τῆς Αἴγυπτου ἐκστρατεία, ἐπιχειρηθεῖσα μετὰ σημαντικῶν δυνάμεων, ἀπέτυχεν, ὅπως πρὸ 16 ἐτῶν τοῦ Περδίκκα. Ὁ δὲ Δημήτριος ἐσπαταλήσεις τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν ἄδικον καὶ ἀσκοπον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ὀυδετέρας Ρόδου, τὸ 305. Ἡ πολιορκία τῆς ἀκμαίας τότε ἐμπορικῆς πόλεως ἔγινεν ὀνομαστή, διότι ἀπέδειξε τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Πολιορκητοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντοχὴν τῶν ὑπερασπιστῶν.

Μετὰ τὰς ἀποτυχίας αὐτάς οἱ σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ πλήξουν τὸν Ἀντίγονον εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὰς σημαντικὰς δυνάμεις τοῦ Σελεύκου καὶ τοῦ Λυσιμάχου προσετέθησαν καὶ αἱ τοῦ Κασσάνδρου, ἀποσταταλεῖσαι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, δταν δ Ἀντίγονος ἐκάλεσεν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα τὸν Δημήτριον, ὁ δποῖος εἶχε περισφίξει τὸν Κάσσανδρον. Αἱ δυνάμεις τοῦ Πτολεμαίου εἰσέβαλον εἰς τὴν Συρίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπολογισμὸν δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

'Η ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Ἰψὸν τῆς Φρυγίας τὸ 301. Οἱ ἡνωμένοι στρατοὶ τοῦ Σελεύκου, τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ Κασσάνδρου ἐνίκησαν κατὰ κράτος. Ὁ Ἀντίγονος, γέρων ὄγδοηκοντούτης, ἐφονεύθη. Ὁ Δημήτριος μόλις διεσώθη μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του. Τὴν νίκην ἔδωσαν κυρίως οἱ 400 ἐλέφαντες τοὺς ὅποιους εἶχε κομίσει ὁ Σέλευκος ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν.

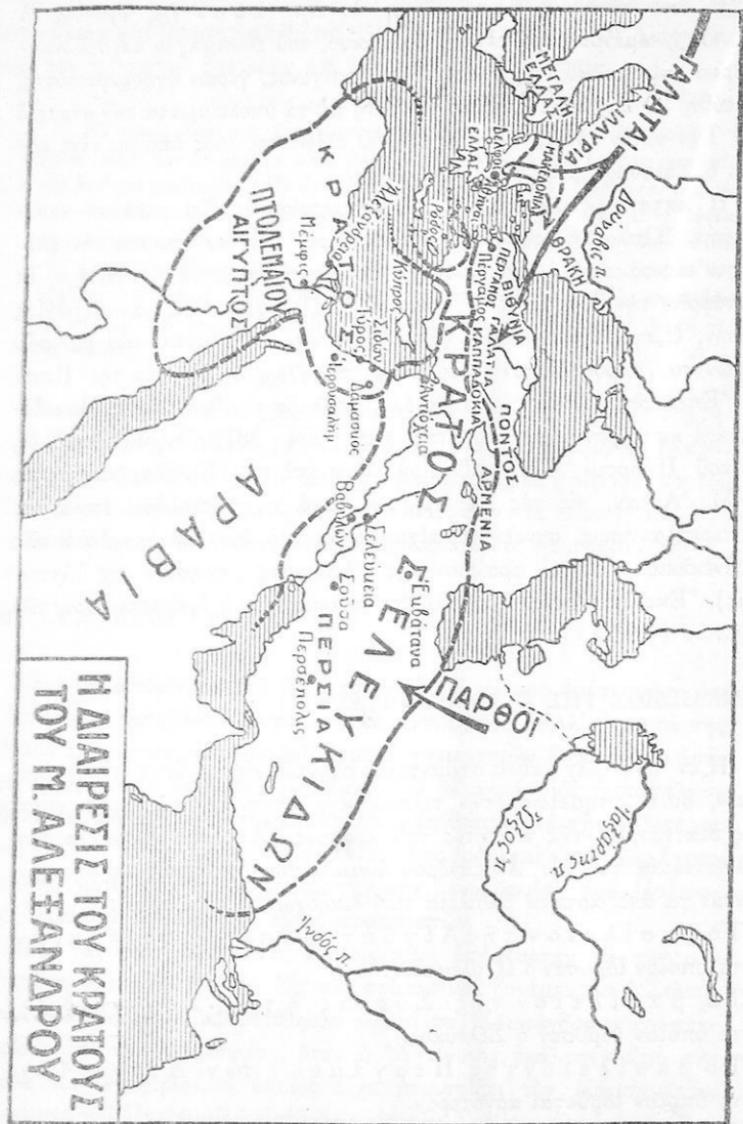
'Η καταπληκτικὴ ιστορία τοῦ Δημητρίου ἀρχίζει μετὰ τὴν καταστροφήν. Ὡπλισμένος μὲ τὴν ἀνεξάντλητον εὐφύτευν του καὶ τὴν ἀδάμαστον εἰς τὰ ἀτυχήματα ἀντοχήν του κατώρθωσε νὰ ἀναγεννήσῃ ἐκ τῆς τέφρας τὴν δύναμιν του, συναθροίζων χρήματα διὰ λαφυραγγίας πόλεων, ἔξαγοράζων μισθοφόρους, συνεννοούμενος μετὰ τῶν παλαιῶν ἐγχθρῶν του, προσελκύων νέους, ὅπως τὸν Πύρρο, βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας καὶ κατεῖχεν αὐτὸν ἐπὶ ἐπτὰ ἔτη (294 - 287). Ἐξεδιώχθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Πύρρου. Ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, κατέβη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὰς Σάρδεις, καὶ μετὰ περιπετειώδεις ἐπιδρομὰς καὶ περιπλανήσεις, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Σελεύκου, ὁ δόποιος τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀπαμείας (πλησίον τῆς Ἀντιοχείας). Ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ θυελλώδης πολεμιστής, ὁ διαπρεπέστερος τῶν ἐπιγόνων (283).

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

'Η ἐν' Ἰψῷ μάχῃ εἶναι σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ιστορίαν τῶν διαδόχων, διότι ἐσημείωσε τὴν τελειωτικὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ κληρονομία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διαμελίζεται δριστικῶς καὶ δημιουργοῦνται τὰ ἀνεξάρτητα βασίλεια τῶν διαδόχων. Ταῦτα εἶναι :

- 1) Τὸ βασίλειον τῆς Αιγύπτου ἢ τῶν Πτολεμαίων, τὸ δόποιον ἰδρυσεν δι Πτολεμαῖος.
- 2) Τὸ βασίλειον τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, τὸ δόποιον ἰδρυσεν δι Σέλευκος.
- 3) Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου ἢ τῶν Ἀτταλιδῶν, τὸ δόποιον ἰδρύεται ἀργότερον.
- 4) Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας.

Πλὴν τούτων δημιουργοῦνται ἐθνικὰ κράτη, ιδρυθέντα ἀπὸ

Η ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

έγχωρίους ήγεμόνας, τὰ λεγόμενα βαρβαρικά βασίλεια: τὸ βασίλειον τῆς Βακτρίανῆς, τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων (εἰς τὴν ἐνδοτέραν Ἀσίαν) καὶ τὰ μικρότερα βασίλεια τῆς Μ. Ἀσίας: τῆς Αρμενίας, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Γαλατίας.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

Τὰ κράτη, τὰ ὅποια ίδρυθησαν εἰς ξένας χώρας ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξανδρου, διοικητικῶς ὀργανώθησαν κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Μακεδόνων. 'Αλλ' ὑπῆρχε ριζικὴ διαφορά μεταξὺ τῶν βασιλείων τούτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Μακεδονίας. 'Εκεῖ τὸ κράτος ἦτο ἔθνικόν, ἐστηρίζετο ἐπὶ ἐνὸς λαοῦ, τοῦ μακεδονικοῦ, ὁ ὅποιος ἔθεωρει ίδιον του τὸ κράτος καὶ τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν. Ἀντιθέτως, εἰς τὰ κράτη τῶν διαδόχων ὁ λαὸς ἦτο ξένος καὶ οἱ Μακεδόνες μικρὰ μειούμηφία, ἡ ὅποια ἐκράτει τὴν ἔξουσίαν μὲ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Οἱ 'Ελληνες ἐπεβλήθησαν μὲ τὴν δραστηριότητα, τὴν τόλμην, τὴν ἀνωτέραν εὐφύτευσην των, ἀνέπτυξαν τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ ἐδημιούργησαν τὴν οἰκονομικὴν εὔεξίαν τοῦ τόπου. 'Αλλὰ δὲν ἐπῆλθε στενωτέρα ψυχικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς κυριάρχου τάξεως καὶ τῶν ὑποτελῶν, μολονότι οἱ Μακεδόνες ἐφάνησαν ἐπιδέξιοι διπλωμάται καὶ περιποιήθησαν τοὺς ἔγχωρίους σεβασθέντες τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη των. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ ἐκτὸς τῆς 'Ελλαδὸς ίδρυθέντα ὑπὸ τῶν διαδόχων κράτη δὲν εἶχον στερεάς βάσεις, ὅπως τὰ καθαρῶς ἔθνικά.

'Ἐν τούτοις διετηρήθησαν περίπου τρεῖς αἰώνας καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὰ ἐλληνικὰ ἥθη καὶ ἡ ἐλληνικὴ παιδεία εἰσεχώρησαν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. 'Ο ἔξελληνισμὸς δηλαδὴ τῆς Ἀνατολῆς ἔξηκολούθησεν ἐντονώτερον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Διὰ τοῦτο ὀνόμασαν τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξανδρου μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ρωμαίων ἐλληνιστικούς χρόνους ἢ χρόνους τῶν διαδόχων καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων ἐλληνιστικὰ κράτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

1. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Η ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

‘Η εύδαιμων χώρα τοῦ Νείλου περιῆλθεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον, τὸν συνετὸν καὶ πεπιραμένον υἱὸν τοῦ Λάγου. ‘Ἐνεκα τούτου οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου ὀνομάζονται Λαγίδαι. ’Ονομάζονται καὶ Πτολεμαῖοι, διότι ὅλοι φέρουν αὐτὸν τὸ ὄνομα.

Τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων περιελάμβανε, πλὴν τῆς Αἴγυπτου, τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ, κατὰ καιρούς, τὴν νότιον Συρίαν καὶ τὴν νῆσον Κύπρον, ἡ ὁποία ἦτο βάσις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῶν.

Οὐδὲν ἐκ τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια προηῆλθον ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν συνοχὴν καὶ σταθερότητα. Τὸ κράτος ἀπετέλει σύνολον κλειστόν, μὲ καθωρισμένα σύνορα. Οἱ ἔδιοι οἱ Πτολεμαῖοι εἶχον τὴν διορατικότητα νὰ μὴ ἐπιδιώξουν σχέδια μονοκρατορίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν κτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Περιωρίσθησαν κατ’ οὐσίαν εἰς τὸ νὰ στερεώσουν καὶ νὰ προαγάγουν τὸ μερίδιόν των. “Ολοι σχεδὸν οἱ πόλεμοι, εἰς τοὺς ὅποιους περιεπλάκησαν, ἦσαν ἀμυντικοί.

Οἱ κάτοικοι τῆς Αἴγυπτου μὲ τὸν πανάρχαιον πολιτισμὸν των, τὸν σχεδὸν μυθικὸν καὶ δλίγον μεταβληθέντα διὰ τῶν αἰώνων, ἀπετέλουν μᾶζαν πειθαρχικὴν καὶ ἡ ἀπόλυτος μοναρχία καὶ ἡ θεοποίησις τοῦ πρωσάπου τοῦ ἄρχοντος ἦσαν βαθέως ριζωμέναι εἰς τὴν παράδοσίν των. Οἱ Πτολεμαῖοι περιεποιήθησαν μὲ πᾶν μέσον τοὺς ἐντοπίους, ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν των, ἐτίμησαν τοὺς Ἱερεῖς των.

Τὴν ἔξουσίαν του ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος ἐστήριξεν ἐπὶ καλῶς ὡρ-

γανωμένου στρατοῦ καὶ στόλου. 'Η στρατολογία ξένων, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀρχίσει δὲ Ἀλέξανδρος, ἐσυνεχίσθη. Ἀλλὰ οἱ Πτολεμαῖοι ἐστηρίχθησαν κυρίως εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους Θρῆκας καὶ Κρήτας, τοὺς ὅποιους ἐποιειοράφησαν καὶ ἐφωδίασαν κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα μὲν ἀληθὸν γῆς, διὸ νὰ ζήσουν οἱ ἔδιοι καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν, τοὺς ἐπιγόνους τῶν ξένων, διὸς λ.χ. ἀπέναντι τῶν Ἐβραίων οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν ἀκμαῖον στοιχεῖον τῆς χώρας.

'Η πολιτικὴ τῆς συγχωνεύσεως 'Ελλήνων καὶ βαρβάρων δὲν ἦτο συμπαθής εἰς τοὺς Πτολεμαίους οὔτε ἦτο ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐστηρίχθησαν εἰς τὸ μακεδονικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ ἔδειξαν μεγάλην ἀνεξιθρησκίαν ἀπέναντι τῶν ξένων, διός λ.χ. ἀπέναντι τῶν Ἐβραίων οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν ἀκμαῖον στοιχεῖον τῆς χώρας.

'Ο φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας, ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ συνετὴ πολιτικὴ τῶν ἡγεμόνων καὶ τὰ μακρὰ ἔτη εἰρήνης, ἔκαμψαν τὴν Αἴγυπτον τῶν Πτολεμαίων γῆν τῆς ἀπαγγελίας, εἰς τὴν ὅποιαν ἔρριψε βαθείας ρίζας καὶ ἤγινεν δὲ ἐλληνιστικὸς πολιτισμός.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἔβασιλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τρεῖς αἰώνας, μέχρι σχεδὸν τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Π τολεμαῖος Α' ὁ Λάγου ἢ Σωτὴρ (323 - 285) — στενὸς συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας, θεωρούμενος νόθος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου — ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου καὶ ἐξεπαιδεύθη μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. 'Η διδασκαλία τοῦ μεγάλου σοφοῦ ἐκαρποφόρησεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον περισσότερον, διότι εἶχε μακροτέραν ζωήν.

'Ο πρῶτος Πτολεμαῖος, ἀν δὲν ἦτο ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν διαδόχων, ἦτο ὅμως ὁ ψυχραιμότερος καὶ συνετώτερος, ἀνθρωπὸς μὲ πρακτικὸν νοῦν καὶ δργανωτικὴν ἴκανότητα. Μόλις ἔγινε κύριος τῆς Αἴγυπτου, ἐπεδόθη εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς χώρας. 'Ετακτοποίησε τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, ἐξετέλεσε μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα, διώρυγας πρὸς συγκοινωνίαν καὶ ἀρδευσιν, κατήρτισε μόνιμον καὶ ἀριστα ὀργα-

νωμένον στρατὸν ἐκ μισθοφόρων Ἑλλήνων, πολιτοφυλακὴν ἔξ ἐντοπίων καὶ ἐναυπήγησε πλοῖα πολεμικά, μεταγωγικὰ καὶ φορτηγίδας. Φιλομουσότατος, ἵδρυσε τὸ Μουσεῖον, ἐκάλεσε σοφοὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐφιλοξένησεν αὐτοὺς ἡγεμονικῶς, συνομιλῶν καὶ συντρόφων μὲ κύτους. Ὁ ἴδιος ἔγραψεν ἀξιόλογον ἴστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἔργον δὲν διεσώθη, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἴστορισμοφόροι τοῦ μεγάλου Μακεδόνος ἔχονται πολλὰ σοβαρωτέραν πηγήν.

Πτολεμαῖος Β' καὶ Ἀρσινόη

Ἀρσινόη Β'

Θυγάτηρ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, σύζυγος τοῦ Αντιόχου. (Ἐπὶ νομίσματος). Τίοχον τὸν Β'. Κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην, τὰ νότια παράλια

τῆς Μ.'Ασίας, τὴν Κυλικίαν, τὴν Παμφυλίαν, βραδύτερον τὴν Λυκίαν καὶ τὴν Καρίαν, τὴν Ἐφεσον καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Μετὰ πρόσκαιρον διακοπὴν ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη. Τέλος οἱ δύο βασιλεῖς εἰρήνευσαν, ἀφοῦ ὁ Ἀντίοχος Β' συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου Βερενίκην. Ο βασιλεὺς τῆς Αιγύπτου διετήρησε μέρος τῶν κατακτήσεών του. Η Αιγυπτίος εἶδε τότε ήμέρας λαμπράς. Η Ἀλεξάνδρεια κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῶν χρόνων αὐτῶν—τῆς Ρόδου, τῆς Κυζίκου, τοῦ Βυζαντίου—καὶ ἀνεμειγνύετο εἰς τὰς ὑπόθεσεις τῆς Ἑλλάδος, κατέχουσα ναυτικὰ στηρίγματα εἰς τὸ Αιγαίον. Ο Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε μάλιστα νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Δύσεως: τὰς Συρακούσας, τὴν Καρχηδόνα καὶ ίδιως τὴν Ρώμην.

Π τολεμαῖος Γ' ὁ Εὐεργέτης (247 - 221) ἐξηκολούθησεν ἐπιτυχῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του καὶ ἥργισε νέον πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφορμὴν λαβὼν τὴν δολοφονίαν τῆς ἀδελφῆς του Βερενίκης. Ο Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 240 ἐκράτησε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κοίλην Συρίαν, τὴν Κύπρον καὶ ἀξιολόγους θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας μέχρι τῆς Θράκης.

'Ἐπὶ μακρὸν ἡ Αιγυπτίος διετήρησε τὴν πλεονεκτικὴν αὐτὴν θέσιν. Άλλ' ἡδη ὁ Πτολεμαῖος Δ' ὁ Φιλοπάτωρ (221 - 205) δὲν κατορθώνει νὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ ὄψος τῆς τὴν αἰγυπτιακὴν δύναμιν. 'Ἐπὶ τοῦ ἀνὴρίου διαδόχου τοῦ Πτολεμαίου Ε' τοῦ Ἐπιφανοῦς (205 - 181) παρέλυσεν ἡ διοικησις καὶ ἐπεκράτησαν οἱ αὐλοκόλακες. 'Επωφελούμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν συνεμάχησαν ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Γ' καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Ε' τῆς Μακεδονίας διὰ νὰ διαμοιράσουν τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος. Τὸ 200 π.Χ. ὁ Ἀντίοχος ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Τὰ παράλια τῆς Συρίας, ἡ Ἰουδαία μετὰ τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς Γαζῆς περιῆλθον εἰς τὸν Ἀντίοχον καὶ τὰς μικρασιατικὰς κτήσεις τῶν Πτολεμαίων κατέλαβεν ὁ Φίλιππος.

Βραδύτερον, ἡγεμόνες ἀνίκανοι, σκληροὶ καὶ αἰμοχαρεῖς, ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αιγύπτου. Η βασιλικὴ ἔξουσία ἐξησθένησε καὶ φιλονικίαι ἐτάραξαν τὸ κράτος. Η Ἀλεξάνδρεια ἔγινε πολλάκις θέατρον βιαίων στάσεων. Τέλος ἡ Ρώμη ὑπέταξε τὴν Αιγύπτον τὸ 31 π.Χ.

Η ΑΙΓΑΙΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

‘Ο πρῶτος Πτολεμαῖος ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς χρατικῆς ὁργανώσεως στηρίξας αὐτὴν ἐπὶ λιχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ἐπιτυχοῦς φορολογικοῦ συστήματος. ‘Ο βασιλεὺς ἔχρειάζετο ίδιως χρήματα, διότι δὲ’ αὐτῶν μόνον κατώρθωνε νὰ εὑρίσκῃ στρατιώτας καὶ νὰ κατασκευάζῃ πλοῖα. ‘Ο Πτολεμαῖος καὶ οἱ διάδοχοί του ἔξεμεταλλεύθησαν τὸν πλοῦτον τῆς Αἰγαίου. ‘Η ἀρχὴ των ἦτο νὰ αὐξάνουν τὰς πηγὰς καὶ ὅχι νὰ τὰς ἔξαντλήσουν. Τὸ ταμεῖον των ἐγέμιζεν ίδιως ἀπὸ τὴν φορολογίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐνῷ ἀπέφευγον νὰ βαρύνουν πολὺ μὲ φόρους τὸν ἐγχώριον πληθυσμόν, ὁ ὄποιος ἦτο κυρίως γεωργικός. Διὰ τοῦτο οἱ Πτολεμαῖοι ὑπεστήριξαν μὲ δλα τὰ μέσα τὸ ἐμπόριον. ‘Ἐπ’ αὐτῶν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε κέντρον παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Οἱ Πτολεμαῖοι δὲν ἤλλαξαν τὸ παλαιὸν διοικητικὸν σύστημα: ἔξηκολούθησαν νὰ διορίζουν εἰς τὰς περισσοτέρας θέσεις ἐγχωρίους, καὶ μόνον τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς θέσεις ἔδιδον εἰς τοὺς “Ελληνας. ‘Εσεβάσθησαν ἐπίσης τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη τῆς χώρας. ‘Ἐπεσκεύασαν τοὺς παλαιοὺς Αἰγαίους ναούς καὶ ἔκτισαν νέους.

‘Η Ἀλεξάνδρεια ἦτο κατ’ ἡέξοχὴν ἐμπορικὴ πόλις. ‘Ο Ἀλεξανδρός, μὲ ἀπαράμιλλον δξαδέρκειαν, εἶχεν ἐκλέξει τὴν θέσιν τῆς. Προτοῦ παρέλθη αἰών ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἡ πόλις ἀπέβαινεν ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας. ‘Η κοιλάς τοῦ Νείλου ἦτο τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὄποιον συνηγητῶντο οἱ δρόμοι τῶν τριῶν ἡπείρων τῆς ἀρχαιότητος: τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Πολλαὶ μεγάλαι ἐμπορικαὶ ὁδοὶ κατέληγον ἐκεῖ. ‘Η Ἀλεξάνδρεια δὲν συνεκέντρωνε μόνον τὰ προϊόντα τῆς Αἰγαίου, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν συνέρρεον, ὅπως εἰς δλας τὰς μεγάλας ἀγορὰς τῆς ἀρχαιότητος, προϊόντα τῶν πλέον μακρινῶν χωρῶν, διότι ἐκεῖ εὑρίσκονται ἀγοραστάς. Τὸ ἐμπόριον ἔδωσε κυρίως τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἦτο ἡ σταθερὰ βάσις τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὄποια ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν τῶν Πτολεμαίων.

2. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Η ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο πραγματικός διάδοχος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν. Ἐγει τὰς διαστάσεις ἐκείνης, τὴν τάσιν νὰ ἔξαπλωνται εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀσίας, νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ ποικίλων πληθυσμῶν καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν συγχώνευσιν ἢ συνενόήσιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅπως ἐκείνη, δὲν ἔχει σύνορα καθωρισμένα μὲν ἀκριβειαν. Εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς ἡ κρατικὴ ἐπιρροή εἶναι χαλαρὰ ἢ μηδαμινή.

Τὸ εὑρύτερον αὐτὸν κράτος τῶν διαδύων—τὸ Β α σὶ λειον τῆς Ἀσίας ὅπως ἔλεγον κατ' ἀρχὰς, ἢ τὸ Β α σὶ λειον τῆς Συρίας, ὅπως εἶπον ἀργότερον (διότι κέντρον αὐτοῦ ἦτο ἡ Συρία)—τὸ ἔδρυσεν ὁ κυριώτερος νικητὴς τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης Σέλευκος. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους ὄνομάζονται Σελευκοί. Σε λειυκίδαι αὖτον τὸν γενάρχην των καὶ φέρουν συνήθως τὸ ὄνομα Σέλευκος ἢ Ἀντιόχος.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον. Ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἑρήμων τοῦ Τουρκεστάν μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἀλλὰ τὸ εὑρύτατον αὐτὸν κράτος παρουσίαζε τὰ μειονεκτήματα τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Δὲν εἶχεν ἐσωτερικὴν συνοχὴν οὔτε πόλιν, ἢ ὅποια νὰ γρησιμεύσῃ ὡς πρωτεύουσα τῶν ποικιλομόρφων περιφερειῶν. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς σύνορα τοῦ κράτους ἔμειναν πάντοτε ἀκαθόριστα. Πολὺ ἐνωρίς οἱ Σελευκίδαι ἔχασαν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καθὼς καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Διὰ, νὰ θεραπεύσουν τὰ μειονεκτήματα αὗτὰ οἱ Σελευκίδαι, ἔδρυσαν σειρὰν πόλεων. Οἱ ιστορικὸς Ἀππιανὸς λέγει ὅτι ὁ Σέλευκος ἔκτισε 16 Ἀντιοχείας, τὰς ὁποίας ὀνόμασεν ἐκ τοῦ ὄνοματος τοῦ πατρός του· 5 Λαοδικείας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὸ ὄνομα τῆς μητρός του· 9 Σελευκείας, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωσε τὸ ὄνομά του· τέλος 3 Ἀπαμείας καὶ 1 Στρατονίκειαν εἰς ἀνάμνησιν τῶν γυναικῶν του. Κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ Σελεύκη εις αὖ ἐπὶ τοῦ Τίγρητος. Ἀλλ' οἱ Σελευκίδαι ἤσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ πλησιάσουν τὴν Μεσόγειον. Εἰς τὴν Συρίαν ἐπὶ τοῦ Ὁράντου ποταμοῦ ἴδρυθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ἡ

Αντιόχεια, ἡ ὅποια ἀργότερον ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Ἡ πολιτικὴ ἐνότης τοῦ κράτους ἦτο, καθὼς εἴπομεν, τεχνητή καὶ πρόσκαιρος· ἐπὶ τινα χρόνον διμως ἀπέκτησε τοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν πρώτων ὑλῶν. Πολλαῖ ἀπὸ τὰς χώρας τῶν Σελευκιδῶν ἥσαν πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι, δύο δὲν δυνάμεθα σῆμερον νὰ φαντασθῶμεν. Ἡ γεωργία ἀνεπτύχθη εἰς ἀφάνταστον σημεῖον· καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐρήμους τοῦ Τουρκεστάν ἡ γῆ ἀπέβη εὐφοριατάτη μὲ τοὺς ὑδροφάγατας, τὰς διώρυγας καὶ ἄλλα ὑδραυλικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα εὑρέθησαν σῆμερον καὶ κινοῦν τὸν θαυμασμόν. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του διήρχοντο ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐμπορικοὶ δρόμοι τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἔχοντος μεσογείου.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Σέλευκος Α' ὁ Νικάτωρ (321 - 281) ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου στρατηγοῦ τοῦ Φιλίππου. Ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν νεωτάτων στρατηγῶν, δύσκολος περίπου τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον ἡκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν διακριθεὶς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ τῶν Ἰνδῶν Ὑδάσπου (326). Ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Περδίκκα κατὰ τὴν πρώτην ἔξεγρασιν, διὰ τοῦτο οὗτος τὸν προήγαγεν εἰς διοικητὴν τῶν ἴππεων τῶν ἑταίρων, δέξιωμα μέγα, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὁ Ἡφαίστιος καὶ ὁ Ἰδιος ὁ Περδίκκας. Ἡτο τότε 30 ἑτῶν, μὲν ὀφαῖον καὶ ἐπιβλητικὸν παράστημα, ψύχραιμος, δύλιγόλογος καὶ πολὺ ρωμαλέος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ νίκην, τῆς ὁποίας ἦτο ὁ πρωτεργάτης, ἔγινε κύριος ἀπεράντου κράτους. Ἔχων βάσιν τὴν Βαζυλῶνα, ἐκυρίευσεν δύλιγον κατ' ὀλίγον ὅλην τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ἰαζάρτου. Ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐπροχώρησεν ἵσως μέχρι τοῦ Γάγγου. Μετ' ὀλίγον ἐγκατέλειψε τὸ βάρος τῆς κατοχῆς τῶν Ἰνδικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐξηκολούθησεν διμως τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὰς Ἰνδίας. Ἐστειλε τὸν γραμματέα του Μεγας α σθένην εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Γάγγου αὐλὴν τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως Τσαντραγκούπτα, τὸν ὁποῖον οἱ Ἐλληνες ὀνόμαζον Σανδράκος τον. Ο Μεγασθένης ἔγραψε τὴν ἀφήγησιν τοῦ ταξιδίου του καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἐλληνας πρώτην φοράν ἀκριβεῖς πληροφορίας διὰ τὰς Ἰνδίας.

"Ο Σέλευκος ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ μεγάλην πόλιν, τὴν Σελεύκην, τὴν δόποιαν ἔκαμε πρωτεύουσαν.

"Η πόλις ἔγινεν ἀγορὰ ἐμπορίου μὲν τὸν Εὔξεινον Πόντον. Τὰ ἀκάτια κατήρχοντο εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν, κομίζοντα τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Ἰνδῶν καθὼς καὶ τὰ σιτηρά τῶν μεγάλων πεδιάδων τῆς Ρωσίας.

Μία ὁδὸς καραβανίων ἔφερεν εἰς τὸν λεγόμενον Λίθινον Πόργιον ἐπὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἱαξάρτου ποταμοῦ τοῦ Τουρκεστάν, τοῦ σημερινοῦ Σύρου - Ντάρια, ὅπου ἐπήγανταν ν' ἀγοράσουν μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Κίνας, τὰ δόποια ἥρχοντο διὰ μέσου τῆς Ἀσίας.

Συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν περιπετειώδη καὶ ἀνησυχοῦντα τὸ κράτος του Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. "Οταν δὲ τὸ 281 ἐνίκησε τὸν Λυσίμαχον εἰς τὸ Κουροπέδιον (ὅπου ἐφονεύθη ὁ Λυσίμαχος), ἔγινε πρὸς στιγμὴν κύριος ὅλων τῶν κτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, πλὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μακεδονίας. Άλλα καὶ ὁ ἴδιος ἐφονεύθη τὸ 281 ὅπο τοῦ Πτολαιμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Μακεδονίας.

"Ο Σέλευκος διετήρησε τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, διήρεσεν ὅμως τὸ κράτος εἰς πολὺ μικροτέρας σατραπεῖας, ἐν ὅλῳ 72. Ἡ Συρία μόνη εἶχεν 8 σατραπείας. Ἐκάστη σατραπεία ὅμως ἔζη τὴν ἴδιαιτέραν ζωὴν της. Μεταξὺ τῶν ποικιλωτάτων λαῶν, ὁ μόνος δεσμὸς ἦτο ὁ στρατὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία, ἡ δόποια βραδέως διεδίδετο εἰς τὰ ἐνδότερα. Ο στρατὸς τοῦ Σελεύκου ἀπετελεῖτο ἀπὸ Μακεδόνας, Ἐλληνας καὶ πολλοὺς Ἀσιάτας, διότι οἱ "Ἐλληνες δὲν ἐπήρκουν.

"Ο Σέλευκος ζῶν ἀκόμη παρεχώρησε τὴν διοίκησιν τῶν πρὸς δυσμάς τοῦ Τίγρητος σατραπειῶν εἰς τὸν υἱόν του Ἀντίογον.

"Αντίοχος Α' ὁ Σωτὴρ (281 - 260) ἔξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του ἵδρυων νέας πόλεις. "Έκρινεν ὅμως φρόνιμον νὰ πλησιάσῃ τὴν Μεσόγειον. Μετέφερε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν βόρειον Συρίαν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, ἡ δόποια ἔκτοτε ἔγινεν ἡ λαμπρὰ πρωτεύουσα τῶν Σελευκιδῶν. Εύρεθεις πρὸ συνασπισμοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου μετὰ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων Ἡρακλείας (τοῦ Πόντου), Βυζαντίου καὶ Χαλκηδόνος ἀπέδωκεν εἰς τὰς πόλεις τὴν αὐτονομίαν, τὴν δόποιαν εἶχεν ἀνα-

γνωρίσει ό. Μ. 'Αλέξανδρος. 'Η πρᾶξις δμως, ή όποια ἐδόξασε τὸν Ἀντίοχον, εἶναι ἡ νίκη του κατά τῶν Γαλατῶν, οἱ ὅποιοι διαπεραιωθέντες ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐλεγλάτουν τὴν Μ. 'Ασίαν. Δι' αὐτὴν ἔλαβε τὸν τίτλον Σωτῆρ.

Οι ἀπόγονοι τοῦ Σελεύκου ἐβασίλευσαν δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας. Τὸ κράτος των ἔχανε διαρκῶς ἑκτασιν. Αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τίγρητος περιοχαί, κατοικούμεναι ἀπὸ λαοὺς διατηρήσαντας τὴν περσικὴν θρησκείαν, ἀπεσπάσθησαν ἐνωρίς. "Ἐχασαν ἐπίσης σχεδὸν καὶ δλην τὴν Μ. 'Ασίαν. Τὸ κράτος των περιώρισθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν. 'Αλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς δὲν ἦτο στερεὰ ἡ ἔξουσία των. Αἱ παράλιαι πόλεις τῆς Φοινίκης ὑπῆκουν δυσκόλως. Οἱ Ἐβραῖοι ἐπίσης, ἀποτελέσαντες πόλιν ἔθνος ὑπὸ τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ιερουσαλήμ, ἐζήτουν ἀνεξαρτησίαν. Οἱ Σελευκίδαι δμως διετήρησαν τὰς μακεδονικὰς ἀρετὰς. Ἡσαν πολεμικοὶ καὶ δργανωταὶ στρατῶν

'Ο 'Αντίοχος Β' (261 - 246), ὁ ἐπιλεγόμενος Θεός, ἦτο μέθυσος καὶ παίγνιον τῶν εὐνοούμενων του.

'Αλλ' ὁ 'Αντίοχος Γ', ὁ ὀνομασθεὶς Μέγας (223 - 187), ἦτο σημαντικὸς ἡγεμών. Ἐφιλοξένησε τὸν Ἀννίβαν καταφυγόντα εἰς τὴν αὐλήν του καὶ κατά παρακίνησιν αὐτοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Σημαντικωτάτη δμως ἦτο ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολὴ τοῦ βασιλείου. 'Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν ἐκαλλιεργήθη ιδίως ἡ Συρία καὶ είχεν ιστορικῆς σημασίας ἐπίδοσιν βραδύτερον, ὅπως θὰ ζήσωμεν κατωτέρω.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

'Ολίγουν βραδύτερον ἀπὸ τὰ μεγάλα βασίλεια ἴδρυθη τὸ μικρὸν κράτος τῆς Περγάμου εἰς τὴν δυτικὴν Μ. 'Ασίαν, τὸ ὅποιον προωρίζετο νὰ λάβῃ ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων αὐτῶν. 'Ιδρυτὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Φιλέταρος, ἄνθρωπος ταπεινῆς καταγωγῆς, δῆλοτε ὑπηρέτης τοῦ Λυσιμάχου, ἀρχοντος τῆς Θράκης, ὁ ὅποιος εἶχε διορίσει αὐτὸν φρούριαρχον τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου (βορείως τῆς Σμύρνης) καὶ φύλακα τοῦ σημαντικοῦ θησαυ-

ροῦ (9.000 τάλαντα), τὸν ὁποῖον εἶχε κρύψει ἐκεῖ. Μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ στηριζόμενος εἰς τὰ χρήματά του, ἔζετεινε τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὴν περὶ τὴν πόλιν χώραν ἴδρυσας τοιουτοτρόπως μικρὰν ἡγεμονίαν (281), τὴν ὁποίαν ἔκυβέρνησε μετ’ αὐτὸν ὁ
 Εὑμένης ὁ Α' (263 - 241).
 ’Αλλ’ ὁ κυρίως ἴδρυτὴς τοῦ περγαμικοῦ κράτους εἶναι ὁ ”Ατταλος ὁ δ' Α'” (241 - 197), ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Γαλάτας ἐστερέωσε τὸ κράτος του καὶ ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς βασίλειον. ’Απ’ αὐτὸν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου δύνομάζονται ’Ατταλος ἡ Εὐμένης.

Γίδες τοῦ ’Ατταλού ἦτο ὁ Εὑμένης ὁ Β' (197 - 159), ὁ πιστὸς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ ’Ατταλού τοῦ Β' (159 - 138) ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Περγάμου ”Ατταλος ὁ Γ'” ἀφήνει κληρονόμους τοῦ κράτους του τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι γίνονται κύριοι αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον του (133).

”Ατταλος ὁ Α'” τῆς Περγάμου
Βερολίνοι (Κρατικὸν Μουσεῖον)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΑΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εις τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὁ ὄποιος ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις μὲ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ κυρίως Ἑλλὰς ἔχει πάντοτε ἀξιόλογον θέσιν καὶ μεγάλην ἐπιβολήν. Διατηρεῖ ἐπίσης ἀρκετὴν δημιουργικὴν δύναμιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς τέχνας. Ἐλλάς ἔξακολουθεῖ νὰ πάσχῃ ἀπὸ τὴν παλαιὰν πληγήν, ἀπὸ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν κομμάτων.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχῃ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σύγχυτος καὶ ἀναρχία. Ὁ θρόνος τῆς Μακεδονίας εἶχε πολλοὺς ἀπαιτητάς οἱ ὄποιοι περιῆλθον εἰς πόλεμον καὶ ἐδημιούργησαν μεγάλην ταραχήν, καὶ ἡ ἀτυχῆς χώρα ὑπέφερε πάλιν ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους

Μεγίστην ἀναστάτωσιν ἐπροκάλεσεν ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἀνησύχου καὶ πολυμηχάνου υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ περιφήμου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὁ ὄποιος ἔγινε πρὸς στιγμὴν κύριος τῆς Μακεδονίας, ἀλλ᾽ ἔξεβλήθη ὑπὸ τοῦ Πύρρου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου.

Τὸν τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἐκλονίσθη ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλοὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν Μακεδόνων. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, δηλαδὴ ἐπὶ δύο σχεδὸν αιῶνας (323 - 146), ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε πολλὰς προσπαθείας, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἐλλὰ καμία ἀπ' αὐτὰς δὲν ἐπέτυχε, διότι—ἐκτὸς διλήγων ἰδεολόγων ἡ δημιαγωγῶν—οἱ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος καὶ αἱ πόλεις δὲν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν.

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΓΑΛΑΤΩΝ

“Οτε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἶχε καταλάβει ὁ υἱὸς τοῦ Πτο-

λεμάνου Α’ τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνός, τότε ἀκριβῶς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐτάραξεν ἢ αἰφνιδίᾳ ἐπιδρομῇ τῶν Γαλατῶν. Οἱ Γαλάται ἀνήκον εἰς τὴν μεγάλην κελτικὴν φυλήν, ἡ δοία κατεῖχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν βορειοδυτικὴν Εὐρώπην, ίδιως τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, καὶ ἦτο διηρημένη εἰς πολλοὺς λαούς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶνος ἔγινε μεγάλη κίνησις γαλατικῶν φυλῶν. Οἱ Γαλάται προσέβαλον ἐπανειλημμένως τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ’ ἀποκρούσθεντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. ’Απ’ ἐκεῖ κατῆλθον πολυάριθμα στίφη τὸ 280 νοτιώτερον καὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Πύρρος ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ταφαντίνων κατὰ τῶν Ρωμαίων, καὶ εἶχε παραλάβει μεθ’ ἑαυτοῦ μέρος τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ. Αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις τοῦ Κεφανοῦ συνετρίβησαν, ὁ ἴδιος ἐφονεύθη καὶ οἱ βάρβαροι ἐπλημμύρισαν τὴν χώραν. Οἱ Ἐλληνες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ’ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, διὰν οἱ Γαλάται εἰσέβαλον εἰς τὴν μέσην Ἑλλάδα διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Οἴτης. ’Οταν ὅμως ἀπόσπασμα αὐτῶν ἐπεχείρησε νὰ λαφυραγωγήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Φωκέων, Αἰτωλῶν καὶ Ἄλλων Ἐλλήνων καὶ ὑπέστη καταστροφήν. Οἱ Γαλάται ὑποχωροῦντες ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας. Τότε ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς, μίδις τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην καὶ ἀπῆλαξε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν (277).

Οἱ Γαλάται μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις διέβησαν εἰς τὴν Μ. Ασίαν, ἐλεγχάτησαν τὴν χώραν καὶ ἡπείλησαν τὸ κράτος τῆς Περγάμου. ’Αλλ’ ἀφοῦ ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀγκυραν χώραν, ἡ δοία ὀνομάσθη ἀπ’ αὐτοὺς Γαλατία. Πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνει τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν του ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ο ΠΥΡΡΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀποκτῷ σπουδαιότητα τὸ κράτος τῆς Ἡπείρου, τὸ ὃποῖον ἐπὶ τῆς βασιλείας ίδιως τοῦ Πύρρου ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. ’Η Ἡπειρος ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ ἑλληνικὰς

φυλάς, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μικρὰ κράτη καὶ διετήρησαν τὴν πατρι-
κὴν βασιλείαν. Τὸ ἰσχυρότερον κράτος ἦτο τῶν Μοίλοσσῶν, τῶν
ὅποιών οἱ βασιλεῖς ἀνῆγον τὴν καταγωγὴν των εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἀπὸ
τὸ γένος αὐτὸν κατήγετο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ὁλυμπιάς.
Οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν εἶχον κατορθώσει νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὸ
σκῆπτρον των ὅλην σχεδὸν τὴν Ἡπειρον. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους
τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Ἡπειρος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς
Μακεδόνας.

Ο Πύρρος (316 - 272) ἔζησε κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρό-
νους τῆς συγκρούσεως τῶν διαδόχων. Ἐπανειλημμένως ἔξεδιώχθη
ἀπὸ τὸ κράτος του καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του μὲ τὸν Ἀντίγονον
καὶ τὸν υἱόν του Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μά-
χην ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρόν των καὶ ἔδειξεν ἔξαρτετα στρατιω-
τικὰ προσόντα. Μετὰ πολλὰς περιπτετείας συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα
τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξίν του ἀνέκτησε τὸν θρό-
νον καὶ τὸ βασίλειόν του. Ἀπὸ τότε ὁ Πύρρος ἀναμειγνύεται ἐνεργῶς
εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, διεξάγει διαρκεῖς πολέμους καὶ ἀπο-
κτᾷ φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. Μολονότι τὸ κράτος του δὲν ἔδιε
περισσοτέρους ἀπὸ 10 χιλ. στρατιώτας, ὁ Πύρρος ὀνειρεύετο νὰ κατα-
κτήσῃ δλον τὸν κόσμον.

Ἄφοῦ ἔξετειν τὸ κράτος του πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ
πρὸς νότον εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ τὴν Μακεδονί-
αν. Προτοῦ δικαῖος φέρη εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο, δέχεται τὴν πρόσκλη-
σιν τῶν Ταραντίνων καὶ μὲ ἀξιόλογον δύναμιν ἀποβιβάζεται εἰς τὴν
Ἴταλίαν (280) ὀνειρεύμενος νὰ ἴδῃσθη μεγάλην αὐτοκρατορίαν εἰς
τὴν Δύσιν, δπως ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Παρ' ὅλας δικαῖος
τὰς σημαντικάς ἐπιτυχίας του, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν
Ρώμην. Διακόπτει τὸ ἔργον του καὶ μεταφέρει τὸν στρατὸν του
εἰς τὴν Σικελίαν, δπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ Συρακούσιοι κατὰ
τῶν Καρχηδονίων. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐπιτυχίαι του ἥσαν προσωριναὶ
καὶ γωρὶς σοβαρὸν ἀποτέλεσμα. Μετ' ὀλίγον ἀναγκάζεται νὰ ἐπι-
στρέψῃ εἰς τὴν Ἴταλίαν, δπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ σύμμαχοι
πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τέλος μετὰ περιπέτειαν πέντε ἑτῶν
ἀφοῦ ἀπέτυχεν ὄριστικῶς νὰ κάμψῃ τὴν δύναμιν τῆς νεαρᾶς Ρώμης
ἐπιστρέψει εἰς τὴν Ἡπειρον (280 - 275).

'Αλλ' ή ἀνήσυχος φύσις του τὸν φίπτει εἰς νέας περιπετείας. Φαντάζεται δτι ητο εὔκολον νὰ ἔξουσιάσῃ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς 'Ελλάδος, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει καὶ τέλος εὑρίσκει ἄδοξον θάνατον εἰς τὸ "Αργος" (272).

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

'Ο 'Αντίγονος Γονατᾶς (276 - 240) μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Τοιουτόπως οἱ 'Αντιγονίδαι ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, μέχρι τοῦ 168, δηλαδὴ μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ρωμαῖους.

'Ο 'Αντίγονος ητο σοβαρὸς ἥγεμων, ἔφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν χώραν του, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ ἐπεχειρήσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν 'Ελλάδα. 'Αλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν δύο πολιτικῶν ὀργανώσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον σχηματισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, δηλαδὴ τῆς Αἰτωλικῆς καὶ τῆς 'Αχαικῆς συμπολιτείας.

'Η Αἰτωλία καὶ ή 'Αχαΐα, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον μείνει γεωργικαὶ καὶ καθυστερημέναν κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ δὲν ἔλαβον σημαντικὸν μέρος εἰς τὸν βίον τοῦ 'Εθνους. 'Αλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 4ου καὶ 3δίως τὸν 3ον αἰῶνα προώδευσαν οἰκονομικῶς, διπληθυσμὸς ηὔξηθη, ἐδημιουργήθησαν πόλεις καὶ γενικῶς παρουσίασαν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας καθὼς καὶ τῆς 'Αχαιας ἡνώθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἀπετέλεσαν δύο ὁμοσπονδίας ἡ δύο Συμπολιτείας, ὅπως ἔλεγον τότε. 'Η Αἰτωλικὴ καὶ ή 'Αχαική Συμπολιτεία εἶχον σχεδὸν τὴν ιδίαν ὀργάνωσιν.

Τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν ἔχει ή Γενικὴ Συνέλευσις τῶν πόλεων, εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνουν μέρος οἱ πολῖται ὅλων τῶν συμμαχικῶν πόλεων. 'Η Γενικὴ Συνέλευσις συνέρχεται μίαν ἡ δύο φορὰς τὸ ἔτος καὶ ἐκλέγει ἓνα Διαρρήκες Συμβούλιον ἀπὸ 10 μέλη, ἓνα στρατηγὸν καὶ ἓνα γραμματέα. Τὸ συμβούλιον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ κυβερνᾷ τὴν Συμπολιτείαν. Μεγάλην ἔξουσίαν ἔχει ιδίως ὁ στρατηγός, ὁ ὅποιος εἴναι πρόεδρος τοῦ συμβουλίου καὶ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῆς Συμπολιτείας. Εἰς τὰς Συνέλευσεις ἐκάστη πόλις ἔχει ψήφον καὶ ὅλαι ἵσα δικαιώματα· δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ πό-

λις ἡγεμονεύουσα, ὅπως ἡ Σπάρτη και αἱ Ἀθῆναι τὸν παλαιότερον καιρὸν. Αἱ πόλεις τῆς Συμπολιτείας ἐδέχθησαν τὰ ἴδια μέτρα και σταθμά καθὼς και νομίσματα, ἀλλὰ διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν και τὴν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις. Τοιουτοράπως ἡ Ἑλλὰς μόνον πρὸς τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων ἔφθασεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ

εὐρυτέρουν κράτους και ἀνεκάλυψε πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον — ἀνέφηρμόζετο ἐγκαίρως — θὰ ἦτο ἵσως δυνατὸν νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴν παρακμήν.

Κατ’ ἀρχὰς ἰσχυροτέρα ἦτο ἡ Αιτωλικὴ Συμπολιτεία. Ἐξουσίαζε τὴν κεντρικὴν Ἕλλαδα και μερικὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας, ἥτοι κυρία τῶν Δελφῶν και τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ Συνεδρίου και ἡ ἐπιρροή της ἔφθανεν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ σημαντικώτερον πρόσω-

πον διεδραμάτισεν ή Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, ή όποια είχεν ἀνωτέρους ἀνθρώπους ως ἀρχηγούς καὶ ἔφθασεν εἰς μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία ίδρυθεῖσα τὸ 280 π.Χ. περιέλαβε σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ή ἐπιφροή τῆς ἔγινεν αἰσθητή εἰς δληγὴ τὴν Ἐλλάδα.

Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι εἰχον ίδρυθη κυρίως, διὰ νῦν ἀπαλλάξουν τὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν κατώρθωσαν νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ἀλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ περιέλθουν εἰς ἕριδας καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Ο ΑΡΑΤΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΑΚΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιβολὴν ίδιᾳ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ζου αἰῶνος, ὅπότε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἔλαβεν ὁ Ἀρατος ὁ Σικυώνιος.

Ο Ἀρατος (272-213) κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα, τὴν παλαιὰν ναυτικὴν πόλιν, ή όποια είχε δώσει ἀξιολόγους καλλιτέχνας εἰς τὴν Ἐλλάδα. Κατώρθωσε νεώτατος ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν τύραννον, ὁ όποιος τὴν ἐπίεζεν, εἰσήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν Συμπολιτείαν, τῆς όποιας ἔξελέγει στρατηγὸς (245) καὶ ἔγινεν ἡ ψυχὴ τῆς ἐπὶ πολὺν καιρόν. Ο Ἀρατος ἦτο τολμηρός, φρόνιμος, πολὺ ἐπιδέξιος εἰς παρασκηνιακὴν πολιτικήν, ἀλλὰ στρατηγὸς μέτριος, ἐμπαθής πολλάκις καὶ στενῆς ἀντιλήψεως διπλωμάτης. Εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ Ἐλλὰς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἀν δὲν ἦτο ἡ νωμένη. Προσεπάθησε λοιπὸν νὰ ὑπαγάγῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν. Εἶχε τάσεις ὀλιγαρχικάς, ὅπως ὅλη ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἐλλάδα, ἀν κατώρθωνε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς δημοκρατίας καὶ τοὺς τυράννους, νὰ ἐκδιώξῃ τὰς μακεδονικὰς φρουρὰς καὶ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ διλιγαρχικὸν πολίτευμα, τὸ όποῖον ἐνόμιζεν ως τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὰς τότε περιστάσεις.

Ο Ἀρατος διηγήθην ἐπὶ μακρὸν τὴν Συμπολιτείαν, ἔξελέγη 16 φορὰς στρατηγὸς καὶ ἔξέτεινε τὴν ἐπιβολὴν της. Μὲ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς τυράννους ἢ τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν ἀπὸ πολλὰς πόλεις, ὅπως ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ βραδύτερον

ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἡ Κόρινθος, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Μεγαλόπολις, τὸ Ἀργος, ἡ Τροιζὴν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, ἡ ὄποια ἔγινε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πραγματικὴ δμοσπονδία τῆς Πελοποννήσου.

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Εἰς τοὺς γερόνους αὐτοὺς συμπίπτει ἡ προσπάθεια τῶν δύο βασιλέων, τοῦ Ἀγιδούς καὶ τοῦ Κλεομένους, νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἄπὸ μακροῦ ἡ Σπάρτη εἶχε παύσει νὰ εἶναι σημαίνουσα πόλις. Ἡ παλαιὰ πληγὴ της, ἡ δλιγανθρωπία, ἐπροχώρησε βαθύτερον καὶ οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχον ἔξαντλήσει αὐτὴν τελείως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Πτωχή, μὲν διαφράστηκε πληθυσμόν, ἀποκλεισμένη εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τοῦ Εὔρωτακ ἐτρέφετο μὲ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Πολῖται μὲ πλήρη δικαιώματα ἔμειναν 700 καὶ ἀπὸ αὐτοὺς 100 μόνον ἦσαν οἱ ἔχοντες γῆν καὶ περιουσίαν. Εἰς τὰς χειρας τῶν δλίγων αὐτῶν εἶχον περιέλθει ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλη ἡ ἔκουσία, ἐνῷ οἱ λοιποὶ Σπαρτιῆται ἔζων πτωχοὶ καὶ ταπεινοί, ὀνειρευόμενοι ἀνατροπὰς καὶ πολιτικὴν μεταβολὴν. Εύνόητον διατὰ ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς εὑρῆκαν εἰσόδον εἰς τὴν Σπάρτην αἱ ιδέαι περὶ βαθυτέρας κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, αἱ ὄποιαι ἐκυκλοφόρουν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἥρχισαν νὰ πιστεύουν ὅτι αἵτια τῆς κακοδαιμονίας ἥτο ἡ ἀνισότης τῆς περιουσίας καὶ ὅτι ἡ Σπάρτη θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ἐπανεύρῃ τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον, ἐὰν ἐγίνετο παραγραφὴ τῶν χρεῶν καὶ νέα δικαιοτέρα κατανομὴ τῆς γῆς καὶ τῆς περιουσίας.

Οὐ νεαρὸς βασιλεὺς Ἀγιδος (ἀπὸ τοῦ 245 περίπου) ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως Ἐπρότεινε κατάργησιν τῶν χρεῶν καὶ νέαν διανομὴν τῶν γαιῶν καὶ συγχρόνως, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπέτρεψε νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τοὺς πολίτας οἱ ἀκμαίότεροι ἀπὸ τοὺς περιοίκους. Οὐ Ἀγιδος μὲν ζέσιν νεανικὴν ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του. Ἀλλ' οἱ ἔφοροι συνησπίσθησαν μετὰ τῶν πλουσίων καὶ παρεσκεύασαν τὴν πτῶσιν του. Οὐ οὐδὲν Σπαρτιητεῖς διὰ δόλου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀλλου βασιλέως, τοῦ Λεωνίδου.

Μετ' ὅληγα ἔτη τὸ ἔργον τοῦ Ἀγιδος ἐπανέλαβεν ὁ Κλεομένης, ὁ υἱὸς τοῦ Λεωνίδου. Συζευχθεὶς παρὰ τοῦ πατρός του μετὰ τῆς

χήρας του "Αγιδος, κατηχήθη εἰς τὰς ιδέας ἑκείνου. Πολιτικώτερος του προκατόχου του, παρεσκεύασε στρατὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ ὠνειρεύετο νὰ ἐπιβάλῃ τὰς μεταρρυθμίσεις του καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ γόνητρον τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς φῆξιν πρὸς τὸν "Αρατον, τὸν ὃποῖον εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀνησυχοῦν τὰ σχέδια του. 'Αλλ' ὁ Κλεομένης ἐνίκησε τοὺς 'Αχαιοὺς (227), ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐφόνευσε τοὺς ἐφόδους, ἔξωρισε τοὺς ἀντιδραστικοὺς καὶ ἐπέβαλε τὴν μεταρρύθμισιν, ἢ ὅποια ἐστήμανε προγματικὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν. 'Επανέφερε τοὺς νόμους του Λυκούργου, τὰ συσσίτια, τὸν αὐστηρὸν στρατιωτικὸν βίον, ἐδέχθη μέγαν ἀριθμὸν περιοίκων εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν καὶ προέβη εἰς νέαν δικαιομήτης γῆς. 'Εγνε τότε κάτι περίεργον. 'Η παλαιὰ ὀλυμπιακὴ Σπάρτη ἐφάνη τὴν στιγμὴν ἑκείνην ὡς ἡ δημοκρατικότερα πόλις τῆς 'Ελλάδος καὶ πρὸς αὐτὴν ἐστράφησαν αἱ συμπάθειαι τῶν πτωχοτέρων εἰς ὅλας τὰς πόλεις, ἐνῷ οἱ πλουσιώτεροι, περιτρομοὶ ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῆς Σπάρτης, ἔζητησαν στήριγμα εἰς τὸν "Αρατον καὶ τὴν 'Αχαικὴν Συμπολιτείαν.

'Ανήσυχος ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας του Κλεομένους καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντιταχθῇ εἰς αὐτὸν ὁ "Αρατος ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας 'Αντίγονον τὸν Δώσωνα (229 - 220). Εἰς τὴν παρὰ τὴν Σελλαῖα σίαν μάχην (222), παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς κοιλάδος του Εύρωτα, ὁ Κλεομένης ὑπέστη θλιβερὰν ζήτων καὶ ἤναγκασθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Αίγυπτον, ὅπου ἐφονεύθη μετὰ δύο ἔτη ἐπιχειρήσας νὰ ἔξεγειρῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν 'Αλεξάνδρειαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου. 'Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας κατέλαβε τὴν Σπάρτην καὶ ἀποκατέστησε τὴν ὀλυμπιακίαν.

'Η νίκη εἰς τὴν Σελλασίαν εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ κυριαρχήσουν πάλιν οἱ Μακεδόνες εἰς τὴν 'Ελλάδα. 'Η Κόρινθος κατελήφθη ἀπὸ μακεδονικὴν φρουράν. 'Η ἀντιζήλια τῶν 'Ελλήνων ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμά της. 'Ο "Αρατος ἀπὸ φθόνον πρὸς τὸν Κλεομένη κατέστρεψεν ἱδιοχείρως τὸ ἔργον του προκαλέσας ὁ Ἰδιος τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν 'Ελλάδα. 'Ο διάδοχος του εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐφρόντισε νὰ τὸν δηλητηριάσουν (213). 'Ο Δώσων ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Φίλιππος ὁ Ε' (220 - 179), ἐπὶ τοῦ ὄποιον ἀρχίζει ἡ ἐνεργὸς ἀνάμειξις τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν 'Ελλάδα.

Ο ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ

Μετὰ τὸν "Αρατον, ὁ ἀξιολογώτερος στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁ Φιλόποιμην ὁ Μεγαλοπολίτης (253 - 189).

"Αλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἶχε γίνει σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ρώμη, ἡ ὅποια ἀνεπτύχθη εἰς μεγάλην δύναμιν, ἤρχισε νὰ ἀναμευγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

"Ο συνετώτατος Φιλοποίμην, ποὺ ἐγνώριζε τὴν δύναμιν τῶν Ρωμαίων, ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτοὺς καὶ προσεπάθησε μὲ κάθε μέσον νὰ σώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Διωργάνωσε τὰς δυνάμεις τῆς Συμπολιτείας καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀκόμη καὶ τὴν Σπάρτην.

Τοιουτοτρόπως ὁ Φιλοποίμην ἔδωσε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, τὸν σημαντικώτερον συνασπισμὸν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους του, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Πραγματικῶς ὁ Φιλοποίμην ἦτο ἔξαιρετικὸς ἄνθρωπος. Εἶχε λάβει ὡς ὑπόδειγμα τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ προσεπάθησε νὰ δομοιάσῃ πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἀνιδιοτέλειαν καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διετήρει ζωηράν εἰς τὴν ψυχήν του τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν καὶ εἰργάσθη μὲ δλας τὰς δυνάμεις του διὸ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι βιογράφοι τὸν ὀνόμασαν τὸν τελευταῖον "Ἐλλήνα (ἔσχατον τῶν Ἐλλήνων).

"Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποῖοι ἥθελον διηρημένην τὴν Ἑλλάδα, ὑπεκίνησαν τοὺς Μεσσηνίους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Προσπαθῶν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἔξέγερσιν ὁ Φιλοποίμην, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (183). Οἱ Ἀχαιοὶ ἐτίμησαν αὐτόν, τοῦ ἔκαμψαν μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, καὶ ἐτιμώρησαν τοὺς Μεσσηνίους. "Αλλ' ἡ Συμπολιτεία δὲν ἐπανέκτησε πλέον τὴν προγρουμένην ἀκμήν.

"Ο Πλούταρχος περιγράφει ὡς ἔξῆς τὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Φιλοποίμενος :

"Οταν ἔφθασεν ἡ εἰδῆσις τοῦ θανάτου του εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαι-

κῆς Συμπολιτείας, ἐπεκράτησε παντοῦ γενική κατήφεια καὶ πένθος... Ἐξέλεξαν στρατηγὸν τὸν Δυκόρταν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔβλαπταν τὴν χώραν... Ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸ σῶμα του καὶ συνέλεξαν τὰ λείψανα εἰς μίαν ὑδρίαν, ἤρχισαν νὰ προχωροῦν ὅχι ὅπως συνήθως, ὅπως τύχη δικαθεῖς, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐσχημάτισαν πομπὴν ἐπινίκειον μαζὶ καὶ ἐπικήδειον. Καὶ τοὺς ἔβλεπες νὰ φοροῦν στεφάνια καὶ μαζὶ νὰ δικρύουν. Τὴν ὑδρίαν, ἡ οποία μόδια ἐφαίνετο ἀπὸ τὰς ταυνίας καὶ τοὺς στεφάνους; τὴν ἐβάσταζεν ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν Πολύβιος* καὶ γύρω του ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς Ἀχαιούς. Οἱ στρατιῶται ἤκολούθουν ὀπλισμένοι καὶ μὲ στολισμένους ἵππους, οὕτε κατήφεις ὅπως ἐπρεπεν εἰς τόσο μεγάλο πένθος, οὕτε χαρούμενοι ὅπως ἐπρεπε διὰ τὴν νίκην των. Ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἀπὸ ὅπου διήρχοντο, ἔτρεχον εἰς προϋπάντησιν, ὡσὸν νὰ ἐγύριζεν ἀπὸ ἐκστρατείαν, ἔψυχαν τὴν ὑδρίαν καὶ τὴν συνώδευσαν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν. ‘Οταν δὲ ἀνεμείχθησαν μὲ αὐτοὺς οἱ γεροντότεροι, αἱ γυναικεῖς καὶ τὰ παιδία, ἔξεχύθη θρήνος ἀπὸ ὅλον τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν πόλιν, ἡ οποίᾳ ἐπόθει τὸν ἄνδρα καὶ βαρέως ἔφερε τὴν στέρησιν του, διότι ἐνόμιζεν ὅτι μαζὶ του ἔχασε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Ἀχαίαν.

(Πλούταρχος, Βίος Φιλοποίου μενος Κεφ. ΚΑ')

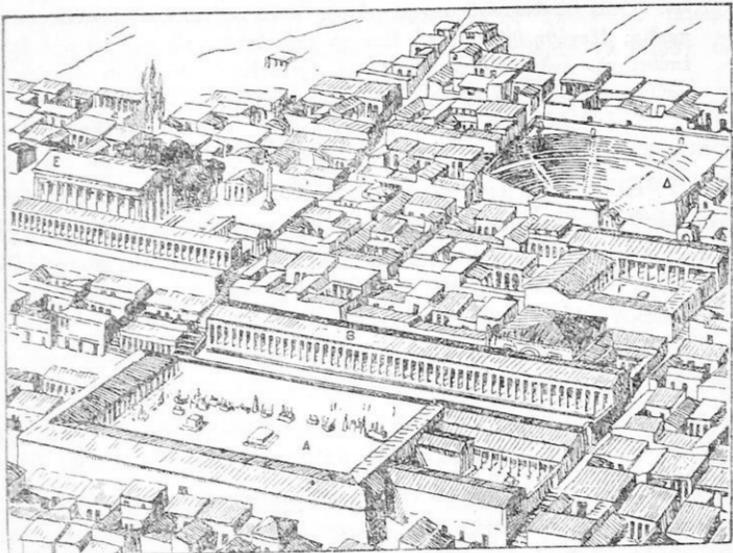
‘Η ‘Ελλὰς καὶ μετὸν τὸν Φιλοποίου μενον δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγωνίζεται μὲ τὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις της διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἄλλ’ ὁ ἀγῶν ἥτο δύνισος καὶ μετ’ ὀλίγας δεκαετίας ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους (146).

* Ο κατόπιν περίφημος ιστορικός, δ ὅποιος ἥτο τότε μόλις 22 ἔτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'
Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
Α' ΓΕΝΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὴν περίοδον τῶν 300 περίπου ἑτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξανδρου μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς Ρωμαίους

Πόλες τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων : ἡ Πριήνη ('Αγαπαράστασις)
Ἄρχαστος πόλις τῆς Ἰωνίας, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων. Άλι ἀνασκαφαὶ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνος ἔφερον εἰς φῶς δλοκληρον τὴν ἐλληνιστικὴν πόλιν, κτισμένην κατὰ τὴν νέαν πολεοδομικὴν : πλατεῖς δρόμοι τεμνόμενοι καθέτως, ὅδοντος, φωτισμὸς τὴν νύκτα. Α) Ἀγορά, Β) Μεγάλη στοά (τόπος συναλλαγῶν), Γ) Γυμναστήριον, Δ) Θέατρον, Ε) Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.

(323 - 31 π. Χ.) ὄνομάζουν ἐλληνιστικούς ή ἀλεξανδρινούς.

‘Ο πολιτισμός τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Μ.’Αλεξάνδρου ἔπεσεν δὲ φραγμός, ὁ ὅποιος ἐχώριζε τοὺς “Ἐλληνας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἡ Μ.’Ασία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Μεσοποταμία μέχρι τῶν Ἰνδιῶν ἀνοίγονται εἰς τὸν ἑλληνισμόν. Οἱ “Ἐλληνες μεταφέρουν εἰς τὰς γύρες αὐτὰς τὸν πολιτισμόν των. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀφυπνίζονται καὶ ἀρχίζουν νέαν ζωήν.

‘Αλλὰ συγχρόνως οἱ “Ἐλληνες ὑφίστανται μοιραίως τὴν ἐπιδρασιν τῶν λαῶν, τοὺς ὄποιους είχον περιφρονήσει ἔως τότε ὡς βαρβάρους. Αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, τὰ ἔθιμα, αἱ περὶ ζωῆς ἀντιλήψεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἀναμειγνύονται μὲν τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἐλλήνων.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἀκμάζουν ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἡ Μεσόγειος ἀποτελεῖ μίαν οἰκονομικὴν ἐνότητα, ἡ ὅποια διευκολύνει τὴν συναλλαγὴν.

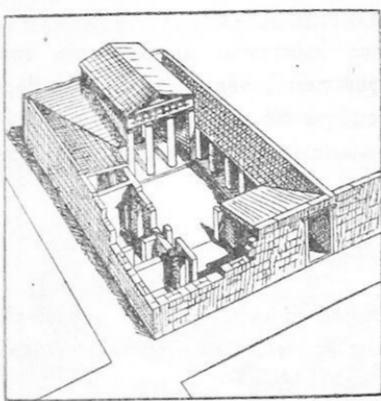
Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ασίαν ἀκμάζει πολὺ ἡ γεωργία. Ἡ γῆ καλλιεργεῖται μὲν πολλὴν ἐπιμέλειαν, οἱ γεωργοὶ χρησιμοποιοῦν ἀρδευτικὰ ἔργα καὶ λιπάσματα καὶ παράγουν ἄφθονα δημητριακά. Ἐπίσης εὑδοκιμοῦν ἡ ἔμπελος καὶ ἡ ἑλιαία. Ἐκ παραλλήλου προοδεύουν ἡ κτηριοτεχνία καὶ ἡ βιομηχανία.

Πρὸ πάντων ἀκμάζει τὸ ἐμπόριον. Ἡ συρκοινωνία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ εἰς τὴν Θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηράν. Οἱ κυριώτεροι λιμένες — ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας — εἶναι ἡ Ρόδος, ἡ ὅποια εἶχε λάβει τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πειραιῶς. Οἱ λιμένες τῆς κυρίως Ἐλλάδος παρήκμασαν καὶ μόνον ἡ Κόρινθος διατηρεῖ ἀξιόλογον κίνησιν, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν διαστάρωσιν τῶν δρόμων. Εἰς τὴν ξηράν ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Ασία ἔχουν πολλοὺς καὶ καλοὺς δρόμους.

Συνέπεια τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς εἶναι ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων. Ἡ Ἀλεξανδρεία, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Σελεύκεια ἔχουν περισσότερον ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους ἐκάστη. Ἐχουν δρόμους μεγάλους καὶ εὐθεῖς καὶ οἰκίας πολυωρόφους μὲν ὑδραυλικάς ἐγκαταστάσεις, ὑπονόμους καὶ λουτρά καὶ εἶναι ἐπιπλωμέναι μὲν πολυτέλειαν ἄγνωστον ἔως τότε. Ὁ

κόσμος ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τῶν πόλεων καὶ δι' αὐτὸς συγκεντρώνεται εἰς αὐτάς. Ἡ ἀστυφιλλα, ὅπως λέγουν, ἵτο πολὺ ἀνεπτυγμένη εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καὶ διάτοῦτο ἡ ὑπαιθρος ἐρημώνεται, ἐνῷ γιγαντώνονται αἱ πόλεις.

ΤΑ KENTRA

Οἶκοι Πριήνης

Εἰς τὴν Πριήνην ενέδηθσαν πολλαὶ ιδιωτικαὶ κατοικίαι εἰς καλὴν κατάστασιν. Εἰναι κτισμέναι ἐπὶ εὐρέος οἰκοπέδου, σχήματος ὁρθογωνίου, τετραγώνου, μήκους 47 μ., πλάτους 35 μ. Ἀποτελούν σύμπλεγμα οἰκοδομῶν, ἀλλὰ χωρίζονται ἀπό δορυφορίους. Εἰναι ἐστραμμέναι πορὸς μεσημβρίαν, ὥστε νὰ εἰναι εὐη̄λιοι τὸν ζευμῶνα, καὶ εὐσκοι τὸ θέρος. "Οπως δῆλοι αἱ οἰκίαι τῆς ἀρχαίτητος δὲν εἰχον παραθύρα πορὸς τὸν δόρμον. Εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πλευρὰν εἰναι ἡ θύρα τοῦ στενοῦ διαδρόμου, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὅποιον ἐπάρχει ἡ καθαυτὸ θύρα τῆς οἰκίας. Ἐξ αὐτῆς εἰσέρχεται τις εἰς ὑπαίθριον αὖληρ, ἐν τῆς ὅποιας φωτίζονται καὶ ἀερίζονται τὰ δωμάτια. Εἰς αὐτὴν εἰναι τὰ παράθυρα. Απέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, εἰναι στοά βασταζόμενη ἀπὸ τρεῖς μαρμαρίνος πλονασ. Εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας πλευρὰς εἰναι τὰ δωμάτια, ἄλλα διὰ τὸν ἄρδας (ἀνδρωτίτης), ἄλλα διὰ τὰς γνωαίνας (γνωακωνίτης).

Οἱ ἔλληνιστικοὶ χρόνοι παρουσιάζουν ἀπὸ ἀπόψεως ἐστιῶν τοῦ πολιτισμοῦ ὅμοιότητα πρὸς τὴν πρὸ τῶν Μηδικῶν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ὑπάρχει μία πνευματικῶς δεσποζούσα πόλις, ὅπως αἱ Ἀθῆναι τὸν δον καὶ 4ον αἰῶνα. Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης εἶναι κατεσπαρμένη εἰς πολλὰ κέντρα, ἀπομεμαρμένα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ διαφορῶς ἀνακύπτουν νέα. Ἐπανήλθομεν—κατ' ἄλλον ἐννοεῖται τρόπον—εἰς τὸ συστῆμα τοῦ ἀποικισμοῦ. "Οπως τότε ἀπὸ τῆς μικρασιατικῆς Μιλήτου μέχρι τῆς Ἰταλικῆς Κύμης εἴχομεν τὴν ἀνθησιν εἰς πολυάριθμα κέντρα — Χαλκίδα, Αἴγιναν, Κόρινθον, Συρακούσας, Σύβαριν, Κρότωνα, Κυρήνη—οὕτω καὶ τώρα ἡ βάσις εἰπλατύνθη ἀκόμη περισσότερον. Ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία ἡγούμενης εἰς τὴν ἀμεσον ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ Ἀλεξανδρεία καὶ ἡ Ἀντιόχεια, τὰ

κτίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὰς ἀγχεῖς ἐκτάσεις τῶν ἑλληνιστικῶν κρατῶν, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι Ἀλεξάνδρειαι καὶ αἱ Σελεύκειαι (μία ἐκτῷ διοίων εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ) ἀκόμη δὲ καὶ αἱ πρωτεύουσαι τῶν βαρβαρικῶν κρατῶν — Βιθυνία, Καισάρεια, Σινάπη — εἶναι ἔστιαι ἑλληνισμοῦ.

B' ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ

Τὰ μεγάλα ἀτυχήματα ἐπλήγωσαν τὴν εὐγενεστέραν πόλιν τοῦ κόσμου. Ἐχασε πολὺ αἷμα εἰς τοὺς πολέμους, εἰς ἐπανεἰλημμένας ἔξερσεις, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πάτριον πολίτευμα. Ὁ Πειραιεὺς μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ρόδου καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας ἔχασε τὴν σημασίαν του. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως φθίνει. Ολόκληροι συνοικίαι ἔγκαττα λειεψμέναι, ιδίως δὲ τοῦ τέλους τοῦ Ζευ αἰῶνος, καταπίπτουν.

Ἄλλ' ὁ ἔξαριτος λαός της δεικνύει ἀντοχήν. Αἱ Ἀθῆναι ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι πάντοτε ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἔστια τῆς λεπτοτέρας τέχνης καὶ τῆς λεπτοτέρας ἀγωγῆς. Μολονότι κατέχεται ὑπὸ μακεδονικῆς φρουρᾶς, ἔξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ τὸν τύπον τῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἡ ἐκκλησία συνέρχεται τακτικά, ἐκλέγει ἄρχοντας, οἱ διοίσιοι ὅμως φροντίζουν κυρίως διὰ τὰ κοινωνικά. Αἱ ἑορταὶ τελούνται κανονικῶς, τὸ θέατρον συγκεντρώνει λαόν, ὁ διοίσος ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι φιλόμουσος καὶ λεπτὸς ἐκτιμητὴς τοῦ ὥραίου.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἐχουν ἀκόμη αἱ Ἀθῆναι παραγγικούς καὶ κοιμψούς δραματικούς συγγραφεῖς, κυρίως τῆς νέας κωμῳδίας, τὸν Μένανδρον, τὸν Φιλήμονα κ.ἄ. Περὶ τὸν λεπτὸν καὶ εὐαίσθητον Ἐπίκουρον γνήσιον τέκνον τῆς Ἀττικῆς, συγκεντρώνονται ὅσοι διατηροῦν ζωηρὰν τὴν ἑλληνοαθηγακήν παράδοσιν. Ἐξηγητημένοι καὶ αἰσθανόμενοι ὅτι δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀντιπαλαίσουν εἰς τὴν βαναυσότητα τῆς ἐποχῆς, ζητοῦν νὰ συνεχίσουν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν ἀττικὴν εὐεισθήσιαν ζωήν, μακρὰν τῆς πολιτικῆς τύρβης καὶ τῶν ἀναστατώσεων. Τὸν κύλον τῶν λογίων ἀποτελοῦν μόνον "Ἐλληνες.

‘Αλλ’ ήδη εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀναμειγνύονται ξένοι, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διαφορᾶς αὐξάνει. Ὁ π.χ. Ζήρων εἶναι ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, φοινικικῆς καταγωγῆς. Ἡ πόλις τῆς Παλλάδος ὅμως παραμένει ἑστία φωτὸς καὶ παιδευτήριον πάσης τῆς Μεσογείου. Παρὰ τὴν οἰκονομικὴν παρακμὴν τῆς εἶναι ἡ Πανεπιστημιούπολις, εἰς τὴν ὥποιαν συναντῶνται “Ελληνες ἀπὸ ὅλας τὰς περιοχάς: Σύροι, Καρχηδόνιοι καὶ Αιθίοπες ἀκόμη. Τέσσαρες φύλοσοφικαὶ σχολαῖ, δηλαδὴ τέσσαρα πανεπιστήμια: ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία, τὸ Λύκειον ἡ ἡ Περιπατητικὴ Σχολὴ, ὁ Κῆπος δηλαδὴ ἡ σχολὴ τοῦ Ἐπικούρου, ἡ Στοὰ τοῦ Ζήνωνος, ἐκτὸς ἄλλων μικροτέρων, εὑρίσκονται καθ’ ὅλην τὴν διάφρειαν τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἐν πλήρει λειτουργίᾳ ἡ ὥποια συνεχίζεται εἰς τοὺς Ρωμαϊκούς χρόνους.

Ἐπίσης ἄλλα κέντρα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀναδεικνύουν σύροις καὶ καλλιτέχνας καὶ δύναται νὰ λεγθῇ γενικῶς ὅτι τὸ γηγενὲς ἑλληνικὸν ἔχει πατρίδα τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἀλλ’ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔχουν δημιουργηθῆ κέντρα —ὅπως ἡ Ἀλεξανδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος—, τὰ ὥποια ὑπερτεροῦν πολὺ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς πλοῦτον καὶ λαμπρότητα.

Γ' Η ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Η ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ πρωτεύουσα τῶν Ααγιδῶν εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἑστία πολιτισμοῦ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Μ’ ἔξαιρετικὴν διορθωτικότητα εἶχεν ἐκλέξει τὴν θέσιν ὁ Ἀλέξανδρος.

«Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ», γράφει ὁ ἱστορικὸς Ἀρριανός, «ὅ γάρος αὐλικοτος κτίσαι ἐπ’ αὐτῷ πόλιν καὶ γενέσθαι ἀν εὐδαιμονα τὴν πόλιν. Πόθος οὖν λαμβάνει αὐτὸν τοῦ ἔργου, καὶ αὐτὸς τὰ σημεῖα τῆς πόλεις ἔθηκεν ἵνα τε (= δου) ἀγορὰν ἐν αὐτῇ δείμασθαι ἔδει καὶ ιερά... καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθετο καὶ τὰ ιερὰ αὐτὰ ἐφαίνετο» (Ἀρριανός [Ἀλεξανδρου Ἀνάβασις Γ', 1,5]).

Οἱ ίδιοι ὁ Ἀλέξανδρος διέγραψε μὲν ἄλοιτα (ζυμάρι) τὸ σχῆμα καὶ τὰ ὅρια τῆς πόλεως,

“Υπὸ ἔποψιν στρατηγικὴν ἡ θέσις ήτο ἀσφαλής, διότι δυσκόλως

τὴν ἔφθανεν ὁ ἔχθρός· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς ἦτο ἔξαιρετη· διότι οἱ ἀνεμοὶ ἀπὸ τὴν Θάλασσαν ἐμετρούσαν τὸν ἀφόρητον ἀφοι-κανικὸν καύσωνα.

«Καὶ τὸ εὐέρον ἄξιον σημειώσεως ἔστιν. Τότε δὲ καὶ οἱ ἑτησίαι πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων καὶ τοσούτου πελάγους, ὥστε κάλλιστα τοῦ θέρους οἱ Ἀλεξανδρεῖς διάγουσιν», γράφει ὁ γεωγράφος Στράβων, ὃ διποίος ἔ-ζησεν εἰς τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ καὶ συνέταξε διεξοδικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. (Στραβ. C. 793).

Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας

Μὲ δῆλην τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ἔργασιῶν, μόλις ἐπὶ τοῦ δευτέρου Πτολεμαίου (μέσα τοῦ 3ου αἰώνος) ἔλαβε μορφὴν πόλεως, ἡ διοίκηση εἰς «μέγεθος καὶ εὐδαιμονίαν» (Παυσανίας Η', 33,3) καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΛΙΣ

'Εκτὸς τῆς ταχείας ἀνθήσεως ἔλαβε παγκόσμιον σημασίαν, ὅ- πως αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ρώμη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, διότι ἐγρηγόρησεν καὶ ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἀρχαίου κλασσικοῦ κόσμου καὶ τοῦ βυ-

ζαντινοῦ, τῶν εἰδωλολατρικῶν καὶ χριστιανικῶν χρόνων. Ἐπὶ δέκα αἰώνας μέχρι τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τῶν Ἀράβων (332 π. Χ. - 641 μ. Χ.) ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ Μεγάλη εἴτε ἡ κατ' Αἴγυπτον, ὅπως ἐλέγετο, ὑπῆρξεν ἡ βασιλισσα τῆς Μεσογείου, ἡ μεγάλη πόλις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χαρᾶς, κληρονόμος τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ ἔλληνικοῦ κόσμου καὶ τῆς μυστηριώδους Αἰγύπτου τῶν Φαραώ.

Τότε κέντρον ἀνθοῦντος ἐμπορίου. Διετήρει σχέσεις μὲν ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς μακρινὰς χώρας τῆς Ἀ-

Ο Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας. (Ἀναπαράστασις).

Ἐκπισθῇ ἐπὶ τῆς ποδὸς τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας τησίδος Φάρου, ἐξ ἣς ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἐπὶ τοῦ μεγαλοπράγμονος Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (285 - 247) ὑπὸ τοῦ ὄνομαστοῦ Κνιδίου ἀρχιτέκτονος Σωστράτου «Θεοῖς σωτῆρσι μπέρ τῶν πλωιζομένων», δπως ἔλεγεν ἡ ἐπιγραφή. Ο πύργος ἦτο πολυώροφος, ὕψους 120 - 150 μ., καὶ ἐφτάζειν ἀπόστασιν 300 σταδίων ἀπὸ τὴν πυρὰν καιομένων ξύλων. Τὴν ἡμέραν διεκρίνετο ἀπὸ μεγαλυτέρων ἀπόστασιν ἐκ τοῦ κατνοῦ.

νατολῆς—τὴν Κεϋλάνην, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν—διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἐγινεν ἡ πόλις τῆς πολυτελείας, κομψὴ καὶ πλουσία, ἔζησε βίον εὔκολον καὶ τρυφῆλον, ἔγινεν ὄνομαστὴ διὰ τὴν ἀνήκουστον χλιδήν τῶν ἑορτῶν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν οἰκοδομῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρωτεύουσα τῆς σοφίας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειώσεως.

Ως πόλις ἦτο ἐπὶ αἰῶνας ἡ μεγίστη καὶ ὡραιοτάτη : « κορυφὴ τῶν πόλεων », « πολλὰ πόλεις εἰς μίαν », δπως τὴν χαρακτηρίζουν οἱ

άρχαιοι συγγραφεῖς. Τὴν ἐστόλιζον ὁδοὶ μεγάλαι, πλατεῖαι ἀπέραντοι, στοαι, κολοσσιαῖα καὶ πολυτελῆ παλάτια, ναοί, ἵπποδρομοι, γυμνάσια καὶ μνημεῖα ἀπὸ μάρμαρον καὶ πορφυρίην μὲ ἀμύθητον πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἐκεῖ συνέρρεον οἱ ἔμποροι ὅλου τοῦ κόσμου. Τὰ πλοῖα τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου συνηγγνώντο εἰς τὸν λιμένα τῆς μὲ τὰ καραβάνια τῶν λαῶν τῆς 'Ανατολῆς.

ΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Οὐδεμία ἀπὸ τὰς ἀρχαίας πόλεις παρουσιάζει σήμερον τόσην πενιχρότητα εἰς μνημεῖα ὅσην ἡ 'Αλεξάνδρεια. 'Η νέα ἀραβοφελλαχικὴ πόλις ἔπινξε καὶ ἔξηφάνισε κάθε παλαιὸν μεγαλεῖον. 'Αλλ' οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διέσωσαν τὴν εἰκόνα τῆς λαμπρᾶς μεγαλοπόλεως. 'Απὸ τὸν γεωγράφον Στράβωνα ἔχουμεν μακράν καὶ ὄνομαστὴν περιγραφὴν τῆς 'Αλεξανδρείας. Πληροφορίας μᾶς ἔδωσεν καὶ ὁ Ψευδοκαλλισθένης εἰς τὸν Βίον τοῦ 'Αλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, ἔργον τὸ ὅποιον ἐγάρφη κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ φέρεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου Καλλισθένους, ἀνεψιοῦ τοῦ 'Αριστοτέλους καὶ ιστοριογράφου τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου. Σύντομον ἀλλ' ὀραίων περιγραφὴν θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἥρωάς του καὶ ὁ μυθιστοριογράφος τοῦ 5ου αἰῶνος μ.Χ. 'Αχιλλέus Τάτιος. Τὰς πληροφορίας αὐτὰς ἐπεκύρωσαν αἱ ἀνασκαφαί.

Κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ πόλις εἶχε μῆκος 5.500 μέτρα, κατὰ τὸν Διόδωρον δὲ ἔφθανε τὰ 7.400 μέτρα. 'Ο περίβολος ἐνισχυόμενος ἀπὸ πολλοὺς πύργους ἔφθανε τὰ 14.800, κατ' ὅλους τὰ 22000 μέτρα. 'Α μόλις δὲ διῆλθον τὰς Πύλας τοῦ 'Ηλίου', διηγεῖται ὁ ἥρως τοῦ 'Αχιλλέως Τάτιος, « συνητάτῳ εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτον τὸ κάλλος, καὶ μοι τοὺς ὀφθαλμούς ἐγέμισεν ἥδονῆς ». (Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα, Ε', 1).

'Η πόλις εἶχε κτισθῆ κατὰ τὸ τελειότερον σύστημα τῆς ἀρχαίας πολεοδομικῆς. Δύο μεγάλαι λεωφόροι, εὐθύταται καὶ πλατύταται, τεμόμεναι καθέτως ἔχωριζον τὴν πόλιν εἰς τέσσαρας συνοικίας. Τὸ πλάτος αὐτῶν ἦτο 31 μέτρα. Εἰς τὰς δύο πλευρὰς καὶ εἰς μακρὰν συνέχειαν εἶχον σειράν ἀπὸ στοάς καὶ κίονας, ἀπὸ τὴν 'Ανατολήν ἔως τὴν Δύσιν : « ἐκ τῶν 'Ηλίου πυλῶν εἰς Σελήνης πύλας », διπολικοὶ λέγει ὁ Τάτιος. Εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο λεωφόρων ὑπῆρχε μεγάλη πλατεῖα. Αἱ οἰκίαι λοιπὸν ἦσαν κτισμέναι εἰς κανονικὰ τετράγωνα, διπολικοὶ εἰς τὰς σημερινὰς ἀμερικανικὰς πόλεις.

Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου ὑπῆρχεν ἄλσος, οἰ-ρὸν τοῦ Πανός, δι' αὐτὸν Πάνειον ὄνομαζόμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέβαινε κανεὶς διὰ κογχίου, δηλαδὴ ἐλικοειδοῦς ὁδοῦ. «Ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἔστιν ἐπιδεῖν ὅλην τὴν πόλιν ὑποκειμένην αὐτῷ πανταχόθεν», γράφει ὁ Στράβων.

‘Ανάκτορα, δημόσιοι κῆποι, οἱ μεταξὺ αὐτῶν τόποι ἀναψυχῆς καὶ ἄλση κατελάμβανον σημαντικὸν μέρος τῆς πόλεως τὸ τέταρτον ἥ καὶ τὸ τρίτον αὐτῆς : «Τεμένη τε κοινὰ κάλλιστα καὶ βασιλεια, τέταρτον ἥ καὶ τρίτον τοῦ παντὸς περιβόλου », λέγει ὁ Στράβων.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

‘Η σπουδαιοτέρα συνοικία εἶναι τὸ Βρύχιον, ἡ κυρίως ἐλληνικὴ συνοικία, ἔκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Μεγάλου λιμένος καὶ τῆς παραλίας καὶ περιλαμβάνουσα τὸ μεγαλοπρεπέστερα μνημεῖα. Ἐκεῖ εἶναι τὰ βασίλεια, σύμπλεγμα πολλῶν οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν (πολλὰς καὶ ποικίλας διαίτας (= τόπους διαμονῆς) καὶ ἄλση), κατὰ τὸν Στράβωνα. Υπάρχει ἐπίσης δὲ Ιππόδρομος, τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ Μουσεῖον.

Τὸ Μουσεῖον εἶναι μέρος ἡ συνέχεια τῶν πτολεμαϊκῶν ἀνακτόρων, πλατύ μαρμάρινον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον οἱ Πτολεμαῖοι ἔρισαν πρὸς θεραπείαν τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἀφειρωμένον εἰς τὰς Μούσας, «Μούσαις ιερόν», δύποτε ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία.

Τὸ Μουσεῖον περιελάμβανε πρὸς τούτοις Βοτανικὸν καὶ Ζωολογικὸν κῆπον, Ἀστεροσκοπεῖον, Ἀνατομεῖον, αἴθούσας συγκεντρώσεων καὶ καταλύματα διὰ τοὺς λογίους : «ἔχον περίπατον καὶ ἔξεδραν καὶ οἰκον μέγαν, ἐνῷ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν». (Στράβων C. 794).

‘Η Ἀλεξανδρινὴ Βιβλιοθήκη ἦτο ἐντὸς τοῦ Μουσείου. Εἰς αὐτὴν ἐφίλοτιμήθησαν οἱ Πτολεμαῖοι νὰ συγκεντρώσουν τὰ βιβλία ὅλου τοῦ κόσμου, ἐλληνικὰ καὶ ξένα. Οἱ παπύρου χάρτης παρεῖχε καλὸν ὄλυκὸν διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ βιβλίου, ἡ δύοις ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων. Η Ἀλεξάνδρεια ἀπέκτησε τὴν πρώτην μεγάλην βιβλιοθήκην τοῦ κόσμου, ἀριθμοῦσαν 700 χιλιάδας τόμους. Ἐπανευρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὸ πνεῦμα τοῦ

μεγάλου σοφοῦ' Αριστοτέλους. Τὴν ίδεαν τῆς βιβλιοθήκης (κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λυκείου) ἔδωσεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, μαθητὴς τῆς Περιπατητικῆς σχολῆς, φυγάς εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Πολιορκητοῦ.

Τὸ Σεραπεῖον ἡ Σεραπείον ἥτο μέγας ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἑλληνοαιγυπτιακὸν θεὸν Σέραρπον πιν. Ἐκτίσθη ἐπὶ ἀρχαιοτέρου ιεροῦ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', λίστας ἐπὶ σημείου ὅρισθέντος ἥδη ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀλεξανδροῦ. Ὁ Αρριανὸς εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ χωρίου, τὸ ὅποιον παρεθέσαμεν, λέγει ὅτι ὁ Ἀλεξανδρος ὕρισεν εἰς τὸ σχέδιον τῆς πόλεως τὰς θέσεις ναῶν διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ αἰγυπτιακοὺς θεούς. Εἰς τὴν θέσιν ἑκείνην ἥτο ἀρχαῖον προσκύνημα αἰγυπτιακῆς θεότητος. Ὁ Πτολεμαῖος διετήρησε τὸν ὁβελίσκον καὶ τὸ ἀρχαῖον ξόανον. Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῆς αἰγυπτιακῆς θεότητος μὲ τὸν ἑλληνικὸν Πλούτωνα προηλθεν ὁ θεὸς Σάραπις, γέννημα τῆς τάσεως, ἡ ὅποια ἔζητει νὰ συμβιβάσῃ τὰς ξένας δοξασίας μὲ τὰς ἑλληνικάς. Ἡ εἰσαγθεῖσα τοιουτοτρόπως νέα θεότης συνεδύσα²ε τὰς κυριωτέρας ίδιοτητας τῶν ἑλληνικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν θεῶν καὶ ἡ λατρεία τῆς ἔγινεν εὐπρόσδεκτος καὶ κοινὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς παραστάσεις ἐπὶ νομισμάτων ὁ Σάραπις φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν κάλαθον τῆς Δήμητρος, τὸ κέρας τοῦ "Αμμωνος, τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου, τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κέρας τῆς ἀφθονίας τοῦ Νείλου. Ἀρχαῖος συγγραφεὺς περιγράφων τὴν παράστασιν λέγει ὅτι ἐξέφραζεν ίδιάζουσαν γλυκύτητα μετά τίνος μαστηριώδους ἐκφράσεως.

Δ' Η ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

Η ΚΤΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Ἡ Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρόντου ἡ ἡ ἐπὶ Δάφνη ἥτο μεγάλη σημαντικωτέρα ἀπὸ τὰς 28 πόλεις, τὰς ὅποιας ἔκτισκεν ἡ μετωνόμασσαν εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Σελευκίδαι, ἐκ τῶν ὅποιων τὰς 6 ὁ Σέλευκος ὁ Α'. Ἐκτίσθη τὸ 300 ἀκροβόλις εἰς μνήμην τῆς ἐν Ἰψῷ νίκης ὑπὸ τοῦ κυριωτέρου τῶν νικητῶν Σελεύκου τοῦ Α' πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός του Ἀντιόχου, εἰς τὴν Ἀνω Συρίαν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέτας πρὸς Δαμασκόν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Θάλασσαν, ἀπέναντι τῆς Κύπρου. Σήμερον εἶναι μικρὰ κωμόπολις, μὲ ἀνατολικὸν χρῶμα, ὑπὸ τὸ σημεῖον της Αντέκιας.

‘Ο ‘Αλεξανδρος ήδη εἶχε σχεδιάσει τὴν ιδρυσιν πόλεως εἰς τὴν

Η τέκη τῆς Ἀράντιο χειρίας.
(Μαυράριον) ἀντίγραφον. Ρόμη, Βατικανόν.

Τὸ πρωτότυπον ἦτο ἔογον τοῦ Εὐτυχίδου, μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου. Η Ἀντιόχεια παριστάνεται ὡς γεαδὴ γυνή καθημένη ἐπὶ βραχον. Κρατεῖ στάχεις, σύμβολον τῆς εὐτυχίας τῆς κώρας. Τὸ πυργωτὸν στέμμα συμβολίζει τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὸ παιδάριον κάτω εἰς τοὺς πόδας τῆς τὸν ποταμὸν Ὁρόνταν, πλησίον τοῦ ὄποιον ἔκειτο ἡ πόλις.

γάλη, ή καλή, orientis apis pulcher (ώφαία μέλισσα τῆς Ἀνατολῆς) καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Θεούπολις διὰ τὴν σημασίαν της εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μετὰ τὴν απίστειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ « βασιλισσα τῆς Ἀσίας ».

Τὸν πυρῆνα τῆς πόλεως ἀπετέλεσαν "Ελληνες, Μακεδόνες, Κρήτες, Κύπριοι — ἀναφέρονται καὶ Ἀθηναῖοι — μετοικισθέντες ἀπὸ τὰ περίχωρα. Μὲ τὴν ἀνάπτυξίν της ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ ἐγχώριοι.

Η ΤΕΤΡΑΠΟΛΙΣ

'Εκτίσθησαν τέσσαρες μεγάλαι συνοικίαι, αἱ ὅποιαι παρουσίαζον δψιν τεσσάρων χωριστῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀντιόχεια ὠνομάσθη Τετράπολις. "Οταν δὲ βραδύτερον ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (174 - 164) ὅλαι δύο διαδρομὴν διὰ κοινοῦ μεγάλου περιβόλου, ἐχρειάζετο πορεία πέντε ὡρῶν διὰ τὴν διαδρομὴν τῆς περιφερείας, ἡ ὅποια οὕτω μόνον τῆς Ρώμης ἦτο μικροτέρα.

'Ο Σέλευκος καὶ οἱ διάδοχοί του ἐξωράισκαν τὴν πόλιν καὶ διεκόσμησαν αὐτὴν μὲ πολυάριθμα καὶ μεγάλοπρεπῆ μνημεῖα.

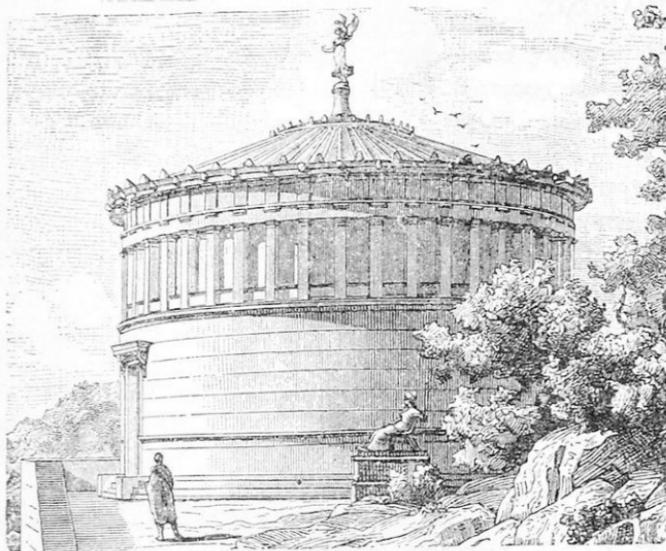
'Η πλέον πολυτελῆς ἀπὸ τὰς τέσσαρας πόλεις ἔκειτο ἐπὶ νησίδος τοῦ ποταμοῦ. Τὸ κέντρον αὐτῆς ἐκοσμεῖτο διὰ τετραγώνου στοᾶς μὲ τέσσαρας πύλας, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἐξήρχοντο τέσσαρες μεγάλαι ὁδοὶ κοσμημέναι μὲ στοάς. 'Η πρὸς Βορρᾶν ὁδὸς ὁδήγει πρὸς τὰ παλάτια τῶν Σελευκιδῶν, τὰ ὅποια (ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν) κατεῖχον μεγάλην ἔκτασιν, σχεδὸν τὸ τέταρτον τῆς νήσου.

Διὰ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἐξετείνετο ὁδὸς ἐξαιρετικῆς μεγαλοπρεπείας, ἡ ὅποια ἐκοσμεῖτο ἀπὸ τέσσαρας σειράς κιόνων, τὴν λεγομένην στοάν τε τράστικον, καὶ εἶχε μῆκος τριῶν χιλιομέτρων. Μὲ αὐτὴν διεσταυροῦσθε ἄλλῃ ἐγκαρροσίᾳ ὁδὸς, κοσμημένη ἐπίσης μὲ στοάς. Αἱ τέσσαρες αὐταὶ ἀπέρανται μὲ στοᾶς ὁδοὶ ἐχώριεν τὰς τέσσαρας πόλεις. Αἱ μακραὶ στοάι, αἱ ὅποιαι ἐπλαισίων τὰς ὁδούς, εἴχον σπανίαν μεγαλοπρεπείαν· ἥσαν (πανευπρεπεῖς), ὅπως γράφει μεσαιωνικός συγγραφεύς.

'Εξαιρετικὴν χάριν ἔδιδον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὰ περιφημα προάστια τῆς, ὁ Πλατανών ἢ Πλάτανος (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Κιλικίαν) καὶ ἡ Ἡρακλειακὴ κυρίως ὅμως ἡ Δάφνη.

"Η Δάφνη - τὸ ἔξασιον προάστιον, τὸ ὅποῖον μεγάλως διεφήμισεν εἰς τὸν κόσμον τὴν καλλονὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς Ἀντιόχειας καὶ συνέδεθη μὲ τὸ ὄνομά της (« Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Δάφνῃ ») – ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος μετὰ τῆς πόλεως. Ὁ τόπος περιερρέετο ἀπὸ ἔφυτον νερά. Ἀλλη κυπαρίσσων καὶ δάφνης ἐσκίαζον αὐτὸν καὶ ἡ φύσις ἦτο πλήρης θελγήτρων διὰ τὴν ώραίαν καὶ πλουσίαν βλάστησιν. Ἀφιερώθη εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον, τὸν μυθολογούμενον πρόγονον τῶν Σελευκιδῶν, καὶ ἀνέζησεν ὁ μῦθος τῆς νύμφης Δάφνης, ἡ ὥποις καταδικο-μένη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μετεβλήθη εἰς τὸ δύμώνυμον φυτόν.

Εἰς τὸν ἔξαρτετον αὐτὸν τέπον ἐκτίσθησαν περίφημοι ναοὶ διὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ διὰ τὴν ἑλληνοαιγυπτιακὴν θεάν "Ισιδα, δημόσια

Ἀρσινόειον τῆς Σαμοθράκης. (Ἀναπαράστασις)

Χαρακτηριστικὸν οἰκοδόμημα τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρσινόης, συζύγου τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου (θυγατρὸς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α') μεταξὺ τῶν ἐτῶν 288 — 281. Τὸ σχέδιον συνεχίζει τὰς θολωτὰς οἰκοδομάς τοῦ 4ου αἰώνος. Ἐπὶ ὑψηλοῦ κυκλικοῦ τοίχου ἐπικαθηγηταὶ 44 τετραγωνικαὶ παραστάδες, αἱ ὅποιαι ὑποβαστάζουν θυργκών δωρικοῦ γυθμοῦ.

οἰκοδομήματα καὶ θέρμαι. Ἐπίσης ἐτελοῦντο ὀνομαστοὶ ἀγῶνες καὶ ποικίλαι ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις, τῶν ὄποιων ἡ φήμη διετηρήθη ἐπὶ αἰώνας.

Η ΕΥΔΑΙΜΩΝ ANTIOXEIA

‘Η Ἀντιόχεια ἔγινε ταχέως κοσμόπολις μὲ πολυάριθμους καὶ σύμμεικτους πληθυσμόν, ὁ ὅποιος ἔφθανε τὰς 500.000. Εἰς αὐτὴν εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐξ ἀρχῆς πολλοὶ Ἐβραῖοι, εἰς τοὺς ὅποιους ὁ ἰδρυτὴς Σέλευκος ἔδωσεν ἵσα δικαιώματα μὲ τοὺς Ἑλληνας. Τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖον εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον ἦσαν οἱ Ἑλληνες διὰ τοῦτο ἡ πόλις εἶχεν ἔντονον ἐλληνικὸν χαρακτῆρα.

‘Αντίοχος ὁ Φιλοπάτωρ (τέλος τοῦ 2ου αἰ. π.Χ.) ἔκτισε Βιβλιοθήκην, καὶ ἱερὸν τῶν Μουσῶν ἀμιλλώμενον πρὸς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, δὲ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανῆς Βουλευτήριον καὶ διάφορα ἱερά.

‘Η πόλις προσωποποεῖται ἀπὸ τὸ ἀγαλμα τῆς Τύχης τῆς Ἀντιοχείας, ἔργον τοῦ ἀρίστου μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου Εὗτυχίου τοῦ Σικυωνίου.

‘Αλλ’ ἡ Ἀντιόχεια δὲν εἶναι κυρίως τόπος συναντήσεως σορῶν καὶ καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ κέντρον κατ’ ἔξοχὴν πολυτελείας καὶ διασκεδάσεως. Μεγάλοι γεωκτήμονες καὶ εὐκόλως πλουτίζοντες ἔμποροι ἐπεδίκυνον τὸν πλοῦτον καὶ τὴν γλυκότηταν των, ἡ ὅποια ἐλάμβανε μορφὴν διαρκῶς ἀντατοικωτέραν. Οἱ Σύροι ἦσαν ἀνέκαθεν ἔξαιρετοι ἔμποροι, ἡ δὲ σχετικὴ ἀσφάλεια τῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ συντήρησις τῶν ὄδων εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἦσφάλιζε μεγάλα κέρδη. Ἡ ἔμπορικὴ κίνησις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀξιολόγου βιομηχανίας.

Τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ἦτο ζωηρότατον. Ἄρδιματα, τάπητες, ἔργα ὑφαντουργίας καὶ μεταλλουργίας, πολύτιμοι λίθοι, μπαχαρίκα ἀπὸ τὴν μακρινὴν Ἀσίαν μετεκομίζοντο διὰ τῆς Ἀντιοχείας εἰς ὅλας τὰς ἀγοράς τῆς Μεσογείου. Ἡσαν δόνυμαστὰ τὰ πορφυρᾶ τῆς ὑφασμάτων, τὰ εἰδη ὑφαντουργίας καὶ ἡ λεπτὴ βιομηχανία τῆς.

Η AKTINOBOLIA

‘Η Ἀντιόχεια δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους ὄντας λογίων, ὅπως ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἄλλ’ ἡ Συρία ἐδέχθη βαθύτερον τὴν ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν καὶ διετήρησεν αὐτὴν μακρότερον. Ὁ πληθυσμὸς ἐδῶ ἦτο δραστηριώτερος καὶ δεκτικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἕγχωρίους τῆς Αιγύπτου. Οἱ Σύροι ἤγαπησαν τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην, μετέφρασαν τὰ ἔργα τῶν ἐλλήνων σοφῶν εἰς τὴν γλώσσαν των καὶ

τὰ μετέδωσαν βραδύτερον εἰς τοὺς Ἀραβικὸν καὶ εἰς τὸν ἴσλαμικὸν κόσμον. Τὸ λεγόμενον ἀραβικὸν κράτος εἶναι κυρίως συριακὸν καὶ δὲ λεγόμενος ἀραβικὸς πολιτισμὸς εἶναι κυρίως συριακός. Οἱ Σύροι ἐδέχθησαν τὴν ἴσλαμικὴν θρησκείαν καὶ ὡμίλησαν ἀραβικά· ἀλλ' αὐτοὶ ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον τῆς ἀραβικῆς δυνάμεως· αὗτοὶ μετέφρασαν τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ κατέστησαν αὐτὰ βάσιν τῆς μεσαιωνικῆς σοφίας καὶ τῆς ἀναγεννήσεως.

Ε' Η ΠΕΡΓΑΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΟΔΟΣ

Η ΠΕΡΓΑΜΟΣ

Ἡ Πέργαμος ἦτο πρωτεύουσα μικροῦ κράτους, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς κομψοτέρας πόλεις τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Τὸ δνομα | σημαίνει φρούριον ἢ ἀκρόπολις. Ἡ κυρίως ἵστορία τῆς Περγάμου ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ἔτους 293, ὅτε ὁ βασιλεὺς Λυσίμαχος ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὡς φρούριον καὶ ταμίαν τὸν στρατηγὸν Φιλέταιρον. Τὰ μνημεῖα κατεσκευάσθησαν βραδύτερον μετὰ τὰς νίκας τοῦ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Α' κατὰ τῶν Γαλατῶν (238 - 230).

Ἡ πόλις ἦτο κτισμένη ἐπὶ ὠχυρωμένου νψώματος. Ὁλόκληρος δὲ ἐπὶ αὐτοῦ χῶρος εἶχε καλλωπισθῆ ὑπὸ τῶν Ἀτταλιδῶν, διὰ πλήθους μνημείων. Ἡ ἀγορὰ ἦτο ὑπαίθριος, περιβαλλομένη ἀπὸ διωρόφους στοάς. Τὸ Γυμναστήριον τῶν παιδῶν εἶχεν ἐπίσης μικρὰς στοάς καὶ συναφῆ δωμάτια. Ὅπεράνω αὐτοῦ εὑρίσκετο τὸ Γυμνάσιον τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νέων, τὸ μεγαλοπρεπέστερον πάντων. Ὅπισθεν τοῦ Γυμνασίου ἦτο τὸ θέατρον, τὸ δποίου ἢ σκηνὴ ἦτο ξυλίνη φορητὴ. Ἀριστερόθεν τοῦ θεάτρου ὑψώντο ὁ ναὸς τοῦ Ἡρακλέους ἀκόμη ἀριστερώτερον καὶ ὑψηλὰ τὸ μέγχ τέμπλος τῆς Δήμητρος, ὑψηλότερον δὲ πρὸς τὰ δεξιά ὁ ναὸς τῆς Ἡρας.

Ο ΒΩΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ.- Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

· Ἀλλὰ τὸ περικαλλέστερον μνημεῖον τῆς Περγάμου ἦτο ὁ Μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς Σωτῆρος, ἐν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ θυμάκτα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ Εὐμένους Β' (197 - 150) εἰς ἐπιφανέστατον σημεῖον τῆς ἄνω ἀγορᾶς. Τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον κατεῖχε τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως.

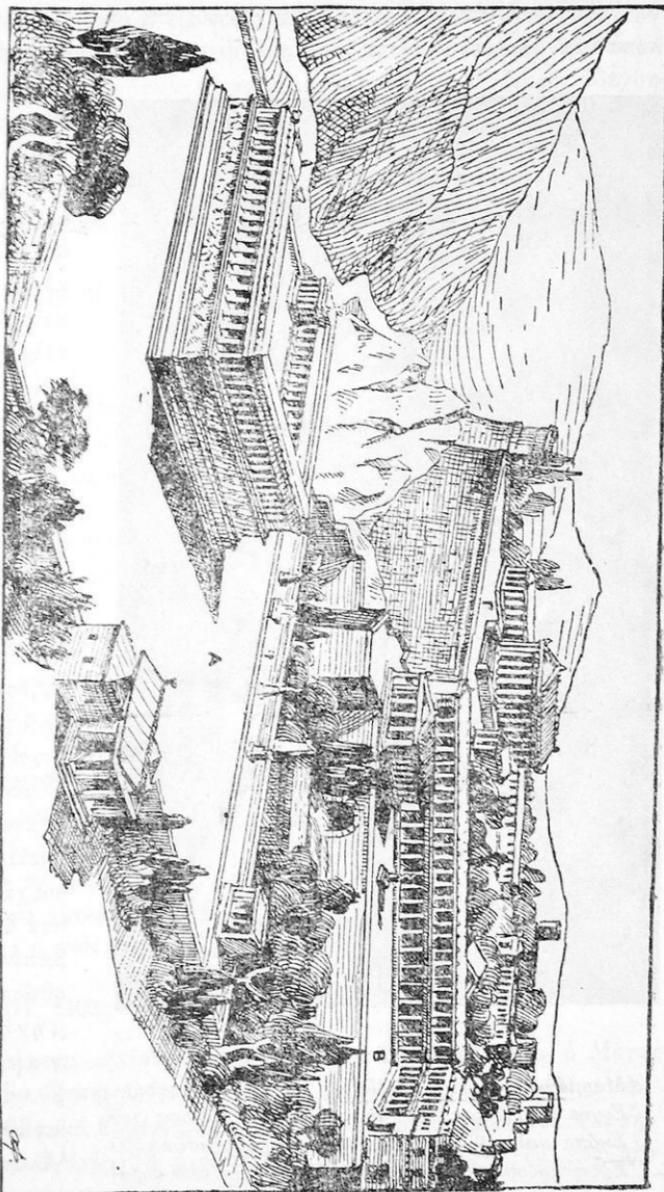
'Ο βωμός έκτισθη κατά τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς περγαμηνῆς γλυπτικῆς. Πολλοί καλλιτέχναι εἰργάσθησαν, διὰ νὰ συντελεσθῇ τὸ περί-

φημον ἀριστούρ-
γημα, δπως μαρ-
τυροῦν εἰ δικω-
θεῖσαι ἐπιγραφαῖ.
Εἰς τὸ μεγαλειώ-
δες τοῦτο γλυπτι-
κὸν σύμπλεγμα
καταπλήσσει ἡ
τόλμη, ἡ ζωηρό-
της τῶν κινήσεων
καὶ ἡ συνταρακτι-
κὴ ὄρμη τῶν μορ-
φῶν.

'Απομιμούμενὸς
τοὺς Πτολεμαίους
ὁ "Ἄτταλος ὁ Α'
ἴδρυσε βιβλιοθή-
κην, τὴν δποίαν
ηὔξησαν καὶ ἐ-
πλούτισαν οἱ διά-
δοχοὶ του, ίδιας
Εύμενης ὁ Β'. Οἱ
Περγαμηνοὶ κατε-
σκεύασαν νέον εἰ-
δος χάρτου ἀπὸ λε-
πτὰ δέρματα προ-
βάτων, τὴν ὀνομα-
σθεῖσαν περγα-
μηνήν. Ή Περ-
γαμηνή η Βι-
βλιοθήκη η ἔγι-
νεν ἐφάμιλλος τῆς
Ἀλεξανδρινῆς. Κα-
τὰ τοὺς χρόνους τῆς

'Ο "Αρης μὲ τὸν Ερωτα
(Μαρμάρινον ἀτήληταφορ, Ρόμη, Ἐθνικὸν Μουσεῖον)
Ἐργον τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἐπίδρασις τοῦ
Σκόπα καὶ τοῦ Λασίπου. Διασκευὴ ἐλληνιστική. Ο
Ἐρως πρόσθετος. Αρχικῶς παρίστανε τὸν θεόν σοβα-
ρὸν καὶ σύννονυ ἀναπανόμενον μετὰ τὴν μάχην.

Α νέρι πολεμεῖται την θάλασσαν.
II) Η γένος είναι τὸ γένος τῶν ἔλληνων ζεύκον. Οἱ Ἀτταλίδαι ἐπέλασαν μὲν ὑπέροχα, οἵοις τὴν Ἀρχεπόλεαν. Εἰς τὴν εἰσόρα : A) Ο Βορρὸς τοῦ Διός. B) Τὸ ιερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὄπλα τοῦ σεργὸν τῶν ξύλων ἡ ὀνομαστὴ βιβλιοθήκη. Γ) Ναὸς τὸν διπλὸν ἔχειν δὲ τριάντα.

άκμης περιελάμβανε 200 χιλιάδας τόμους.

‘Η Πέργαμος εἶχε τοὺς λογίους της, σχολὴν γραμματικῶν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς. ’Απὸ τὴν Πέργαμον κατάγεται ὁ διάσημος ἱερὸς Γαληνὸς (131 - 201 μ. Χ.), τὸν ὄποιον θέτουν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰπποκράτην.

Η ΡΟΔΟΣ

‘Η νῆσος ἔχει πολὺ παλαιοτέραν ιστορίαν. ’Αλλ’ ἡ πόλις προῆλθεν ἐκ συνοικισμοῦ (407 π.Χ.) καὶ ἐγκράχθη ἀμφιθεατρὶ καὶ τὸν εὐρείας ὅδον, ὑπὸ τοῦ περιφύμου πολεοδόμου Ἰπποδάμου τοῦ Μιλησίου. Τὸ τεῖχος τῆς εἶχε περιφέρειαν 15 περίπου χιλιομέτρων. Ταχέως αὐξήθεισα, ἀπέβη μία τῶν πλουσιωτέρων πόλεων τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, κοσμουμένη ἀπὸ πλῆθος ναῶν, ίερῶν μνημείων καὶ ἀνδριάντων.

‘Η ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἦτο ἡ δωρικὴ καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφοντο τὰ ψηφίσματα. ’Η πόλις εἶχε πέντε λυμένας εἰς τοὺς ὄποίους ἐναυλόχουν αἱ νῆσες ἔτοιμοι πρὸς ἔκπλουν. ’Η μεγάλη ἀγάπη τῶν Ροδίων εἰς τὰ ναυτικὰ ἔγινε παροιμιώδης. « Δέκα Ρόδιοι, δέκα νῆσες », ἔλεγον.

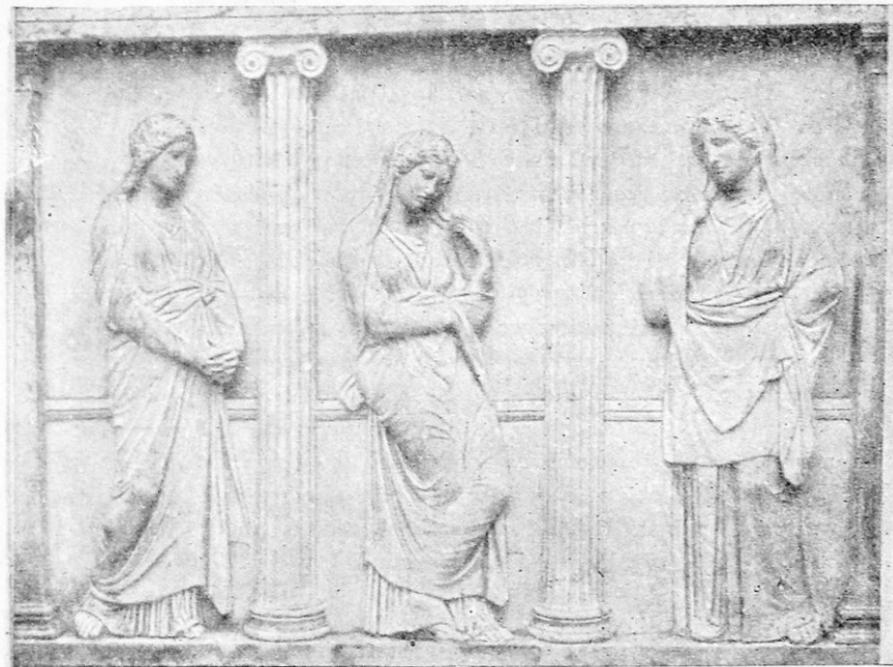
Εἰς τὴν διπλωματικὴν ιστορίαν εἰσέρχεται ἡ Ρόδος μὲ τὴν ὄνομαστὴν ὅμιναν κατὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (305 - 304). Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἡ πόλις ἐπροσώρησε ταχέως, ὠφελγθεῖσα ἀπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καταστροφὴν τῆς Τύρου, μεγάλου ἐμπορικοῦ λιμένος τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

‘Η Ρόδος κυβερνᾶται δημοκρατικῶς ὑπὸ μετριοπαθοῦς ἀριστοκρατίας ἐμπόρων καὶ τραπεζιῶν καὶ φθάνει τὸν χρυσοῦν αἰδίνα τῆς. Τὰ νομίσματά της κυκλοφοροῦν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, διότι ἔχουν πραγματικὴν ἀξίαν.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κάμνουν λογικὰς παραχωρήσεις εἰς τὸν λαόν. Οἱ πλούσιοι δέχονται ἐνίστε νὰ θρέψουν τοὺς πτωχοὺς καὶ δὲν γίνονται ποτὲ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν συνετὴ καὶ σοφὴ πολιτικὴ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς Ροδίους νὰ παίξουν πρόσωπον διαιτητοῦ εἰς τὰς συγκρούσεις Μακεδονίας, Αιγύπτου καὶ Συρίας. ’Επιδιώκει τὴν ισορροπίαν μεταξὺ τῶν μεσογειακῶν δυνάμεων, διότι εἰς αὐτὴν βλέπει

τὴν ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν εἰρήνην τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν. Εἶναι ἀφετὰ πλουσία καὶ δυνατή, διὸ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν της. Τὰ 2 %, τὰ ὅποια εἰσπράττει ἀπὸ τὸ εἰσαγόμενα καὶ ἔξαγόμενα ἐμπορεύματα, τῆς ἀποφέρουν τὸ 170 π. Χ. 1 ἑκατομμύριον δραχμᾶς

Σαρκοφάγος τῶν πενθούσων γυναικῶν. (*Mουσεῖον Κωνσταντινουπόλεως*).

Εύρθη, ὅπως καὶ ἡ λεγομένη σαρκοφάγος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τὴν Σιδώνα. Τὸ μνημεῖον, εἶδος μονοπτέρου ἴωνικοῦ ναοῦ, περιβάλλεται ἀπὸ 18 πενθούσας γυναικείας μορφάς, αἱ ὅποιαι ἐκπροσωποῦν τὴν γυναικωνίτιδα τοῦ θαυμάτου εἰς τὴν σαρκοφάγον Ἀσιάτου.¹ Η θλῖψις ἐκδηλώνεται μὲν σωφροσύνην καὶ μετριοπάθειαν, ὅπως εἰς τὰς ἀττικὰς ἐπιτυμβίους στήλας.

περίπου. Δὲν διατηρεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν συγχρόνως περισσότερα ἀπὸ 50 πλοῖα, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι τοῦ πλέον συγχρονισμένου τύπου. Διατηρεῖ τὰ νεωτάτου τύπου ναυπηγεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἀπαγορεύει τὴν εἰσόδου ἐπὶ ποινῇ θανάτου εἰς ἐντοπίους καὶ ξένους.

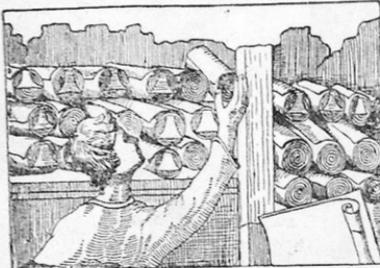
Η ΠΑΙΔΕΙΑ

'Η Ρόδος δύμας είναι συγχρόνως πόλις λογίων καὶ καλλιτεχνῶν. Εἰς τὴν νῆσον διέτριψε τὸν 4ον αἰῶνα (330 - 314) ἐξόριστος ὁ ἀθηναῖος φήτωρ Αἰσχύλης καὶ ίδρυσεν ἐν καταφύτῳ τόπῳ ἔκτὸς τῆς πόλεως ῥητορικὴν σχολὴν, ἡ ἐποίᾳ διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Εἰς αὐτὴν ἐσπούδαζον 'Ελληνες, 'Ασιάται καὶ Ρωμαῖοι. Οἱ ζωγράφοι Πρωτογένης καὶ Παρράσιος συνθέτουν εἰς τὴν Ρόδον μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα των. Κατὰ τὴν ιδίαν ἐποχὴν (τέλος 4ου αἰῶνος) κατασκευάζεται ὁ περίφημος Κολοσσὸς τῆς Ρόδου, χρικοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου στημένον παρὰ τὸν λιμένα.

Πλάστης αὐτοῦ ἀναφέρεται δὲ Χάρης ὁ Λίνδιος, μαθητὴς τοῦ Λυσίππου, ἢ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Λάχης. 'Ο κολοσσὸς είχεν ὅψος 31 μέτρα περίπου. 'Η κατασκευὴ του διήρκεσεν, ὡς λέγεται, 12 ἔτη. Δὲν ήτο τοποθετημένος εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένου μὲν ἀνοικτὰ τὰ σκέλη, ὥστε νὰ διέρχωνται ὑπὲρ αὐτὸν τὰ πλοῖα, ὅπως ἐφαντάσθησαν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Παρὰ τοὺς ὅγκολίθους, τοὺς ὅποιους ἔθεσαν ἐντὸς αὐτοῦ, ἐκρημνίσθη τὸ 225 πιθανῶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ καὶ ἔκτοτε ἔκειτο οκτὼ γῆς μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν (651 μ. Χ.), οἱ οποῖοι ἐτεμάχισαν καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν ὡς μέταλλον.

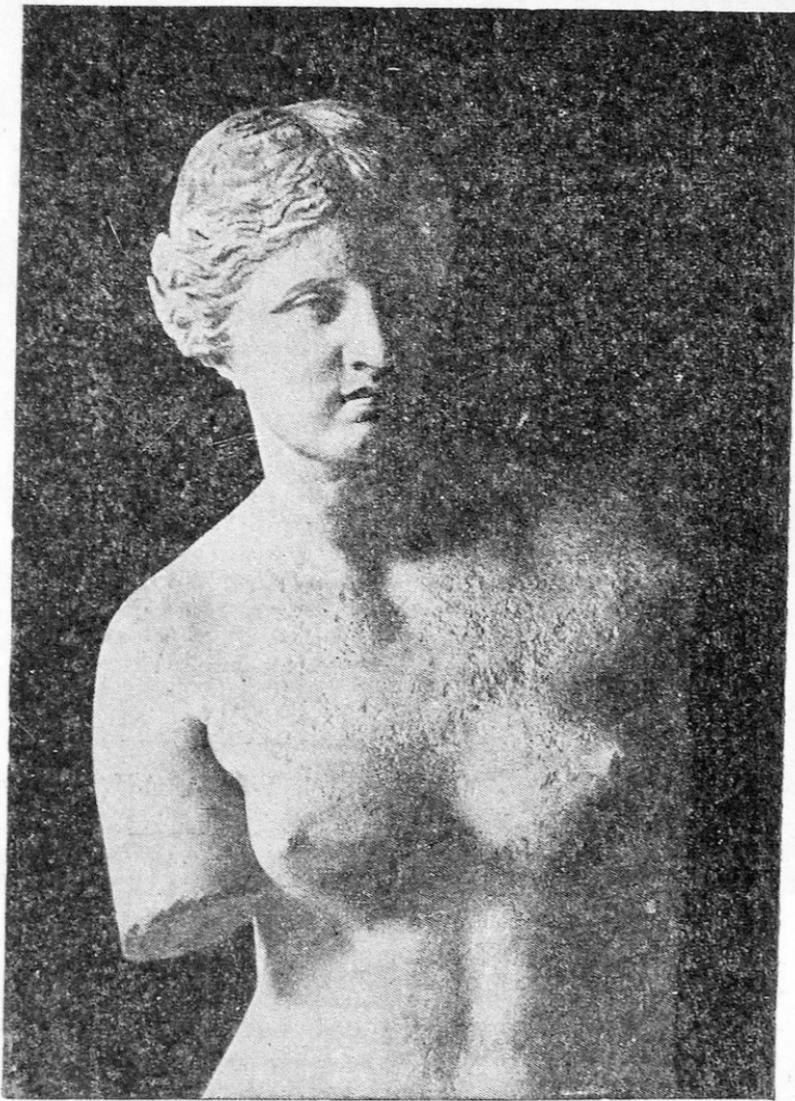
Εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἤκμασεν ὀνομαστὴ σχολὴ γλυπτῶν, τῆς ὁποίας ἡ παραγωγὴ μετέβαλε τὴν Ρόδον εἰς μουσεῖον ἀγάλμάτων, ποὺ ἐπωλοῦντο μέχρι τῆς Μεσοποταμίας. Περίφημα ἀγάλματα θεῶν καὶ συμπλέγματα, τῶν ὅποιων ἀντίγραφα ἐσώθησαν, κατεσκευάζοντο εἰς τὴν Ρόδον. Ροδίων καλλιτεχνῶν ἔργον είναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Δαιοκόντος (1ος αἰών.).

'Η Ρόδος εἶχε καὶ τὸ Πανεπιστήμιόν της. Εἰς αὐτὸ διάδασκει τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα ὁ πολυμαθῆς φιλόσοφος καὶ ιστορικός ὁ

Βιβλιοθήκη

Τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἦσαν κύλινδροι ἀπὸ πάπυρον ἢ περγαμηνήν, τοὺς ὅποιους ἔθετον εἰς ίδιαν τὰς θήκας. 'Απὸ τοῦ ἐν ἀκρον τοῦ κυλίνδρου ἐκρέματο πινακίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραφον τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν εκκόνα δὲ βιβλιοθηκάριος τακτοποιεῖ τὰ βιβλία.

Αρρόδιτη τῆς Μήλου. (Μαρμάρινο ἄγαλμα. Παρίσιοι, Λούβρος).

Από τὰ ὡραύτερα ἔργα τῆς ἀρχαϊκῆς πολιτείας. Εὑρέθη το 1820 εἰς τὴν νῆσον Μῆλον. Ο τεχνίτης είναι ἄγνωστος· πολλοὶ παραδέχονται ότι είναι τοῦ Σκόπα· ἀλλοὶ υποστηρίζουν ότι είναι ἀτήλητος· ἔργον τοῦ τέλους τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Δὲν είναι δυνατὸν νὰ διαθῇ πώς παριστάνετο ἡ θεά καὶ τι ἐκράτει εἰς τὰς γείσας. Ή ἐπεξεργαστα τοῦ μαρμάρου είναι ἀπαράμιλλος· τὸ πρόσωπον τῆς θεᾶς ἔχει ἔξαιρετινή γάριν καὶ συγχρόνως θεῖκόν μεγαλεῖτον.

Ποσειδώνιος (135 - 50 π. Χ.), τὸν ὁποῖον ἐπεσκέψθη ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Πομπήιος καὶ ἤκουσεν ὁ Κικέρων.

Εἰς τὴν Ρόδον ἐμορφώθησαν τὰ στοιχεῖα Διεθνοῦς Δικαίου, τὰ ὁποῖα ἔξεμεταλλεύθησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὰ ἐλεγχάτησαν οἱ Βενετοί.

'Ο μαρασμὸς τῆς πόλεως ἐπῆλθεν, ὅταν αὕτη ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους (43 π. Χ.).

‘Ο Μένανδρος
(Μαρμάρινον ἄγαλμα, 1ος π.Χ. αἰών. Βοστώνη)

Σ' ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους ἔγινε μεγάλη κίνησις εἰς τὰ γράμματα. Ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα ποσοῦ ἡ παραγωγὴ βιβλίων εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρᾳ ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, διότι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν εἶναι πολυπληθέστερον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν βιβλίων ἐτελειοποιήθη. 'Αλλ' οἱ συγγραφεῖς τοῦ 3ου καὶ 2ου π. Χ. αἰώνος δὲν

έχουν ούτε τὴν πρωτοτυπίαν ούτε τὴν λεπτήν χάριν τῶν συγγραφέων τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὅποιαν γράφουν, εἶναι ἡ ἀττικὴ τροποποιημένη διάλογον συμφώνως μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Τοιουτοτρόπως δημιουργεῖται ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προῆλθεν ἡ νεωτέρα ἑλληνική. Εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν γράφουν ὅχι μόνον οἱ Ἑλληνες ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγιοι διάλογοι τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς Σικελίας μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ποικιλωνύμων λαῶν συντάσσονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰ νομίσματά των φέρουν ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Η ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης
(Μαρμάρινον ἄγαλμα.
Παρίσιοι, Λούβρον).

Ἡ θεά παρίσταται μὲ πλουσίαν ἐνδύμασίαν, μὲ τὰς ἀφόνους καὶ κομψὰς πτυχήσεις, εἰς στάσιν ἐπιδεικτικήν. Τὸ περίφημον ἄγαλμα εἴχε στήσει ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής εἰς τὴν πρύμνην πλοίου, διὰ νὰ σαλπίσῃ τὴν νίκην του κατά τοῦ Πτολεμαίου παρὰ τὴν Σαλαμίναν τῆς Κύπρου. Παράβαλε τὴν παράστασιν ἐπὶ τοῦ νομίσματος.

Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ποιηταὶ Μένανδροι (342 - 290) καὶ Φιλήμων (361 - 262) κ. ἔ. συκτιβίζουν εἰς τὰς κωμῳδίας των ἑλαττώματα καὶ ἀδύναμίας τῶν ἀνθρώπων (τὸν φιλάργυρον πατέρα, τὸν ἀσωτὸν νίόν, τὸν πονηρὸν δούλον κλπ.) ἀκολουθοῦντες τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη νέα ἀττικὴ κωμῳδία, ἡ ὅποια ἔγραψεν σενεώς πρότυπον εἰς τοὺς νεωτέρους κωμικοὺς ἀπὸ τοῦ Πλαύτου μέχρι τοῦ Μολιέρου.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκαλλιεργήθη ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς αὐλῆς εἶδος λογίας ποιήσεως, ἡ ὅποια ἔχει ἀνάγκην σχολίων, διὰ νὰ ἐννοηθῇ. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὀνόμασαν ἀλεξανδρίστερος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἶναι ὁ Καλλίμαχος, ὁ ποιητής τῶν ὅμων.

Μόνον ἡ νοσταλγία τῆς φύσεως, τὴν ὅποιαν ἡ σθάνθη ἡ γενεὰ τῶν γρόνων αὐτῶν ἡ ζῶσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τύρβην τῶν

πόλεων, ἐγέννησε γηγείαν ποιητικὴν συγκίνησιν. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς δηλαδὴ χρόνους ἀνεπτύχθη ἡ λεγομένη βουκολικὴ ποίησις, ἡ ὅποια περιγράφει τὸν βίον τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ ψάλει τὰς ἀπολαύσεις τῆς ἀπλῆς ζωῆς εἰς τὴν ἔξοχήν. 'Ο τελειότερος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἰδούς αὐτοῦ εἶναι ὁ Θεόκριτος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 300 π.Χ. εἰς τὰς Συρακούσας ἡ εἰς τὴν νῆσον Κᾶ, ὁ ὅποιος εἰς τὰ Εἰδύλλια του ἔχει πραγματικὴν ἔμπνευσιν καὶ ἀνύψωσε τὸ μικρὸν αὐτὸν εἰδός εἰς μεγάλην ποίησιν.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

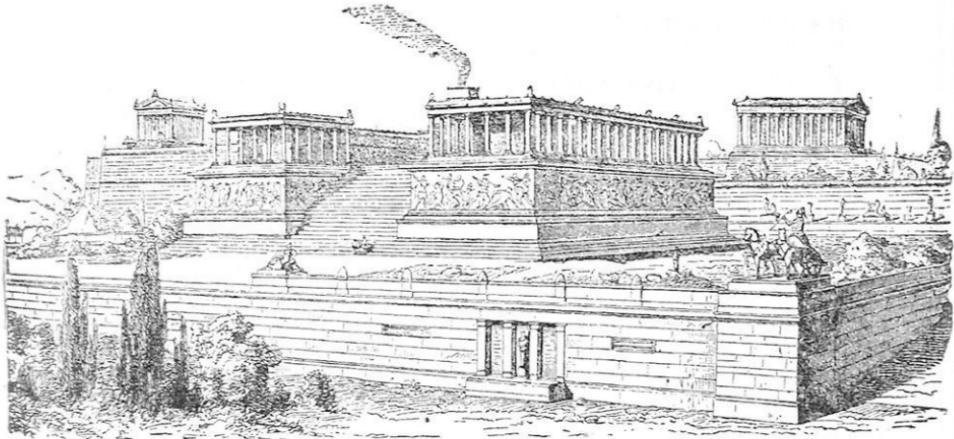
Τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὅποιον προεξέχει, εἶναι ὁ πεζὸς λόγος. 'Ηρότορική, ὡς ὄπλον πολιτικῆς δραστηριότητος, δὲν ἔχει θέσιν τὴν ἐποχὴν αὐτήν· διατηρεῖται δῆμος τὸ δικανικὸν καὶ πανηγυρικὸν εἶδος. Εὐρύτατα καλλιεργεῖται ἡ ἴστορικα. Τὰ μεγάλα κατορθώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς πλουσίαν ἴστοριογραφίαν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικούς, ὅπως ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγος, ὁ Νέαρχος, διηγήθησαν τὴν ἐκστρατείαν ἡ ἐπεισόδιά της. 'Αλλ' ἀπὸ τὰ ἔργα των, τὰ ὅποια δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς, μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Διὰ νὰ συναντήσωμεν ἴστοριογράφον δυνάμενον νὰ συγκριθῇ μὲ τοὺς ἴστορικούς τοῦ δου ἡ 4ου αἰώνος, πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Αὐτὸς εἶναι ὁ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπόλιτης (205 - 125), ὁ ὅποιος ἱέζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οὗτος συνέγραψε γενικὴν ἴστορίαν τῶν χρόνων του, διὰ νὰ ἔξηγησῃ εἰς τοὺς δύμαγενεῖς του τοὺς λόγους τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ρωμαίων καὶ διὰ νὰ νουθετήσῃ αὐτοὺς ἐκθέτων τὰ σφάλματα τὰ ὅποια διέπραξαν.

'Αλλ' οἱ ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι δὲν εἶναι κυρίως περίοδος παραγωγῆς πρωτοτύπων ἔργων, ὃσον περισυλλογῆς ἔκεινου, τὸ ὅποιον ἐδημι-

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης
Ἐπὶ νομίσματος Λημητοίου
τοῦ Πολυορκητοῦ

συργήθη εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους. Τὸ πιμπητικὸν διὰ τοὺς λογίους καὶ ποιητὰς τῆς ἐποχῆς εἶναι δι, ἐνῷ οἱ ὕδιοι δὲν στεροῦνται ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ καὶ πολυπληθῶν θυμακτῶν τῶν ἔργων των, ἀναγνωρίζουν ἐν τούτοις τὴν ἀνωτέραν πνοὴν καὶ τελειότητα τῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἱ ὄποιοι ὀνομάσθησαν γραμματικοῖς, περισυλλέγουν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ζήλου, ἀντιγράφουν καὶ συγοιλάζουν τὰ ἔργα αὐτές. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν ἰδίως, γάρις εἰς τὴν γενναίαν ὑποστήριξιν τῶν Πτολεμαίων, προσθέντες ἡ ἐργασία αὐτῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς ἔζησαν οἱ ἔξοχώτεροι τῶν Ἑλλήνων σχολιακτῶν καὶ ἐρμηνευτῶν,

‘Ο Μέγας Βωμὸς τοῦ Διός. (Ἀναπαράστασις).

Τὸ περικαλλέστερον μνημεῖον τῆς Περγάμου, ὁ Βωμὸς τοῦ Διός, ἐν ἐκ τῶν ἑπτὰ θυμάτερν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀνηγέρθη εἰς ἐπιφανεστάτην θέσιν τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τοῦ Εὔμενους Β' περὶ τὸ 150 π.Χ. Τὸ δόλον κτίσιον ἦτο δρομογώνιον τετράπλευρον, ὅψους 9 μ., μήκους 36 μ. καὶ πλάτους 34 μ., δόλοκληρον ἐκ μαρμάρου. Μεγαλοπρεπῆς ωῆλτος 20 μ. πλάτους, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν κυρίως βωμόν. Ἐστηρίζετο εἰς βάσιν ἡ κρηπίδωμα κοσμούμενον πρὸς δόλας τὰς πλευρὰς ἀπὸ παραστάσεις ἀναγνήσουσι, δηλαδὴ ἀπὸ μακράν συνεγίζομένην ζῳόστρον ὅψους 1,67 μ., ἡ ὥποια παρίστανε τὴν Γεγαντομαργάκιαν συμβολίζουσαν τὰς κατὰ τῶν Γαλατῶν νίκας, τῶν Ἀτταλιδῶν. Ἡ μεγαλειώδης γιγαντικὴ σύνθετις, συνεργασίᾳ πολλῶν καλλιτεχνῶν, κατέπλησσε μὲ τὴν τόλμην καὶ τὴν βιαιότητα τῶν κινήσεων καὶ τὴν συνταρακτικὴν δρμήν τῶν παραστάσεων. Ἐπὶ τοῦ κρηπίδωματος ὑψοῦτο στοὰ ἱωνικοῦ φυματίου, περιβάλλουσα ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς τὸν βωμόν.

ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὀνομαστότερος εἶναι ὁ Ἄρισταρχος, καὶ ἔγιναν ἀξιόλογα ἀντίγραφα τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Οἱ σοφοὶ τῆς Περγάμου ἐμελέτησαν ἰδίως τοὺς ρήτορας.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ χρόνοι μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον σημειώνουν νέαν ἀκμὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Προεξέγουν τώρα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, δηλαδὴ

Τὸ σύμπλεγμα τῆς Ἀθηνᾶς
(Ἀπὸ τὴν Τιτανομαχίαν τοῦ βωμοῦ τῆς Περγάμου).

‘Η Ἀθηνᾶ βεβαίᾳ διὰ τὴν νίκην ἔχει ἀρπάσει εἰς ὅρμητικήν της κίνησιν ἐκ τῆς κόμης ἓνα νεαρὸν Τιτᾶνα. Ἡ μορφὴ κάτω εἶναι ἡ Γῆ, ἡ μήτηρ τῶν Τιτάνων, ἡ ὁποία ἴστεται διὰ τὰ τέκνα τῆς.

τί ἀξίαν ἔχει ἡ ζωὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ ζήσῃ ὁ ἀνθρωπος, διὰ νὰ εἶναι εὐτυχής. Ἡ φιλοσοφία δηλαδὴ γίνεται πρακτικὴ εἴτε ηθική. Εἰς τὰ ἀνω-

τέρω ἐρωτήματα διος αἰώνων ἔδωκε δύο ἀπαντήσεις. 'Η μία ἀπ' αὐτὰς εἶναι διτὶ ἡ ζωὴ ἔχει μικρὰν ἀξίαν καὶ διτὶ ὁ ἀνθρωπὸς πρέπει νὰ εἶναι αὐτάρκης, νὰ ζητήσῃ δηλαδὴ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἑαυτόν του μόνον καὶ νὰ μὴ τὴν

Γαλάτης φονεύει τὴν γυναῖκα του
(Μαρμάρινον σύμπλεγμα, Ρόμη).

'Αντίγραφον χαλκίνου συμπλέγματος, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔστησεν δι "Ατταλος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Περγάμου εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν Γαλατῶν. 'Ο Γαλάτης κρατεῖ τὸ σῶμα τῆς γυναικός του, τὴν ὅποιαν ἐφόνευσε διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐνῷ βυθίζει τὸ ξίφος εἰς τὸ στήθος του.

τια, τραγούδια καὶ διασκεδάσεις, ή παραλυσία εἴτε ή ἀπόλαυσις ψαριῶν καὶ

ἔξαρτήσῃ ἀπὸ ἐπίγεια ἀγαθά: ἀπὸ πλοῦτον, δόξαν, ἀπολαύσεις. 'Η τάσις αὐτὴ διδάσκει αὐστηρὰν ἐγκράτειαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος διδασκαλία τοῦ Ζήνωνος (270), ή ὅποια ὠνομάσθη στωικὴ φίλοσοφία. 'Αντιθέτως δὲ 'Επίκουρος (341 - 270) ἀποδίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εὑρίσκει εἰς τὴν ἀπόλαυσιν. 'Αλλὰ δὲν ἔννοεῖ τὰς γυδαίας ή ἀπλῶς τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, διποτες ἐνόμισαν πολλοί, ἀλλὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος, τὴν φιλίαν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον.

Αὐτὴ εἶναι ή ἡ πικούρειος φίλοσοφος, ή ὅποια ἔχει ἐλληνικώτερον χαρακτῆρα, ἐνῷ ή στωικὴ προδίδει ἀνατολικὴν ἐπίδρασιν.

"Οταν λέγωμεν σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἡδονή, γράφει δι 'Επίκουρος, δὲν ἔννοούμεν τὰς ἡδονὰς τῶν ἀσώτων ή δσας προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν μόνον... Δὲν εἶναι τούτη ἀτελείωτα φαγοπό-

τῶν ἄλλων, σσα σηκώνει πολυτελής τράπεζα, πού κάμνουν εὐχάριστον τὴν ζωήν, ἀλλὰ δὲ νηφάλιος στοχασμός, δὲ ὅποῖς ἐρευνᾷ καὶ ἀνακαλύπτει τοὺς λόγους διατὸν προτιμῶμεν τοῦτο καὶ ἀποφέγγομεν τὸ ἄλλο, καὶ ἐκδιώκει τὰς πλανερὰς δοξασίας, αἱ ὅποιαι εἰναι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ψυχικῆς ταραχῆς».
 ('Επιστολὴ πρὸς Μενοικέα, Διογένης Λαερτίος Ι', 131).

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Οἱ χρόνοι τῶν διαδόχων εἶναι ιδίως ἡ ἐποχὴ ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ Γεωγραφία αἱ τοῦ φυσικὸν νὰ κάμῃ μεγάλας προόδους. Ἡ κατάκτησις τοῦ Περσικοῦ κράτους ἤνοιξεν εἰς τοὺς "Ελληνας τὸν δρό-

Ἡ πληγωμένη Ἄμαζων τῆς Περγάμου

Ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς ἑλληνιστικῆς γλυπτικῆς, πού εἰκονίζει θαυμασίως τὴν ἔξαφάνισιν τῆς φύμας καὶ τῆς σφυζούσης νεότητος. Ἀπὸ τὰ ἀναθήματα τοῦ Ἀτταλοῦ Α' ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου.

μον διὰ τὴν διερεύνησιν γωρῶν, τὰς ὅποιας οὐδόλως ἐγνώριζον ἡ ἐλάχιστα εἶχον ἀκούσει περὶ αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἥδη τοῦ Ἀλεξανδροῦ ὁ ναύαρχος Νέαρχος ἔξετέλεσε καὶ περιέγραψε περίπλουν τοῦ Ἰνδικοῦ Ὁκεανοῦ, μὲ σκοπὸν τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ὁ Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, πλέων κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Εὐρώπης, ἔφθασε μέχρι τῆς βορειοτέρας ἄκρας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ "Ἐλβα". Αἱ πληροφορίαι του διὰ τὸ βόρειον σέλας καὶ τὸν παγωμένον ὡκεανὸν τοῦ βορρᾶ ἔθεωρήθησαν μᾶλλον φαντασικαὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του.

Χρησιμοποιῶν τὰς ἔργασίας ἄλλων ἐρευνητῶν καὶ τὰς ιδικάς του

παρατηρήσεις διεγείρουν την γεωγράφος Ἐρατοσθένης συνέταξε παγκόσμιων χάρτην, μὲ πολλὰς διτελείας φυσικά, καὶ διὰ τὰς περισσότερον ἀκόμη γνωστὰς χώρας τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου· ὅπωσδήποτε ὅμως κατόρθωμα διὰ τὴν ἐποχήν του.

Τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς γῆς εἶναι διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πεποίθησις γενική.

Ἡ Ἀστρονομία συμβαδίζει μὲ τὴν γεωγραφίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γίνονται ἀκριβέστερον γνωστοὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας αἱ ἀστρονομικαὶ γνώσεις τῶν Χαλδαίων. Ὁ σπουδαιότερος τῶν ἀστρονόμων

τῆς ἐποχῆς Ἀρίσταρχος ἡ Σάμιος διετύπωσε σαφῶς τὴν θεωρίαν, διτι ή γῆ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της καὶ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον. Ἀνεκάλυψε δηλαδὴ ὅσα ἀνακαλύφθησαν μετὰ 18 αἰώνας ὑπὸ τοῦ Κοπερνίκου καὶ ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὸν Γαλιλαῖον καὶ τὸν Κέπλερ, ἀφοῦ εἶχον ταφῆ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὴν παρακαμήν τῆς ἐπιστήμης.

Τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἩΜηχανικὰ ὑπῆρχαν προϋπόθεσις διὰ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς. Αἱ ἀστρονομικαὶ ἀνακαλύψεις θὰ ξησαν ἀδύνατοις χωρὶς τὰς λαμπρὰς προσόδους τῶν Μαθηματικῶν. Κέντρον καὶ διὰ τὰς σπουδὰς αὐτὰς ὑπῆρχεν ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ὁ Εὐ-

Κεφαλὴ γυναικός

(Βερολίνον).

Μαρμαρίνη κεφαλὴ προερχομένη
ἐκ Περγάμου.

κλείδης, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, ἔγραψε τὰ «Στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας», τὰ ὁποῖα καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ μετέπειτα ὑπῆρχαν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον βιβλίον τῆς γεωμετρίας.

'Ο 'Αρχιμήδης (287 - 212), γεννηθεὶς καὶ ἐργασθεὶς εἰς τὰς Συρακούσας, ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ανεκάλυψε τὴν ὑδροστατικὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν σωμάτων.

Τὸ «δός μου ποῦ νὰ σταθῇ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν» (δός μοι πᾶς στῶ καὶ τὸν γὰρ κινάσω) εἶναι φράσις, τὴν ὅποιαν λέγεται διτὶ εἰπεν, ὅταν ἀνεκάλυψε τὴν δύναμιν τῶν μοχλῶν ἀλλὰ πιθανῶς δὲν εἶναι ίδια ἡ του. Μαρτυρεῖ ὅμως τὸν θαυμασμόν, τὸν ὅποιον προεκάλεσεν εἰς τοὺς συγχρόνους ἡ ἀνεκάλυψις τοῦ μοχλοῦ.

Εἰς τὴν μηχανικὴν ἐπετέλεσε σπουδαιοτάτας προόδους καὶ εἰς τὰς μηχανάς του ὁφείλεται ἡ μακρὰ ἀντίστασις τῶν Συρακουσῶν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ρωμαίων τὸ 213 - 212.

Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἤκμασαν οἱ μηχανικοὶ Κτησίβιος καὶ Φίλων.

'Η Ζῳολογία καὶ ἡ Βιοτανικὴ μεγάλως ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν πρόσδοιν τῆς γεωγραφίας. Μὲ τὰς μεγάλας γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις ἐπληθύνθησαν αἱ ζωολογικαὶ καὶ φυτολογικαὶ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων χάρις εἰς παράξενα ζῷα καὶ ἔξωτικὰ φυτά, τὰ ὅποια εὑρέθησαν εἰς τὰς νέας χώρας.

'Ο παρὰ τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλεξανδρείας ζωολογικὸς κῆπος ἔγινεν ὀνομαστὸς μὲ τὰ παντὸς εἴδους ἄγρια θηρία, πτηνὰ καὶ ἐρπετά.

'Αξιόλογοι ἐπιστήμονες τῶν κλάδων τούτων δὲν ἀναφέρονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διεκδόχων, ὅπως θὰ ἀνέμενε κανεὶς.

'Η Βιολογία ἔχει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σπουδαιότατον ἀντιπρόσωπον τὸν Ἡρόφιλον, ὁ ὅποιος διὰ συνεχῶν παρατηρήσεων ἐπὶ ζώντων καὶ ἐπὶ πτωμάτων ἐπέτυχε σοβαρὰς ἀνακαλύψεις διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἷματος. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἀνακάλυψιν, λησμονηθεῖσαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, ἐπανέφερεν εἰς φῶς τὸν 17ον μ.Χ. αἰῶνα ὁ Ἀγγλος Χάρβεϋ (Harvey) καὶ ἔγινεν ἔνδοξος.

'Η Ιατρικὴ ἐπίσης σημειώνει ἀξιόλογον πρόοδον. Αἱ ἀντικήψεις τῶν ιατρῶν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἑλληνικῆς ιατρικῆς, τοῦ Ἰπποκράτους, ὁ ὅποιος ἔζησε τὸν 5ον αἰῶνα. Τὰς νέας ἀντικήψεις ἐσυστηματοποίησεν ἀργότερα ὁ δεύτερος μεγάλος 'Ελλην ιατρὸς Γαληνὸς ὁ Περγαμηνός, ὁ ὅποιος ἔζησε κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους (131 - 201 μ. Χ.).

Ο Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του
(Σύμπλεγμα τῶν Ροδίων Ἀγησάνδρου, Ἀθηνοδώρου καὶ Πολυδώρου.
Ρόμη — Βατικανόν).

Ἐργον προχωρημένων ἐλληνιστικῶν χρόνων (μέσα τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος) ἀνακαλυφθὲν τὸ 1506 μ.Χ. Τὸ πάθος διαβαθμίζεται μετ' ἔξαιρετικὴν τέχνην. Τὸ δεῖγμα τοῦτο δύψιλου φοδιακῆς τέχνης ἐθωμάσθη παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων.

Η Τ E X N H

‘Η σημαντικωτέρα ὅμως παραγωγὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων εἶναι εἰς τὴν τέχνην. ’Η πρωτοτυπία καὶ ἡ παραγωγικότης τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν δὲν ἔξηντά ἦθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη δὲν εἶναι παρακμὴ οὔτε μίμησις, ἀλλὰ νέα μορφὴ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

‘Εστία τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἡ κυρίως Ἐλλάς, δῆπου διατηροῦνται ἀκμαῖα ἐργαστήρια, καὶ οἱ καλλιτέχναι οἱ ἐργασθέντες εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἴσχυρῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς προέρχονται γενικῶς ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Πέργαμον ἀνεπτύχθη ιθαγενὴς τέχνη.

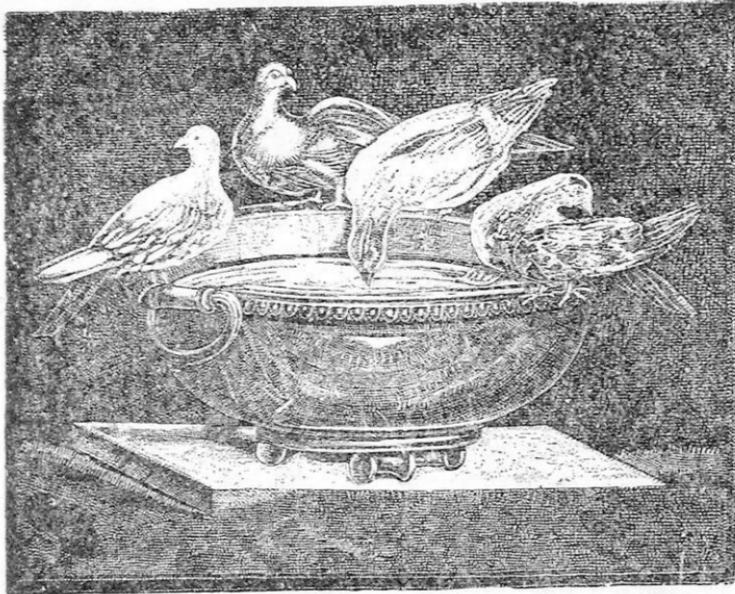
Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5ου αἰώνος εἶχον παραστήσει τὴν ἡρεμον ἰσχὺν καὶ τὴν σεμνήν αὐτοπεποίθησιν: διὰ Πραξιτέλης τὴν συναισθηματικὴν ἀνησυχίαν, διὰ Σκόπας τὸ πάθος. Οἱ τεχνῦται τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων προσπαθοῦν νὰ παραστήσουν ἴσχυρὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς, τὸν φυσικὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν. Πρότυπον τοιούτου ἔργου εἶναι ὁ περίφημος Λαοκόν, ὁ θνήσκων Γαλά της ακλπ. Εἰς τὴν ίδιαν ἐποχὴν ἀνήκει ἡ Νίκη τῆς Σαμοθρακῆς ἀκην. Τὴν πρώτην θέσιν ἔχει πάντοτε ἡ γλυπτική, ἀλλὰ κατασκευάζονται καὶ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς μεγάλα καὶ ἐπιβλητικά, ὃι ὅμως πάντοτε καλαισθητικά, πρὸς στολισμὸν τῆς πρωτευούσης τῶν βασιλέων. ’Επίσης ἀναπτύσσεται ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.

Τὸ παιδί μὲ τὴν χῆνα
(Μαρμάρινον, ἀντίγραφον,
Ρώμη, Βατικανόν).

‘Η ἑλληνιστικὴ τέχνη εὐχαριστεῖται γὰ παριστάνῃ ἀστεῖα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Τὸ ἀνωτέρῳ παριστάνει μὲ πολλὴν κάρφιν παιδάκι ποὺ παλεύει μὲ τὸ χῆνα. ’Η κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ σοβαρὸν ύφος προκαλεῖ θυμηδίαν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα γλυπτικὰ ἔργα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν Πέργαμον, ὅπου δὲ Ἀτταλος ἔδρυσε σειρὰν ἀφιερωμάτων εἰς τοὺς θεοὺς μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν. Ἀπ’ αὐτὰ ἀνευρέθη ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διός. Τὸ γλυπτικὸν σύμπλε-

Τὸ ψηφιδωτὸν μὲ τὰς περιστερὰς
(Ρόμη, Καπιτώλιον).

Λεκάνη μὲ περιστερὰς καθημένας ἀξὲ τὰ κεῖλη τῆς. Εἶναι ἀντίγενχον ὄνομαστοῦ ἔργου τοῦ διασημοτέρου ψηφιθέτου τῆς ἀρχαιότητος. Σώσον (2ος π. Χ. αἰών), ὁ ὅποιος ἐφίλοτερχήσεν εἰς δωμάτιον, πιθανώτερα τῆς κατοικίας τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου «ἀσάρωτον οἶκον», δηλαδὴ ψηφιδωτὸν δάπεδον παριστάνον ἀπορρίμματα δείπνου καὶ τὴν λεκάνην μὲ τὰς περιστεράς. Ψῆφοι δωτὰ ἡ μωσαϊκὰ ὄνομαζονται χρωματιστοὶ εἰκόνες κεκαλυμμέναι μὲ μικρὰ ἔγγρωμα πετράδια. Ή τέχνη ἐμφανίζεται πρὸς τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰώνος. Τὸ τρίτον αἰώνα εἶναι τόσον διαδεδομένη, διστάσιον τῶν Συρρακούσων 'Ιέρων Β' (266 - 215) ἐστόλισεν ὁλόκληρον τὸ δάπεδον πολυτελοῦς πάλαιον μὲ ψηφιδωτά, εἰς τὰ ὅποια εἰκονίζετο «πᾶς περὶ τὴν Πιλαίδα μῆθος».

γμα. τὸ ὅποιον κοσμεῖ τὸν βωμόν, παριστάνει συμβολικῶς τὸν πόλεμον τῶν θεῶν κατὰ τῶν Γιγάντων καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικάτερα γλυπτικὰ συμπλέγματα τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπεράμιλλος ἐπίσης εἶναι ὁ γλυπτικὸς διάκοσμος τοῦ λεγομένου τάφου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

V

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η ιστορία τῶν Ἀρχαίων Ἐλλήνων, ὅπως καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι κυρίως ιστορία τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον γωρῶν. Διὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπλάτυνεν ὁ χῶρος, ἀλλὰ πρὸς Ἀνατολάς. Η ιστορία τῆς Ρώμης μᾶς φέρει δυτικώτερον, εἰς τὴν Ἰταλίαν πρῶτον, ἡ ὁποία ἀνήκει ἀκόμη εἰς τὸν μεσογειακὸν χῶρον ἀργότερον διαφράσας δυτικώτερον, πρὸς τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὰς Βρεττανικὰς νήσους καὶ τὴν Γερμανίαν. Ο δρῖζων αὐλός εὑρύνεται περισσότερον τῶν Μεσαίωνα καὶ λαμβάνει εἰς τὸν κύκλον του ἔκτασις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ τὴν Σκανδιναվικὴν γερσόνησον.

Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἥδη ἡ ιστορία γίνεται περισσότερον εὐρωπαϊκή. Λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰσέρχονται, ἀπὸ τοῦ τέλους ιδίως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ιστορίας καὶ διαδραματίζουν διαφορὰς σημαντικώτερον μέρος ὡς ἐργάται τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Η Εὐρώπη εἶναι ἡ προνομούσχος ἡπειρος, ἡ ὁποία ἔχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν ιστορίαν τῆς.

Οἱ λαοὶ τῆς δυτικώτερας πρὸς ἡμᾶς Εὐρώπης εἰσῆλθον εἰς τὴν ιστορικὴν ζωὴν πολὺ ἀργότερον ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Η προϊστορία τῶν διήρκεσε πολὺ περισσότερον, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἐτάροκξεν τὴν πρωτόγονον γαλήνην των.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ γνωρίσωμεν τὴν παλαιοτέραν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, τὴν προϊστορίαν τῆς καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν λαῶν τῆς.

ΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

‘Η δονομασία Εύρωπη είναι τόσον παλαιά, όσον καὶ ἡ ἴστορία. ‘Αλλ’ οἱ ἀρχαῖοι “Ελληνες δὲν ἐγνώριζον ὅλοκληρον τὴν Εὐρώπην. ‘Ο Ἡρόδοτος γνωρίζει μόνον ὅτι δὲν εἶναι νῆσος. ‘Εξακόσια ἔτη βραδύτερον, τὸν καιρὸν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ὁ Κλαυδίος Πτολεμαῖος, ὁ περίφημος ἀστρονόμος καὶ γεωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, εἰς τὸ ἔργον του « Γεωγραφικὴ ὑφήγησις » γνωρίζει ἐντελῶς ἀκριστῶς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Σαρανταίας, τὴν ὅποιαν νομίζει νῆσον, καὶ τὴν Σαρανταίαν, διὰ τῆς ὅποιας ἡ Εὐρώπη ἥγοντο μετὰ τῆς Ἀσίας. ‘Ο ἀξιόλογος Ρωμαῖος ἴστορικὸς Τάκιτος, ζήσας πρὸς τὴν ἄρχην τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, περιέγραψε τὴν Γερμανίαν μὲ παρατηρητικότητα καὶ ἀκρίβειαν. Διὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ Εὐρώπη ἐτελείωνεν εἰς τὸν ποταμὸν Τάναον, τὸν σημερινὸν Δόνην, ὃ ὅποιος χύνεται εἰς τὴν Ἀζοφικὴν Θάλασσαν. ‘Ο εὐφρέστατος καὶ πολὺ μορφωμένος συγγραφεὺς Λουκιανὸς τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα γράψει ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι τὸ δριόν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

‘Η Εὐρώπη ἥρχισε νὰ γνωρίζεται κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἥλθεν εἰς τὸ φῶς κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Αἱ πληροφορίαι λοιπὸν τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι πενιχρόταται.

ΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΝΑΣΚΑΦΑΣ

‘Ἐπὶ μακρὸν οἱ Εὐρωπαῖοι περιωρίσθησαν εἰς τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διὰ τὴν παλαιοτέραν Εὐρώπην. ‘Αλλὰ τὸν περασμένον αἰῶνα ἔγινε ζωηρὰ κίνησις διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐδάφους τῆς Εὐρώπης μὲ τὸν σκοπὸν ν’ ἀνακαλύψουν τὰ ἔγχη τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς. Αἱ ἀνακαλύψεις ἡσαν ἀξιόλογοι καὶ προεκάλεσαν ἐντύπωσιν. Οἱ ἐπιστήμονες ὑπέθεσαν ὅτι δὲν αὐτῶν θάλασσουν πολλὰ προβλήματα σχετικά μὲ τὴν προέλευσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁργανισμοῦ, τῆς διανοίας, τῆς τέχνης, τῶν ἰδεῶν του.

Αἱ ἔρευναι ἔδειξαν ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησαν ἀνθρώποι εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔχει πλουσίαν προϊστορίαν. Προϊστορίαν ἡ προϊστορικὴ ἀρχαιολογίαν ὡ-

νόμασαν, καθώς γνωρίζομεν, τὴν ἐπιστήμην ἡ ὅποια μελετᾷ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῶν ἴστορικῶν χρόνων.

Οἱ ἀρχαιολόγοι: συνήθιζον νὰ διαιροῦν τὴν προϊστορίαν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, ἀναλόγως τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὅποιον μετεχειρίσθησαν οἱ ἄνθρωποι πρὸς κατασκευὴν ἐργαλείων: τὴν παλαιολιθικήν, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου, τὴν νεολιθικήν, τὴν ἐποχὴν τοῦ κατειργασμένου λίθου, καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν μετάλλων.

‘Ἐκάστη ἀπ’ αὐτάς, ἵδιως αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλάκις χιλιετηρίδας.

Τάρανδος

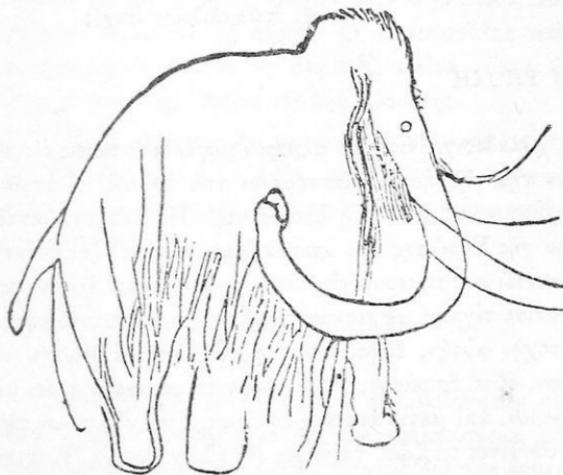
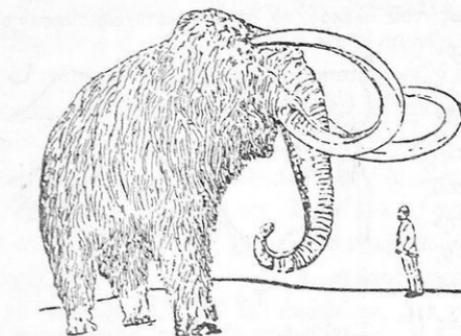
Σκαλισμένος εἰς κέρας. Κομψοτέχνημα τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

Η ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

‘Ἐκαποντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερον μεγάλαι ἐκτάσεις εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς ἤσαν σκεπασμέναι ἀπὸ πάγους, οἱ ὅποιοι κατὰ καιρούς ἐπροχώρουν νοτιώτερον ἢ ἀπεσύροντο. Ἡλθεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὅποιαν τὸ κλῖμα τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀρκετὰ θερμόν, ὥστε ἔζησαν ἐκεῖ ζῷα, τὰ διοῖα συναντῶμεν σήμερον εἰς τὰς θερμὰς χώρας: ἐλέφαντες, ρινόκεροι καὶ τεράστιαι τίγρεις μὲ μακροὺς καὶ κοπτεροὺς κυνόδοντας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἔζησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἄνθρωποι, οἱ διοῖοι οὓτε ἐφύτευον, οὓτε ἔσπειρον, ἀλλ’ ἐτρέφοντο μὲ καρποὺς καὶ μὲ ζῷα, τὰ διοῖα ἐφόνευον, καὶ μετηνάστευον εὐκόλως, ὅταν ἔξηγτλουν τὴν τροφήν των, ἀκολουθοῦντες τὰ ζῷα, τὰ διοῖα ἀλλάζουν βοσκήν. ‘Ἐκαμαν δύως δύο σημαντικὰς ἐφευρέσεις: ἐγνώριζον νὰ ἀνάπτουν φωτιὰν καὶ νὰ σπάζουν τὸν πυριτόθον, ὁ διοῖος χωρίζεται εὐκόλως εἰς τεμάχια, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ κατασκευάζουν ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. Δὲν ἤξευραν δύως ἀκόμη νὰ τὸν κατεργάζωνται. Ἐπέρασαν χιλιάδες χρόνια, τὸ κλῖμα ἔγινε ψυχρότερον καὶ οἱ πάγοι κατέβησαν εἰς τὰς πεδιάδας. Νέα εἶδη ζῷων τῶν ψυχρῶν κλιμάτων (βόνυσοι μεγάλοι, ἔλαφοι, ἵπποι, φουλιάριοι καὶ ἀγριόχοιροι) ἔξηπλουντο εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ χαρακτηριστικώτερα δύως ζῷα τῆς ἐποχῆς ἔκεινης είναι τὰ μαμούθ (εἶδος ύψηλοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα) καὶ ὁ

τάρανδος, εῖδος ἐλάφου, ὁ ὄποιος ζῆσθε τὰς πολυκάκες χώρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἔζησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνθρωποι περισσότερον ἀνεπτυγμένοι. Ἐπειδή, ἐνεκα τοῦ φύχους καὶ τοῦ φόβου τῶν θηρίων κατοικούσαν εἰς σπήλαια, τοὺς ὄντος ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων. Οἱ νέοι ἀνθρώποι εἶναι ἔξυπνότεροι καὶ διαχρόνονται πρὸ πάντων διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαριόδοντα τοῦ μαρμούθ ἀνθρώπους καὶ ζῷα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ τὴν δροφὴν τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας τῶν ζῷων τὰ ὄποια κυνηγοῦν. Τοιαῦτα σπήλαια εὑρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Γαλ-

Μαυόνθ

Ἐπάνω ὁ φυσικός, ἀποκαλυφθεὶς ἐκ τῶν πάγων τῆς Σιβηρίας (Μουσεῖον Πετρούπολεως). Κάτω λιγογράφημα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τοῖχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας.

λίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἰσπανίαν. Ἐξακολουθοῦν ὅμως καὶ αὐτοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ἀκατέργαστον λίθον πρὸς κατασκευὴν ἑργαλείων.

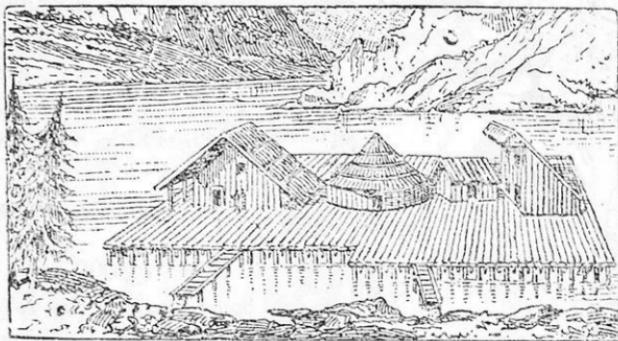
“Ολην αὐτὴν τὴν μακρὰν περίοδον, κατὰ τὴν ὄποιαν ὁ ἀνθρώπος με-

ρίων κατοικούσαν εἰς σπήλαια, τοὺς ὄντος ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων. Οἱ νέοι ἀνθρώποι εἶναι ἔξυπνότεροι καὶ διαχρόνονται πρὸ πάντων διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαριόδοντα τοῦ μαρμούθ ἀνθρώπους καὶ ζῷα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ τὴν δροφὴν τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας τῶν ζῷων τὰ ὄποια κυνηγοῦν. Τοιαῦτα σπήλαια εὑρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Γαλ-

ταχειρίζεται τὸν ἀκατέργαστον λίθον, διὰ τὴν κατασκευὴν ὅπλων καὶ ἐργαλείων, τὴν ὀνόμασαν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ή ἐποχὴν τοῦ ἀκατεργάστου λίθου.

Η ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

'Αργότερον οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ τὸ εὔκρατον κλῖμα, τὸ ὄποιον ἔχει σήμερον, ὁ μακρούθ καὶ αἱ ἄρκτοι

Λιμναῖαι κατοικίαι. ('Αναπαράστασις).

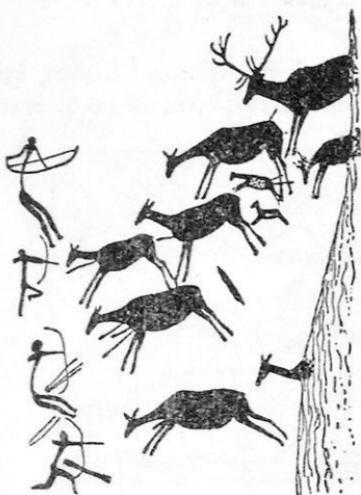
'Απὸ συνοικισμὸν τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἀκρον μᾶς λίμνης τῆς Ελβετίας.

έξαφανίζονται καὶ οἱ ἀνθρώποι τῶν σπηλαίων ἐκλείπουν ἢ ὀλιγοστεύουν. Τὴν θέσιν των καταλαμβάνοντος ἀνθρώπων ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοί, ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. 'Ανήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλήν, ἡ ὅποια ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὰς γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας. Κυνηγοὶ κατ' ἀρχὰς καὶ νομάδες, ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ γίνονται γεωργοί. 'Εμαθαν νὰ ἀροτροῦν τὴν γῆν, νὰ καλλιεργοῦν τὸ σιτάρι καὶ τὸ κριθάρι διὰ νὰ παράγουν ἀλεύρι, ὥπως καὶ τὸ λινάρι διὰ νὰ κατασκευάζουν ἐνδύματα. "Έχουν ποίμνια ἀπὸ ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα καὶ χοίρους καὶ ἔξημέρωσαν τὸν ὄνον καὶ τὸν σκύλον. Κατεσκεύαζον ἑργαλεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὄποια ἔψηνον.

Τὸ χρακτηριστικώτερον διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, εἶναι ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἔμαθον νὰ κατεργάζωνται τὸν λίθον. Τὸν λειαίνουν, τὸν τρυποῦν καὶ κατασκευάζουν ἀξίνας, πριόνια, ἐγχειρίδια καὶ βέλη, τὰ ὄποια πολλάκις κάμνουν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Διὰ τοῦτο τὴν

έποχήν αύτήν ωνόμασαν νεολιθικήν έποχήν, ή έποχήν του κατειργασμένου λίθου.

Εις τὴν Εὐρώπην συνήντησαν μεγάλας δυσκολίας, διότι ή χώρα ήτο σκεπασμένη άκομη ἀπό ἔλη και λίμνας, τὰ δύο οἷα ήσαν λείψανα τῶν

Οι ἀνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν ταράνδους.

(Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ισπανίας).

φύσιν. Ἀμέσως κατόπιν ἔμαθον νὰ ἀναμειγνύουν τὸν χαλκὸν και τὸν κασσίτερον και κατεσκεύασαν τὸν δρεῖχαλκον, οὐσίαν πολὺ στερεωτέραν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ δρειγάλκου.

Ἡ χρῆσις τοῦ δρειγάλκου σημειώνει μεγάλην πρόοδον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τώρα στερεώτερα ἐργαλεῖα, τὰ δύο οἷα τὸν βοηθοῦν νὰ καλλιεργῇ καλύτερα τὴν γῆν, νὰ ἀναπτύξῃ τὰ τεχνικὰ μέσα και γενικῶς νὰ καλυτερεύῃ τὴν ζωήν του. Ἐπίσης ἔχει στερεώτατα ὅπλα, τὰ δύο οἷα ἐπιτρέπουν εἰς μερικοὺς λαοὺς νὰ ὑπερισχύσουν. Μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ δρειγάλκου και τὴν ἐπικράτησιν ὡρισμένων λαῶν ἀρχίζουν οἱ ἴστορικοι χρόνοι (5000 π.Χ.).

Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους και εἰς χώρας τῆς Β. Εὐρώπης (2000 π.Χ.), ἀνεκάλυψαν τὸν σίδηρον, διόποιος ἔφερεν

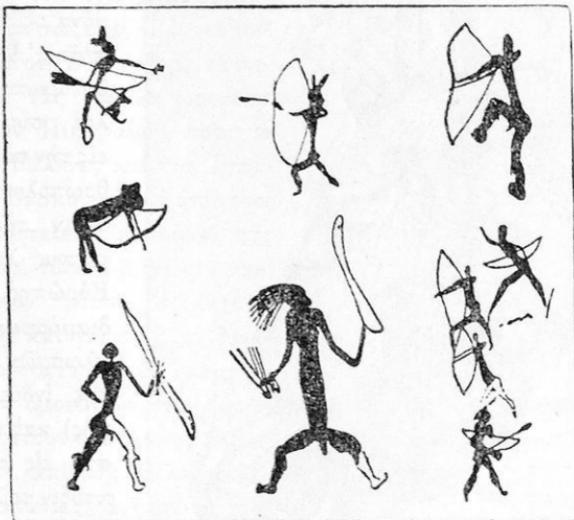
Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Περὶ τὸ 5000 π.Χ. οἱ ἄνθρωποι ἔμαθον τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου. Τὰ πρῶτα μέταλλα τὰ δύο οἷα ἀνεκάλυψαν, ήσαν δὲ γαλανὸς και δὲ ρυσός, τὰ δύο οἷα πολλάκις εὑρίσκονται πρόχειρα εἰς τὴν

ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΛΑΩΝ

"Η ἐπιστήμη δὲν γνωρίζει τὴν ἀρχικὴν κοιτίδα τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει δύναμις πρὸ αὐτῆς τὴν ἐμφανῆ κοιτίδα τῆς ἀνωτέρας διαμορφώσεως τῆς

Τοξόται

Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ἄνατ. Ισπανίας. Τέλος τῆς ἑποχῆς τῶν πάγων. Προχωρημένη τέχνη, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ψυχικάς διαθέσεις. "Η σκηνή παριστάνει κυνηγίουν ἢ χορὸν ἢ μαγικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνηγίου.

ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Εὐρώπην. Φυλαὶ ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι ἐκ τῆς φύσεως δὲν ὑπάρχουν. 'Αλλ' ἡ Εὐρώπη παρουσίασε τὰς εὐνοϊκὰς συνθήδιὰ τὴν ἔξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων τῆς.

'Απὸ φυλετικὴν ἄποψιν ἡ Εὐρώπη παρουσιάζει κατὰ τοὺς προστορικοὺς χρόνους τὴν ἔξης εἰκόνα.

'Ακόμη κατὰ τοὺς πρώτους νεολιθικοὺς χρόνους ἡ σύνθεσις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν μετάλλων, τὰ ἀνώνυμα ἐκεῖνα φύλα διαμορφώνονται εἰς λαούς. 'Αλλὰ καὶ αὗτοὶ παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν, κατάτμησιν καὶ ἀνά-

μειξιν. Αἱ ὁμάδες ὅμως εἶναι πλέον εὐδιάκριτοι, προβάλλουν καὶ ὡρισμένα ὄνόματα. Αἱ ὁμάδες αὗται ἡ φυλαὶ εἶναι αὗτό χθονεῖς καὶ ἀπετέλεσαν τὸ ὑπόστρωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔξηπλώθησαν βραδύτερον

τὰ φῦλα ἵνδοευρωπαϊκῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας. Ἐπεκράτησαν κατὰ κανόνα οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι. Ἀλλὰ αἱ ἵνδοευρωπαϊκαὶ φυλαὶ συμμετέσχον εἰς τὴν φυσικὴν ἀνθρωπολογικὴν σύνθεσιν τῶν κατὰ τόπους λαῶν τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν γλωσσῶν (αλλάδων τῆς ἵνδοευρωπαϊκῆς) καὶ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἵνδοευρωπαϊκῶν ὄμάδων.

Αἱ γνώσεις μας περὶ τῶν παλαιοτέρων, τῶν προϊδοευρωπαϊκῶν αὐτοχθόνων φυλῶν τῆς Εὐρώπης, εἰναι ἀνεπαρκεῖς. Στηρίζονται εἰς τὰ φυσικὰ ὑπολείμματα (σκελετούς, κρανία), εἰς ἀρχαῖς παραδόσεις καὶ εἰς ὑπολείμματα τέχνης, γλώσσης, θρησκείας, τοπωνυμιῶν κλπ. Καὶ αὗτά εἰς ὡρισμένα μόνον μέρη τῆς Εὐρώπης. Διὰ τὰς ἑλληνικὰς π.χ. χώρας γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀφθόνους παραδόσεις καὶ ἀπὸ ὑπολείμματα μὴ ἑλληνικά, διτὶ κατωκήθησαν χιλιετηρίδας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἵνδοευρωπαίων (Ἄχαιοιώνων, Δωριέων)

Κεφαλὴ Ἰππού

(Σκαλοπτή ἐπὶ ὀστοῦ, *N. Γαλλία*).

Ἐξαίρετον δεῖγμα τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων. Κάμνει ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἔκφρασιν

ναι ἀνεπαρκεῖς. Στηρίζονται εἰς τὰ φυσικὰ ὑπολείμματα (σκελετούς, κρανία), εἰς ἀρχαῖς παραδόσεις καὶ εἰς ὑπολείμματα τέχνης, γλώσσης, θρησκείας, τοπωνυμιῶν κλπ. Καὶ αὗτά εἰς ὡρισμένα μόνον μέρη τῆς Εὐρώπης. Διὰ τὰς ἑλληνικὰς π.χ. χώρας γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀφθόνους παραδόσεις καὶ ἀπὸ ὑπολείμματα μὴ ἑλληνικά, διτὶ κατωκήθησαν χιλιετηρίδας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἵνδοευρωπαίων (Ἄχαιοιώνων, Δωριέων)

ἀπό προελληνικά φύλα, γνωστά μὲ διάφορα ὄνόματα, (Κρῆτες, Πελλαὶ σγοὶ κλπ.). Εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον εὑρίσκομεν ὅμοια ἀλλὰ ἀσφέστερα ἔχνη λαῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν, ἀναφερομένων μὲ διάφορα ὄνόματα : Τυρρηνοί, Λίγουρες. Τὸ ἔδιον καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ἰσπανίαν, μάλιστα σώζεται λείψανον τοιούτου λαοῦ, οἱ Βάσκοι, εἶναι ἀπόγονοι προϊνδοευρωπαϊκῶν κατοίκων τῆς Χερσονήσου, τῶν Ἰβηρων, καὶ παρουσιάζουν τύπον σωματικῆς κατασκευῆς καὶ γλώσσης μὴ δυνάμενον νὰ καταταχθῇ εἰς καμμίαν τῶν ἄλλων ὄμοιεθνῶν τῆς Εὐρώπης. Τυποθέτουν ὅτι ὅλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἀπό τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Ἰσπανίας, ἀνήκον εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλὴν (*homo mediterraneus*).

Τέλος, εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐρώπην μέχρι τῶν Βρεττανικῶν νήσων εὑρίσκομεν ἐνδείξεις γλώσσης καὶ τοπωνυμιῶν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὑπολειμμάτων πολιτισμοῦ γενικῶς, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν προϊνδοευρωπαϊκῶν φύλων μὴ δυναμένων νὰ καταταχθοῦν μὲ ἀκρίβειαν.

Τὴν ὄψιν αὐτὴν τῆς παλαιοτέρας, μόλις ἀντιληπτῆς εἰς ἡμᾶς, ἀραιοτάτης ἀσφολῶς, οἰκήσεως τῆς Εὐρώπης, ἥλαξεν ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν.

ΒΟΡΕΙΑ Η ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΦΥΛΗ

'Ινδοευρωπαῖοι εἶναι μία ισχυρὰ φυλή, ἡ ὁποία τὸν ὄρι-

Παλαιολιθικά ἐργαλεῖα

Τύποι ἐργαλείων, μὲ τὰ ὄποια δὲ παλαιότατος ἔνθρωπος ὕπλισε τὴν χεῖρα του. Είδος ἐργαλείου δὲ' δλας τὰς χρήσεις: νὰ τρυπήσῃ, νὰ σουβλίσῃ, νὰ σκάψῃ, νὰ κόψῃ καὶ νὰ ἔσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδη πάλιν, καταφέρει δυνατὰ κτυπήματα.

στικὸν τύπον τῆς ἐλαχθεν ἐκ τῆς μακρᾶς διαβιώσεως εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης. Δι’ αὐτὸν ομάζονται καὶ βορεία φυλὴ (*homo nordicus*). Ανήκουν εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν καὶ ἔχουν ἔκδηλα χαρακτηριστικά.

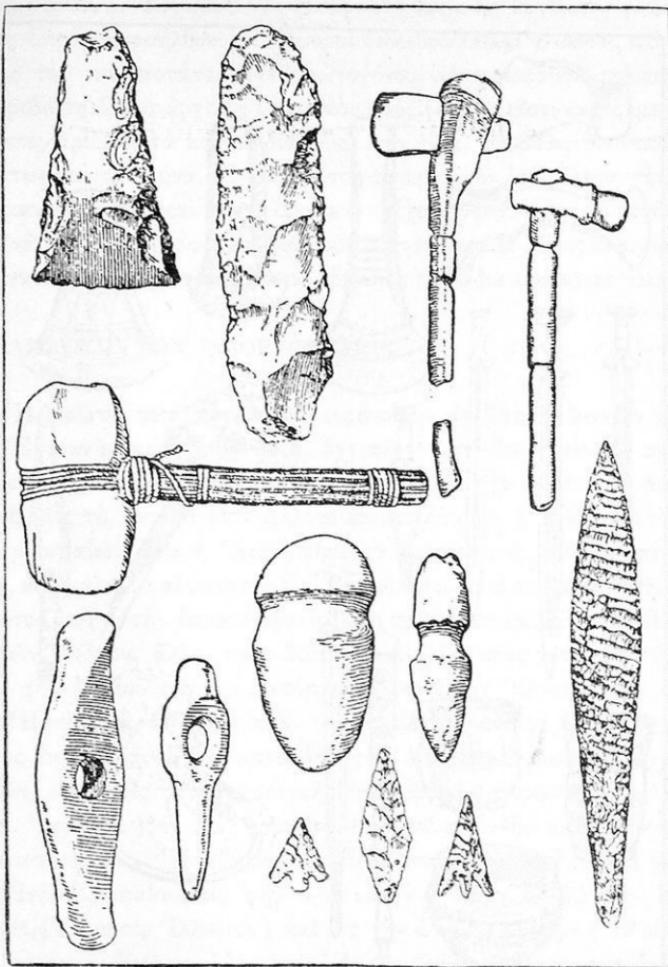
Είναι ύψηλοί – τὸ δὲ ὄψος (μέσος δρος 1,74 μ.) διφείλεται εἰς τὰ κάτω ἀκρα – λεγούσοι καὶ εὐλύγιστοι, δολιχοκέφαλοι καὶ λεπτοπρόσωποι. Τὸ μέτωπον κλίνει πρὸς τὸ δόπιον, ἡ ρίζη εἶναι ύψηλὴ καὶ λεπτή. Ή κάτω συγγῶν λεπτή μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένον γένειον. Χεῖλη λεπτά, σχισμὴ βλεφάρων εὐθεῖα. Τρίχες λεῖαι ἢ κυματοειδεῖς, λεπταί, μαλακαί, ὀνοικτοῦ χρώματος, ξανθόταν μὲ ὑπόχρυσον ἢ ὑπέρυθρον (ἴδιως τοῦ γενείου) τόνον. Ή ίρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ὀνοικτόχρους, γαλανὴ μέχρι φαιδρᾶς. Τὸ χρῶμα ροδόλευκον καὶ εὔκολον ἐρύθρημα τῶν παρειῶν.

Ωνομάσθη Ἰνδος ε ρ α π α ε ι κ ἡ φ υ λ ἡ, διότι ἐξηπλώθη ἀπὸ τῶν ἀκρων τῆς Εὐρώπης μέχρι τῶν Ἰνδῶν.

Οἱ Γερμανοὶ ἐθνικισταὶ προτιμοῦν τὸν ὄρον Ἰνδος ε ρ α π α ε ι κ ἡ (Indoger- manen). Συμβολικῶς λέγεται καὶ ἡ α π ε τ ι κ ἡ φ υ λ ἡ, ἀπὸ τῶν Ἰαπετὸν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, τὸν οὐλὸν τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Γῆς, ἀρχηγὸν τῶν Τιτάνων. Ἐπειδὴ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι πρόγονοι των ἡσαν οἱ κατακτηταὶ κυρίαρχοι τῶν Ἰνδῶν Ἀριοί, γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ ὄρου "Αριοι" (Aryens γαλλικά, Arier γερμανικά). Η στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τῶν Ἰνδῶν ὠνόμαζεν ἐκυθῆν Ἀρυάς (Aryas), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καταφρονουμένην τάξιν τῶν ὑποτεταγμένων παλαιῶν κατοικιῶν. Η λέξις ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐλληνικὴν ἀρουρα (= χωράφι), ἀροτρον. Οἱ Ἀριοὶ ἐπέρχονται, ὡς οἱ γηγενάτεροι, οἱ πλέον καθαρότατοι Ἰνδοευρωπαῖοι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔγινε μεγάλη κατάχρησις τοῦ ὄρου.

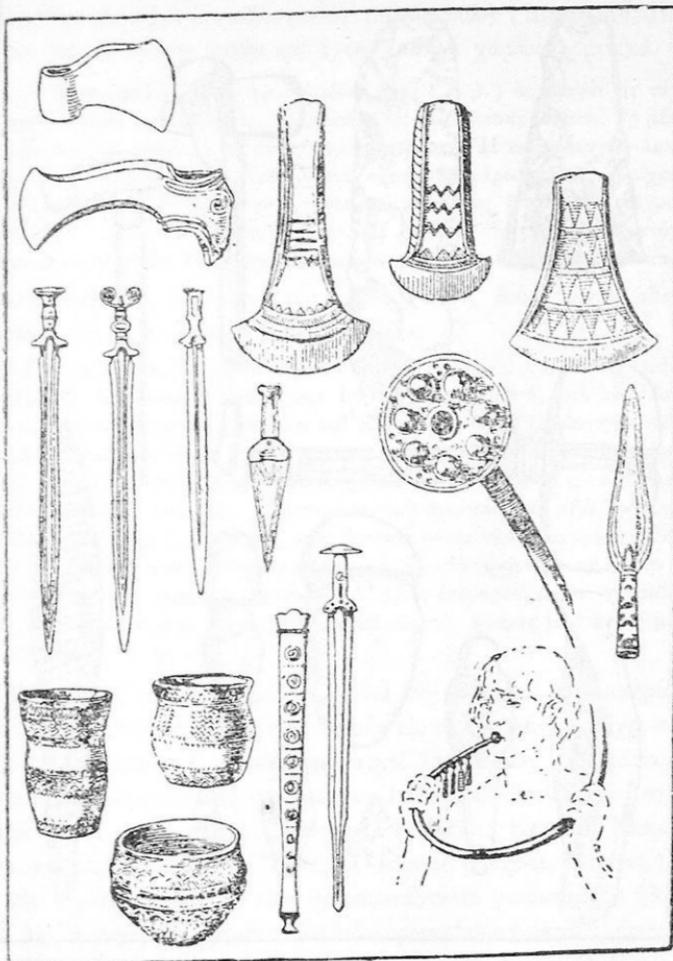
*Η σημασία τῶν Ἰνδοευρωπαίων διὰ τὴν ἰστορίαν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς εἰς τὸ σύνολόν του ἔχει σφραγίδα Ἰνδοευρωπαϊκὴν καὶ οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοὶ ἔχουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς οἰκουμένης. Ἰνδοευρωπαῖοι εἰναι οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἰστορίας : Ἐλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται, Γερμανοί, Σλάβοι, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἰράνιοι (Μῆδοι, Πέρσαι) κ.ἄ. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν των παρούσιαζονται χωρισμένοι ἥδη εἰς λαούς. Ἄλλ' ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἡ ἵσπετεικῶν γλωσσῶν – ἰδίως τῆς σανσκριτικῆς (γλώσσης τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν) καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς – γενομένη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰώνος ἀπέδειξε τὴν στενὴν συγγένειαν αὐτῶν τῶν γλωσσῶν καὶ τὴν προέλευσιν των ἀπὸ μίαν ἀρχαίην γλώσσαν. Οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀποτελοῦν μίαν δμοεθνίαν καὶ αἱ γλώσσαι των ἐπίσης μίαν δμοεθνίαν γλωσσικήν.

Η γλωσσολογία προσέφερεν ἐδῶ μεγάλην ὑπηρεσίαν. Διὰ τῆς συγ-

*Εργαλεία της νεολιθικής έποχής

Από τὰ ἀριστερά καὶ ἄνω πρὸς τὰ δεξιά: 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη ἀπὸ πέτραν, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφυρὶ ἀπὸ πέτραν μὲν λαβήν ἀπὸ κέρατου. Πρόσεξε τὴν διαφορετικὴν προσαρμογὴν. — Εἰς τὸ μέσον δεῖγμα τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὅποιον δένουν οἱ Ἰνδιάνοι τῆς Αμερικῆς τὸν πέλεκυν εἰς τὴν λαβήν. — Δεξιὰ δύο βαρείες ἀπὸ πέτραν. — Κάτω, δύο πελέκεις ἀπὸ δουλευμένην πέτραν, μὲν δῆμην εἰς τὸ μέσον, τρεῖς αἰχματί βέλους ἀπὸ πυριτόλιθον. — Εἰς τὸ ἄκρον δεξιά, μάχαιρα ἀπὸ πυριτόλιθον.

'Εργαλεία της ἐποχῆς τοῦ ὁρειχάλκου

Ἐπάνω ἀριστερά: δύο πελέκεις ἀπὸ χαλκόν· δεξιά: τρεῖς πελέκεις ἀπὸ ὁρείχαλκον. Εἰς τὸ μέσον: τρία ξίφη, ἐν ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ βέλους. Κάτω: τρία ἀγγεῖα, θήκη ξίφους καὶ σάλπιγξ ἀπὸ ὁρείχαλκον.

κριτικῆς ἐφεύνης ἐσχηματίσηγη εἰκὼν τῆς ἀρχαικῆς ἵπατεικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς δύοις προηγθείσης αἱ διάφοροι ἴνδοευρωπαϊκοὶ γλῶσσαι, καὶ συγχρόνως τοῦ παλαιοτάτου καὶ πρωτογόνου ἴνδοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. 'Εξηκριβώθη ὅτι ὁ ἀρχαικὸς ἵπατεικὸς λαὸς εἶχε δικάσσει καὶ ἔξημερόσει καὶ μετεχειρίζετο τὰ κατοικίδια ζῷα: τὴν αἶγα, τὸν βοῦν, τὸν ἵππον, τὸ πρόβατον καὶ τὸν κύνα. 'Εγνώριζε τὸν ἄργυρον, τὸν ὀρείχαλκον, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν πλεκτικήν εἶχεν ἀνεπτυγμένην οἰκογένειαν, ὥστε νὰ διακρίνῃ διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας. Αἱ λέξεις αἱ δηλωτικὲς τῶν ἐννοιῶν τούτων εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλας τὰς ἴνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΙΩΝ

'Η πρώτη πατρὶς τῶν ἴνδοευρωπαίων δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ. "Ἐγιναν μακραὶ συζητήσεις, δχι πάντοτε μὲ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα. Οἱ Γερμανοὶ ἤθελον νὰ τὴν τοποθετήσουν εἰς τὴν γώρων των, ἢν εἴναι δυνατὸν εἰς τὸ Βερολίνον. "Ἀλλοτε ἐπιστένετο ὅτι ἡ πρώτη κοιτίς τῶν ἴνδοευρωπαίων ἦτο ἡ 'Ασία' σήμερον θεωρεῖται ὡς πιθανωτέρη ἡ Εὐρώπη, καὶ μάλιστα αἱ ἐκτεταμέναι βορειοανατολικαὶ πεδιάδες αὐτῆς. 'Ορμηθέντες ἀπὸ αὐτὴν ἐπροχώρησαν ἄλλοι πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Περσίας καὶ τῶν Ἱνδῶν, ἄλλοι πρὸς δυσμάς καὶ ἄλλοι πρὸς νότον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ 'Αξιοῦ εἰς τὴν κατόπιν δύνομασθεῖσαν 'Ελλάδα.

"Ηδη κατὰ τὴν 3ην π.Χ. γιλιετηρίδα τὸ κατεγόμενον ὑπ' αὐτῶν ἔδαφος ἐκτείνεται ἀδιάσπαστα ἀπὸ τὸν 'Ατλαντικὸν ὀκεανὸν μέχρι τῶν Ἱνδῶν. Αἱ τρεῖς χερσόνησοι τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης ('Ελλάς, 'Ιταλία, 'Ισπανία), ἡ Μ. 'Ασία, τὸ 'Ιράν καὶ αἱ 'Ινδίαι κατελήφθησαν διὰ μεταναστεύσεως. 'Η ἐξάπλωσις εἰς τόσον μεγάλας ἐκτάσεις χωρίζει τοὺς ἴνδοευρωπαίους εἰς τὴν δυτικὴν ὁμάδα ('Ελληνες, 'Ιταλοίν Κέλται, Γερμανοί, 'Ιλλυροί) καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ('Ινδοί, 'Ιράνιοι, Θράκες, Φρύγες, 'Αρμένιοι, Λεσττο-σλάβοι). Πάντως οἱ 'Ινδοί καὶ οἱ 'Ιράνιοι ἀπετέλεσαν χωριστὴν ὁμάδα γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομα 'Αριοι καὶ πολὺ πιθανὸν εἶχον ὡς ἀρχαικὴν ἔδραν τὰς ὀρεινὰς χώρας περὶ τὸ ὄρος τῆς κεντρικῆς 'Ασίας Παμίρ.

Κατὰ τὴν δευτέραν γιλιετηρίδα, οἱ 'Αριοι καὶ οἱ 'Ελληνες ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀρχαιοτάτους πολιτισμένους λαοὺς τῆς ἐγγύης 'Ασίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐμφανίζονται εἰς τὸ φῶς τῆς ιστορίας. Τοιουτούρθιας, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 2ης π.Χ. γιλιετηρίδος, στίφη 'Αρίων

προγωρούν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν καὶ φέρουν εἰς τοὺς Σημίτας τὸν ἄγνωστον ἔως τότε εἰς αὐτοὺς ἵππον. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ιδίας χιλιετηρίδος οἱ "Ἐλληνες, ὡς πειραταὶ κατ' ἀρχάς, καὶ ὡς ἀποικοὶ βραδύτερον, ἐμφανίζονται εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Περὶ τὸ 1000 π.Χ. οἱ "Αριοι εἶναι κύριοι τῶν βορειοδυτικῶν Ἰνδῶν, οἱ "Ἐλληνες τῆς νοτίου Βαλκανικῆς, οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ τῆς βορείου. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ κατέλαμβάνουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰταλίας, Κέλται καὶ Γέρμανοὶ τὴν Γερμανίαν καὶ τυμάτα τῆς Γαλλίας καὶ Σκανδιναվίας. Περὶ τὸ 600 π.Χ. ἀκόμη οἱ κυματισμοὶ τῶν Ἰνδοευρωπαίων ἔξακολουθοῦν. Οἱ ὀλιγάτερον σταθερῶς ἐγκατεστημένοι ἀπ' αὐτοὺς οἱ Κιμμέριοι, ιράνιοι νομάδες, οἱ Σκύθαι, οἱ Σαρμάται, κάμνουν ἐπιδρομὰς πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατὰ τὴν ιδίαν ἐποχὴν κινοῦνται οἱ Κέλται.

"Η ἀνάμειξις μὲ τοὺς κατακτηθέντας λαούς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ εἴχον ἀνώτερον πολιτισμὸν καὶ ἡ προσαρμογὴ εἰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἐδιαφροποίησαν τοὺς Ἰνδοευρωπαίους τόσον πολὺ, ὥστε δὲν ἀνεγνώριζον ἔαυτοὺς πλέον ὡς συγγενεῖς.

Κατὰ τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα ἡ ἔξαπλωσις τῶν Ἰνδοευρωπαίων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἕγγας Ἀσίαν ἔκλεισε κατ' οὐσίαν. Αἱ μεταβολαὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη γίνονται τοῦ ἐνὸς εἰς βάρος τοῦ ἄλλου. Οἱ κυριώτεροι Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί, τοὺς ὁποίους θὰ συναντήσωμεν κατὰ τὴν πορείαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἰστορίας, εἶναι οἱ Κέλται καὶ οἱ Γερμανοί.

Οἱ Κέλται ή Κελτοί, πολυάριθμος καὶ ἰσχυρὰ φυλή, ἔξηπλωθη κατ' ἀρχὰς εἰς δῆλην τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, περιωρίσθη βραδύτερον εἰς τὴν Γαλατίαν, Ἰσπανίαν καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους. Οἱ κεντρικὸς κορμὸς αὐτῆς ἦσαν οἱ Γαλάται, κατοικοῦντες εἰς τὴν βορείως καὶ νοτίως τῶν Ἀλπεων πεδιάδα, τὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, ὅπως ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι. Γαλάτας ὀνόμασαν (καὶ Γαλατίαν τὴν πατρίδα των) οἱ "Ἐλληνες τοὺς Κελτικοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ 279 ἐληγάτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ὀνόμαζον αὐτοὺς Galli καὶ τὴν γύρων των Gallia.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ·

ΑΡΧΑΙΑ ΙΤΑΛΙΑ. - ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κατά τούς ἑλληνιστικούς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 3ον καὶ 2ον π. Χ. αἰῶνα, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἐλλάδος ἦσαν πολὺ ἔξηντλημέναι. Ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔξησθένησαν βαθμηδόν. Γενικῶς οἱ "Ἐλλήνες δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν ἀκμήν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐμφανίζονται οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουν νέαν περίοδον τῆς Ἰστορίας. Ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἕνας μικρὸς λαὸς τῆς Ἰταλίας, κατώρθωσαν νὰ προκόψουν γρήγορα. Ἐνίκησαν τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ κράτη τῶν χρόνων των, ὕδρουσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐκυβέρνησαν αὐτὴν πολὺ καλά, ἔθεσαν σοφούς νόμους, ἔλαβον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἔξηπλωσαν ἀπὸ τὴν μίαν ἔως τὴν ἄλλην τῆς αὐτοκρατορίας των. Κυρίως ἥτο πολὺ μεγάλη ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλαβον τὸν πρῶτον πολιτισμὸν καὶ γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖους.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶναι ὁ δεύτερος μετὰ τοὺς "Ἐλλήνας μεγάλος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἔχουν σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν Ἰστορίαν.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι εἴησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ μεσαία ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας χερσονήσους, αἱ ὅποιαι προβάλλουν ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ θέσις τῆς ἥτο ἔξαιρετικῶς εύνοϊκή. Πρὸς βορρᾶν συνώρευε πρὸς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, μὲ τὸ νοιτώτατον ἀκρον ἡ τῆς ἐπλησίᾳ πολὺ τὴν Ἀφρικήν, ἐνῷ τὸ στενὸν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης τὴν ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν ἄλλην Ἀνατολήν. Κατεῖχε δηλαδὴ κεντρικὴν θέσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ ἥτο πρωταρισμένη νὰ παίξῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς γάρις τῆς Ἀνατολῆς.

'Η Ἰταλία εἶναι χώρα δρεινή, ὅπως ἡ Ἑλλάς. Μία μεγάλη δροσειρά, τὰ Ἀ πέννινα, διατρέχει τὴν χερσόνησον ἀπὸ βορρᾶ ἔως τὸ νοτιώτατον ἄκρον καὶ χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο ἀνισα μέρη. 'Η ἀνατολικὴ παραλία εἶναι πολὺ στενή. 'Εκεῖ τὸ δρη γαμηλώνουν ἀποτόμως καὶ ἀφήνουν μόνον στενάς κοιλάδας κατὰ μῆκος τῶν μικρῶν δρυμητικῶν ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι καταβαίνουν ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα καὶ χύνονται εἰς τὴν Ἀδριατικήν. 'Η μόνη σημαντικὴ πεδιάς εἰς τὴν πλευρὰν αὐτῆν εἶναι ἡ πεδιάς τῆς Ἀπουλίας. 'Αντιθέτως, ἡ δυτικὴ πλευρὰ παρουσιάζει ἀρκετὰ μεγάλας καὶ εὐφόρους πεδιάδας, ὅπως τῆς Τυρρηνίας, τοῦ Αιτίου καὶ τῆς Καμπανίας. Εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν εἶναι ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἴταλικῶν πεδιάδων, ἡ πεδιάς τοῦ Πάδου. Τὴν χώραν διατρέχουν ἀρκετὰ μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίβερις εἰς τὸ Λάτιον, ὁ "Αρνος εἰς τὴν Τυρρηνίαν, ἐνῷ ὁ Πάδος μὲ τοὺς παραποτάμους του πλημμυρεῖ κυριολεκτικῶς τὴν ἀνω Ἰταλίαν.

'Ἐπίσης τὸ κλῖμα τῆς Ἰταλίας εἶχε μεγάλην ὄμοιότητα μὲ τὸ κλῖμα τῆς Ἐλλάδος. Τὸν χειμῶνα ἥτο μᾶλλον γλυκύν, ἐνῷ τὸ θέρος ἥτο ξηρὸν καὶ θερμόν. 'Αλλ ἡ θερμοκρασία ἐμετριάζετο ἀπὸ τὸν δροσερὸν ἀνεμον τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους.

'Η Ἰταλία διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα εἰς τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Αἱ πεδιάδες τῆς παρῆγον ἄφθονον σῖτον, κριθήν καὶ σίλια δημητριακά. Εἰς τοὺς λόφους ἤκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Ἀπεννίνων ἡ ἔλαιος. 'Η Ἰταλία εἶχεν ὄνομαστοὺς οἴνους καὶ ἔλαια. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ εἰς τὰ δρεινὰ διαμερίσματα ἤκμαζεν ἡ κτηνοτροφία.

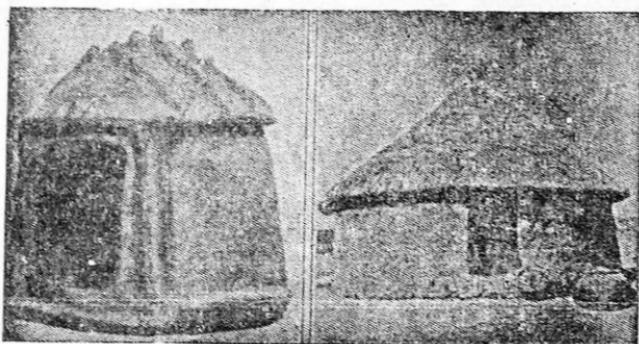
'Η μεγάλη ὅμως διαφορὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς παραλίας. 'Η ἀνατολικὴ ἀκτὴ εἶναι σχεδὸν ἀπρόσιτος εἰς τὰ πλοῖα, διότι τὰ Ἀπέννινα κατέργανται ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δὲν σχηματίζουν κόλπους καὶ δρομούς. Μόνον ἡ νότιος Ἰταλία ἔχει ἔνα μεγάλον κόλπον, τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Εἰς τὴν δυτικὴν ὅμως ἀκτὴν ὑπῆρχον λιμένες καὶ ἡ παραλία ἥτο περισσότερον φιλόξενος εἰς τὰ πλοῖα.

'Ἐπίσης ἡ Ἰταλία στεφανώνεται, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ συμπλέγματα νήσων. Μόνον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχουν τρεῖς μεγάλαι νῆσοι, ἡ Σικελία, δυνομαστὴ διὰ τὴν εὐφορίαν της, ἡ Σαρδηνία καὶ ἡ Κορσική. 'Απὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἡ Σικελία εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἔκειτο εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, ἔξουσίαζε τὸ στενόν,

τὸ ὄποιον ἐνώνει τὸ Τυρρηνικὸν μὲ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ μὲ τὴν εὐφορίαν τῆς ἥτο ὁ σιτοβολῶν τῆς Ἰταλίας.

Η ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἰταλίχ ἦτο κυρίως μόνον ἡ χερσόνησος. Σύνορά της πρὸς βορρᾶν ἦτο ὁ μικρὸς ποταμὸς Ρουβίκων, ὁ ὄποιος γύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικήν.

Κατοικία τῶν παλαιῶν Ρωμαίων

Νεκρικὴ ὑδρία εἰς σκῆνα σίκλας τῷ παλαιοτάτῳ κατοίκων τῆς Ἰταλίας. Δεξιά, καλύβη τῷ σημερινῷ μαύρῳ τῆς Αφρικῆς. Εἶναι φανερά ἡ διμοιότης.

Τὴν Ἰταλίαν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐχώριζον εἰς τρία μέρη: εἰς τὴν "Ἄνω, τὴν Μέσην καὶ τὴν Κάτω" Ἰταλίαν. Εἰς τὴν "Άνω Ἰταλίαν ἦτο ἡ Τυρρηνία, εἰς τὴν Μέσην ἡ Ρώμη καὶ εἰς τὴν Κάτω αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι.

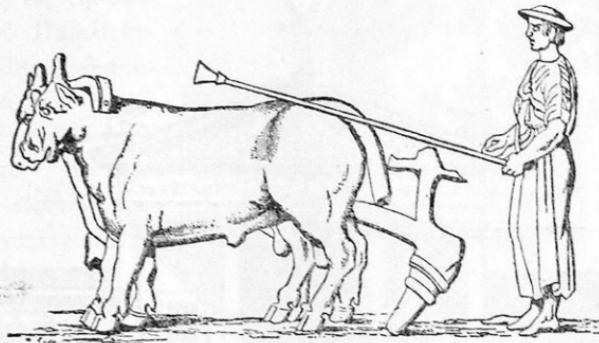
Ἐκεῖνο τὸ ὄποιον σήμερον λέγομεν βόρειον Ἰταλίαν, δηλαδὴ τὴν χώραν μεταξὺ τῶν Ἀπεννίνων καὶ τῶν "Αλπεων, οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὠνόμασαν" Εντεῦθεν τὸν "Αλπεων Γαλατίαν, διότι ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ Γαλάται, ἔνας λαός, ὁ ὄποιος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γαλλίαν.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Αἱ ἀνασκαφαί, καὶ ὄποιαι ἔγιναν κατὰ τὰς ἡμέρας μας, ἀπέδειξαν ὅτι

εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχον ἀνθρώποι κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχήν. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλήν, ἡ δύοια, καθὼς ἡξέρομεν, ἔζη εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Κατεσκεύαζον καλύβας στρογγυλὰς ἢ κωνικάς, ἐγνῶριζον τὴν κατεργασίαν τοῦ λίθου καὶ θαπτὸν τοὺς νεκροὺς τῶν. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας ὄνομάζονται Λίγιοι, ὅπως οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος Πελασγοί.

’Απὸ τὸ 2000 π.Χ. ἀρχίζει ἡ κάθοδος τῶν Ἰνδοευρωπαίων εἰς τὴν Ἰταλίαν. “Οταν οἱ πρῶτοι “Ἐλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί, ἔλαβον τὸν δρό-

Τυρρηνὸς γεωργός. (’Ορεικάλκινον σύμπλεγμα).

μον πρὸς τὴν Ἐλλάδα, λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοφυλίαν, συγγενεῖς τῶν Ἐλλήνων, κατέβησαν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς καὶ κεντρικὰς Ἀλπεις εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου. Ἡσαν ἀρκετὰ πολιτισμένοι. Εἶχον ἐξημερώσει τὸν σκύλον, τὸν βοῦν, τὸν χοῖρον, τὸ πρόβατον, τὸν ἵππον καὶ δλλα κατοικίδια, ἀκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἐγνῶριζον τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁρειχάλκου. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἔξήπλωσαν τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀπὸ τὴν Βρετανίαν Ἰταλίαν μέχρι τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς χερσονήσου, μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος.

’Αργότερον, σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Ἐλλάδα, τὸ 1000 π. Χ. περίπου, νέοι ἐπιδρομεῖς, καὶ αὐτοὶ Ἰνδοευρωπαῖοι, κατῆλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ νέοι λαοὶ ἐγνῶριζον τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου καὶ ἔξηπλώθησαν πρὸς νότον μὲ διάχρονα δύοματα: “Ομβριοι, Σαμνῖται, Λουκανοί, Βρούττιοι κ.λ.π.

"Ολους αύτούς τους ίνδοιευρωπαϊκούς λαούς, οι οποίοι είς δύο έποχές ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὀνομάζουν μὲ κοινὸν ὄνομα Ἰταλιώτας. Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἐδέχθη τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ ἄλλους λαούς, τοὺς Τυρρηνούς καὶ τοὺς "Ελληνας.

ΟΙ ΤΥΡΡΗΝΟΙ

Οἱ Τυρρηνοὶ ἦσαν, ὅπως ὀνομάζουν αὐτούς οἱ Ρωμαῖοι, Ἐτροῦντοι, εἶχον ἐγκατασταθῆναι εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀρνου, βορει-

Τυρρηνικός ναὸς
Ομοιότης καὶ διαφορὰ ἀπὸ τὸν ἑλληνικόν.

δυτικῶν τῆς Ρώμης, καὶ ἡ χώρα ἀπὸ τότε ὀνομάσθη Τυρρηνία (σημ. Τοσκάνα). Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ χρόνου τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ περὶ τῆς γλώσσης τοῦ ιδιοφρύθμου αὐτοῦ λαοῦ. Σήμερον πικραδέχονται ὅτι ἡσαν Αἰγαῖοι, ὅτι ἔζων τὸν 13ον - 12ον αἰώνα εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅτι ἡγαγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπ' ἐκεῖ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως (1200 - 1000). Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐγνώρισαν τοὺς Τυρρηνούς ὡς τολμηρούς πειρατάς.

Οι Τυρρηνοί έδρυσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκτεταμένον ἀλλ' ἐφῆμερον κράτος. Περὶ τὰ μέσα του 7ου αιώνος ἐκνόσευσαν τὸ Λάτιον καὶ ἐπροχώρησαν ἔως τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας Κύμην καὶ Νεάπολιν. Εξουσίασαν τὴν Θάλασσαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομα των ὀνομάσθη Τυρρηνικὴ καὶ ἀργότερον κατέλαβον ὅλην τὴν κοιλάδα του Πάδου. Η ἀκμὴ των ὅμως δὲν διήρκεσε πολύ. Εἰς διάστημα δύο αιώνων (500 - 300 π.Χ.) τὸ κράτος των διελύθη. [Τὸ 524 Ἔλληνες καὶ Λατῖνοι συνεννοήθησαν καὶ ἔξεδίωξαν τοὺς Τυρρηνοὺς ἀπὸ τὸ Λάτιον, ἐνῷ εἰς τὴν κοιλάδα του Πάδου ἐγκατεστάθησαν διάφοροι γαλατικαὶ φυλαί. Τοιουτοτρόπως οἱ Τυρρηνοί περιωρίσθησαν εἰς τὴν μικράν των πατρίδα, τὴν Τυρρηνίαν.

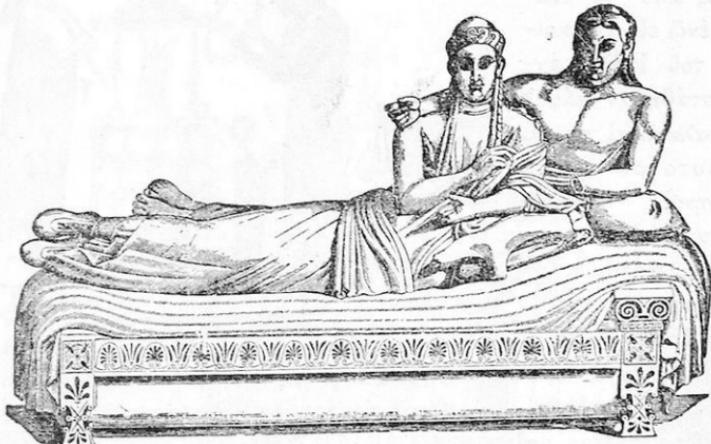

Τυρρηνικός βωμός

(Παράστασις ἐπὶ ἀγγείον, Παρίσιοι — Λούβρον). Εἰς τὸ μέσον ὁ βωμὸς μὲ τὴν φλόγα· ἀριστερὰ ὁ λεφεύς μὲ στέφανον εἰς τὰς χεῖρας· πλησίον ὁ μικρὸς ὑπηρέτης οὓς τῆς Ἰταλίας καὶ μὲ στολὴν διπλιστὸν πρόσθιον ζῶον· δεξιὰ ἀλλητής πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἔφεραν εἰς αὐτοὺς πολλὰ στοιχεῖα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Πρῶτοι ἐδίδαξαν τοὺς Ιθαγενεῖς λαοὺς νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὰς οἰκοδομὰς τὸν λίθον ἀντὶ τοῦ ξύλου, ἀπεξήρανται ἔλη, ἔκοψαν δάση, ἐκάνοντες τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ κατέρριθωσαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Οἱ Τυρρηνοὶ ἐπίσης προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ωραιότατα ἀγγεῖα, ἐπιτραπέζια σκεύη καὶ διλλα κομψοτεχνήματα μαρτυροῦν πολιτισμὸν λεπτὸν καὶ πολὺ προ-ωδευμένον. Ἐπίσης πολὺ ἀνεπτυγμένη, ὀλλὰ ἴδιορυθμος καὶ σκοτεινή, ἦτο ἡ θρησκεία των. Τοὺς θεούς των ἐφαντάζοντο τερατώδεις. Ἰδίως ἐλάττευον πολὺ τοὺς νεκρούς, διὰ τοὺς ὅποιους κατεσκεύαζον μεγάλους ὑπογείους τάφους καὶ ἐκόσμουν αὐτοὺς μὲ τοιχογραφίας καὶ κίονας καὶ ἐγέμιζον μὲ πλῆθος ἀντικειμένων.

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Πολὺ μεγαλυτέρα ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν 8ον π.Χ. αἰῶνα. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας τῆς νοτίου Ἰταλίας ἦσαν: ὁ Τάρας, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ Κρότων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, τὸ Ρήγιον εἰς τὴν Καλαυρίαν καὶ ἡ Κύμη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καμπανίας. Εἰς τὴν Σικελίαν ἦσαν αἱ Συρακοῦσαι, ὁ Σελινοῦς καὶ ἡ Κατάνη. Βραδύ-

Τυρρηνικὴ σαρκοφάγος

(Περὶ τὸ 500 π.Χ., Παρίσιοι - Λούβρον).

Ἄπο ἄργιλον. Εἰκονίζονται ἐπ' αὐτῆς οἱ δύο σύζυγοι καθήμενοι ἐπὶ τῆς κλίνης.

τερον ἡ Κύμη ἔδρυσε τὴν Νεάπολιν καὶ δι' αὐτῆς μετέδωκε τὸ ἀλφάβητον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀργότερον αἱ ἀποικίαι ἔδρυσαν νέας πόλεις καὶ τοιουτορόπως ὅλη ἡ παραλία τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐκάλυψθη ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας εἶναι μεγάλη. Οἱ Ἑλληνες μετέφερον ἀπὸ τὴν πατρίδα των τοὺς νόμους, τὴν γραφὴν τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας, τὰς ἑορτὰς καὶ πανηγυρέις, τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅλην τὴν εὐθυμον ζωήν, ἡ ὁποία διέκρινε τὴν ἐλληνικὴν φυλήν. Ἐκεῖ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν καλλέργειαν τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας εί-

χον κατοικήσει, μετεμορφώθησαν διά του έλληνικου πνεύματος. Διά τουτο οι ἀρχαῖοι δικαίως ώνόμαζον τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν Μεγάλην Ἐλλάδα.

Απὸ τὸν 500ν αἰώνα ἀρχίζει ἡ παρακαμὴ τῶν έλληνικῶν ἀποικιῶν. Οἱ λόγοι, οἱ δρόοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἔξασθενησιν τῶν Ἑλλήνων, γενικῶς ἥσαν αἱ πολιτικαὶ φιλονικίαι. Αὗται ἔφειραν μὲ τὸν καιρὸν τὴν δύναμιν τῶν ἀποικιῶν καὶ τὰς ἔκαμαν εὔκολον λείαν εἰς τοὺς πολεμικοὺς Ρωμαίους.

ΟΙ ΛΑΤΙΝΟΙ

Απὸ δὲ λόγους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας ἀνεπτύχθησαν περισσότερον καὶ διεδραμάτισαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς χώρας τοῦ Λατίου, οἱ Λατῖνοι. Οἱ Λατῖνοι προσῆλθον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ δρόοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπεκράτησεν δὲ τὸ ἴνδοευρωπαϊκὸν στοιχεῖον^ν καὶ τοιουτοτρόπως διεμορφώθη μία ἀπὸ τὰς ἵσχυροτάτας φυλάς, οἱ Λατῖνοι.

Εἰς τὸ Λάτιον πολὺ ἐνωρίς ἐκτίσθησαν μικροὶ συνοικισμοί: ἡ “Αλβα Λόγγα, τὸ Τούσκουλον, τὸ Λαβίνιον, τὸ Τίβιον κ.λ.π. Αἱ μικραὶ αὐταὶ κῶμαι εἶχον συνδεθῆ μὲ ἕνα εἴδος θρησκευτικῆς ἀμφικτιονίας, διότι ὅλαι ἐλάττευον τὸ κοινὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Αλβανοῦ ὄρους. Μὲ τὸν καιρὸν δὲ μαρτυρίας ἔγινε πολιτικὴ ὀργάνωσις. Αργότερον οἱ Λατῖνοι ἐξεπολιτίσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Τυρρηνῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰταλιώτας. Εἰς τὴν μικρὰν κώραν ἔμελλε νὰ ἀναπτυχθῆ ἡ Ρώμη, ἡ ὁποία ἦτο πεπρωμένον νὰ ἔχουσιάσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

ΤΟ ΛΑΤΙΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. - ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

ΟΙ ΡΩΜΑΙ·ΚΟΙ ΜΤΘΟΙ

Οι Ρωμαῖοι εἶχον λησμονήσει τὴν παλαιοτέραν ιστορίαν των καὶ διηγοῦντο διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὴν καταγωγὴν των, τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης καὶ τὰς συνηθείας των.

Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν παράδοσιν, οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Τροίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων. Ὁ ἥρως τῆς Τροίας Αἰνείας μὲ πολλοὺς συντρόφους του ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὴν θάλασσαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσε μέρος τοῦ Λατίου καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἀπὸ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς Τρώας λοιπὸν λέγεται ὅτι κατάγονται οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ νιὸς τοῦ Αἰνείου Ἀσκάνιος ἦ "Ιουλος ἔκτισε μακρὰν τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀλβανοῦ, τὴν "Αλβανίην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευσαν οἱ ἀπόγονοί του.

Ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου ἦτο ὁ Ρωμύλος. Οἱ Ρωμαῖοι ἔλεγον ὅτι, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος μὲ τὸν ἀδελφόν του Ρέμον, ὁ θεῖος των ἥθελησε νὰ τοὺς ἔξαφανίσῃ καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν ἐντὸς καλαθίου, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εἶχον πλημμυρήσει, παρέσυραν τὸ καλάθι καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πολατίνου λόφου. Ἐκεῖ μία λύκαινα ἐθήλασε τὰ δίδυμα καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἔλαβεν ἔνας βοσκός, ὁ ὄποιος τὰ νιοθέτησεν. Ὅταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν τὸν ἄγριον θεῖον των καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ίδιαν τῶν πόλιν. Τοιουτοτρόπως ἐκτίσθη ἡ Ρώμη. Τὸ γεγονός αὐτὸς κατὰ τὴν παράδοσιν ἔγινε τὸ 753 π.Χ.

Ἡ Ρώμη ὅμως δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο ὁ Ρωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν δασύλον, καὶ τοιουτοτρόπως κατέφυγον εἰς αὐτὴν πολλοὶ τυχοδιώκται καὶ κακοῦργοι. Δὲν ὑπῆρχον ὅμως γυναῖκες. Ὁ Ρωμύλος τότε ἔκαμε μεγάλην πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια τῶν Σαβίνων, οἱ ὄποιοι ἦσαν γειτονικὸς λαός.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς, οἱ Ρωμαῖοι ἥρπασαν τὰς γυναικας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων. Ἀλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ δέδωσεν ἀφορμὴν εἰς πόλεμον. Αἱ Σαβίναι ὅμως ἐφρίψθησαν εἰς τὸ μέσον καὶ τοὺς ἐσυμβίβασαν καὶ ἀπὸ τότε ἀπεφάσισαν νὰ βασιλεύῃ μὲ τὴν σειρὰν ἓνας Ρωμαῖος καὶ ἔνας Σαβῖνος.

Μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐβασίλευσαν ὁ Νοῦμ μᾶς Πομπίλιος, Σαβῖνος, ὁ Τύλλιος Ὁστίλλιος, Ρωμαῖος, καὶ ὁ Ἄγκος Μάρκιος, Σαβῖνος, εἰς τοὺς ὄποιους ἡ παράδοσις ἀποδίδει πολλὰς κατακτήσεις καὶ σημαντικὰς πολιτικὰς πράξεις. Ὁ Νουμᾶς κυρίως ἐφημίσθη ὡς εἰρηνικὸς καὶ συνετὸς βασιλεύς. Μετ' αὐτούς τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν βασιλεῖς καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Τυρρηνίαν: ὁ Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος, ὁ Σέρβιος Τύλλιος καὶ ὁ Ταρκύνιος ὁ Υπερήφανος. Εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτούς οἱ Ρωμαῖοι ἀπέδωσαν πολλὰ ἔργα εἰρηνικά καὶ πολεμικά.

Ο τελευταῖος βασιλεὺς ἐκυβέρνησε κατὰ τὴν παράδοσιν τυραννικῶς. Ἰδίως κατεδίωξε τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δόποιοι τέλοις ἐξηγέρθησαν καὶ ἤναγκασαν τὸν Ταρκύνιον νὰ φύγῃ τὸ 509 π. Χ. Ἀπὸ τότε ἔληξεν ἡ βασιλεία.

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

"Ολα αὐτὰ εἶναι μῦθοι, τοὺς ὄποιους ἔπλασαν οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ κράτους των. Ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τῶν μύθων κρύπτεται συνήθως ἡ ιστορικὴ ἀλήθεια, τὴν ὄποιαν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διευκρινήσωμεν.

Ἡ λύκαινα
(Ρώμη, Καπιτάλιον).

Ἄπὸ δρείχαλκου κατεσκευάσθη τὸν δον ἡ τὸ πολὺ τὸν δον αἰλῶνα ἀπὸ Ἑλληνα ἡ Τυρρηνὸν τεχνίτη. Οἱ δίδυμοι Ρωμύλος καὶ Ρώμος προσετέθησαν βραδύτερον. Ἡ λύκαινα ἦτο πιθανώτατα τὸ λεφόν ζῷον, ὁ ὑποθετικὸς γενάρχης τῶν Ρωμαίων.

‘Η Ρώμη ἐκτίσθη εἰς θέσιν σπουδαιοτάτην. Ἐπτὰ λόφοις ἐκ φύσεως ὁχυροὶ ἀπετέλουν ἔνα ἴσχυρὸν σύμπλεγμα, τὸ δόποιον ἀπὸ δλα τὰ μέρη προστατεύεται ἀπὸ φυσικὰ ὁχυρώματα, τὸν Τίβεριν, τὴν Θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον δρη. ‘Η παράδοσις λέγει δὲ τῇ Ἡ Ρώμη ἐκτίσθη τὸ 753 π. Χ.: φαίνεται ὅμως δὲ τι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόφους αὐτοὺς εἶχον κατοικηθῆ πολὺ ἐνωρίτερον.

‘Αργότερον, περὶ τὸ 600 π. Χ., οἱ Τυρρηνοὶ κατέκτησαν, καθὼς εἴδομεν, τὸ Λάτιον καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸν τὸν ἀνώτερον πολιτισμόν των. Αὐτοὶ συνήνωσαν τὰς κώμας τῶν λόφων εἰς μίαν πόλιν καὶ κατεσκεύασαν μὲ δηγκώδεις λίθους τεῖχος τετράγωνον. Οἱ Τυρρηνοὶ ἔκαμψαν καὶ ἀλλα σημαντικὰ ἔργα. Ἀπεξήραναν τὸ μεταξὺ τῶν λόφων ἔλη, κατασκεύασαντες μεγάλας ὑπονόμους. Μεταξὺ τῶν λόφων Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου ἐγκατέστησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀγορὰν (Forum Romanum). ‘Η παράδοσις αὐτὴ σημαίνει δὲ τι Τυρρηνοὶ βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτά, ἡ Ρώμη ἐκτίσθη εἰς χρόνους παλαιοτέρους τοῦ 753 π. Χ., ἡ δὲ λεγομένη εἰς τοὺς μύθους κτίσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ρωμάλου είναι ἵσως συνένωσις τῶν μικρῶν κωμῶν εἰς μίαν πόλιν, ἵνα εἶδος συνοικισμοῦ ὅπερες εἶχε κάμει δ Θησεὺς εἰς τὴν Ἀττικήν.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας ἡ κοινωνία τῆς Ρώμης ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τάξεις: 1) τοὺς πατρικίους, 2) τοὺς πελάτας καὶ 3) τοὺς πληγβέιους.

Πατρίκιοι ήσαν οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὰς μεγάλας ρωμαϊκὰς οἰκογενείας. Εἰς τὴν Ρώμην δλοι, δσοι κατήγοντο ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα, ήσαν μέλη μιᾶς οἰκογενείας, ἡ δποια δὲν περιελάμβανε μόνον τὸν πατέρα, τὴν μητέρα καὶ τὰ τέκνα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα ἀτομα. ‘Η οἰκογένεια αὐτὴ δνομάζεται γένος καὶ τὰ μέλη πατρίκιοι, δότι κατάγονται ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα. “Ολα τὰ μέλη ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγὸν τὸν γεροντότερον τοῦ γένους, δ ὅποιος ἦτο δ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς, δ ἀνώτατος δικαστής, δ ἀρχηγὸς ἐν καιρῷ πολέμου καὶ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Πελάται δηλαδή ύπόκοοι, ήσαν οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν κατοίκων τοῦ Λατίου, τῶν Λιγυόφων, τοὺς ὄποιους ὑπέταξαν οἱ κατακτηταὶ Λατῖνοι καὶ τοὺς ἔκαμαν δουλοπαρούκους. Ἡσαν δηλαδή, ὅπως οἱ εἴλωτες τῆς Σπάρτης. Ἀργότερον οἱ πελάται ἀπετέλεσαν μέρος τῶν γενῶν καὶ διλγόν κατ' ὀλίγον συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς πατρικίους.

Πληθεῖσι οἱ ήσαν οἱ νεώτεροι κάτοικοι τῆς Ρώμης, οἱ ὄποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν κατὰ διαφόρους τρόπους. Οἱ Ρωμαῖοι ὅταν κατέστρεφον μίαν γειτονικὴν πόλιν, ὑπεγρέωντο τοὺς κατοίκους νὰ μετοικήσουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Ρώμην ἥλθον πολλοὶ ἔμποροι καὶ τεχνῖται καὶ πολλοὶ τυχοδιῶκται. "Οἱοι αὐτοὶ οἱ νεώτεροι κάτοικοι ἀπετέλεσαν ἐντελῶς ίδιαίτερον λαόν, δέ ποιος δὲν εἶχε κανένα δεσμὸν μὲ τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς πελάτας καὶ ὀνομάσθησαν πληθεῖοι ἢ πληθοί. Οἱ πληθεῖοι δὲν εἶχον δικαιώματα νὰ νυμφεύωνται μὲ γυναῖκας ἐκ τῶν πατρικίων καὶ ἐστεροῦντο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ρώμης ἦτο, ὅπως εἰς ὅλας τὰς παλαιὰς πολιτείας, ἡ ποτικὴ, βασιλεία. "Οπως εἰς τὸ γένος ὁ πατέρ, τοιούτορέ πως καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ὀργαγγός, ὁ ἀνώτατος δικοστῆς καὶ ὀργαγγὸς εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν δίνομιν ἔμποιαν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πολιτείαν περιώριζον δύο σώματα, ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ σύγκλητος.

Ἡ ἐκκλησία ἦτο συνάθροισις ὅλων τῶν πατρικίων μετὰ τῶν πειθατῶν. Ἔπειδὴ συνάρχοντο διῃρημένοι εἰς 30 τμῆματα, φράτρας ὅπως ἔλεγον, ἡ πρώτη αὐτὴ ἐκκλησία ὀνομάζετο φρατρική. Ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ὀμοίζει μὲ τὴν Ἕγιον. Δὲν ὀπεφάσιζεν, δὲλλ' ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως διὸ βοής « ναι » ἢ « ὅχι ». Ἡ ἐκκλησία ἔξελιγε τὸν βασιλέα καὶ ὀπεφάσιζε περὶ εἰρήνης καὶ περὶ πολέμου.

Ἡ σύγκλητος εἶγεν 100 καὶ ὀργότερον 300 μέλη. Τὴν ἀπετέλουν οἱ ὀργαγγοὶ τῶν γενῶν καὶ ὀμοίαζε μὲ τὸν "Ἀρειον Πάγον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν Γερεουσίαν τῆς Σπάρτης, δηλαδὴ ἦτο τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως. Ἡ σύγκλητος ἐπεκύρωντε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸ πάντων ἐπέβλεπε τὴν διαφύλαξιν τῶν παραδόσεων τῆς πόλεως.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 509

Τὸ 509 π.Χ. ἔγινε σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πατρίκιοι ἐξεθρόνισαν τὸν τελευταῖον βασιλέα Ταρκύνιον, κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἄδιοι. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν ἔγινεν ἀριστοκρατικόν. Συνέβη δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὅτι εἶχε συμβῆν πολὺ ἐνωρίτερον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅπου οἱ εὐγενεῖς ἐξεδίωξαν τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἄδιοι.

Τὴν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας περίοδον ὄνομάζουν οἱ Ρωμαῖοι δῆμοκρατίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΙΣΩΣΙΣ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

‘Η ἐπανάστασις τοῦ 509 ἡτο ἔργον τῶν πατρικίων, οἱ δποῖοι κατέλυσαν τὴν βασιλείαν, διότι ἔχινδύνευον ἡ δύναμις καὶ τὰ προνόμια τῶν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ταρκυνίου. Τὸ νέον πολίτευμα οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν δημοκρατίαν. Κατ’ οὐσίαν δῆμος ἡτο κυβέρνησις ὀλιγαρχική, διότι ὅλην τὴν ἔξουσίαν εἶχον οἱ πατρίκιοι. Η δημοκρατία διήρκεσε πεντακόσια περίπου χρόνια (501 - 31 π.Χ.).

Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν δημοκρατίαν ἀνώτατοι ἀρχοντες εἶναι δύο ὅ πατοι, οἱ δποῖοι ἔλαβον ὅλην τὴν ἔξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἡσαν ἀνώτατοι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, πρόεδροι τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀνώτατοι θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ καὶ ἀνώτατοι δικασταί. Ἐπίσης διετήρησαν ὅλα τὰ ἔξωτερικὰ ἐμβλήματα τοῦ βασιλέως· τὴν περιπόρφυρον τήβεννον, τὸν ἐλεφάντινον θρόνον, τοὺς δῶδεκα ραβδούχους. ‘Ἄλλ’ ἡ ἀρχὴ τῶν ὑπάτων διέφερεν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν σημαντικῶς, διότι ὑπεβλήθη εἰς πολλοὺς περιορισμούς. Η ἔξουσία διεμοιράσθη εἰς δύο καὶ ἡ ἔνστασις τοῦ ἐνός ἥδυνατο νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ ἄλλου. Ἐκτὸς τούτου ἔξελέγοντο μόνον δὲ ἐν ἔτος, ἐνῷ δὲ βασιλεὺς ἡτο ἴσοβιος.

Εἰς στιγμὰς δῆμως κρισίμους, οἱ Ρωμαῖοι ἔξελεγον ἐνα μόνον ἀρχοντα, τοῦ δποίου ἡ ἔξουσία δὲν εἶχε κανένα περιορισμὸν. Αὐτὸς ἡτο δικτάτωρ. Τὸν δικτάτορα ἔξελεγον οἱ ὑπάτοι καὶ ἡ ἀρχὴ του διήρκει μόνον ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν δὲ κίνδυνος, ἀλλὰ ποτὲ περισσότερον ἀπὸ ἔξ μῆνας.

Εἰς τὸ νέον πολίτευμα ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν ἡ σύγκλητος, ἡ δποία κατ’ οὐσίαν ἔκυβέρνησε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἔδειξε μεγάλην σταθερότητα καὶ σύνεσιν καὶ δικαίως θεωρεῖται δὲ κυριώτερος δημιουργὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ μεγαλείου.

ΟΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Τὸ νέον πολίτευμα ὠφέλησε κυρίως τοὺς πατρικίους, οἱ δποῖοι

κατόρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον εἰς χεῖρας των. Οἱ πληθεῖοι δὲν ἔλαμπον μέρος εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα, δὲν ἤδυναντο νὰ γίνουν οὔτε μπατοι οὔτε συγκλητικοί. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχον θέσιν μειονεκτικὴν καὶ εἰς τὰς δίκας ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πατρικίων.

Κυρίως δμως ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίθεσις οἰκονομικὴ μεταξὺ τῶν δύο τάξεων. Οἱ πληθεῖοι ἦσαν μικροκτηματίαι γεωργοὶ καὶ ἔνεκα τῶν μακρῶν πολέμων παρημέλησαν τὰ κτήματά των. Ἐκτὸς τούτου πειθῆθον εἰς τὴν ἀνάργητην νὰ δανεισθοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν τὰς οἰκογενείας των. Ἀλλὰ οἱ νόμοι τοῦ δανεισμοῦ τότε ἦσαν σκληρότατοι. Ὁ δανειστὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸ κτήμα τοῦ χρεώστου καὶ τὸν ἴδιον νὰ κάμῃ δοῦλον. Ἡ θέσις τῶν πληθείων τοιουτορόπως ἔγινεν ἐλεεινή, πολλοὶ κατήγησαν δοῦλοι καὶ σχεδὸν ὅλοι ἔζων βίον ἀθλιον. Ἡ σκληρότης τῶν πλουσίων δανειστῶν πρὸς τοὺς πτωχούς πληθείους ἦτο παροιμιώδης. Ἰδού πῶς περιγράφει τὴν θέσιν ἐνὸς πτωχοῦ πληθείου ὁ Ρωμαῖος ἴστορικὸς Λίβιος :

Παρουσιάσθη κάποιος γέρων εἰς τὴν ἀγορὰν φέρων καταφανῆ τὰ σημεῖα ἀπὸ τὰ μαρτύριά του. Τὰ ἐνδύματά του ἦσαν ρυπαρώτατα, τὸ πρόσωπόν του ὀλγόδων καὶ ἀδύνατον. Ἡ μεγάλη του γενεύας καὶ ἡ μακρὰ κόμη προσέδιδον εἰς αὐτὸν ὅψιν ἀγριούν. Ἀλλ᾽ ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον. Ἡτο ἐκατόνταρχος καὶ ἐγίνετο πολὺς λόγος διὰ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει κατὰ τὸν πόλεμον ἔνεκα τοῦ Θάρρους του. Ὁ ἴδιος ἐδέκεντο ἐπὶ τοῦ στήθους του τὰ τραύματα, δείγματα τῆς ἀνδρείας του... Τὸν ἄρρεναν διατί φορεῖ αὐτὰ τὰ ράκη καὶ πῶς κατήγητον εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν δυστυχίαν. Ὑπηρέτει, εἶπεν, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Σαβίνων, δόπτε οἱ ἐπιδρομεῖς ἥρωασαν τὴν ἐσοδείαν του, τοῦ ἔκκυταν τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ ἀπήγαγον τὰ ποιμνιά του. Διὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους ἐδανείσθη. Ἀλλὰ τὸ χρέος μὲ τοὺς τόκους ἐμεγάλωνε' τοῦ ἀρχήρεσκαν τὸν ἀγόραν, τὸν ὄποιον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πάπποντου, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, Ἀργότερον ἔκαμαν δοῦλον καὶ τὸν ἴδιον, ὃ δὲ δανειστὴς δὲν ἤτο κύριός του. ἀλλὰ δεσμοφύλακε, ἀληθῆς δῆμοιος. Ἐδειξε τότε τὴν ράχιν του αὐλακωμένην καὶ πληγωμένην ἀπὸ τὸ μαστίγιον...

Διὰ τοῦτο οἱ πληθεῖοι ἀνέλαβον ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα κατὰ τῶν πατρικίων, δ ὅποιος διήρκεσε 200 περίπου ἔτη (500 - 300) καὶ κατέληξεν εἰς πλήρη νίκην τῶν πληθείων, διότι ἦσαν περισσότεροι καὶ ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Ἡ αὐθαιρεσία καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν πατρικίων ἐγέννησαν πολ-

λάς πικρίας εἰς τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο τὸ 493 π.Χ., ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἔνα νικηφόρον πόλεμον, ἡθέλησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὰς ἀπαυτήσεις των. Ἀπεσύρθησαν εἰς ἔνα λόφον βορείως τῆς πόλεως, εἰς τὸ λεγόμενον Ἰερὸν ὅρος, καὶ ἡπείλησαν ὅτι θὰ κτίσουν ίδιακή των πόλιν, διὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Αὐτὸ δύνομάζεται ἀποχώρησις τῶν πληβείων. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν πολὺ καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἡλευθέρωσαν ὅλους ἐκείνους, οἱ δόποιοι εἶχον γίνει δοῦλοι, καὶ τοὺς ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὰ χρέη.

Οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν τότε νὰ διορισθοῦν δύο ιδιαίτεροι ἄρχοντες, διὰ νὰ τοὺς προστατεύσουν ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πατρικίων. Οἱ ἄρχοντες αὗτοὶ ὠνομάσθησαν δῆμαρχοι. Ἡ δύναμις τῶν δημάρχων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίζουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἀλλών ἀρχόντων. Αὐτὸ ἦτο τὸ περίφημον δικαίωμα τοῦ *Veto* τὸ δόποιον σημαίνει ἀπαγορεύω. Ἐπροστάτευσον μὲ δῆλα τὰ μέσα τοὺς πληβείους κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν πατρικίων. Τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων ἦτο ἵερδον καὶ, ἐὰν κανεὶς ἐπειράζε τὸν δῆμαρχον, κατεδικάζετο εἰς θάνατον. Οἱ δῆμαρχοι ἦσαν 2, κατόπιν ἔγιναν 5 καὶ τελευταῖον 10, ἐξελέγοντο μόνον ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληβείων καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν διήρκει ἐν ἔτος.

Αργότερον οἱ Ρωμαῖοι ἔπλασαν ἔνα μῦθον. Διηγήθησαν δηλαδὴ ὅτι οἱ πατρίκιοι ἔστειλαν εἰς τοὺς πληβείους τὸν *Μεγάντιον Ἀγρίππαν*, ὁ δόποιος τοὺς διηγήθη τὸν μῦθον· τοῦ στομάχου καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος. "Οτι δηλαδὴ τὰ μέλη ἐβαρύνθησαν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸν στόμαχον καὶ ἐστασίασαν ἀλλά, προτοῦ πάθῃ ὁ στόμαχος, ἥρχισαν νὰ ἀδυνατίζουν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Μὲ τὸν μῦθον ἥθελε νὰ δείξῃ ὅτι οἱ πατρίκιοι καὶ πληβεῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι ὁ ἔνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς φιλονικίας κινδυνεύουν νὰ πάθουν περισσότερον οἱ πληβεῖοι. Οἱ πληβεῖοι ὅμως ἐρύθισαν εἰς τὴν πόλιν, ὅχι τόσον διότι ἐπείσθησαν ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ἀγρίππα, ὃσον διότι ἔγιναν δεκτὰ ὅσα ἐζήτουν.

Η ΕΞΙΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Οἱ πληβεῖοι ἔχοντες τῷρα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δημάρχους ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλήρη ἴσοτητα κοινωνικήν καὶ πολιτικήν.

Πρῶτον ἐζήτησαν γραπτοὺς νόμους, διότι οἱ πατρίκιοι ἐδίκα-

ζον σύμφωνα μὲ τὰ ἄγραφα ἔθιμα, τὰ ὅποῖα ἡρμήνευον πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τάξεώς των. Τὸ 450 π. Χ. λοιπὸν ἔγιναν οἱ παλαιότεροι γραπτοὶ νόμοι τῆς Ρώμης, ἡ Δωδεκαδελτος. Ὁνομάσθησαν τοιουτορόπως διότι ἐχαράχθησαν ἐπάνω εἰς δώδεκα χαλκᾶς πλάκας — «δέλτους» δηποτες ἔλεγον.

Τὸ 445 οἱ πληρεῖοι ἐπέτυχον νὰ καταργηθῇ ὁ νόμος, ὁ ὅποῖος ἀπηγόρευε τοὺς γάμους μεταξὺ πατρικίων καὶ πληρείων. Ἀπὸ τότε οἱ πληρεῖοι ἡδύναντο ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ οἰκογενείας τῶν πατρικίων καὶ καμία πλέον κοινωνικὴ διαφορὰ δὲν ἔχωριζε τὰς δύο τάξεις.

Οἱ πατρίκιοι ὅμως ἐφάνησαν ἀνένδοτοι εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν πληρείων, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπάτους νὰ εἴναι πληρεῖος. «Ο ἄγρων ὑπῆρχε μακρός, καὶ ἐχρειάσθη αἰώνῳ ὀλόκληρος διὰ νὰ ἐπιτύχουν οἱ πληρεῖοι τὴν πολιτικὴν ἴστητα. Τέλος ὅμως οἱ πατρίκιοι ὑπεχώρησαν καὶ ἔδωσαν εἰς τοὺς πληρείους τὸ δικαίωμα τῆς ὑπατείας.

Τὴν τελειωτικὴν νίκην ἐκέρδισαν οἱ πληρεῖοι τὸ 300 π. Χ., δῆτα ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται μέγιστοι ἀρχιερεῖς. Τοιουτορόπως ἀπέκτησαν καὶ θρησκευτικὴν ἴστητα μὲ τοὺς πατρικίους. Ἀπὸ τότε ἥνωμένοι πλέον προχωροῦν εἰς τὰς μεγάλας κατακτήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'
Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Μετὰ μακρούς καὶ αίματηρούς ἀγῶνας, οἱ ὅποις διήρκεσαν περίου τρεῖς αἰῶνας (μέχρι τοῦ 272), οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν ὅλην τὴν Ιταλικὴν γερσόνησον.

Οἱ πρῶτοι πόλεμοι τῆς Ρώμης ἦσαν ἵσως δυσκολώτεροι, διότι ἡ ρωμαϊκὴ δύναμις εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας ἦσαν πολεμικοί. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπολέμησαν πρῶτον μὲ τοὺς γείτονάς των. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν οἱ Λατῖνοι, ἐπειταὶ οἱ Σαβίνοι, οἱ Αἴκουνοι, οἱ Οὐδόλσκοι καὶ εἰς ὅλην χώρουμέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Ρώμην εὑρίσκετο ἡ Τυρρηνικὴ πόλις Βῆριοι.

Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου διεξάγουν πόλεμον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν ιστορίαν τῶν πολέμων αὐτῶν, διότι ἡ παράδοσις ἀνέμειξε πολλοὺς μύθους, διὸ καὶ κολακεύσῃ τὴν ρωμαϊκὴν φιλοτιμίαν. Μὲ τοὺς πολέμους π.χ. πρὸς τοὺς Αἰκούους συνέδεσαν τὸν μῦθον τοῦ Κιγκινού ἀ τονού, διτὶ δηλαδὴ διωρίσθη δικτάτωρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν ἀγρόν του. Ό ύπερήφανος πατρίκιος Κιριολανός, ἐπειδὴ ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς δημάρχους, ὀδήγησε κατὰ τὴν Ρώμης τοὺς Οὐδόλσκους. Περὶ τῆς πόλεως τῶν Βηρίων διηγήθησαν διτὶ ἐχριτάσθη νὰ τὴν πολιορκήσουν οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ 10 ἔτη, ὅπως ἄλλοτε οἱ "Ἐλλήνες τὴν Τροίαν. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐδοξάσθη Ιδίως ὁ Φωύριος Κάμιλλος.

Τὸ βέβαιον εἶναι διτὶ ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἔδειξε μεγάλην ἀντοχὴν καὶ κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν γειτονικῶν λαῶν (396).

ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ (390)

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτᾶς^{τοι} οἱ Ρωμαῖοι ἥθέλησαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Τυρρηνίας. Ἀλλὰ βλέψεις ἐπ' αὐτῆς εἶχον οἱ Γαλάται, ^{τοι} οἱ κατοι-

κοῦντες εἰς τὴν σημερινὴν βόρειον Ἰταλίαν, τὴν ὅποιαν οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς εἴδομεν, ὀνόμαζον Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν.

Τὸ 390 οἱ Γαλάται ἐποιεῖσθησαν τὴν δύχυράν τυρρηνικὴν πόλιν Κλουσιον, τῆς ὅποιας οἱ κάτοικοι ἔζητοσαν τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων. Οἱ Γαλάται, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἐπικουρίαν, ὥρμησαν κατὰ τῆς Ρώμης. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς τὸν Ἀλλαν, παραπόταμον τοῦ Τιβέρεως. Οἱ ξανθοὶ καὶ μεγαλόσωμοι Γαλάται μὲ τὰς κραυγάς των διέσπειραν τὸν πανικὸν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁλίγοι μόνον Ρωμαῖοι ἐσώθησαν καὶ αὐτοὶ μετέδωσαν τὸν τρόμον εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Γαλάται εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν χωρίς μάχην, διότι οἱ κάτοικοι εἶχον σκορπισθῆνεις τὰ περίχωρα. Οἱ συγκλητικοὶ ὅμως καὶ οἱ ἀφοντες μὲ ἀφετοὺς πολεμιστὰς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δηλαδὴ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ρώμης, τὴν ὅποιαν οἱ ἄπειροι εἰς τὴν πολιορκητικὴν τέγνην Γαλάται δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν ἐπὶ ἑπτά μῆνας. Μολαταῦτα οἱ Ρωμαῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ ἔδωσαν πολὺν χρυσὸν εἰς τοὺς Γαλάτας, οἱ δόποιοι μόνον τοιουτοτρόπως ἐπείσθησαν νὰ φύγουν.

Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ρώμης ἐξηγέρθησαν οἱ Οὐόλσκοι, οἱ Αἴκουνοι καὶ οἱ Τυρρηνοὶ καὶ τούτους ἡκολούθησεν ἐπικινδυνός ἐξέγερσις τῶν λατινικῶν πόλεων (340). Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν πάλιν νὰ ἐπιβληθοῦν. Ὑπέταξαν δριστικῶς τὰς πόλεις τοῦ Λατίου (338) καὶ ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Καμπανίαν. Αἱ πόλεις τῆς συνῆψαν φιλικούς δεσμούς πρὸς τὴν Ρώμην καὶ ὑπερέθησαν νὰ παρακολουθοῦν τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν εἰς τοὺς πολέμους ὡς σύμμαχοι.

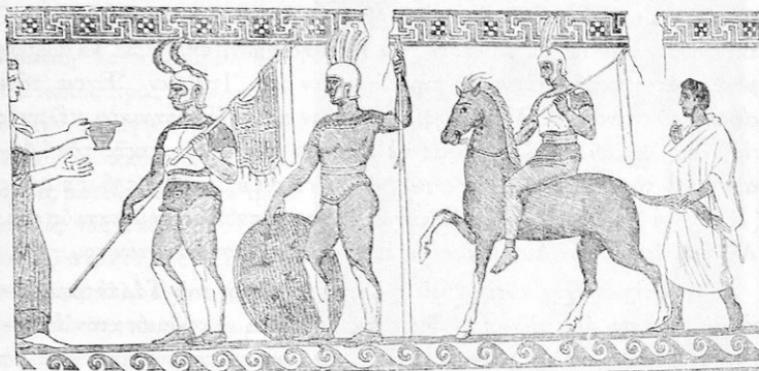
ΟΙ ΣΑΜΝΙΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (343 - 290)

Μετ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παλαίσουν πρὸς τὸν πολεμικώτατον λαὸν τῶν Σαμνιτῶν. Οἱ Σαμνῖται ἦσαν τραχεῖς ὀρεινοί, κατοικοῦντες εἰς τὰς ἀποκρύμνους πλαγιάς τῶν Ἀπεννίνων νοτιανατολικῶν τῆς Ρώμης, μεταξὺ τῆς Ἀπουλίας καὶ Καμπανίας, ἐπικίνδυνοι διὰ τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὰς γειτονικὰς πεδιάδας.

Ἄφορμῇ τοῦ πολέμου ἦτο κυρίως ἡ πλουσία πεδιάς τῆς Καμπανίας. Ρωμαῖοι καὶ Σαμνῖται ἐπάλαισαν περισσότερον ἀπὸ ἡμισυν αἰῶνα. Ἀριθμοῦν τρεῖς· σαμνιτικούς πολέμους, κατὰ τοὺς ὅποιους ἡ τύχη

ηλλαζεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων καὶ ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Σαμνιτῶν. Τὸ 321 ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ὑπέστη μεγάλην ἥτταν εἰς τὰ λεγόμενα Κανδιανὰ στενά, μεταξὺ Καπύης καὶ Βενεβέντου, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ περάσῃ κάτω ἀπὸ ζυγόν, δηλαδὴ κάτω ἀπὸ δριζόντιον ἀκόντιον, τὸ διποῖον εἰς τὰ ἄκρα ἐστηρίζετο ἐπὶ δύο ἄλλων καθέτων ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο ἔθεωρεῖτο πολὺ ταπεινωτικόν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ πολέμου τοὺς Σαμνίτας, ὑπεστήριξαν διάφοροι λαοὶ τὴς κεντρικῆς καὶ βορείου Ἰταλίας - Τυρρηνοί, "Ομ-

Σαμνῖται πολεμισταί

(Τοιχογραφία Παιστοῦ, Νεάπολις).

Διακρίνονται ἀπὸ τὰ μεγάλα πτερά εἰς τὴν περιεφαλαίαν. Αἱ ἀσπίδες των εἶναι σχετικῶς μικραὶ καὶ στρογγυλαὶ. Ἐπιστρέφουν ἀπὸ ἐπιτυχῆ πόλεμον.

Βροι, Ἐρενίκοι, Σαβίνοι, Λουκανοὶ καὶ Γαλάται - καὶ ὁ ἀγῶν ἔλαβε χρονικῆρα ἔνυικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἰταλιωτῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας. Ἡ Ρώμη περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς τὸ τέλος δύμως ὑπερίσχυσε πάλιν ἡ ἀντοχὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τῶν μεμονωμένων ἐνεργούντων ἀντιπάλων καὶ τὸ 282 ἡ Ρώμη ἦτο κυρία τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Τὸ ρωμαϊκὸν ιράτος ἐκτίνεται τώρα ἀπὸ τὸν Ρουβίκωνα μέχρι τῆς νοτίου Ἰταλίας, περιλαμβάνει δηλαδὴ τὰ 3/4 τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας εἶχον, καθὼς

γνωρίζομεν, περίοδον μεγάλης ἀκμῆς, ίδιως τὸν δον καὶ δον αἰῶνα. 'Αλλ' ἥδη ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δον αἰῶνος ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῶν ἀποικιῶν, ἡ δοία διφείλεται εἰς πολλούς λόγους.

Οἱ ἀποικοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διεξάγουν μακροὺς καὶ διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοὺς δοποίους εἶχον ἀποκλεῖσει ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἔφθιεραν τὰς δυνάμεις τῶν ἀποικιῶν. 'Αλλ' ίδιως τοὺς ἀποίκους ἔβλαψαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἔπαιναν νὰ ἔχουν βλέψεις ἐπὶ τῆς Σικελίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ περίθημος τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405 - 367), ἀφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπικινδυνὸν ἐπίθεσιν τῶν Καρχηδόνιων, ἐπιχειρεῖ νὰ ἰδρύσῃ μέρα κράτος ἐκτεινόμενον εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. 'Εγινε τότε κύριος τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσήνης, κατέλαβεν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος τὴν νῆσον Ἐλβαν καὶ ἴδρυσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς τὸν Ἀγκάπα καὶ τὸν Ἀδρίαν. 'Ο νιός του Διονύσιος ὁ νεώτερος (367 - 344) ἐξηκολούθησεν ἐπιτυχῶς τὰς προσπαθείας τοῦ πατρός του. 'Αλλὰ τὸ ἔργον τῶν Διονυσίων κατέρρευσε μετὰ τὸν θάνατόν του.

'Απὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυρίως ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τοῦ Τάραντος. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ Τάρας διεξάγει σπουδαιότατον ἐμπόριον, ἔχει στόλον καὶ χρήματα καὶ εἶναι ἀξιόλογος στρατιωτικὴ δύναμις διαλέτουσα 50 χιλ. πεζούς καὶ 3 χιλ. ἵππεων. Οἱ Ταραντῖνοι ἔβλεπον τὴν διαρκὴ ἐξάπλωσιν τῶν Ρωμαίων μὲν ἀνήσυχούς καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἵταλικὸν πόλεμον ἐβοήθησαν μὲν χρήματα τοὺς συμμάχους. 'Η Ρώμη ἐν τούτοις τὸ 303, ἐκ φόβου μήπως ἐξεγείρη ἐναντίον της τοὺς Ἐληνας τῆς Μεγ. Ἐλλάδος, συγκατένευσε νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην μὲ τοὺς Ταραντίνους, κατὰ τὴν ὥραν ἀπηγορεύετο εἰς τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα νὰ πλέουν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Βρούττιας Λακινίου, δηλαδὴ ἀπεκλείοντα ἀπὸ τὴν Ἀδριατικήν. 'Αλλ' ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους λαούς, κατῆλθον εἰς τὰ σύνορα τῆς Μεγ. Ἐλλάδος. Οἱ Θουρίοι, οἱ Λοκροί, ὁ Κρότων καὶ τὸ Ρήγιον ἐδέχθησαν ρωμαϊκὰς φρουράς. 'Η μοιραία σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο πόλεων δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΠΑΝΤΙΝΩΝ (281 - 275)

'Αφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκε τυχαῖον ἐπεισόδιον. Δέκα ρωμαϊκὰ πλοῖα διέβησαν τὸ ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ 303 καθορισθὲν ὅριον

καὶ ἔπλεον πρὸς ἀνατολάς. Ὁ στόλος τῶν Ταραντίνων προσέβαλεν αὐτά, ἐβύθισε τέσσαρα καὶ συνέλαβεν ἦν. Οἱ Ταραντῖνοι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἤσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσουν μόνοι τοὺς Ρωμαίους, προσεκάλεσσαν τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον.

Ο Πύρρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Τάραντα ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ 20 χιλ. στρατόν, 3 χιλ. ἵππεῖς καὶ 20 πολεμικούς ἐλέφαντας. Παρὰ τὴν Ἡράκλειαν (280) πρώτην φορὰν ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών εύρεθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Τὸ θεσσαλικὸν ἵπποικὸν καὶ οἱ ἐλέφαντες μετέδωσαν τὸν τρόμον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ο Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ’ ἔχασε 4 χιλ. στρατιώτας καὶ ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ὑπεγρήσεν ἐν τάξει εἰς τὴν Ἀπουλίαν. Οὐλη ἡ νότιος Ἰταλία προσεχώρησεν εἰς τὸν Πύρρον δὲ δύοῖς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς παραλίας τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης. Δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ρώμης, διότι δὲν διέθετε τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς κατάληψιν πόλεως δύχυρᾶς.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 279 ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν διὰ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας. Εἰς τὸ "Α σκούλον τῆς Ἀπουλίας ἐδόθη ἡ δευτέρη μάχη πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ο Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ’ ὑπέστη πάλιν δύσηράς ἀπωλείας (3500, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι ἔχασσαν 6 χιλ.). Ἀντεκήφθη δὲν ἤτο δυνατὸν νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του καὶ ὑπεγρήσεν εἰς Τάραντα.

Ο Πύρρος
Μαρμάρινον δγαλμα.
(Νεάπολις, Ἐθνικὸν Μουσεῖον).

Ο Πύρρος περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἐδέχμη λοιπὸν τὴν πρόστιλησιν τῶν Συρακουσίων ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀπεχώρησεν εὐσχήμως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Σικελίαν ἔμεινεν ἀρκετὰ ἔτη, εἶχεν ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Καρχηδονίους ἀπὸ τὴν υῆσον καὶ ἡγαγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου οἱ σύμμαχοί του ἐκινδύνευσαν. Ήταν τὸ Βενεβέντον (275) τοῦ Σα-

Ο Πύρρος ἐπὶ νομίσματος

μνίου ἔδωκε τὴν τελευταίαν μάχην καὶ ἡττήθεις εἶδε τὰ ὄνειρά του νὰ ματαιώνωνται δριστικῶς. Ἀφοῦ ἀφησε φρουρὰν εἰς τὸν Τάραντα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς Μίλων παρέδωκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸν Τάραντα (272).

Ἡ ὑποταγὴ τοῦ Τάραντος ἐσήμανε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Ιταλικῆς χερσονήσου. Ἡ Ἰταλία ἐντὸς ὀλίγου, ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης, ἀποβαίνει κράτος ἴσχυρὸν καὶ λαμβάνει θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Μεσογείου: τῆς Μακεδονίας, τῆς Αλγύρτου, τῆς Συρίας καὶ τῆς Καρχηδόνος.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Ἡ Ἰταλία ἥνωθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης, δὲν διωργανώθη ὅμως εἰς κράτος ἐνιαῖον ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιον. Ἡ Ρώμη ἔμεινε κυρίαρχος πόλις καὶ ἡ λοιπὴ χώρα ὡς ὑποτελής εἰς αὐτὴν. Ἄλλ' ἡ σχέσις τῶν ὑποτέταγμένων πρὸς τὴν Ρώμην δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ δι' ὅλους.

Είς μερικούς όπ’ αύτούς ή σύγκλητος ἔδωκε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, εἰς ἄλλους μόνον τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκτήσουν κτήματα εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ νυμφεύωνται Ρωμαίας, εἰς ἄλλους ἐπέτρεψεν ἀπλῶς νὰ αὐτοδιοικοῦνται καὶ εἰς ἄλλους, τέλος, διώρισε Ρωμαίους διοικητάς. Τὴν ποικιλίαν αὐτὴν ἐδήμητούργησε σκοπίμως, διὰ νὰ διατηρῇ ἀντίθεσιν καὶ ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν ὑποτελῶν, ὥστε νὰ καταστῇ ἀδύνατος πᾶσα μεταξύ των συνεννόησις.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ. - ΑΙ ΟΔΟΙ

Τὰ πολιτικάτα αὐτὰ μέτρα συνεπλήρωσεν ἡ σύγκλητος μὲ τὰς ἀποικίας καὶ τὰς στρατιωτικὰς δόδούς.

Εἰς στρατηγικὰς θέσεις τῶν χωρῶν, τὰς δόποιας ὑπέταξαν, οἱ Ρωμαῖοι ἐγκατέστησαν παλαιοὺς στρατιώτας εἰς τοὺς δόποιους ἔδωσαν κλῆρον γῆς. Οἱ ἀποικοὶ ὠχύρων τὴν θέσιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ πρὸ πάντων ἐπετήρουν τοὺς ὑπηρόδους. Εἰς τὰς ἀποικίας αὐτὰς ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς πολέμους πρὸς τὸν Πύρρον καὶ ἀργότερον πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οἱ δόποιοι ματαίως ἐπεγείρησαν νὰ ἔξεγερουν τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῆς Ρώμης.

‘Η σημασία τῶν ἀποικιῶν ηὔξηθη περισσότερον μὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς δόδούς. Τὸ σύστημα τῆς ρωμαϊκῆς δόδοποιεῖς ήτο ἔξαρτον.’ Αἱ δόδοι ἐκτίζοντο μὲ μεγάλους λίθους καὶ διβεστον καὶ κατόπιν ἐστρώνοντο, ἥσαν πλατεῖαι καὶ στερεώταται. Καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται ἵχνη τῶν ρωμαϊκῶν ὁδῶν, εἰς τὰ δόποια θαυμάζομεν τὴν στερεότητα τῆς κατασκευῆς. Αἱ δόδοι προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ρωμαίους. ‘Ο στρατὸς ήτο δυνατὸν νὰ διατρέξῃ ὅλοκληρον τὴν Ἰταλίαν ἐντὸς 10 ἡμερῶν, ἐβοήθει τὰ ἀπειλούμενα σημεῖα καὶ κατέπνιγε τὰς στάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι' Ο ΡΩΜΑΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

'Ο ρωμαϊκός στρατός ἀνεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατοὺς τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἐνίκησε τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου τοὺς στρατοὺς ὅλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἥφησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν ἴστορίαν.

'Ο στρατός αὐτὸς ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ τὴν μεστίκιν τάξιν, ἀπὸ τοὺς μικροκτηματίας γεωργὸύς τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ὁποίους ἡ ἔργασία τῶν ἀγρῶν εἶχε σκληραγγήσει καὶ εἶχε κάμει ρωμαλέους. "Ολοὶ οἱ Ρωμαῖοι πολεῖται ἀπὸ τοῦ 17ου μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν στρατὸν, μέχρι τοῦ 45ου ὡς τακτικοὶ στρατιῶται καὶ ἀπὸ τοῦ 46ου ὡς ἔρεδροι. Ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι οἱ προλετάριοι, δηλαδὴ ὅσοι δὲν εἶχον διόλου περιουσίαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἤδύναντο νὰ ἐννοήσουν ακιλὸν στρατιώτην, ἢν δὲν εἶχεν ἀγρὸν ἢ οἰκίαν νὰ ὑπερασπίσῃ. "Ωστε ἡ ἀπελλαγὴ ἀπὸ τὸν στρατὸν δὲν ἐσήμαινεν εὑνοιαν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ κοινωνικὴν ταπεινότητα.

'Ο ρωμαϊκός στρατός δὲν ἦτο μόνιμος. Οἱ στρατιῶται ἐκαλοῦντο εἰς τὰ ὅπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσουν, καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰς ἔργασίας των, μόλις ἐτελείωνεν ἡ ἐκστρατεία.

Η ΛΕΓΕΩΝ

'Ο ρωμαϊκὸς στρατός εἶχεν ἰδιαιτέρων δργάνωσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν λεγεώνα. "Η λεγεών ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4200 πεζούς, οἱ ὁποίοι εἰσαν παρατεταγμένοι εἰς τρεῖς γραμμάς. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν παρετάσσοντο οἱ νεώτεροι, εἰς τὴν δευτέρων οἱ ἔχοντες ὥριμον ἡλικίαν καὶ εἰς τὴν τρίτην οἱ παλαιόμαχοι. Ἐκάστη γραμμὴ ἦτο διηρημένη εἰς 10 τμῆματα, τὰς λεγομένας σπείρας, ἐκάστη δὲ σπείρα εἰς 2 λόχους. Τοιουτοτρόπως, ἡ λεγεών εἶχε 30 σπείρας καὶ 60 λόχους. Αἱ γραμμαὶ τῆς λεγεώνος δὲν ἐσχημάτιζαν συνέχειαν, ἀλλὰ αἱ σπείραις ἥφησαν μεταξύ των κενὸν ὅσον ἡ ἔκτασις μιᾶς σπείρας.

Ἐκτὸς τῶν πεζῶν ἡ λεγεών εἶχε 300 ἵππους, οἱ ὅποιοι ἦσαν διηρρημένοι εἰς 10 ἔλας ἀνὰ 30 ἄνδρας. Ἡ λεγεών ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ρωμαίους

Λεγεωνάριος. (*Απὸ ἀνάγλυφον*).

Φορεῖ περισκελίδα ἀπὸ καφὲ ψφασμα, μακρὸν χιτῶνα (tunica) μὲ κοντὰ μανίκια, εἰς τὰ πόδια σανδάλια (caligae), μεταλλίνην περικεφαλαίαν (cassis), λωρία ἀπὸ χάλυβα εἰς τὸ στῆθος καὶ τοὺς ὄμους (lorica). Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ τὸ δόρυ (pilum), εἰς τὸ δεξιὸν του κρέμεται τὸ βραχὺ ξίφος (gladius), εἰς τὴν ἀριστερὰν κεῖται ἔχει ἀσπίδα (scutum) μὲ προεξοχὴν εἰς τὸ μέσον (umbo).

Ἡσαν οἱ λεγόμενοι σύμμαχοι. Ἐπίσης μετεχειρίζοντο ζένους μισθιφόρους, ὥπλισμένους ἐλαφρῶς μὲ τόξα καὶ μὲ σφενδόνας, οἱ ὅποιοι ὀνο-

Ἐκατόνταρχος (Centurio).

(*Απὸ ἀνάγλυφον τῆς ἐποχῆς τοῦ Καισαρος*)

Φορεῖ χιτῶνα μὲ μετάλλινα ἑλάσματα καὶ παράσημα. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ ράβδον ἀπὸ κλῆμα, ἔμβλημα τοῦ βαθμοῦ του.

πολίτας. Πολὺ ἐνωρίς ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἐστρατολόγησαν τοὺς κατοίκους τῶν ἴταλικῶν πόλεων καὶ ἐσχημάτισαν ἀπ' αὐτοὺς Ἰδιαίτερα ἴσωματα πεζῶν, καὶ κυρίως ἵππεων. Αὗτοί

μάζοντο ἐπίκουροι. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ περίφημοι χιλίαρχοι καὶ ἑκατόνταρχοι ἄνθρωποι μὲν μεγάλην στρατιω-

Τοξότης (Sagittarius).

Σηματοφόρος

(*Ἀνάγλυφον ἐπιτυμβίου στήλης.
Βόρνη, Γερμανία.*)

τικὴν πεῖραν, τολμηρὸν καὶ ἀποφα-
σιστικὸν εἰς τοὺς πολέμους. Εἰς αὐ-
τοὺς γρεωστεῖ κατὰ μέγα μέρος
τὴν δόξαν του ὁ ρωμαϊκὸς στρατός.
Ἄργηρδς δὲ τοῦ στρατοῦ ἦτο συνήθως ὁ ὅπατος.

ΤΑ ΟΙΠΛΑ - ΑΙ ΜΗΧΑΝΑΙ

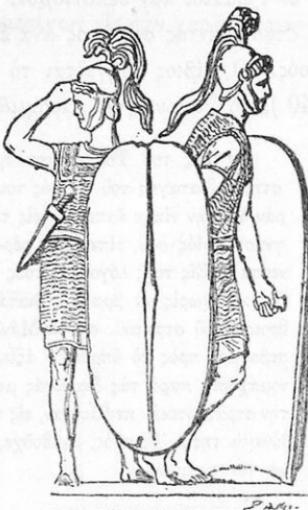
Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται εἶχον ἐπιθετικὰ ὅπλα τὸ ξίφος, τὸ δόρυ
καὶ τὸ ἀκόντιον, τὸ ἔθνικὸν ὅπλον τῶν Ρωμαίων τὸ ὅποιον ἔφερον οἱ
ἄνδρες τῶν δύο πρώτων γραμμῶν. Ἀμυντικὰ ἦσαν ἡ περικεφαλαία, ὁ
θώραξ, ἡ ἀσπὶς καὶ αἱ κνημίδες.

Οἱ Ρωμαῖοι διεκρίθησαν πολὺ εἰς τὰς πολιορκίας. Διὸ τοῦτο ἐδη-

μιουργήθη πλῆθος μηχανῶν, οἱ ἔνδινοι πύροι, οἱ δποῖοι ἔφυκον εἰς τὸ ὕψος τοῦ τείχους καὶ ἐχρησίμουν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ

Ρωμαῖος ἵππαλος
(Ἐπιτυμβία στήλη).

Ρωμαῖοι στρατιῶται
Φέρουν τὴν μακρὰν λοπίδα
(scutum).

τὰς ἐπάλξεις. Ἐπίσης ὁ ὄνταρος, ὁ κατατέλτης, ὁ σκορπιός, ὁ κριός κ.λ.π. Οἱ^τ Ρωμαῖοι, ὅταν ἐστρατοπέδευν εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα, κατεσκεύαζον στρατόπεδον, τὸ δποῖον ἥτο πραγματικὸν ὅρούριον.

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἔκαμνε πρὸ πάντων ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους στρατούς ἡ σιδηρᾶ πειθαρχία.

Ἡ παραβίασις τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς. Εἰς τὰς ἑλαφρὰς ἀπειθείας ἐπέβαλλον τὸν ραβδισμὸν ἢ ἐξέθετον τοὺς στρατιώτας ἐπὶ πολλὰς ὥρας μὲ σίδερη εἰς τοὺς πόδας. Εἰς βαρύτερα σφάλματα ἀπέπεμπον τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς πυτρέδνας των, τὸ δποῖον ἔθεωρεῖτο ἀτιμωτικώτατον καὶ ἴσοδυνάμει μὲ τὴν σημερινὴν στρατιωτικὴν καθαίρεσιν. Συνηθέστατα ἐπέβαλλον τὴν ποιηὴν τοῦ θανάτου. Ὁ

καταδικάζόμενος ἐδένετο εἰς πάσσαλον, ἐραβδίζετο ὑπὸ τῶν ραβδούχων καὶ κατόπιν ἀπεκεφαλίζετο μὲν πέλεκυν. Εἰς δέκαδικας ἀπειθείας ἐπέβαλλον οἱ Ρωμαῖοι τὸν δεκατισμόν. Ὁ στρατηγὸς δηλαδὴ ἐκλήρωνεν ἐκ τοῦ στασιάσαντος σώματος ἀνὰ ἔνα μεταξὺ δέκα ἀνδρῶν καὶ ἐφόνευεν αὐτούς. Ὁ Λίβιος διηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Μανλίου Τουρκοάτου (340), τὸ ὅποιον ἔγινε παροιμιῶδες εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Οὐδές τοῦ Τουρκοάτου ἐμονομάχησε μὲν ἔνα ἐχθρὸν παρὰ τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του, ὁ ὄποιος ἦτο ὑπατος, καὶ γεμᾶτος ἀπὸ χράνδι μιὰ τὴν νίκην ἔπεινεν εἰς τὸν πατέρα του. « Διὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι εἰμαι γνήσιος υἱός σου, εἶπε, σοῦ φέρω τὰ λάφυρα ἐνὸς ἵππεως, τὸν ὄποιον ἐφόνευσα ». Εἰς τοὺς λόγους αὐτούς ὁ ὑπατος γυρίζει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸν υἱόν του καὶ χωρὶς νὰ βραδύνῃ διατάσσει τοὺς σαλπιγκάτας νὰ σαλπίσουν συνάθροισιν τοῦ στρατοῦ. « Τίτε Μάνλιε, εἶπεν, εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπειδὴ χωρὶς σεβασμὸν πρὸς τὸ ὑπατικὸν ἀξιωματα καὶ τὴν προγονικὴν μεγαλειότητα ἐμονομάχησες παρὰ τὰς διαταγὰς μου καὶ, δον ἐξηρτάτο ἀπὸ σέ, κατέστρεψες τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, εἰς τὴν ὄποιαν μέχρι τοῦδε ἡ Ρώμη δοφέλει τὴν δύναμιν της... Ἐμπρός, ραβδούχε, δέσε τον εἰς τὸν πάσσαλον ». Καὶ διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔδιναν πλουσίας ἀμοιβὰς εἰς τοὺς καλοὺς στρατιώτας: ὅπλα πολύτιμα, παράσημα, στεφάνους, χρηματικὰς δωρεὰς καὶ μέροις ἀπὸ τὰ λάφυρα. Ἀλλ᾽ ἡ μεγαλυτέρα τιμὴ διὰ τοὺς νικητὰς στρατιώτας καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸν στρατηγὸν ἦτο ὁ θρίαμβος.

Ο θρίαμβος ἦτο μεγάλη πομπὴ, ἡ ὄποια ἔξεκίνει ἀπὸ τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως. Προτρηγοῦντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοί, ἡκολούθει ἡ μουσικὴ καὶ μετ' αὐτὴν ἀμάξαι μὲ τὰ λάφυρα, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα. Κατόπιν ἥρχετο ὁ στρατηγὸς καθήμενος ἐπὶ ἐλεφαντίνου θρόνου ἐν σχήματι ἀμάξης, ἡ ὄποια ἐσύρετο ὑπὸ τεσσάρων ἵππων. Ἐφόρει πορφυρᾶν ἐσθῆτας καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφερε στέφανον δάφνης. Πρὸ αὐτοῦ, ἐβάζειον οἱ ραβδοῦχοι. Τὴν πομπὴν ἔκλεισον οἱ νικηταὶ στρατιῶται ψάλλοντες διάφορα ἐμβατήρια.

Ἡ συνοδεία παρήλαυνεν ἀργὰ διὰ μέσου τῆς πόλεως, ὅπου οἱ οἰκίαι ἤσαν καταστόλιστοι, ὁ λαὸς ἐπευφήμει τοὺς νικητὰς καὶ οἱ ναοὶ τῶν θεῶν, μετέχοντες τρόπων τινὰ εἰς τὴν κοινὴν χαράν, παρέμενον ἀνοικτοί.

Κατόπιν ἡ πομπὴ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὁ στρατηγὸς ἐθυσίαζεν εἰς τὸν Δία, καθ' ἥγη στηγμὴν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ ἐστραγγαλίζοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἰγαλώτων. Μετὰ τὸν θρίαμβον, ἐπηκολούθει συμπόσιον τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ λαὸς συμμετέχων εἰς τὴν χαρὰν ἐπανηγύριζε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

Οι Ρωμαῖοι εἶναι μετὰ τοὺς "Ελληνας ὁ δεύτερος μέγας λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ ἐκείνους. Εἴχον ἀνάστημα μέτριον καὶ μᾶλλον μικρόν, σῶμα εὔρωστον καὶ ρωμαλέον. Ἐκαλλιέργουν μὲν ἀφοσίωσιν τοὺς ἄγρούς των, περιεφρόνουν τοὺς ἕκόπους καὶ ὅνειρόν

Ρωμαῖος

(*Μουσείον Βελγικάδιον*).
Ἡ δρειχαλκίη κεφαλή, δνομαζομένη
« πατήρ τοῦ Τραϊανοῦ », παρουσιάζει
ἔντονα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ Ρωμαῖου.

Ρωμαία

Ἡ Λιβία Φλωρεντία.
Κανονικαὶ γραμματί.
Ἐνθυμιάζει
έλληνικὸν τύπον.

των ἦτο νὰ καλυτερεύσουν τὸ ιτῆμα των. Ἡγέπων τὰς φιλονικίας καὶ
δὲν ἔκουράζοντο ἀπὸ τὰς μακρὰς δίκας, ὅταν ἐγνώριζον ὅτι κινδυνεύει
ἡ περιουσία των.

Οι Ρωμαῖοι χωρικοὶ ἦσαν ἀνθρωποι συντηρητικοί, ἐδυσπίστουν
εἰς τοὺς νεωτερισμούς καὶ πολὺ δυσκόλως ἤλλασσον τὰς παλκίας των
συνηθείας.

Εἴχον πρακτικὸν πνεῦμα, ἀλλ᾽ ἐστεροῦντο φαντασίας, ἥρκοῦντο
μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωήν των, καὶ ἐθεώρουν ὡς

περιττήν πολυτέλειαν τὴν ἐνασχόλησιν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Εἶχον δῆμος οἱ Ρωμαῖοι μεγάλα προτερήματα. Ἡσαν λαὸς πειθαρχικός, ὑπήκουον εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν γενῶν, εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ εἰς τὴν σύγκλητον. Διὰ τοῦτο ἥσαν ἀριστοί στρατιῶται, κατάλληλοι ὅχι μόνον δι' ἡρωικὰ κατορθώματα ἀλλὰ καὶ διὰ βαρυτάτας ἐργασίας. Σημαντικώτατον ἐπίσης χάρισμα τοῦ Ρωμαίου ἦτο ἡ διοικητικὴ ικανότης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνησαν καλῶς τοὺς οἰκους τῶν, τὴν οἰκογένειαν, τὴν πόλιν καὶ βραδύτερον κατώρθωσαν νὰ δραντάσουν τὸ μεγαλύτερον κράτος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τὸ ἐκυβέρνησαν κατὰ τρόπον ἔξαίρετον.

ΤΑ ΗΘΗ

'Ο βίος τῶν Ρωμαίων ἦτο μονότονος καὶ τραχύς. Απὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγρούς τῶν, ἀνεπαύοντο ὀλίγον τὴν μεσημβρίαν, ἔξηκολούθουν κατόπιν τὴν ἐργασίαν μέχρις ἐσπέρας, ἐδείπνουν καὶ ἐκοιμῶντο. Μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐκκλησιῶν διεταράσσετο ἡ μονοτονία τῆς ἐργασίας, ἡ διανομὴ εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀγορᾶς.

'Η βιομηχανία εὑρίσκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. 'Ο Ρωμαῖος κατεσκεύαζε μόνος του δσα ἐγρειάζετο διὰ τὴν οἰκίαν του. 'Επίσης δὲν ὑπῆρχεν ἐμπόριον. "Οταν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἐγίνετο μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις, ὁ Ρωμαῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη νομίσματα καὶ ἔκαμψε τὰς συναλλαγάς του μὲ ζῷα, μὲ βοῦς ἢ μὲ πρόβατα.

Παρουμιώδης ἦτο ἡ ἀπλότης τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. 'Η οἰκία των εἶχεν ἐν μόνον δωμάτιον, τὸ ὄποιον ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, διὰ τὰ γεύματα, διὰ τὸν ὅπνον, ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μαγείρευμα. Τὸ δεῖπνον ἦτο λιτότατον. 'Ολίγος ἄρτος, χόρτα, δσπρια καὶ τυρὸς ἥσαν τὰ συνήθη φαγητὰ τῶν Ρωμαίων· κρέας καὶ οἶνον μόνον κατὰ τὰς θυσίας ἔτρωγον καὶ ἔπινον. Τὸ ἐνδυμα ἐπίσης ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Συνίστατο κυρίως ὅπο ἔνα χιτῶνα, τὸν ὄποιον ἔσφιγγον εἰς τὴν μέσην καὶ σπανίως ἐφόρουν ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἴματιον, τὸ ὄποιον ἦτο τεμάχιον ὑφάσματος.

ΑΙ ΠΡΟΓΟΝΙΚΑΙ ΑΡΕΤΑΙ

'Αλλ' ὁ Ρωμαῖος μὲ ὅλην τὴν ἀπλότητά του ἐκοσμεῖτο μὲ ἔξόχους

ἀρετάς: τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους, τὴν ἀφιλοκέρδειαν.

’Αναφέρουν πολλὰ παραδείγματα ὑπακοῆς εἰς τὸν πατέρα. “Οταν ἐπρόκειτο περὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους, ὑπεγώρει κάθε ἄλλο συναίσθημα, καὶ αὐτὸν τὸ πατρικὸν φίλτρον.

’Ο Βροῦτος διέταξεν δὲ ἕδιος νὰ φονεύσουν τοὺς υἱούς του, διότι ἐσκέφθησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν βασιλείαν. ’Ο Μάνλιος Τούρκοι ἀτομοῖς κατεδίκασεν, ὡς εἰδομέν, εἰς θάνατον τὸν υἱόν του, διότι

Θυσία Ρωμαϊκή. (*Ἀνάγλυφον. Παρίσιοι, Αοδῷρον.*
Πανηγυρική θυσία (Suovetaurilia), εἰς τὴν δποίκην ἔσφαξον χοῖρον, κριόν, ταῦρον.

παρεβίασε τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ἐχομεν ἐπίσης ἔξοχα παραδείγματα ἀφιλοκερδείας καὶ ἀδικιορίας διὰ τιμᾶς καὶ θέσεις. ’Ο Κοιύριος Δεντᾶτος ἔτρωγε ἥρτα ἐντὸς ξυλίνου πινακίου, διὸν ἦλθον οἱ Σαμνῖται διὰ νὰ τὸν δελεάσουν μὲ δῶρα. ’Αλλ’ ἐκεῖνος ἀπήντησεν διὰ προτιμᾶς νὰ ἔξουσιάζῃ ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἔχουν τὸν χρυσόν, παρὰ νὰ τὸν ἔχῃ δὲ ἕδιος. Τέλος δὲ Κιγκιννᾶτος, ἐνῷ ἐκαλλιέργει τὸν μικρόν του ἀγρόν, ἔλαβε τὴν εἰδῆσιν διὰ ἔξελέγη δικτάτωρ καὶ, ἀφοῦ ἔσωσε τὴν πατρίδα του, μετὰ 16 ἡμέρας ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἄροτρόν του.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν θρησκευτικῶτατοι. Δὲν ὑπῆρχε δημοσία ἡ Ἰδιω-

τυκή πρᾶξις, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἤργιζαν μὲ θρησκευτικὴν τελετὴν. Προτοῦ συνέλθη ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ σύγκλητος, οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκαλοῦντο τοὺς θεοὺς καὶ οἱ ἀρχοντες δὲν προέβαινον εἰς καμίαν ἐπίσημον πρᾶξιν χωρὶς νὰ ζητήσουν τὴν γνώμην τῶν θεῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ιδιωτικὸν βίον οἱ Ρωμαῖοι πιστεύουν ὅτι οἱ θεοὶ ἐπεμβαίνουν καὶ κανονίζουν ὅλα, τὰ εὐχάριστα ἡ δυσάρεστα γεγονότα: τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὸν θάνατον, τὰ γεύματα κ.λ.π.

"Η ρωμαϊκὴ θρησκεία εἶχε μεγάλην ἔξτριψιν. Εἰς τὰς ἀρχὰς παρουσιάζεται ὡς θρησκεία ποιμένων καὶ γεωργῶν. Ἀργότερον, ὅταν οἱ Τυρρηνοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Λάτιον, ἔδωκαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς θρησκείας των εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κυρίως ὅμως ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς." Οταν οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ελλάδα, ἐγνώρισαν τοὺς ἑλληνικούς θεούς καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἐγοιτεύθησαν ἀπὸ τὴν ὥραιότητά των καὶ ἀσυναισθήτως ἐταύτισαν τοὺς παλαιούς θεούς των μὲ τοὺς θεούς τῶν Ελλήνων. Ἀργότερον, ὅταν τέλος οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ανατολήν, εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐλατρεύθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ οἱ θεοὶ τῆς Φρυγίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἴγυπτου κ.λ.π.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Οι Ρωμαῖοι δὲν εἶχον τὴν ζωηρὰν φυντασίαν τῶν Ελλήνων καὶ δὲν ἔδωσαν εἰς τοὺς θεούς των ἱεραρχηριστικῶν καὶ ιδιαιτέρων φυσιογνωμίαν, ὅπως οἱ "Ελληνες εἰς τοὺς ιδιούς των, οὔτε διηγήθησαν δι' αὐτούς μύθους καὶ τερπνάς περιπτετέας. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους καιρούς οἱ θεοὶ τῶν Ρωμαίων εἶναι ὅντα ἀμορφα καὶ ἀκαθόριστα. Περὶ τῶν θεῶν των οἱ Ρωμαῖοι τίποτε δὲν γνωρίζουν. Ποιλάκις ἀγνοοῦν καὶ τὸ ὄνομά των. Διὰ τοῦτο δὲν κατασκευάζουν οὔτε ἀγάλματα, οὔτε ναούς, ἀλλὰ φαντάζονται ὅτι οἱ θεοὶ κατοικοῦν εἰς ὥρισμένα ἀντικείμενα, εἰς τὴν θύραν, εἰς τὸ κατώφλιον, εἰς τὴν φλόγα τῆς ἑστίας καὶ τοὺς παριστάνουν μὲ λίθους, ξύλα, χόρτα κλπ.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀπειρον πλῆθος θεῶν. « Εὐκολώτερον εἶναι νὰ συναντήσῃς ἔνα θεὸν παρὰ ἔνα ἀνθρωπὸν », ἔλεγεν ἔνας Ρωμαῖος ἀστειευόμενος. "Η θύρα ἔχει τὸν ιδιαιτέρων θεόν της, ἀλλὰ καὶ τὸ κατώφλιον καὶ αἱ στρόφιγγες τῆς θύρας ἔχουν τοὺς ιδιούς των θεούς. "Αλλος θεὸς κάμνει τὰ παιδιά νὰ ὀμιλοῦν, ἀλλος

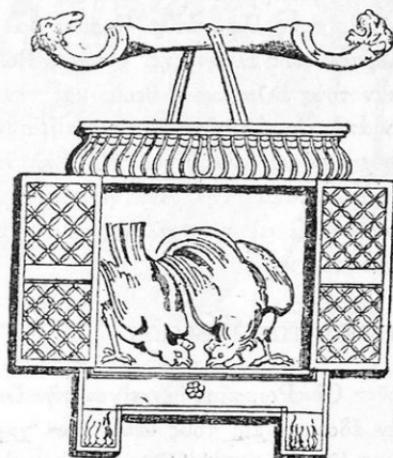
τὰ μακθάνει νὰ πίνουν, ἄλλος νὰ τρώγουν, ἄλλος νὰ ἔξέρχωνται ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ ἄλλος νὰ ἐπιστρέψουν. Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν, λιπαίνει ἡ θερίζει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἴδιαιτέρων θεῶν.

Εἰς τὴν Ρώμην διακρίνομεν δύο εἰδη θρησκείας, τὴν θρησκείαν τῶν ἴδιων καὶ τὴν θρησκείαν τῆς πολιτείας. Τὴν πρώτην ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἐφέστιοι καὶ οἱ ἀγροτικοὶ θεοί, τὴν ἄλλην οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας.

Μεταξὺ τῶν ἐφεστίων θεῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ νεκροί, τοὺς ὅποιους οἱ Ρωμαῖοι ἐλάττευον ὡς θεούς, ὅπως καὶ

Ἐστιάς

Κλωβός τῶν ιερῶν ὁρνίθων. (*Anágyλυφον*).

οἱ Ἐληγνες. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἦτο ἵερεὺς τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν, εἰς τοὺς ὅποιους καθημερινῶς πρεσέφερε σπουδάς. Άι μεγάλαι οι ρωμαῖαι οἰκογένειαι διατηροῦν εἰδώλια ἀπὸ κηρὸν τῶν προγόνων καὶ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἑορτὰς δοῦλοι περιάγουν αὐτά. Ἀλλοι ἐφέστιοι θεοὶ ἦσαν ὁ Ἰανδός, ὁ θεός τῆς θύρας τῆς οἰκίας, καὶ ἡ Ἐστία, θεὰ τοῦ οἰκιακοῦ πυρός.

Οἱ ἀγροί, μὲ τοὺς ὅποιους τόσον ἦτο συνδεδεμένη, ἴδιας κατὰ τοὺς πρώτους γρόνους, ἡ ζωὴ τῶν Ρωμαίων, εἶχον ἔκαστος τὸν θεόν του. Αὗτοί εἶναι οἱ ἀγροτικοὶ θεοί. Οἱ ἀγρόται ὅμως ἐλάττευον εἰς ὥρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ ἄλλους πολλοὺς θεούς, οἱ δόποι

ἐπροστάτευον τὴν γεωργίαν, τὴν σπορὰν, τὸν θερισμόν, τὴν ἄμπελον, τὰ δάση κλπ. Εἰς τοὺς θεούς αὐτούς ἔκαμναν διαφόρους ἑορτάς.

Οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας ἦσαν ὁ Ἰανός, ἡ Ἔστία, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἀρης.

"Οἱ Ιανὸι εἶναι οἱ θεοὶ τῆς κυρίας πύλης τῆς Ρώμης, οἱ ὅποια ἔφερεν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ παριστάνετο μὲν δύο μορφάς, ἐκ τῶν ὅποιων ἡ μία ἔβλεπεν ἔξω καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Οἱ ναός του ἦτο εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ἔμενε κλειστὸς ἐν εἰρήνῃ, ἀνοικτὸς ἐν καιρῷ πολέμου.

"Οἱ Ζεὺς εἶναι οἱ θεοὶ τοῦ ιεροῦ πυρός τῆς πολιτείας, τὸ ὅποιον διετηρεῖτο ἐντὸς ναοῦ περιφερικοῦ. Οἱ Καπιτώλιοι. Οἱ Αρηίς τέλος οἱ θεοὶ τῆς βλαστήσεως καὶ τοῦ πολέμου καὶ ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὃς ὁ πατήρ τοῦ ρωμαϊκοῦ ζήνους, διότι ἀπ' αὐτὸν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ

Οἱ κυριώτεροι τύποι τῆς ρωμαϊκῆς λατρείας ἦσαν αἱ προσευχαί, αἱ σπονδαί, αἱ θυσίαι, αἱ λιτανεῖαι καὶ αἱ ἐστιάσεις τῶν θεῶν. Η προσευχή, αἱ σπονδαὶ καὶ αἱ θυσίαι δὲν διέφερον κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς.

Αἱ λιτανεῖαι ἐγίνοντο εἰς ὠρισμένας ἡμέρας. Εἰς αὐτὰς παρευρίσκοντο οἱ ιερεῖς, οἱ μεγάλοι ιερατικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ θεοί, τῶν ὅποιων τὰ σύμβολα ἐτοποθετοῦντο ἐπάνω εἰς ἀμάξας καὶ παρηκολούθουν τὴν πομπήν. Εἰς τὰς ἐστιάσεις προετοίμαζον διὰ τοὺς θεούς κλίνας, ὅπως εἰς τὰ συνήθη γεύματα, καὶ ἐτοποθέτουν εἰς αὐτὰς τὰ σύμβολα ἢ τὰς προτομὰς τῶν θεῶν καὶ προσέφερον φαγητὰ ἀπὸ θυσίαν ἢ δεῖπνα, τὰ δποῖα ἐγίνοντο συγχρόνως εἰς δλην τὴν πόλιν. Οἱ τρόπος αὐτὰς τῆς λατρείας συντήθηστο εἰς κριτίμους περιστάσεις καὶ εἴχε χρακτῆρα γενικῆς ἴκεσίας. Διὰ νὰ γνωρίζουν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν, οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὴν οἰωνοσκοπίαν. Ιδιαίτεροι ιερεῖς, οἱ λεγόμενοι οἰωνοσκόποι, παρείχοντο τὸν οὐρανόν, τὴν πτῆσιν καὶ τὴν φωνὴν τῶν πτηγῶν ἢ τὰς ἀστραπάς. Πολλάκις συνεβούλευοντο τὰς ιερὰς δρυιθαῖς, τὰς ὅποιας ἔτρεφον εἰς ίδιαίτερον κλωβόν. Εὔριπτον τροφὴν εἰς τὰ πτηνά καὶ ἀπὸ τὴν δρεζιν, μὲ τὴν ὅποιαν ἔτρωγον αὐτήν, ἐμαντεύοντο.

Οι σημαντικώτεροι ιερεῖς τῶν Ρωμαίων ἥσαν οἱ Σάλιοι, ιερεῖς τοῦ Ἀρεως κυρίως, οἱ ὄποιοι ἐφύλαξτον τὰς 12 ιερὰς ἀσπίδας. Αἱ Ἐστίας ἥσαν ιέρειαι τῆς θεᾶς Ἐστίας καὶ εἶχον ἔργον τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς καὶ τὴν τήρησιν τοῦ ιεροῦ πυρός, τὸ ὄποιον νύκτα καὶ ἡμέραν ἔκαιεν εἰς τὸν ναόν.

Μὲ τὸν καιρὸν ἐδημιουργήθησαν καὶ διάφοροι ιερατικοὶ σύλλογοι, οἱ ὄποιοι ἔργον εἶχον νὰ διαφωτίζουν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπάτους περὶ τῶν θρησκευτικῶν τύπων. Σημαντικώτεροι ἀπὸ τοὺς συλλόγους αὐτοὺς ἥσαν οἱ ποντίφικες καὶ οἱ οἰωνοσκόποι. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ποντιφίκων, μέγιστος ἀρχιερεὺς δονομαζόμενος, μὲ τὸν καιρὸν ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς θρησκείας καὶ τὸ ἀξιωμάτου ἐθεωρεῖτο ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιοσβαστότερα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Από τῆς ἔξισώσεως τῶν δύο τάξεων μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχίζουν αἱ μεγάλαι κατακτήσεις (300 - 133 π.Χ.), ἡ Ρώμη διέρχεται μακρὸν περίοδον ἐσωτερικῆς γαλήνης. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν τὸ ρωμαϊκὸν πολίτευμα διαμορφώνεται καὶ λειτουργεῖ κανονικῶς. Ὁ ἴστορικὸς Πολύβιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα, μᾶς ἔδωκεν ἀκριβῆ περιγραφὴν αὐτοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι ὡνόμαζον τὸ πολίτευμά των δὴ μοκρατίαν.

Αἱ ἔξουσίαι τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτεύματος ἦσαν: 1) αἱ ἐκκλησίαι, 2) οἱ ἄρχοντες καὶ 3) ἡ σύγκλητος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Εἰς τὴν Ρώμην ἐδημιουργήθησαν, καθὼς γνωρίζομεν, μὲ τὸν καιρὸν τρεῖς ἐκκλησίαι: 1) ἡ φρατρικὴ ἐκκλησία, 2) ἡ λοχιτικὴ καὶ 3) ἡ φυλετικὴ.

Ἡ φρατρικὴ ἐκκλησία ἦτο εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ συνάδροισις τῶν πατρικίων· ὑφίστατο μόνον ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ δὲν εἶχε καμίαν ἔξουσίαν.

Ἡ λοχιτικὴ ἐκκλησία ἦτο, δηπομεν, ἡ συνάδροισις τοῦ στρατευομένου λαοῦ, ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ρωμαίους πολίτας, πατρικίους καὶ πληθείους, διηρημένους εἰς 193 λόγους. Οἱ Ρωμαῖοι ἐψήφιζον δχι κατὰ κεφαλάς, ἀλλὰ κατὰ λόγους, δηλαδὴ ἐκαστος λόγος ἐλάχιμβανε χωριστὰ ἀποφάσεις καὶ ἡ γνώμη του ἀντιπροσώπευε μίαν ψῆφον. Ἡ λοχιτικὴ ἐκκλησία ἐξέλεγε τοὺς ἀνωτέρους ἀρχοντας (ὑπάτους, τιμητάς, πραίτωρας) καὶ συνήρχετο εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Ἄρεως, μεταξὺ Καπιτωλίου καὶ Ἰανίκλου λόφου.

Ἡ φυλετικὴ, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἦτο συνάδροισις τῶν πληθείων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν δημάρχων, μετὰ τὴν ἔξισώσιν τῶν τάξεων, ἔγινε κοινὴ συνάδροισις ὅλων τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι συνήρχοντο

κατὰ φυλάς. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς εἶχε διαιρεθῆ εἰς φυλάς, ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς κατοικίας. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν ἀπετέλεσαν

τὰς 4 ἀστικὰς φυλάς, οἱ δὲ διαιμένοντες εἰς τὴν ὕπαιθρον τὰς 21 ἀγροτικὰς φυλάς. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἐφήφιζον κατὰ φυλάς. Ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία συνήρχετο εἰς τὴν ἀγοράν, ἐξέλεγε τοὺς κατωτέρους ἀρχοντας καὶ ἐψήφιζε τοὺς νόμους.

ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Αἱ ἐκκλησίαι εἶχον κυρίως νομοθετικὴν ἔξουσίαν. Οἱ ἀρχοντες εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν. Ἐνεκα τῆς πάλης τῶν τάξεων εἰς τὴν Ρώμην ἐδημιουργήθησαν μὲ τὸν καιρὸν πλῆθος ἀρχόντων.

Οἱ ὑπατοι ἦσαν δύο καὶ εἷχον κατ' ἀρχὰς δῆλην τὴν ἔξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ παρ' ὅλους τοὺς περιορισμούς, τοὺς δποίους ὑπέστη ἡ ἀρχὴ αὐτὴ μὲ τὸν καιρό, οἱ ὑπατοι διετήρησαν πάντοτε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐν εἰρήνῃ προήδρευον τῆς συγκλήτου καὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας καὶ ἐπέβλεπον τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Ἐν πολέμῳ διενήργουν τὴν στρατολογίαν καὶ εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ.

Ραβδοῦχοι

(Ἀπὸ ἀράγλυφον).

Φοροῦν περισκελίδα καλλητήν, ἡ ὁποία κατεβαῖνει κάτω ἀπὸ τὸ γόνυ, κατόντα ἐσφιγμένον εἰς τὸν κορμὸν καὶ μέγα ἐπανωφόριον, ἐνδυμασίαν ἐκστρατείας. Εἰς τὸν ἀριστερὸν ὅμον κρατοῦν δέσμην ἀπὸ φάρδους, τὴν fascia. Ὁ πέλεκυς σημαίνει ὅτι εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς Ρώμης. Οἱ ραβδοῦχοι ἀκολουθοῦν τοὺς ὑπάτους, στρατηγοὺς καὶ ἄλλους ἀρχοντας.

Οἱ τιμηταὶ εἶχον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν. Ἡσαν δύο καὶ ἔξελέγοντο κατὰ πενταετίαν διὰ 18 μῆνας. Τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν ἦτο σημαντικώτατον.

1) "Εκαμόν τὴν τίμησιν τῶν πολιτῶν, κατέτασσον δηλαδὴ αὐτοὺς ἀναλόγως τῆς κατοικίας καὶ περιουσίας εἰς τὰς φυλάς, τὰς τάξεις καὶ τοὺς λόγους. 2) Συνέτασσον τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν, δηλαδὴ ποῖοι ἔξι ἑκατόν, οἱ ὅποιοι ἐχρημάτισαν ἀρχοντες, ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ποῖοι δὲ ἀνάρμοστον διαγωγὴν ἔπρεπε νὰ ἐκβληθοῦν η̄ νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπ' αὐτὴν. 3) Συνέτασσον εἴδος προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους. 4) Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῶν τιμητῶν ἦτο ἡ ἐπίβλεψις τῶν ἡθῶν. Εἰς τοὺς δεικνύοντας ἀσυμβίβαστον συμπεριφοράν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρωμαίου ἐπέβαλλον τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Διὰ τοῦτο οἱ Ρωμαῖοι ἐσέβοντο καὶ ἐφιθεῦντο πολὺ τοὺς τιμητὰς καὶ ἦτο παροιμιώδης ἡ αὐστηρότης πολλῶν ἔξι αὐτῶν.

Οἱ πρατεῖται καὶ διοικηταὶ, στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ ἐπαρχιῶν. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν εἰς πραίτωρ, ὁ ὅποιος ἐδίκαζε τὰς δίκας μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πολιτῶν καὶ ἐλέγετο ἀστυδίκης. Βραδύτερον διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων ὥρισθη νέος πραίτωρ, ὁ λεγόμενος ξενοδίκης. "Οταν ὅμως αἱ Ρωμαϊκαὶ στρατιαι ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ οἱ δύο ὑπάτοι δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἔξελέγοντο καὶ ἄλλοι πραίτωρες καὶ διοικηταὶ στρατιῶν. Ἀργάτερον ἐστέλλοντο ὡς διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν πραίτωρες. Διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διαρκῶς ηὔξανετο.

Οἱ ταμίαι ἢ ἐπίσης ξενοδίκαιοι πολλοὶ καὶ εἶχον τὴν οἰκονομικὴν διαχείρησιν. Δύο ἔμενον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐφύλαττον τὸ δημόσιον ταυτεῖον, ἄλλοι παρηκολούθουν τοὺς ὑπάτους καὶ τοὺς πραίτωρες εἰς τὰς ἐκστρατείας ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν.

Οἱ ἀγροτικοὶ ἢ μοιτιεῖται τὸν ἐπιστισμὸν τῆς Ρώμης, τὴν συντήρησιν τῶν δρόμων καὶ διωργάνων τὸ δημόσια θεάματα.

Οἱ δικαρχοὶ, οἱ διοποῖοι ἐφθασκαν μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 10, εἶχον πάντοτε μεγίστην δύναμιν, ἡ ὅποια συνίστατο κυρίως εἰς τὸ veto ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου των. Μόνον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν δικτατόρων καὶ τῶν τιμητῶν ἦργει τὸ veto τῶν δημάρχων.

'Ο δικατάωρος, καθὼς γνωρίζομεν, ἦτο ἔκτατος ἀρχων, ἐκλεγόμενος ὁσάκις ἡ πολιτεία ἡπειρεῖτο ἀπὸ μεγάλους ἔξωτερικούς ἢ ἐσωτερικούς κινδύνους. 'Απὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ δευτέρου καρχηδονικοῦ πολέμου οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔξελεγον πλέον δικτατόρας, ἀλλ' ὀνέθετον εἰς τοὺς ὑπάτους δικτατορικὴν ἔξουσίαν.

Ἐκτὸς τῶν τιμητῶν καὶ τῶν δικτατόρων, οἱ ἀρχοντες ἡσαν ἐν ιαύσιοι, ἔξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡσαν ὑπεύθυνοι, δηλαδὴ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἔδιδον λόγον. Μερικοὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων εἶχον ἴδιαιτερα χαρακτηριστικὰ σημεῖα. Τοὺς ὑπάτους ἡκολούθουν 12 ραβδοῦχοι, τοὺς πραίτωρας 6.

"Οταν δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν ηὔξηθη πολὺ, οἱ Ρωμαῖοι ἐδημιούργησαν νέους ἀρχοντας, ἀναπληρωτὰς τῶν ὑπάτων καὶ πραίτωρων, τοὺς δόποιους ὠνόμαζον ἢν θυπάτους καὶ ἀντιπραίτωρας.

"Ἡ ἔξουσία τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἦτο πολὺ μεγάλη, διότι ἀντιπροσώπευε τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχήν. Ἡτο συγχρόνως στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητής, δηλαδὴ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος δικαστῆς καὶ ἐπόπτης τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας. Ἐπίσης ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων.

Η ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ

"Οὐλην τὴν ἔξουσίαν τῆς πολιτείας εἶχε συγκεντρώσει μὲ τὸν καιρὸν ἡ σύγκλητος, ἡ δόποια μὲ τὴν ἀξιοθαύμαστον σταθερότητα πολλάκις ἔσωσε τὴν Ρώμην εἰς κρισμωτάτας στιγμάς. Τὴν σύγκλητον κατέτιζον οἱ τιμηταὶ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς δὲν ὑπερέβαινον τὰ 300. Συγκλητικοὶ ἐγίνοντο οἱ χρηματίσαντες ἀνώτεροι ἀρχοντες ἢ δῆμαρχοι. Σημαντικὴ ἦτο ἡ ἔξουσία τῆς συγκλήτου εἰς τὰ οἰκονομικά, θρησκευτικὰ καὶ ἔξωτερικὰ ζητήματα. Ὡριζε τοὺς φόρους, διέθετε χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐψήφιζε τὰ ἔξοδα καὶ ἐν γένει εἶχε τὴν διαχείρησιν τῶν οἰκονομικῶν, ὅταν δὲν ὑπῆρχον τιμηταί. Διέτασσε τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς τελετὰς, τὰς δόποιας ὑπεδείκνυον οἱ ιερεῖς, ἐπέβλεπε τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῆς ἔθνικῆς λατρείας. Ἐδέχετο καὶ ἀπέστελλε πρεσβευτάς, διεπραγματεύετο μὲ ξένα κράτη, ἐπρότεινε τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν κλπ.

"Ἡ σύγκλητος συνήρχετο εἰς ἴδιαιτερον οἰκημα, τὸ βουλευτήριον. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συγκλήτου ὠνομάζοντο συγκλητικὰ δόγματα καὶ εἶχον ισχὺν νόμου. Εἰς τοὺς ξένους ἐπροξένει καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν ἡ σοβαρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς συγκλήτου.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

"Οπως ἡ διοικησις τῆς Ρώμης, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἴδιωτικὸς

βίος διαχρίνεται διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν αὐστηρότητα. Τὴν ζωὴν τῆς οἰκογενείας — τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, τὴν κηδείαν κλπ. — κανονίζει αὐστηρὸς ἔθιμοτυπία.

Ο πατήρ εἶναι ἄρχων τῆς οἰκογενείας μὲν ἀπειρότερον ἔξουσίαν· τὰ ἄλλα μέλη, ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα, οἱ υπηρέται ὁφείλουν ὑπακοὴν εἰς αὐτὸν. Αὐτὸς δίδει εἰς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὴν ἀδειαν τοῦ γάμου, εἶναι δὲ ἀνώτατος δικαστής καὶ ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπ’ αὐτῶν.

Αλλὰ καὶ ἡ ρωμαϊκαί οἰκοδέσποια ἔχει μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἐπιβολήν: Αὐτὴ διοικεῖ τὸν οἶκον καὶ διευθύνει τὰς οἰκιακὰς ἔργασίας· συμμερίζεται ὅλας τὰς τιμὰς τοῦ ἀνδρός καὶ γαίρει μεγάλου σεβασμοῦ.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ

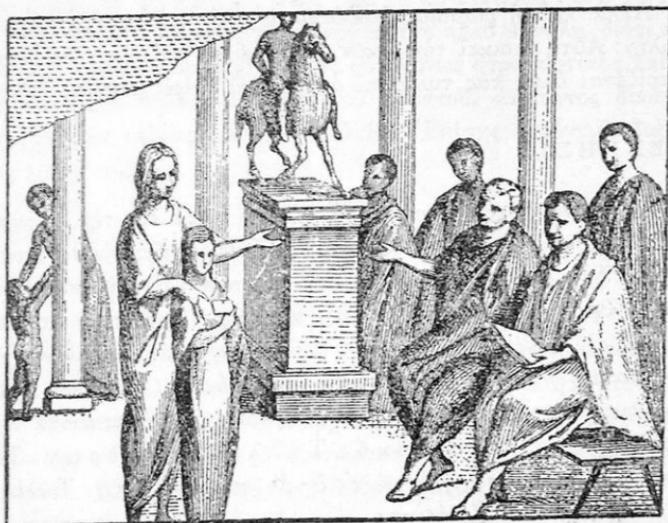
Η γέννησις τοῦ τέκνου ἦτο μεγάλη χαρὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐγεννᾶτο παιδίον, ἡ ἔξωθυρα τῆς οἰκίας ἐκοσμεῖτο μὲν ἀνθη. Τὴν δύρδόν τοῦ μέρεαν διὰ τὰ κορίτσια καὶ τὴν ἐνάτην διὰ τὰ ἀγόρια ἐγίνετο ἡ τελετὴ τοῦ καθαρισμοῦ, ἡ ὁποίᾳ ἦτο μεγάλη ἕορτὴ τῆς οἰκογενείας. Παρίσταντο ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ ἔδιδον τὸ δνομα τοῦ νεογέννητον. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τρία δύνματα: τὸ κύριον, τὸ δνομα τοῦ γένους καὶ τὸ ἐπώνυμον. Τοιουτορόπως τὸ πλῆρες δνομα τοῦ φήτορος Κικέρωνος ἦτο Μᾶρκος Τύλλιος Κικέρων. Τὰ κοράσια δύνομάζοντο συγήθως μὲν τὸ δνομα τοῦ γένους π.χ. Τυλλία δύνομάζετο ἡ κόρη τοῦ Κικέρωνος.

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν ἔδωκαν χαρακτῆρα πρακτικόν. Ἀπέβλεπον τὰ τέκνα των νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, καλοὶ πολεῖται καὶ καλοὶ ἄρχοντες. Τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια ἦσαν μικρά καὶ συνοικιακά, συνετήρουν συνήθως δοῦλοι ἐγγράμματοι, οἱ ὅποιοι ἔδιδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ ἐπέβαλλον εἰς τοὺς μικρούς μαθητὰς τὴν ἀποτήθισιν γνωμικῶν καὶ νόμων.

Ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους, τὰ παιδία ἐφοίτων εἰς τὸν γραμματικόν, ὃ ὅποιος ἀνεγίγνωσκε καὶ ἥρμήνευε τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων καὶ τὴν Δωδεκαδέλτον. Γενικῶς δύμας ἡ ἀγωγὴ τῶν παιδῶν εἰς τὴν Ρώμην μέχρι τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος παρέμεινε στοιχειώδης καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν

τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἡρχισαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ κισθένωνται τὴν ἀνάγκην ἀνωτέρας μορφώσεως. Τότε ἴδρυθησαν ρητορικαὶ σχολαῖ, δπου οἱ νέοι ἡσκοῦντο εἰς τὴν ρητορείαν. 'Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔφθασαν τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν μόρφωσιν. 'Εθεώρουν περιττὸν ὅτι δὲν τοὺς ὠφελεῖ πρακτικῶς καὶ δὲν εἶχον ἀγάπην πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, δπως οἱ "Ἐλληνες.

'Απὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν

(Τοιχογραφία Πομπηίας).

Παριστάνει μητέρα ὁδηγοῦσαν τὴν κόρην τῆς εἰς τὸ σχολεῖον. Σεμνὴ καὶ δεινὴ ἡ στάσις τῆς μητρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ'

Η ΠΑΛΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἡ Ρώμη ἔγινε μεγάλη δύναμις καὶ ἤρχισε νὰ ἔχῃ βλέψεις εἰς τὴν Θάλασσαν. Αὐτὸ τὴν ἔφερεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν πλησιέστερον γείτονά της, τὴν Καρχηδόνα. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρουσιν ἔδωσεν ἡ Σικελία, τὴν ὅποιαν οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς φυσικὴν προέκτασιν τῆς Ιταλικῆς χερσονήσου, ἐνῷ διὰ τοὺς Καρχηδόνιους ἦτο σπουδαία βάσις τοῦ ἀποικιακοῦ τῶν κράτους. Ο Πύρρος εἶχε διακρίνει τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἡ μεγαλόνησος διὰ τοὺς δύο λαούς, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἔφευγεν ἀπ' αὐτήν, εἶπε : Τὶ ὁραῖον πεδίον ἀγώνων ἀφήνοι μεν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Καρχηδόνιους! Αἱ ἀντίκηλοι πόλεις ἐπάλαισαν πράγματι περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰώνα (264 - 146) καὶ ἔγιναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ιστορίαν δονομάζονται Καρχηδονικοὶ πόλεμοι.

Η ΚΑΡΧΗΔΩΝ

Ἡ Καρχηδὼν ἦτο φοινικὴ ἀποικία τῆς Τύρου καὶ ἴδρυθη περὶ τὸ 808 π.Χ. εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Εἶχε θέσιν ἐξαίρετον. Εύρισκετο ἐπάνω εἰς λόφον εἰς τὸ κέντρον μᾶς χερσονήσου καὶ ἀπὸ τὸν ἀσφαλῆ τῆς λιμένα ἔξουσίαζε τὸ μεταξὺ τῆς Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς στενόν, τὸ ὅποιον ἐνώνει τὰς δύο μεγάλας λεκάνας τῆς Μεσογείου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μητροπόλεως Τύρου, ἡ Καρχηδὼν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν φοινικιῶν πόλεων, οἱ ὅποιαι ἥσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σικελίας, τῆς Σαρδηγίας καὶ τῶν Βαλεαρίδων νήσων. Τέλος, ἐσχημάτισεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐκτεταμένον κράτος, ἀφοῦ ὑπέταξε τὰς ιθαγενεῖς φυλὰς μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν καὶ τῶν συνδρόων τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλούτησαν ἐπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἐδημιούργησαν ἴσχυρὸν πολεμικὸν στόλον καὶ ἐκόσμησαν τὴν πόλιν τῶν

μὲν ὀραιότατα οἰκοδομήματα. Δικαίως ἔλεγον ὅτι ἡ Καρχηδών ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ἴσχυροτέρα ναυτικὴ δύναμις τῶν χρόνων τῆς. Τὸ κράτος ἐκυβέρνων οἱ πλούσιοι ἐμποροι, οἱ ὄποιοι ἐκράτουν τὸν λαὸν μακρὰν τῆς διοικήσεως καὶ τὸν ἐπετήρουν αὐτηρῶς. Τὴν ἔξουσίαν εἶχε κυρίως τὸ συμβούλιον τῶν 100, δηλαδὴ ἡ σύγκλητος τῆς Καρχηδόνος.

Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν εἶχον ἑθνικὸν στρατόν, ἀλλὰ ξένον μισθοφο-

Νόμισμα Καρχηδόνος

(Χάλκινον, 4ος αἰών, ἐλληνικὴ τέχνη).

1. Κεφαλὴ τῆς θεᾶς τῆς γεωργίας. 2. Νομιμικὸς ἵππος, λεπτὸς καὶ εὔκινητος, ποὺ ἐνθυμιάζει ἀραιτικοὺς ἵππους τῆς ἐποχῆς μας.

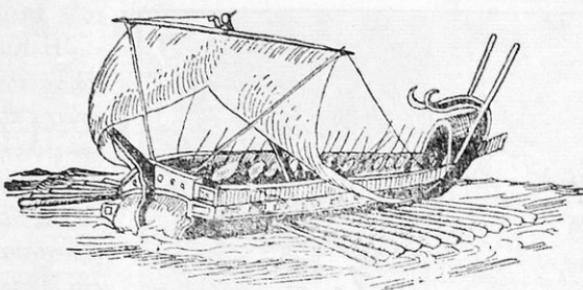
ρικόν. Μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν Καρχηδόνιοι. Ἐστηρίζοντο ὅμως εἰς τὸ πολυπληθὲς ναυτικόν των, τὸ ὄποιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ τελειότερα πλοῖα τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ πεντήβεις.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἄφορμὴ καὶ κύριον θέχτρον τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου ἦτο ἡ Σικελία. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὰς λεπτομερείας του, ἀλλ' εἴναι βέβαιον, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἐπάλαισαν μὲ πεῖσμα 23 ἔτη εἰς τὴν ἔηράν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν ἔηράν καὶ περιώρισαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὸ δύτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ἡτο φανερὸν ὅμως ὅτι ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἐτελείωνεν ἐφόσον οἱ Καρχηδόνιοι ἔξουσίαζον τὴν θάλασσαν.

Οι Ρωμαῖοι λοιπὸν κατεσκεύασαν στόλον ἀπὸ 130 πλοῖα καὶ ὁ ὑπατος Γάιος Δουΐλιος ἐνέκησε τοὺς Καρχηδονίους. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβον θάρρος καὶ ἐστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπὸ τὸν Ρήγοντανον. Ἀλλὰ τὸν μισθοφορικὸν στρατὸν τῆς Καρχηδόνος διωργάνωσεν ὁ ἔξοριστος Σπαρτιάτης Θάνθιππος καὶ οἱ θιαγενεῖς εἰς τοὺς ὄποιους εἶχον ἐλπίσει οἱ Ρωμαῖοι, δὲν ἐκινήθησαν. 'Ο Ρήγουλος ἐνικήθη καὶ ἤχμαλωτίσθη (255).

Πολεμικὸν πλοῖον τῶν Καρχηδονίων
(Τοιχογραφία τῆς Πομπηίας).

'Απὸ παρόστασιν ναυμαχίας. 'Ο ζωγράφος ἔχει πιθανώτατα ὑπὸ ὅψιν νεωτέρου τύπου πολεμικὸν πλοῖον.

Μετὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀποτυχίαν τῶν Ρωμαίων ὁ πόλεμος πάλιν περιωρίσθη εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον στείλει τὸν δραστήριον στρατηγὸν 'Αιλικανον Βάρκαν, ὁ δοποῖος ἀντέταξε ζωηρὰν ἀντίστασιν. Τέλος δμως οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύασαν νέον στόλον καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας κατέστρεψαν τὸν καρχηδονικὸν στόλον (241). Οἱ Καρχηδόνιοι κουρασμένοι ἐζήτησαν εἰρήνην. Παρέδωσαν τὴν Σικελίαν καὶ τὰς πέριξ νήσους καὶ ἐπλήρωσαν μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (241).

ΤΟ ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΩΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

'Η εἰρήνη διήρκεσε 23 ἔτη (241 - 218) καὶ ἦτο μόνον προσωρινὴ ἀνακωχὴ. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς συνέβησαν μερικὰ ἀξιοσημείωτα γεγονότα.

Αμέσως μετά τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Καρχηδόνα ἐστασίασαν οἱ μισθοφόροι καὶ οἱ ιθαγενεῖς. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεξε τότε ἡ Καρχηδόν, καὶ ἐκυρίευσαν δύο ἄλλας γῆσους, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικήν.

Οἱ ὄνομαστοὶ καὶ γνωστοὶ στρατηγὸς Ἀμίλκας Βάρκας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μᾶς μερίδος, ἡ ὁποίᾳ ἤθελε νὰ κάμῃ τὸ πολίτευμα τῆς Καρχηδόνος δῆμοκρατικόν, νὰ καταρτίσῃ ἔθνικὸν στρατόν, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ρωμαῖους.

Ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκεῖ ὁ Ἀμίλκας ἐκυρίευσε τὴν νοτιοανατολικὴν Ἰσπανίαν καὶ ἰδρυσεν ἀληθινὸν κράτος. Τὸ ἔργον του ἐσυνέχισεν ὁ υἱός του Ἀννίβας, ὁ ὅποιος ἤτο προωρισμένος νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δόξαν.

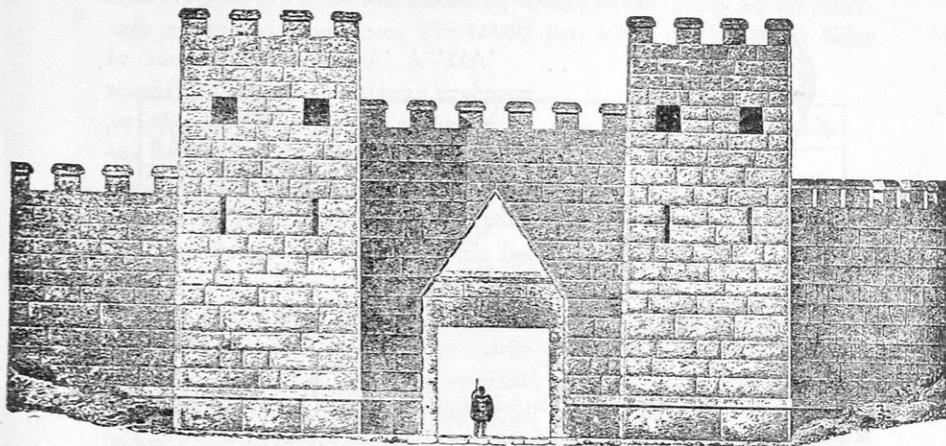
Οἱ Ρωμαῖοι εἰς

τὸ διάστημα αὐτὸν εἶχον σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἐντεῦθεν τῶν "Ἀλπεων Γαλατίαν" (225 - 218), ἐκαθάρισαν τὴν Ἀδριατικὴν ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριοὺς πειρατὰς καὶ ἔκαμψαν συμμάχους τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀπολλωνίαν, Ἐπίδαμνον καὶ Κέρκυραν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνησύχησε πολὺ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται προστριβὴν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ρώμης.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218 - 201)

Ἡ ἀφορμὴ διὰ νέον πόλεμον μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρχηδόνος δὲν

ήργησε νὰ δοθῇ. Ὁ Ἀννίβας, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰβηρος, ἐποιούρρκησε τὴν πόλιν Ζάκανθαν, ἡ ὥποια ἦτο σύμμαχος τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἡθέλησαν νὰ προστατεύσουν τὴν πόλιν, ἀλλ' ὁ Ἀννίβας ἀπέκρουσε τὴν ρωμαϊκὴν ἀνάμειξιν καὶ ἐκυρίευσε τὴν πόλιν μετὰ

Πόλις τῆς Μεσσήνης (Σικελία).

*Εξωτερικὴ ὄψις.

δικτάμηνον πολιορκίαν (219). Ὁ πόλεμος τότε ἐκηρύχθη τὸ 218. Ὁ δεύτερος καρχηδονικὸς πόλεμος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ δραματικωτέρους τῆς ἴστορίας.

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ

"Ἡρως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολέμου εἶναι ὁ Ἀννίβας. Ἐγεννήθη τὸ 247 καὶ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὁ ὥποιος τοῦ ἐνέπνευσεν ἀσπονδὸν μῆσος ἕκατὰ τῶν Ρωμαίων. Εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν ἤλθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 221, ὅπότε ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ στρατηγός.

"Ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὸν Ἀννίβαν μὲν ἐξαιρετικὰ προτερήματα. Ἡτο τολμηρὸς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ψύχραιμος εἰς τοὺς κινδύνους,

καὶ διὰ τοῦτο ἐκέρδισε τὴν λατρείαν καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ στρατοῦ. Ἀκκαταπόνητος εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὴν ἀύπνιαν καὶ εἰς τὰς στερήσεις, συνεμερίζετο ὅλας τὰς περιπετείας τῶν στρατιωτῶν του καὶ πρῶτος ἔδιδε τὸ παρθείγμα αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. Διὸ τοῦτο ἐγοήτευε τοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἔσυρεν ὅπου ἤθελεν.

Αννίβας
Μαρμαρίνη προτομή. (Νεάπολις).

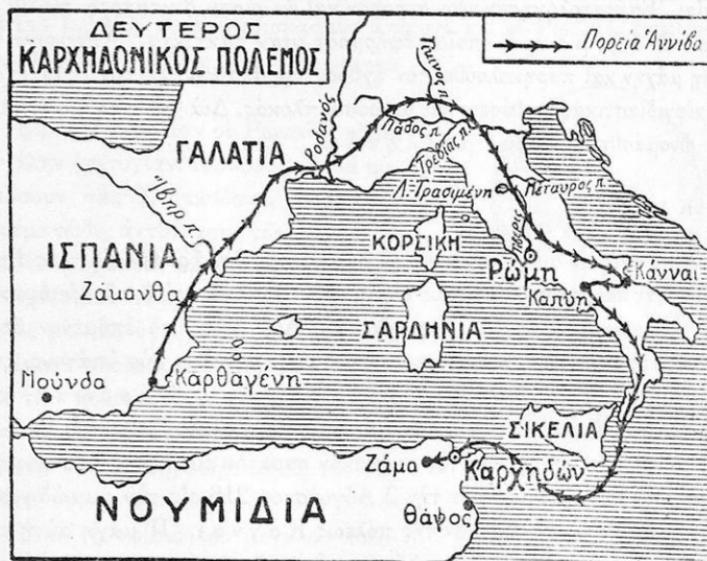
‘Αλλ’ ὁ Ἀννίβας εἶχε κυρίως τὰ προσόντα μεγάλου στρατηγοῦ. Ἡξενρε νὰ παρασύρῃ τὸν ἐχθρὸν ὃπου ἤθελεν, ἐλάμβανε καὶ ἔξετέλει μὲ ταχύτητα καταπληκτικὴν τὰς πλέον τολμηρὰς ἀποφάσεις, ποτὲ δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του καὶ εἰς τὰς δυσμενείας τῆς τύχης συνήθιζε νὰ ὑπομένῃ. Υπῆρχεν ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους πολεμιστὰς τῆς ἀρχαιότητος, συγκεντρώνων τὴν πονηρίαν τοῦ Φιλίππου καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Μ. Αλεξάνδρου. Θεωρεῖται ως ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγίστους στρατηγοὺς ὅλων τῶν γερόνων.

Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

‘Ο Ἀννίβας ἐσκέψθη νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 218 ἐπέρασε τὸν “Ιβηρα”, τὰ Πυρηναῖα καὶ ἐφθασεν εἰς τὸν Ροδανὸν ποταμὸν μὲ ἀξιόλογον στρατὸν ἀπὸ 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 9 χιλ. ἵππεῖς. Περίπου 40 πολεμικοὶ ἐλέφαντες παρηκολούθουν τὸ στράτευμα, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ως προχώματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ διασποῦν τὰς τάξεις του καὶ τέλος διὰ νὰ θραύσουν μὲ τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν διάβασιν. Κατόπιν ὁ Ἀννίβας ἐπέρασε τὸν Ροδανὸν ποταμὸν καὶ τὸν ‘Οκτώβριον εὑρίσκετο εἰς τὰ δροπέδια τῶν ‘Αλπεων. Ἀπὸ τὸν σημερινὸν μικρὸν ‘Αγιον Βερνάρδον, καθὼς ὑποθέτουν, ὁ καρχηδονικὸς στρατὸς κατόπιν ἀπεριγράπτων δυσκολῶν κατέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Υπέστη ὅμως τρομερὰς ἀπωλείας καὶ ἔμειναν μόνον 20 χιλ. πεζοί, 5 χιλ. ἵππεῖς καὶ 20 ἐλέφαντες.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΝΙΚΑΙ

Ο υπατος Κορυνήλιος Σκιπίων ἐνόμιζε τὸν Ἀννίβαν ἔξηντλημένον καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν συναντήσῃ, ἀλλ᾽ ἡ τέτηθη παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Πάδου Τίκινον. Εἰς δευτέραν μάχην εἰς τὸν παραπόταμον Τρεβίαν δὲ πέφερε τελείων καταστροφὴν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν (Δεκέμβριος 218). Αἱ νίκαι αὐταὶ περιέβαλον μὲδόξαν

τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀννίβα. "Οὐη ἡ ἄνω Ἰταλίᾳ προσεγγίσθησεν εἰς αὐτὸν καὶ 20 χιλ. Γαλάται ἐνίσχυσαν τὸν στρατὸν του.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν μὲδόν στρατιὰς νὰ ἐμποδίσουν τὴν αὔθοδον τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν. Ἄλλ' ὁ Καρχηδόνιος στρατηλάτης ἐπέρασε τὰ Ἀπέννινα ἀπὸ ἄλλα σημεῖα καὶ εὑρέθη εἰς τὰ νῦτα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ο υπατος Φλακινῆνος παρεσύρθη, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ Ἀφρικανοῦ εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς λίμνης Τρεβίας καὶ τῶν παρακειμένων λοφίσκων καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του κατεστράφη (217). Περίπου 15 χιλ. στρατιῶται ἐφονεύθησαν χωρὶς νὰ προφθάσουν νὰ παραταχθοῦν εἰς μάχην.

Ο ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ

‘Ο δρόμος πρὸς τὴν Ρώμην ἦτο ἀνοικτός. Ἀλλ’ ὁ Ἀννίβας δὲν ἔθε-
ώρησε φρόνιμον νὰ βαδίσῃ ἐναντίον αὐτῆς, δπως πρὸ 70 περίου ἐτῶν
καὶ ὁ Πύρρος. “Ηθελε πρῶτον νὰ ἀπογυμνώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοὺς συμμά-
χους τῆς. Ἐπέρασε λοιπὸν τὸ δρεινὸν Σάμινον καὶ κατέβη εἰς τὴν Καρπα-
νίαν, διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Καπύνην, σπουδαιοτάτην θέσιν διὰ τὰς ἐπι-
χειρήσεις του. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ρώμην ἐγίνοντο σοβαροὶ προετοι-
μασίαι. Ἐστρατολόγησαν νέον στρατὸν καὶ διώρισαν δικτάτορα τὸν Φά-
βιον Μάξιμον, ὁ δόποιος ἐφήρμοσε νέαν τακτικὴν. Ἀπέφευγε νὰ
δώσῃ μάχην καὶ παρηκολούθει τὸν ἐχθρὸν προσπαθῶν νὰ τὸν ἔξαντλήσῃ
μὲ αἰφνιδιαστικὰς ἐπιμέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς. Διὰ τὴν τακτικὴν ταύ-
την ὀνομάσθη ὁ Φάβιος μεταλλήτης.

ΑΙ ΚΑΝΝΑΙ (216)

Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦ συνετοῦ δικτάτορος δὲν ἤρεσεν εἰς τοὺς Ρω-
μαίους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς συμμάχους Ἰταλούς, οἱ δόποιοι ὑπέφερον
ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Καρχηδονίων. Διὰ τοῦτο τὸ ἐπόμενον ἔτος
οἱ Ρωμαῖοι ἔπαινσαν τὸν δικτάτορα καὶ διώρισαν πάλιν δύο ὑπάτους, τὸν
Αἰμίλιον Παῦλον καὶ τὸν Τερέντιον Βάρρωνα, εἰς
τοὺς δόποιους ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τοῦ νέου μεγάλου στρατοῦ.

Οἱ ὑπατοὶ ὠδήγησαν τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἡ μοιραία σύγκρουσις ἔγινε τὴν 2 Αὐγούστου 216 εἰς τὴν ἀμμώδη πε-
διάδα τῆς Ἀπούλιας πλησίον τῆς πόλεως Κάνυνα. Ἡ μάχη αὐτῇ εἴ-
ναι κλασικὸν παράδειγμα κυκλώσεως διὰ τῶν πτερύγων καὶ τὸ ἀρι-
στούργημα τῆς τακτικῆς τοῦ Ἀννίβα. Ἐπύκνωσε τὰς πτέρυγας καὶ ἤ-
ραίσε τὸ κέντρον, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον κάμει τὸ ἀντίθετον. Ὁ ρω-
μαϊκὸς στρατὸς περιεκυκλώθη καὶ ἐπαθε τρομερὰν καταστροφὴν. Τὸ ἥ-
μισυ σχεδὸν ἐσφάγη, σημαντικὸν μέρος ἡχμαλωτίσθη καὶ μόλις 15 χιλ.
ἐσώθησαν ὑπὸ τὸν Βάρρωνα. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος καὶ σχεδὸν δῆλοι οἱ ὀξιω-
ματικοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Αἱ συνέπειαι τῆς νίκης ἦσαν σοβαρώταται. Αἱ πόλεις τῆς κάτω Ἰ-
ταλίας παρεδόθησαν, ἡ Καπύνη ἤγοιξε τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ὁ Φί-
λιππος τῆς Μακεδονίας ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ αἱ Συρα-
κοῦσαι συνετάχθησαν μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Ὁ Ἀννίβας διεχείμασεν
εἰς τὴν Καπύνην.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ

Παρ’ ὅλας δύμας τὰς ἐπιτυχίας του δ’ Ἀννίβας δὲν κατώρθωσε νὰ ἔξεγειρη τὰς πόλεις τῆς μέσης Ἰταλίας κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι ἀντιθέτως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἐδιπλασίασαν τὰς προσπαθείας των καὶ ἐποιόρκησαν τὸ δρμητήριον τοῦ Ἀννίβα, τὴν Καπύην. ‘Ο Ἀννίβας πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἔκαμε τότε τὴν περιφήμον πορείαν κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν δποίαν ἐπλησίασε μέχρις ἑνὸς μιλίου (Hannibal ante portas). ’Αλλ’ δ ἀντιπερισπασμὸς ἀπέτυχε καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Καπύην, τὴν δποίαν ἐτιμώρησαν σκληρότατα.

Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὰς Συρακούσας, παρὰ τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν κατοίκων καὶ τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ περιφήμου μαθηματικοῦ ’Αρχιμήδους, δ ὁποῖος μὲ τὰς ἐφευρέσεις του ἔκκινε τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα καὶ ἐμπαταίωνε τὰ σχέδια τῶν πολιορκητῶν (212). Τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας ἡμπόδισαν μὲ πλοιάρια νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἀννίβαν.

‘Αλλ’ ἡ κρίσις τοῦ μεγάλου πολέμου ἥρχισε νὰ φαίνεται κυρίως εἰς τὴν Ισπανίαν. ‘Ο νεαρὸς στρατηγὸς Πό-

πλιος Κορνήλιος Σκιπίων, υἱὸς τοῦ Σκιπίωνος, δ ὁποῖος μετά τὴν ἥτταν του εἰς τὸν Τρεβίκιαν εἶχε μεταφέρει τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, κατώρθωσε τὸ 209 νὰ κυριεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Καρχηδονίων Καρθαγένην καὶ ν’ ἀποκτήσῃ φήμην μεγάλην. Τὴν Ἰσπανίαν τότε ἐκυβέρνα δ ἀδελφὸς τοῦ Ἀννίβα Ἀσδρούβας, δ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ φέρῃ ἐπικουρίας εἰς τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι δύμας συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις ἐναντίον του καὶ εἰς τὸν μικρὸν ποταμὸν Μέταυρον, νοτίως τοῦ Ρουβίκωνος, κατέστρεψαν ἐξ ὀλοκλήρου τὸν στρατόν του (207). ’Ο ἴδιος δ Ἀσδρούβας ἐφονεύθη. ‘Ο Ἀννίβας περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. ‘Η κυβέρνησις

Σκιπίων δ Ἀφρικανός
(Μαρμαρίνη προτομή).

τῆς Καρχηδόνος, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ἀφησεν εἰς τὴν τύχην του τὸν μέγαν στρατηλάτην εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα. Ἀφοῦ τέλος δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ἥλθεν εἰς δυσκολωτάτην θέσιν καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Βρουτίαν.

Η ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΖΑΜΑΝ ΜΑΧΗ. – Η ΕΙΡΗΝΗ

Οἱ Ρωμαῖοι παρακινούμενοι τότε ἀπὸ τὸν Σκιπίωνα, τὸν νικητὴν τῆς Ἰσπανίας, ὃ ὅποῖς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔγινεν ὑπατος εἰς ἥλικιαν 30 ἑτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικήν. Τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν ὁ Ἰδιος ὁ Σκιπίων. Τὸ 204 ἀπεβιβάσθη βορείως τῆς Καρχηδόνος πλησίον τῆς πόλεως Υπίκης καὶ ἔλαβεν ώς σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Νουμιδίας *Μασσανάσην*.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἡναγκάσθησαν νὰ προσκαλέσουν τὸν Ἀννίβαν. Ἡ κρίσιμος μάχη ἐδόθη πλησίον τῆς Ζάμας εἰς τὴν κεντρικὴν Τύνιδα (σημ. Naragara) τὸ 202. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπαθαν τόσην καταστροφήν, ὡστε ὁ Ἀννίβας τοὺς συνεβούλευσε νὰ κλείσουν εἰρήνην καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ κτήματά του.

‘Η εἰρήνη ὑπεγράφη τὸ 201 μὲ δρους βαρυτάτους. Οἱ Καρχηδόνιοι παρέδωσαν ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον ἐκτὸς 10 πλοίων, παρεχώρησαν ὅλας τὰς ἔξω τῆς Ἀφρικῆς κτήσεις, ὁ Μασσανάσης ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας, ἀνέλαβον νὰ πληρώσουν εἰς διάστημα 50 ἑτῶν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 10 χιλ. ταλάντων (60 ἑκ. χρυσῶν δραχ.) καὶ δὲν εἶχον δικαίωματα νὰ ἐπιχειροῦν πόλεμον γωρίς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἔδωσαν εἰς τὸν Σκιπίωνα τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν Ἀφρικανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΙΣ

‘Ο πόλεμος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ἦτο ἀκόμη πόλεμος ἔθνικὸς διὰ τὴν Ρώμην, δηλαδὴ ἀγῶν διὰ τὴν ὑπαρξίην τῆς. ’Αλλ’ οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον, ἀπέκτησαν συνειδήσιν τῆς ὑπεροχῆς των καὶ ἀπὸ τότε ζητοῦν νὰ ἐπικρατήσουν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ νὰ κανονίζουν τὴν πολιτικὴν τῶν γειτονικῶν κρατῶν κατὰ τὸ συμφέρον των. ’Ἐπειδὴ παρέτηρησαν τὴν ἀδυναμίαν τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς των, ἀποκτοῦν ὅλιγον καὶ’ ὀλίγον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑποτάξουν καὶ νὰ προσαρτήσουν τὰς χώρας αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως δίδεται ἐλεύθερον στάδιον εἰς τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Ρωμαίων, εἰς τὸν ρωμαϊκὸν ἴμπερι αλισμόν, ὅπως λέγουν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος ἡ Ρώμη ὑποτάσσει ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας.

Η ΑΝΑΜΕΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

‘Αμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ β’ Καρχηδονικοῦ Πολέμου ἡ Ρώμη ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἀνατολὴ παρουσιάζει τὴν ἔξης εἰκόνα:

‘Η Μακεδονία, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύουν οἱ Ἀντιγονίδαι, εἶναι κράτος ἀρκετὰ ἵσχυρόν. ’Ο βασιλεὺς Φίλιππος Ε’ (220-179) ἀναδιωργάνωσε τὸ κράτος του, προσπαθεῖ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἐλλάδα, νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὰ Ἰλλυρικὰ παράλια καὶ νὰ ἰδρύσῃ ἵσχυρὰν μοναρχίαν.

‘Η Συρία, τὴν ὁποίαν κυβερνοῦν οἱ Σελευκίδαι, εἶναι κράτος πολὺ ἐκτεταμένον. ’Ο Ἀντίοχος Γ’ ὁ Μέγας (222-187), σύγχρονος τοῦ Φίλιππου, κατέωρθωσε νὰ καταλάβῃ τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἵσχυρότερος μονάρχης τῆς Ἀνατολῆς.

‘Η Αἴγυπτος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβιττίλευσαν οἱ Πτολεμαῖοι, εὑρίσκετο εἰς παρακμήν. Οἱ Ἐλληνες, οἱ δόποιοι ἐκευθέρων τὸν αράτος, ἀπετέλουν μικρὰν μειονότητα, μισητὴν εἰς τοὺς θιγγενεῖς, καὶ οἱ διαρκεῖς πόλεμοι πρὸς τοὺς Σελευκίδας ἐξήντλησαν τὰς δυνάμεις τοῦ αράτους.

Τὸ Βασίλειον τῆς Περγάμου ἦτο μικρόν, ἀλλὰ συγκεντρωμένον καὶ καλῶς ὀργανωμένον. Σπουδάζει χρυσική δύναμις ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Δημοκρατία τῆς Ρόδου, ἡ δόποια εἶχε γίνει σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου καὶ πιεσματικῆς ἀναπτύξεως.

‘Η Ἐλλὰς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εὑρίσκετο εἰς τελείαν ἀναργίαν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἔριδες ἐλυμαίνοντο αὐτήν. Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι, Ἀγχαῖη καὶ Αἰτωλική, ἐξηντλήθησαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ δὲν ἀπετέλουν δύναμιν σοβαράν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (200 - 197)

Διηρημένη κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐξηντλημένη ἡ Ἀντιολὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Ρωμαίους, οἱ δόποιοι προσβάλλουν πρῶτον τὴν Μακεδονίαν. ‘Ο Φίλιππος Ε’ καὶ ὁ ‘Αντίοχος Γ’ εἰχον συνεννοηθῆ νὰ διαμοιράσουν τὰς ἀποικιακὰς κτήσεις τῆς Αἰγύπτου. ‘Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας διεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. ‘Αλλ’ αἱ δύο μικρασιατικαὶ δυνάμεις, Πέργαμος καὶ Ρόδος, ἐξήντησαν τὴν μεσολάβησιν τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ Σύγκλητος, ἡ δόποια ἥθελε νὰ τιμωρήσῃ τὸν σύμμαχον τοῦ ‘Αννίβεα Φίλιππον Ε’, ἀπήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν μακεδονιῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. ‘Ο Φίλιππος ἤρνηθη καὶ ἡ Ρώμη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ’ αὐτοῦ (200).

Οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν μὲ δλήγην δρεξιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μακεδονίας. ‘Εξήρχοντο ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὸν τραχὺν ἀγῶνα πρὸς τὸν ‘Αννίβεν καὶ μόλις πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχον κλείσει εἰρήνην πρὸς τὴν Καρχηδόνα. ‘Ο στρατός των, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν τῆς Ἡπείρου, δὲν κατώρθωσεν ἐπὶ δύο ἔτη νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὴν παραλίαν, ὅπου περιώρισεν αὐτὸν ὁ Φίλιππος. ‘Αλλὰ τὸ θέρος τοῦ 198, δὲνεαρδὸς ὑπατος Φλαμινίου (Βόρειος “Ἡπειρος”) καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορίνθου καὶ προσείλκυσε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὴν Αἰτωλικὴν Συμπολιτείαν.

Τὸ θέρος τοῦ 197 ἐδόθη ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν θέσιν Κυνὸς Κεφαλαὶ τῆς Θεσσαλίας, μεταξὺ Λαρίσης καὶ Φαρσάλου. Ἐκεῖ αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεώνες συνέτριψαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσε πολὺ τὸ ἵππικὸν τῶν Αἰτωλῶν.

‘Ο Φίλιππος ὑπερχεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὰς πόλεις τῆς Ἰλυρίας καὶ τὰς ὄχυράς θέσεις, τὰς ὅποιας κατεῖχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλήσποντον, καὶ νὰ πληρώσῃ χίλια τάλαντα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Μετὰ τὴν νίκην, ὁ Φλαμινίνος κατῆλθεν εἰς Κόρινθον (196), ὃπου ἔτελοῦντο τὰ “Ισθμια. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Δι’ αὐτοῦ τοῦ μέσου, οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν μὲ τὴν γνωστὴν διπλωματικὴν ἴκανότητα νὰ χωρίσουν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀναρίθμητα μικρὰ κρατίδια καὶ νὰ τὴν καταστήσουν ἀνίκανον δι’ ἄμυναν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΟΥ (192—190)

‘Ο Ἀντίοχος Γ’ ἐφάνη ἀδιάφορος διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἄλλοτε συμμάχου του Φίλιππου καὶ ἡθέλησε μᾶλλον νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Κατέλαβε τὰς κτήσεις τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸ 196 ἐπέρασε τὸν Ἑλήσποντον καὶ ἔγινε κύριος τῆς Θράκης. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Αἰτωλοὶ εἶχον δυσαρεστηθῆν κατὰ τῶν Ρωμαίων, διότι δὲν ὠφελήθησαν, δοσον ἥπιζον, ἀπὸ τῶν πόλεμον κατὰ τοῦ Φίλιππου. Συνεννοήθησαν λοιπὸν μὲ τὸν Ἀντίοχον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας ἤρχισε τότε νὰ κάμνῃ προετοιμασίας, διὰ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὰ σχέδιά του τὸν ἐνεθάρρυνε πολὺ δ’ Ἀννίβας, δὲ ποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν αὐλήν του. Τὸ 192 ὁ Ἀντίοχος ἀπεβίβασε 10 χιλ. στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ’ αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν δευτέραν μεγάλην δύναμιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ’ ὁ Ἀντίοχος διεξήγαγεν ἀδεξίως τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἤκολούθησε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀννίβα.

‘Αντιθέτως, οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ σχηματίσουν ἰσχυρὰν συμμαχίαν προσελκύσαντες τὴν Ἀχαικὴν συμπολιτείαν, τὸν Εύμενη τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον. Καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος των. Τοιουτοτρόπως ἐδιγέζετο πάλιν ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἔχανε διὰ παντὸς τὴν εὐκαιρίαν νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Ἀντίοχος ἀπεκρούσθη καὶ ἤναγκασθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐνῷ οἱ σύμμαχοί του Αἰτωλοὶ ἐζήτησαν ἀνακωχῆν.

Οι Ρωμαῖοι διεβίβασαν ισχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Λεύκιον. Σκιπίων αὐτοῦ, εἰς τὸν ὄποιον εἶχαν δώσει ὁμοβούλον τὸν ἀδελφόν του Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικενόν. Τὸ 190 ἐδόθη ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν Μαγνησίαν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σινύλου, πλησίον τῆς Σμύρνης. Ὁ Ἀντίοχος ἡττήθη καὶ ἦναγκάσθη νὰ συνάψῃ εἰρήνην ταπεινωτικήν. Ἐξεκένωσε τὴν Μ. Ἀσίαν, ὑπεχρεώθη νὰ μὴ διατηρῇ πολεμικοὺς ἐλέφαντας καὶ στόλον πλέον τῶν 10 πλοίων καὶ ἐπλήρωσεν ἀποζημίωσιν 15 χιλ. τάλαντα. Πρὸς τούτοις ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὸν Ἀννίβαν. Ὁ Ἀννίβας κατέφυγε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προύσιον. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι κατεδίωξαν καὶ ἔκει τὸν Καρχηδόνιον στρατηλάτην, ὃ ὄποιος κινδυνεύων νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἔπιε δηλητήριον καὶ ἐτερμάτισε τὸν βίον του.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ (171 - 168).

Ἀντίοχος ὁ Γ' τῆς Συρίας
Μαρμαρίνη προτομῇ.
(Παρίσιοι, Λούβρον).

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἀπέβαινε πανίσχυρος εἰς τὴν Ἀνατολήν.
Ὕπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἔγινε βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν

Ἑλλάδα. Οι δημοκρατικοὶ καὶ οἱ φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας δλῶν τῶν πόλεων ἥσαν κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν τελευταίαν δύναμιν, ἢ ὅποια ἀπέμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πράγματι, ὁ Φίλιππος Ε' ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς ἡττῆς εἰργάζετο δραστηρίως διὰ τὴν ἐκδίκησιν καί, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, ἐνέτεινε τὰς προπαρασκευάς.

Τὸ 179 ἀπέθηκεν ὁ Φίλιππος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του Περσέας, ὃ ὄποιος ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἤτοι μάζετο μὲ μεγαλυτέρων δραστηριότητα διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας, ἐνῷ οἱ ἀριστοκρατικοὶ δὲν ἔπικυροι νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς

Ρώμης. Άλλα και τὴν τελευταίαν στιγμὴν δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν οἱ “Ελληνες. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία καὶ ἡ Πέργαμος ἥσκαν σύμμαχοι τῆς Ρώμης. Ὁ Εύμενης μάλιστα τῆς Περγάμου κατήγγειλεν εἰς τὴν Ρώμην (172) τὰς μυστικὰς προετοιμασίας τοῦ Περσέως. Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ συνεκέντρωσαν στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐκήρυξαν κατὰ τοῦ Περσέως τὸν πόλεμον (171).

Κατ’ ἀρχὰς ὁ Περσεὺς εἶχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ματαίως προσεπάθησεν ἐπὶ τρία ἔτη νὰ ἐκβιάσῃ τὰ στενὰ τοῦ Ὄλυμπου, διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τέλος ἡ Σύγκλητος ἔστειλε τὸν ὄπατον Αἰμίλιον Παῦλον, δραστήριον καὶ ὀργανωτικὸν στρατηγόν. Ὁ Αἰμίλιος ἀπώθησε τὸν μακεδονικὸν στρατὸν καὶ ἔδωσεν ἀποφασιστικὴν μάχην εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πύδνης (2 Ιανουαρίου 168). Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἐξεμπειρίσθη, ὁ Περσεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἡ λεία ἦτο τόσον μεγάλη, ὅστε οἱ Ρωμαῖοι δι’ ἀρκετὸν χρόνον ἀπηλλάγγησαν ἀπὸ τοὺς ἀμέσους φόρους. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος ἐτέλεσε τὸν λαμπρότερὸν θρίαμβον ἀπὸ ὅσους εἶχεν ἴδει: ἐως τότε ἡ Ρώμη.

Ο θρίαμβος διήρεσε 3 ἡμέρας. Ἡ πρώτη μάλις ἐξήκεσε διὰ τὴν παρέλασιν τῶν ἀνδριάντων καὶ τῶν πινάκων ζωγραφικῆς, οἱ ὄποιοι ἐφέροντο ἐπὶ 200 ἀμάξιν. Τὴν ἐπομένην παρήλασιν ἐπὶ πλήθους ἀμαξῶν τὰ ὡριστέρα καὶ πλουσιώτερα μακεδονικὰ ὅπλα... Κατόπιν 3 χιλ. ἄνθρωποι ἐφερον ἀργυρᾶ νομίσματα ἐντὸς 750 δοχείων, ἔκαστον τῶν ὅποιων ἐβιστάζετο ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν. “Ἄλλοι ἐβάσταζον κρατῆρες ἀργυροῦς, ποτήρια καὶ ἄλλα πολύτιμα σκεύη... Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπροπορεύοντο 100 βόες προωρισμένοι πρὸς θυσίαν, ἥκολούθουν 77 δοχεῖα πλήρη χρυσῶν νομίσμάτων, οἱ βασιλοπαιιδες καὶ ὁ Περσεὺς ἐνδεδυμένος καστανόχρουν λιμάτιον καὶ φορῶν τὰ μακεδονικὰ πέδιλα... Κατόπιν ἥρχοντο 400 χρυσοὶ στέφφοντο σταλέντες εἰς τὸν Αἰμίλιον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τέλος ἐπεφαίνετο ὁ θριαμβευτῆς ἐπιβίσινων ἐπὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἀρματος. Τὴν πομπὴν ἔκλειεν ὁ στρατὸς μὲ κλάδους δάφνης εἰς τὰς κεῖρας καὶ φύλλων ἄσματα ἔθνικὰ καὶ νικητηρίους παιχνικὰς πρὸς τιμὴν τοῦ νικητοῦ στρατηγοῦ.

(Πλούταρχον: «Βίος Παύλου Αἰμιλίου »).

Ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρα μέρη μὲν ἰδιαιτέρων διοίκησιν. Ἡ “Ηπειρος, ἡ ὄποια εἶχε βοηθήσει τὸν Περσέα, ὑπέστη πρωτοφρονῆ καταστροφήν: 70 πόλεις ἐξηφανίσθησαν καὶ 150 χιλ. ἄνθρωποι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ἀλλ’ ἦλθε καὶ τῶν συμμάχων ἡ σειρά. Κατὰ τὸν πόλεμον εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας εἶχεν ἀκουσθῆ φωνὴ ὑπὲρ τοῦ ἔθνικου ἀγῶνος τοῦ Περσέως. Διὰ τοῦτο οἱ πρόφηται σύμμαχοι

έθεωρήθησαν υποπτοι. Ἡ Ρώμη ἀπῆτησε τότε ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας ὡς ὁμήρους χιλίους ἐπιφανεῖς ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ὑπέδειξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς μερίδος Καλλικράτης. Οἱ Ρωμαῖοι μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς ἐσκόρπισαν εἰς διαφόρους πόλεις. Ἔνας ἀπὸ αὐτούς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Λυκόρτα ἐκ Μεγαλοπόλεως τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐφόρτισαν ἐπίσης νὰ ταπεινώσουν τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον.

Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (148) ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (146)

Εἰς τὸ διάστημα 22 ἔτῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Πύδνης οἱ Ρωμαῖοι ἐκανόνισαν ὄριστικῶς τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπελείποντο δύο κέντρα ἀντιστάσεως ἡ Μακεδονία, ἡ ὁποία δὲν ἤδυνατο νὰ λησμονήσῃ τὸ ἔνδοξον παρελθόν, καὶ ἡ Ἀχαικὴ συμπολιτεία, ὅπου τελευταίως εἶχεν ἀφυπνισθῆ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Τὸ ἔτος 151, μετὰ 17 ἔτῶν ἔξορίαν, ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας τῶν οἱ ἐπιζῶντες Ἀχαιοὶ διαπνεόμενοι ἀπὸ ἀδιάλλακτον μῆσος κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ ἔξοριστοι κατώρθωσαν νὰ μεταστρέψουν τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας. Τὴν ἀρχὴν κατέλαβον ὁ Δημόκριτος, ὁ Κριτόλαχος καὶ ὁ Διαιος, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ρωμαίων μέχρις ἐσχάτων. Ἡ στιγμὴ ἦτο κατάλληλος, διότι οἱ Ρωμαῖοι εἶχον περιπλακῆ εἰς τὸν τρίτον καρχηδονικὸν πόλεμον καὶ διεξῆγον σκληρὸν ἄγωνα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλὰ καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν οἱ "Ἐλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν.

Τὸ 151 εἰς τὴν Μακεδονίαν, κάποιος Ἀνδρίσκος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν δτὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Περσέως καὶ ἐπωνομάζετο Φίλιππος, ἔζηγειρε τὸν μακεδονικὸν λαὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ τὸ 148 ὁ ὑπατος Καικίλιος Μέτελλος συνέτριψε τὰς ὀλίγας δυνάμεις τοῦ Ἀνδρίσκου καὶ συνέλαβεν τὸν λόδιον αἰχμάλωτον. Ἡ τύχη τῆς Μακεδονίας ἐκανονίσθη ὄριστικῶς. Μετὰ τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ νοτίου Ιλλυρίας ἀπετέλεσε ρωμαικὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ δνομα Μακεδόνας.

Οἱ Ἀχαιοὶ δὲν συνέπραξαν μὲ τοὺς Μακεδόνας. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἐπενέθησαν εἰς τὰς διαφορὰς τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας μὲ τὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία ἔζητε νὰ ἀποσπασθῇ, καὶ ἀπῆτησαν τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Σπάρτης, τοῦ Ἀργούς καὶ τῆς Κορίνθου, δηλαδὴ τὴν διάλυσιν τῆς Συμπολιτείας. Οἱ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἔζηγέρθη καὶ τὸ 147 ἐκηρύχθη

δύ πόλεμος. Παρά τὸν ἡρωισμὸν τῶν τελευταίων ὑπερασπιστῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ Ρωμαῖοι ἔνίκησαν. 'Ο Μέτελλος συνέτριψε τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν Σ καὶ φει αν τῆς Λοκρίδος καὶ ἔγινε κύριος τῆς κεντρικῆς Ἐλλάδος. 'Ο Κριτόλαος ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, 146, δύ πατος Μ δύ μιοις κατέστρεψε τὸν τελευταῖον ἐλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν Λευκόπειραν πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. 'Ο στρατηγὸς Διαιοῖς δὲν ἦθέλησε νὰ ἐπικήσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του καὶ γνώτοκτόνησε. Μετὰ ταῦτα, δύ Μόρμυιος διέβη τὸν Ἰσθμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν κατὰ διαταγὴν τῆς Συγκλήτου μετέβαλον εἰς ἐρείπια. Οἱ "Ἐλληνες ἔχασαν δριστικῶς τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἡ Ἐλλὰς προσηρτήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ ἔτος 133 ἀπότελεν δύ βασιλεὺς τῆς Περγάμου "Ατταλος Γ'" καὶ ἀφῆσε διὰ διαθήκης κληρονόμον τοῦ κράτους του τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Τὸ 129 οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον αὐτὸν καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πρώτην ἀσιατικὴν ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη 'Ασία, διέτι περιελάμβανε τὸ ἥμισυ τῆς Μ. 'Ασίας καὶ ἐθεωρεῖτο ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῶν Ρωμαίων.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ (146)

'Απὸ τοῦ τέλους τοῦ β' Καρχηδονικοῦ Πολέμου, ἡ Καρχηδὼν ἐξεπλήρωσε πιστῶς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ ἐπροσπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς Ρωμαίους.

'Αλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως ἀνησύχει τοὺς Ρωμαίους, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν Καρχηδόνα ὑπῆρχον ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λησμονήσουν τὰς ταπεινώσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος.

'Ο κακὸς δαίμων τῆς Καρχηδόνος ἦτο δύ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας Μασσανάσσης. 'Ο ιμιαζέρβαρος ἀλλὰ πονηρὸς καὶ φιλόδοξος αὐτὸς 'Αφρικανὸς διαρκῶς ἀφήρει χώρας τῆς Καρχηδόνος, ἡ ὁποία, πιστὴ εἰς τὴν συνθήκην, κατέφευγε πάντοτε εἰς τὴν διατηρητὴν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐδικαίωναν πάντοτε τὸν Μασσανάσην. Τὸ 153 εἶχε μεταβῆ ὡς διαιτητὴς δύ Κάτων, ὁ διόποις ἐπέστρεψε φανατικώτερος ἀπὸ πρὸν καὶ διοὺς τοὺς λόγους του εἰς τὴν Σύγκλητον ἐτελείωνε μὲ τὴν φράσιν: πρέπει νὰ καταστραφῇ ἡ Καρχηδὼν.

"Οταν δῆμος τὸ 150 δύ Μασσανάσσης ἀφήρεσε νέα ἐδάφη, ἡ ὑπομονὴ τῶν Καρχηδονίων ἐξηντλήθη καὶ παρὰ τὴν συνθήκην ἔλαβον τὰ ὄπλα. 'Η Σύγκλητος ἐθεώρησε τοῦτο ἀφορμὴν πολέμου. 'Ο ρωμαϊκὸς στρατὸς

ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ὑπίκην. "Ἐντρομοὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ παρέσχουν πᾶσαν ἴκκηνοποίησιν. "Ἐδωσαν ὄμήρους καὶ παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ τὰς μηχανάς των. Τότε δὲ πατοῖς ἀνεκοίνωσε τὰς βαρείας προτάσεις τῆς Συγκλήτου. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπρεπε νὰ ἔκκενώσουν τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 5 χιλ. μακρὰν τῆς θαλάσσης (149). Οἱ Καρχηδόνιοι ἔξαγριωθέντες ἀπὸ τὴν δολίαν αὐτὴν συμπεριφορὰν παρεσκευάσθησαν εἰς ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Ἡγωνίσθησαν ἡρωικῶς ἐπὶ τρία ἔτη (149 - 146). Ἀλλὰ τὸ 147 οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸν Σκιπίωνα Αἰμιλίου Παύλου, τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσει ὁ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός. Οἱ ἀγῶνες ἀπὸ τότε εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Οἱ Ρωμαῖοι τὸ 146 εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι μετὰ λυσσώδη μάχην εἰς τὰς ὁδούς, ἡ ὁποία διήρκεσεν 6 ἡμερονύκτια, ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν Βύρσαν. Οἱ Ἀσδρούβας, ὁ ὁποῖος διηγήθυνε τὸν ἀγῶνα, παρεδόθη μὲ 50 χιλ. μαχητάς. Ἀλλ᾽ ἡ σύζυγός του καὶ γίλιοι ἀλλοι Καρχηδόνιοι κατέφυγον εἰς ἔνα ναὸν καὶ εὑρῆκαν οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὸ μέσον τῶν φλογῶν.

"Ἡ διαταγὴ τῆς Συγκλήτου ἔξετελέσθη κατὰ γράμμα. Ἡ Καρχηδόνων κατεστράφη συστηματικῶς καὶ ἀπηγορεύθη νὰ ἀνεγερθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της νέα πόλις. Ἡ χώρα μετεβλήθη εἰς ωμακήν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀφρικανὸς ἢ Σκιπίων ἐτέλεσε θρίαμβον καὶ ἐπωνομάσθη. Ἡ φρικανὸς ὁ νεώτερος. Τοιουτοτρόπως ἔξηφανίσθη ἡ ὑπερήφανος φοινικικὴ ἀποικία τῆς Ἀφρικῆς.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οἱ Ρωμαῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῆς Ζάμχας ἐγκατεστάθησαν ὅριστικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλὰ ἡ κυκὴ διοίκησις ἐπροκάλεσε περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος φοιβερὰν ἔξεγερσιν εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἡ ὁποία διήρκεσε 21 ἔτη. Τέλος τὸ 134 ἐστάλη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Σκιπίων Αἰμιλίανός εἰς πορθητὴς τῆς Καρχηδόνος. Ἡ Ἰσπανία ὑπετάγη ὅριστικῶς εἰς τοὺς Ρωμαῖους τὸ 133 καὶ ἀπέβη ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῆς Δύσεως. Οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τὸ 201 - 177 εἰχον ἥδη ὑποτάξει τὴν ἐντεῦθεν τῶν "Αλπεων Γαλατίαν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσαν μὲ ἀποικίας καὶ ὁδούς.

Τὸ 125 ὑπέταξαν τὴν μεσημβρινὴν Γαλατίαν, ἡ ὁποία ἔξησφάλι-

Ζεν εἰς αὐτοὺς τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ἐδημιούργησαν ἰδίαν ἐπαρχίαν τὴν ὅποιαν ὠνόμασαν Ναρβανίδα.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος, οἱ Ρωμαῖοι ἐκυριάρχησαν εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτ. Μεσογείου καὶ ἀπὸ τότε τὴν ὠνόμαζον ἡ θάλασσά μας (mare nostrum).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Η ΡΩΜΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 2ου Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

Κατά τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος ἡ Ρώμη ἔχει κυριαρχήσει δρι-
στικῶς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἔχει ἀναπτυχθῆ ἐις ἀκατάβλη-
τον παγκόσμιον δύναμιν.

Τὴν ὑπεροχὴν αὐτὴν ἔξησφάλισε κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, οἱ δ-
ποῖοι διήρκεσαν ἐκατονταετήριδας καὶ παρουσίασαν τρεῖς φάσεις:

Οἱ Ρωμαῖοι ἔξεινησαν ἀπὸ τὸ μικρὸν Λάτιον καὶ διὰ νὰ ἐπεκτεί-
νουν τὴν ἔξουσίαν των, ἐχρειάσθη νὰ πολεμήσουν πρῶτον μὲ τοὺς τρα-
χεῖς καὶ πολεμικοὺς δρεινοὺς κατοίκους τῆς Μέσης Ἰταλίας καὶ κατόπιν
μὲ τοὺς "Ἐλληνας τῆς Κάτω Ἰταλίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἐπεκράτησαν
οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἐστερέωσαν τὴν ἔξουσίαν των ἐπὶ τῆς Ἰταλίας (272 π.Χ.).

Σημαντικὴ δύναμις εἰς τὴν ἔηρὸν ἡ Ρώμη στρέφει τὴν προσοχὴν
τῆς τώρα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔρχεται μοιραίως εἰς σύγκρουσιν πρὸς
τοὺς Καρχηδονίους, οἱ δποῖοι ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος ἔξουσίαζον τὴν Δυτι-
κὴν Μεσόγειον. Ἀπὸ τὴν πάλην αὐτὴν, ἡ δποία διήρκεσε περισσότερον
ἀπὸ ἑκατὸν ἔτη (264 - 146), ἔξηθισε νικήτρια ἡ Ρώμη, ἐνῷ ἡ περίφημος
φοινικὴ ἀποικία, ἡ Καρχηδών, ἔξηφανίσθη.

Ἀπὸ τότε ἡ Ρώμη ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῶν
χρόνων αὐτῶν - τῆς Μακεδονίας, τῆς Συρίας, τῆς Αιγύπτου - καὶ αἰσθανο-
μένη τὴν ὑπεροχὴν τῆς ζητεῖ ἀὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῶν κρατῶν
αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντά της. Τοῦτο τὴν ἔφερεν εἰς σύγ-
κρουσιν μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν, ἡ
Ρώμη βλέπει τὴν ἀδυναμίαν των καὶ συλλαμβάνει σχέδια κατακτητικά.
Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος ρωμαϊκὸς ἴμπεριαλισμός.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία τῆς Μακεδονίας
καὶ τῆς Ἐλλάδος καὶ ἐταπείνωσε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας. Εἰς τὴν Δύσιν
ἔξουσίασε τὴν Ἰσπανίαν, ἐκυρίευσε τὴν Ἐντεύθεν τῶν Ἀλπεων Γαλα-
τίαν, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν "Ανω Ἰταλίαν, καὶ ὑπέταξε τὴν Νότιον Γα-
λατίαν, ἡ δποία ἔξησφάλιζε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Αὗται
εἶναι αἱ μεγάλαι κατακτήσεις.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ Ρώμη ἰδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, ἔνα

μέγα imperium, ὅπως ἔλεγον οἱ ιδιοὶ οἱ Ρωμαῖοι. Λί κατακτήσεις ὅμως εἶχον σοβαρωτάτας συνεπείας διὰ τὴν Ρώμην. Ἐφεραν βαθεῖαν μεταβολεῖς τὴν ζωὴν τῶν Ρωμαίων καὶ ἔθεσαν μεγάλα κοινωνικὰ προβλήματα.

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

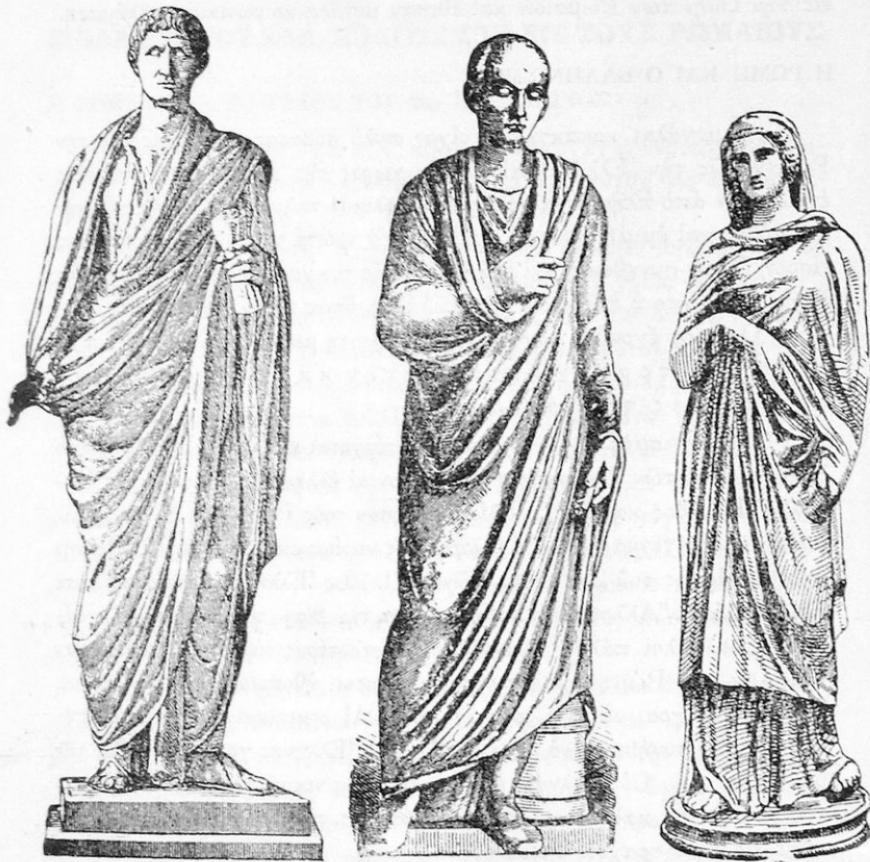
Αἱ μεγάλαι κατακτήσεις εἶχον πολὺ σοβαρὰς συνεπείας διὰ τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς οἱ Ρωμαῖοι ἐγνώρισαν ἀπὸ πλησίον τὸν ἐλληνοανατολικὸν πολιτισμόν, ἐγοητεύθησαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐμμικήθησαν τὰ καλὰ καὶ τὰ τρωτά του. Ἄλλ' ἡ ἀπότομος εἰσροή ξένων συνηθειῶν καὶ ἔθιμων ἤλλαξε τὸν χαρακτῆρα τῆς ρωμαϊκῆς ζωῆς. Αὐτὸν ἦτο ἡ ἐκδίκησις τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶπον. 'Ο Ρωμαῖος ποιητὴς Ὁράτιος ἔγραψεν ἀργότερον: 'Η ἡ τη μένη 'Ελλὰς ν πέταξε τὸν τραχὺν κατακτητήν καὶ εἰσήγαγε τὰς τέχνας εἰς τὸ Λάτιον.

'Ο ἐλληνισμὸς εἶχεν ἀρχίσεις νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ρώμην ἥδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Τυρρηνῶν. Ἀργότερον αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας ἐμύνησαν τοὺς Ρωμαίους εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἄλλ' ὁ ἐλληνισμὸς κυρίως εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος. Πλῆθος Ἐλλήνων κατέκλυσε τότε τὴν Ἰταλίαν. "Ἄλλοι μετεφέρθησαν ὑπὸ τὴν βίᾳ τοῦ πολέμου ὡς αἰχμάλωτοι, ἄλλοι πόλιν, μὲ τὴν ἐλπίδα καλυτέρας τύχης, ἐγκεστάθησαν ίδιας εἰς τὴν Ρώμην ὡς ὑπηρέται, μάγειροι, θήσοποι, μάντεις, ιατροί, διδάσκαλοι, γραμματικοί, ρήτορες κλπ. Αἱ ρωμαϊκαὶ οἰκογένειαι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ μεταχειρίζωνται Ἐλληνας γραμματεῖς διὰ τὰς ὑποθέσεις των. Οἱ Ἐλληνες ἔξεπληγτον τοὺς νικητὰς μὲ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος καὶ τὰς μεγάλας δεξιότητας, πράγματα ἄγνωστα ἀκόμη τότε εἰς τοὺς τραχεῖς Ρωμαίους.

Πολυάριθμοι ἔξ ἀλλού ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι οἱ ὅποιοι εἴτε ὡς ἔμποροι εἴτε ὡς στρατιῶται, ἐπήγαιναν εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας· ἀργότερον οἱ ἐπιφανεῖς Ρωμαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν. 'Η διαμονὴ ἐπὶ τινα καιρὸν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἢ εἰς τὴν Ρόδον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνικηταίον συμπλήρωμα πάσσης ἐλευθέρας μορφώσεως.

'Η μεγάλη αὐτὴ κίνησις ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀντιστρόφως εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βαθεῖαν μεταβολὴν εἰς τὰς σκέ-

ψεις καὶ τὸν βίον τῶν Ρωμαίων. Ἀληθῆς ἐπανάστασις ἔγινε τότε εἰς τὴν θρησκείαν, τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην, τὰ ἥθη κλπ.

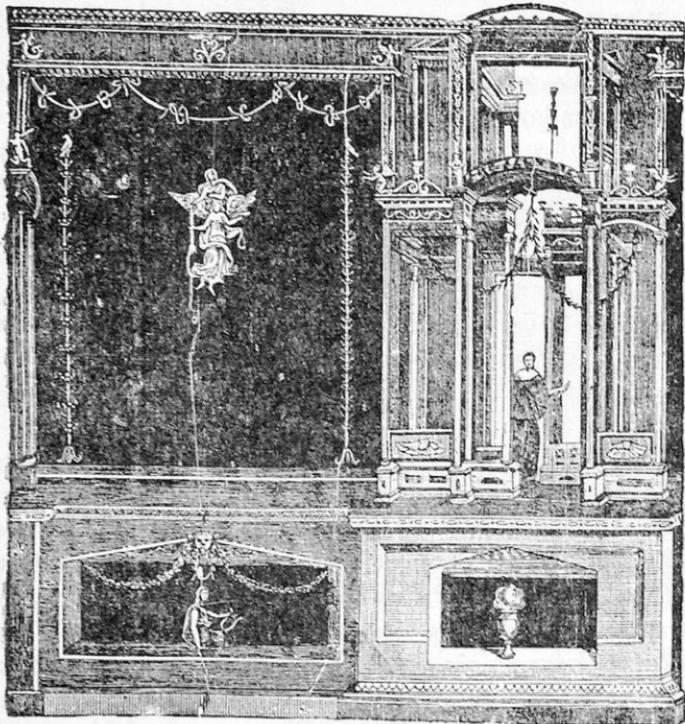
Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐνδυμασία

Οἱ Ρωμαῖοι περιποιοῦνται πολὺ τὴν ἐμφάνισιν των. Ἡ ἐνδυμασία των ἀποτελεῖται ἀπὸ χιτῶνα (tunica) καὶ ἐπανωφόριον (toga). Αἱ γυναικεῖς ἐπίσης φοροῦν χιτῶνα καὶ τυλίσσουν ἐπάνω του ὡς ἐπανωφόριον τετράγωνον δρεπανό (palla).

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἐθαμβώθησαν ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Τὰ ἐξ ἀργίλου εἰδώλια τῶν θεῶν τοῦ Λατίου

έφαίνοντο τώρα πολὺ χονδροειδῆ ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀπὸ μάρμαρον καὶ ὁρείγχλον ἀγάλματα τῶν ἑλληνικῶν θεῶν. Ἡ ρωμαιϊκὴ μυθολογία ἦτο πολὺ πτωχὴ καὶ νηπιώδης παραβαλλομένη πρὸς τοὺς πλήρεις ζωῆς καὶ κάλλους

Ἐσωτερικὸν οἰκίας
(Τοιχογραφία Πομπήιας).

Αἱ τοιχογραφίαι τῆς Πομπήιας εἶναι ἀπὸ τὰ κομψοτεχνήματα τῆς ἀρχαιότητος καὶ δίδουν ἰδέαν τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Παριστάνουν οἰκοδομήματα καὶ μυθολογικὰς σκηνὰς καὶ προσπαθοῦν νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσιν διτὶ βλέπομεν αὐτὰ ἀπὸ παράθυρα ἢ ἀνοιγμα τοῦ τοίχου ἔξω εἰς τὸ σπαιθέρν.

μάθους τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ στενοχωροῦνται διὰ τοὺς ταπεινοὺς θεούς των καὶ ἡθέλησαν νὰ τοὺς ἔξυψώσουν καὶ νὰ τοὺς ταυτίσουν μὲ τοὺς ἑλληνικούς. Διηγήθησαν κατόπιν τὰς περιπετείας τῶν θεῶν των κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς μάθους καὶ παρέστησαν αὐτοὺς μὲ μορφὴν ἐλ-

ληνικήν. Συγχρόνως ήρχισαν νὰ εἰσάγουν καὶ θεοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς: τὴν Κυβέλην ἀπὸ τὴν Φρυγίαν, τὸν Σέραπιν καὶ τὴν "Ισιδα" ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον κλπ.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

"Ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔκαλλιέργησαν τὰ γράμματα. Ἡ πραγματικὴ λογοτεχνία ἥρχισε νὰ γεννᾶται εἰς τὴν Ρώμην, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς "Ελληνας. Διὸ τοῦτο, τὰ πρῶτα ἔργα τῆς λατινικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου ἦσαν μιμήσεις ἑλληνικῶν ἔργων καὶ πολλάκις μεταρράξεις αὐτῶν.

"Ο Λίβιος Ἐνδρόνικος, "Ἐλλην ἐκ Τάρκηντος, μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικήν τὴν Ὁδύσσειαν. Οἱ πρῶτοι μεγάλοι συγγραφεῖς ἦσαν δύο κωμικοὶ ποιηταί, ὁ Πλαῦτος (254 - 184) καὶ ὁ Τερέντιος (194 - 159), καὶ ὁ ἐπικόδιος Ἔννιος (253 - 169), δόποις εἰς μίαν ἔμμετρον ἴστορίαν τῆς Ρώμης φιλοδοξεῖ νὰ φύξῃ τὸν Ὄμηρον.

"Ο πεζὸς λόγος ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Τὰ πρῶτα μάλιστα πεζὰ δοκίμια ἐγράφοντο εἰς τὴν ἑλληνικήν. Πρῶτος ὁ Κάτων διημητής ἔγραψε τὸ ἴστορικόν του σύγγραμμα εἰς τὴν λατινικήν. Σημαντικὴ ἦτο ἡ πρόδοση εἰς τὴν ρητορικήν. "Ο πολιτικὸς βίος τῆς Ρώμης παρεῖχε πολλὰς εὐκαιρίας εἰς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὑποψήφιους καὶ τοὺς δικηγόρους νὰ διμιουρῆν καὶ ἦσαν εύνοεικάτατοι οἱ ὅροι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ρητορικῆς τέχνης. "Αλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ρωμαϊκὴ ρητορεία ἦτο ἀπλῆ καὶ ἀτεχνίας. Ἀργότερον δμωὶς ἥρχισε μεγάλη κινητικής ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν. "Ἐλληνές ρητοροδιδάσκαλοι: ἐδιδασκον εἰς τὸν Ρωμαῖον τὴν τέχνην τοῦ λόγου καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεδίχθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἀξιόλογοι ρήτορες.

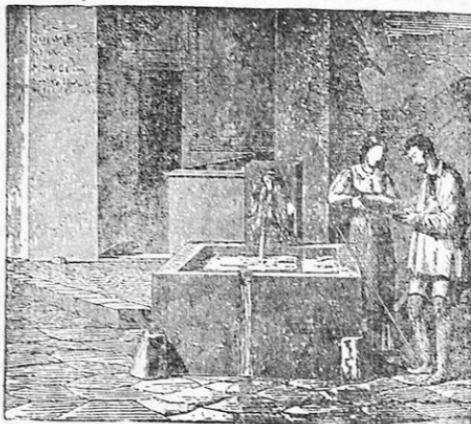
ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Οἱ Ρωμαῖοι ἥράπησαν περισσότερον τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Πολλοὶ στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν καὶ μετεκόμισαν εἰς τὴν Ρώμην πολλὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, μὲ τὰ ὅποια ἐκόσμησαν τὰς οἰκίας των. Τοῦτο ἐντὸς ὀλίγου ἔγινε συριμὸς καὶ οἱ πλούσιοι Ρω-

μαῖοι ἡμιλλῶντο νὰ ἔχουν συλλογὴν ἀπὸ ἕργα τέχνης εἰς τὰς οἰκίας των.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἤγάπησαν τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς των, δηλαδὴ τὴν ἑλληνιστικὴν τέχνην μὲ τὴν προσπάθειάν της νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν φύσιν, μὲ τὸ πάθος, τὰς πολυτελεῖς καὶ περιτέχνους διακοσμήσεις, τὰ μωσαϊκὰ καὶ τὰ ἀνάγλυφα.

‘Απὸ τότε δὲν εὐχαριστοῦνται πλέον μὲ τοὺς ξυλίνους ναούς των, ἀλλὰ κτίζουν ναούς κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς ρυθμοὺς καὶ κοσμοῦν τὰ κτίριά των μὲ μωσαϊκά. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἔργα, ίδιας εἰς τὴν ἀγοράν, τῶν ὅποιων οἱ ἀρχιτεκτονες ἦσαν ‘Ἐλληνες. ‘Η πρώτη ρωμαϊκὴ τέχνη ἦτο κυρίως ἑλληνικὴ μεταφυτευθεῖσα εἰς τὴν Ρώμην.

Δημοσία κρήνη εἰς τὴν Πομπηίαν

ΣΚΙΠΙΩΝ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

Μεγάλην ὕθησιν εἰς τὴν νεωτεριστικὴν αὐτὴν κίνησιν ἔδωκαν μερικοὶ ἀνδρες ἔξαιρετικῆς μορφῶσεως καὶ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Μεταξύ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Σκιπίων Αἰμιλιανὸς. Οἱ Σκιπίων ἥγαπα τοὺς λογίους καὶ τοὺς καλλιτέχνας καὶ ἐσχημάτισε κύκλου φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, εἰς τὸν ὅποιον διεκρίνοντο ὁ στωικὸς φιλόσοφος Παναίτιος ὁ Ρόδιος, ὁ Πολύβιος, βαθὺς ιστορικὸς μὲ ἀξιοθεύμαστον πλοῦτον στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν γνώσεων, ὁ κωμικὸς Τερέντιος, ὁ νομομαθῆς Μανίλιος κ.ἄ.

‘Αλλ’ ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ λακοῦ ἔμενεν ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ὀραιότητα καὶ εὑρίσκει τέρψιν εἰς τὰ χονδροειδῆ θεάματα. Διηγοῦνται ὅτι μίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἐπαίζετο κωμῳδία τοῦ Τερεντίου, οἱ θεαταὶ ἐγκατέλειψαν τὸ θέατρον, διότι ἤκουσαν ἔξω νὰ διαλαλούν ὅτι ἔφεντε περίφημος σχοινοβάτης.

Η ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Οι τραχεῖς καὶ πτωχοὶ Ρωμαῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸν ἄνετον καὶ πολυτελῆ βίον. Τὸν πλοῦτον καὶ τὰς συνηθείας αὐτὰς ἐφόρνιτισαν νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν διαγωγὴν νεοπλούτου, διότι ὁ νέος τρόπος τῆς ζωῆς ἦτο μᾶλλον ἐπιλειξις καὶ σπατάλη, παρὰ βαθυτέρα κατανόησις τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀξίας τῆς λεπτοτέρας ζωῆς.

Τὰς παλαιὰς ἀπλᾶς οἰκίας ἀντικατέστησαν μὲν νέκς πολυτελεστέρας ἀπὸ μάρμαρον, κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ κορινθιακῶν οἰκιῶν. Ἡ ἐνδυμασία τῶν Ρωμαίων δὲν μετεβλήθη, ἀλλὰ τὸ χονδροειδές μᾶλλινον ὑφασμα ἀντικατέστησαν μὲν λεπτούφραντα ἐνδύματα καὶ ἐφόρνιτισαν νὰ πτυχώσουν τὸ ἴματιον κατὰ τὸν ἐλληνικὸν συρμόν. Μεγαλυτέρα ἦτο ἡ πολυτέλεια εἰς τὸν ἴματισμὸν τῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαι ἀνεζήτουν τὰ λεπτότερα καὶ διαφανέστερα ὑφάσματα. Ἐφόρευν πλῆθος κοσμημάτων: δακτυλίδια, βραχιόλια, περιδέραικι, ἐνώπια κτλ.

Ἄλλα περίφημος ἔγινεν ἡ πολυτέλεια τοῦ φαγητοῦ. Οἱ τόσον λιτοδίαιτοὶ Ρωμαῖοι κατήνησαν μχνιώδεις γαστρίμαργοι καὶ τὸ ἐλάττωμα καὶ τὸ παρέμεινε μέχρι τέλους τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίκης τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας. Ἐπεζήτουν τὰ πλέον σπάνια καὶ πολυδάπανα φαγητὰ καὶ τοὺς ἀρωματωδεστέρους καὶ σπανιωτέρους οἴνους τοῦ κόσμου, τὰ δὲ ποσά, τὰ δόποια ἔξωδευον διὰ τὰ συμπόσια, ἥσαν μυθώδη. «Ο μάγειρος, λέγει ὁ Τίτος Λίβιος, ὁ δόποιος ἐθεωρεῖτο ἕσχατος τῶν δούλων, ἀπέβη προσωπικότης καὶ τὸ ἐπάγγελμά του ἔφθασεν εἰς μεγάλην περιπατήν! ».

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Ἄλλ' ἡ μεγάλη πολυτέλεια ἔφερεν ὅχι μόνον καταστρεπτικὴν μαλθακότητα, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἀπὸ σύλλαχ ἐλκττώματα. Αἱ παλαιαὶ ρωμαϊκαὶ ἀρεταὶ ἐθεωρήθησαν χονδροειδεῖς καὶ γελοῖαι. «Ολοι ἐφρόντιζον νὰ πλουτήσουν, διὰ νὰ ἐπαρκοῦν εἰς τὰς δαπάνας τοῦ νέου βίου, καὶ πρὸς τοῦτο κανὲν μέσον δὲν ἐθεώρουν ἀθέμιτον. Αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ τῶν Ρωμαίων ἔζηφαντισθησαν εἰς τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν, τὰ διαζύγια ἐπληθύνθησαν. Ἐπίσης ἥρχισαν νὰ φαίνωνται τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς. Οἱ πολῖται ἐπώλουν τὴν ψῆφον καὶ ἡ ἐκλογικὴ διαφθορὰ ἐγενικεύθη. »

'Εναντίον τῆς καταστάσεως ἥρχισαν νὰ ἔξεγείρωνται πολλοὶ Ρωμαῖοι καὶ ἐδημιουργήθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῶν νεωτερισμῶν. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδράσεως καὶ συγχρόνως ἀντιπρόσωπος τοῦ συντηρητισμοῦ τῆς Ρώμης εἶναι ὁ περίφημος Κάτων ὁ τιμητής.

'Ο Κάτων ἦτο μικρὸς ἰδιοκτήτης ἀπὸ τὴν Σαβίνην ἐγκατασταθεὶς εἰς Ρώμην. "Ἐλαβε μέρος εἰς πολλοὺς πολέμους καὶ διεκρίθη, ἀνελθὼν εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα. 'Ο Κάτων ὑπῆρξε λάτρης τῶν προγονικῶν ἀρετῶν καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς μερίδος τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἡ ὅποια ἥθελε νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰ νέα ἥθη τῆς ἀριστοκρατίας. 'Ως τιμητής ἐπεδιωξε μὲ μέτρα αὐστηρὰ νὰ πατάξῃ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν διαφθοράν.

'Αλλ' οἱ ἀγῶνες τοῦ Κάτωνος ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. 'Ο ἑλληνισμὸς ἀπὸ ὅλο τὰ σημεῖα εἰσήρχετο εἰς τὴν Ρώμην καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος ἡ μεταβολὴ ἦτο πλήρης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐδέγηθσαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἀλλ' ὅπως ἦτο φυσικόν, τὸν προσήρμοσαν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς συνηθείας των. Τοιουτοτρόπως, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς παρουσιάζεται μὲ νέαν μορφὴν καὶ ἔγινεν, ὅπως λέγουν, ἐλληνισμός πατέφεραν εἰς τὴν ἀπολίτιστον Δύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ. - ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΑΣ ΤΑΞΕΩΣ

Αἱ μεγάλαι κατακήσεις εἶχον ἀκόμη σοβαρωτέρας συνεπείας, δηλαδὴ βαθεῖαν οἰκονομικήν, κοινωνικήν καὶ πολιτικήν μεταβολήν.

Οἱ μακροχρόνιοι πόλεμοι κατέστρεψαν τὴν μεσαίαν τάξιν, δηλαδὴ τοὺς ἴδιοκτήτας μικρῶν κτημάτων εἰς τὴν ὥπαιθρον χώραν. Τοὺς μεγάλους πολέμους διεξήγαγε κυρίως ἡ μεσαία τάξις. Πολλοὶ ἐχάρησαν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἢ ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ ὅσοι ἐπανῆλθον εὐρέθησαν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. 'Ο ἀγρός των εἶχε μείνει ἀκαλλιέργητος, ἡ οἰκογένειά των εἶχε χρεωθῆ διὰ νὰ συντηρηθῇ, καὶ οἱ ἴδιοι ἔξηκολούθουν νὰ δικαιεῖνται. 'Αλλὰ τότε τοὺς κατέστρεψεν ἡ τοκόγλυφία. Συγχρόνως εἶχε κατανήσει ἀδύνατος ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ συντήρησις μικρῶν κτημάτων, ἀφ' ὅτου ἤνοιξαν αἱ μεγάλαι σιταγοραὶ τῆς Σικελίας, τῆς Σαρδηνίας καὶ πρὸ πάντων τῆς Αφρικῆς. 'Ο εἰσαγήμενος ἀπ' αὐτὰς σῖτος ἦτο τόσον εύθηγός, ὥστε ἡ παραγωγὴ τῆς Ἰταλίας ἦτο ἀδύνατον νὰ συναγωνισθῇ τοὺς σιτεμπόρους. Οἱ μικροκαλλιέργηται ἤναγκασθησαν νὰ πωλήσουν τοὺς ἀγρούς των, ἐγκατέλειψαν τὴν ὥπαιθρον χώραν καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πλούσιοι ἤγραφασαν τὰ μικρὰ κτήματα, ἤνωσαν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ ἐσχημάτισαν τὰς μεγάλας ἴδιοκτησίας, τὰ λεγόμενα *lati-*

Ρωμαῖος τοκογλύφος

('Ορειχαλκίνη προτομὴ ἀπὸ τὴν Πομπήιαν, Νεάπολις).

'Ο ὄνομασθὲς τραπεζίτης καὶ τοκογλύφος Caecilius Iucundus, τοῦ δποίου ἡ οἰκία ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Πομπήιαν. 'Η εἰκὼν παριστάνει μὲν ζωηρὰν ἐκφραστικότητα τὸν πονηρὸν χρηματιστήν.

σαν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πλούσιοι ἤγραφασαν τὰ μικρὰ κτήματα, ἤνωσαν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ ἐσχημάτισαν τὰς μεγάλας ἴδιοκτησίας, τὰ λεγόμενα *lati-*

fundia. Είς τὰ κτήματα αὐτὰ ἐγκατέστησαν δούλους, ἔπαισσαν νὰ καλλιεργοῦν δημητριακά, ἐφύτευσαν ἀμπέλους καὶ ἐλαίας, ὡς περισσότερον προσοδοφόρα, ἔτρεφον ζῆτα ἢ ἀργητὸν μεγάλας ἐκτάσεις ἀκαλλιεργήτους διὰ τὸ κυνήγιον. Τοιουτοτρόπως ἡ σαραγωγὴ τῆς Ἰταλίας ἡλαττώθη σημαντικῶς καὶ ἡ ὑπαιθρος χώρα ἥλλαξε κατοίκους, διότι τὴν θέσιν τῶν γηγησίων Ρωμαίων ἔλαβον δοῦλοι Ἀσιάται. Διὰ τοῦτο δικαίως εἶπον ὅτι τὰ μεγάλα κτήματα κατέστρεψαν τὴν Ρώμην.

Κάτι παρόμοιον ἔγινε καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἐνῷ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθησαν τεραστίως μὲ τὰς κατακτήσεις, οἱ ἐλεύθεροι μικροτεχνῖται κατεστράφησαν, διότι δὲν ἀντεῖχον εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἐργοστασίων, εἰς τὰ ὅποια μετεγειρίζοντο κυρίως δούλους. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐλεύθεροι μικροτεχνῖται, ὅπως καὶ οἱ ἐλεύθεροι γεωργοί, δηλαδὴ ἡ μεσαία τάξις, κατεστράφησαν καὶ περιῆλθον εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Τὸ γεγονός αὐτὸν εἶχε σοβαρωτάτας συνεπείας.

ΑΙ ΝΕΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

'Η κοινωνικὴ ἰσότης τὴν ὅποίκην εἶχον ἐπιτύχει οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τόσους ἀγῶνας, διεταράχθη καὶ ἐδημιουργήθη διάκρισις τάξεων περισσότερον ἐπικλινδυνος. Κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα ἡ Ρώμη εἶχε κυρίως δύο κοινωνικὰς τάξεις, μίαν μειοψηφίαν πλουσίων καὶ τὸ μέγια πλῆθος τῶν ἀκτημόνων καὶ πτωχῶν. Εἰς τὴν πρώτην ἀνήκουν οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἵππεῖς, εἰς τὴν δευτέραν ὁ λεγόμενος ἀστικὸς ὄγλος.

'Η συγκλητικὴ τάξις, τῆς ὅποίας ὁ πλοῦτος συνίσταται κυρίως εἰς κτηματικὴν περιουσίαν, ἔχει ἀποκλειστικὸν ἔργον τὴν κυβέρνησιν τῆς πολιτείας. Ἀπ' αὐτὴν ἐκλέγουν οἱ Ρωμαῖοι σχεδὸν κατὰ κανόνα τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι πολλάκις εἶναι ἀνίκανοι ἢ κάμνουν κακὴν χρῆσιν τῆς δυνάμεως των, διότι περιφρονοῦν τοὺς νόμους, δικαψείρουν τὴν συεἰδησιν τοῦ λαοῦ κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ κυβερνοῦν κακῶς τὰς ἐπαρχίας.

'Η τάξις τῶν ἱππέων εἶναι οἱ πλούσιοι τοῦ χρήματος. Αντὶ τῶν πολιτικῶν ἀξιωμάτων, οἱ ἵππεῖς προτιμοῦν τὸ ἐμπόριον, τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας καὶ τὰς προμηθείας τοῦ δημοσίου. Ἐμπορεύονται κυρίως τὸν σῖτον, τὸν ὄποιον εἰσάγουν εἰς μεγάλας ποσότητας ἀπὸ τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ συγχρόνως εἶναι σπουδαῖοι τοκογλύφοι. Ιδίως ὅμως πλουτοῦν ἀπὸ τὰς προμηθείας τοῦ δημοσίου καὶ ἀπὸ τὴν ἐνοικίασιν τῶν φύρων, εἶναι δηλαδὴ δημοσιαὶ.

Οι ιππεῖς καταρτίζουν μεγάλας ἑταιρείας, αἱ δόποιαι ἀναλαμβάνουν τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων ἢ τὴν προμήθειαν στρατιωτικῶν εἰδῶν εἴτε ἐνοικιάζουν τοὺς φόρους. Ἀγοράζουν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πολιτείαν τοὺς φόρους μεγάλων περιφερειῶν, προκαταβάλλουν τὸ ἀντίτιμον εἰς τὸ δημόσιον καὶ τοὺς πωλοῦν τημηματικῶς εἰς μικροτέρους ἐπιχειρηματίας τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ δόποιοι εἰσπράττουν αὐτοὺς μὲ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα μέσα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τελῶναι, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οἱ συγκλητικοὶ ὡς διοικηταὶ καὶ οἱ ιππεῖς ὡς ἐπιχειρηματίαι, καὶ ἰδίως ὡς δημοσιῶναι, ἔξεμεταλλεύθησαν μὲ ἀπληστίαν τὰς ἐπαρχίας καὶ κατήντησαν ἀληθινὴν πληγήν.

Τὸν ἀστικὸν ὅχλον ἀποτελοῦν δῆλοι οἱ ἄλλοι πολῖται, παλαιοὶ μικροκτηματίαι ἢ μικροτεχνῖται κατεστραμμένοι καὶ ἄλλοι δμοιοι. Ἡ θέσις δῶν αὐτῶν εἶναι τραγική. Δὲν εὑρίσκουν ἐργασίαν, διότι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰ ἐργοστάσια προτιμῶνται οἱ δοῦλοι, ζοῦν εἰς μικρὰς καὶ ἀνθυγειενὰς κατοικίας, πτωχοί, ταπεινοί καὶ ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὸν οἰκτὸν τῆς πολιτείας καὶ τῶν πλουσίων, οἱ δόποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μοιράζουν τροφὰς καὶ ἐνδύματα. Ἄλλ' ἀντ' αὐτοῦ οἱ πτωχοὶ πωλοῦν τὴν ψῆφον των κατὰ τὰς ἐκλογάς. Μόνη παρηγορία των ἔμεινεν ὁ τίτλος τοῦ Ρωμαίου πολίτου, τὰ μεγάλα θεάματα, αἱ ἕορταί, οἱ θρίαμβοι, αἱ ἐκλογαί, ἡ κίνησις τῆς ἀγορᾶς.

ΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

Ἐναὶ ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου καὶ τῶν κατακτήσεων ἦτο ἡ καταπληκτικὴ αὔξησις τῶν δούλων.

Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἢ αἰχμάλωτοι πολέμου πωληθέντες ἢ Ἀσαται, τοὺς δόποίους είχον μεταφέρει οἱ νικηταὶ στρατηγοί.

Ο δοῦλος κατὰ τὸν νόμον δὲν ἦτο πρόσωπον, ἀλλὰ πρᾶγμα. Ἡ ζωὴ τῶν δούλων ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν οἰκτρά. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς. Ο δυνηρὸς ἢ πονηρὸς δοῦλος ἐτιμωρεῖτο σκληρότατα. Αἱ τιμωρίαι ἦσαν φρικώδεις: ραβδισμοί, μαστιγώσεις, ἀλύσεις, ἢ ἐργασία τοῦ χειρομύλου, ἢ ἐργασία εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τέλος ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο πολλάκις οἱ δοῦλοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἤπειλησαν σοβαρῶς τὸ κράτος.

ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Εἰς τὴν Ρώμην δὲν ἔλειψαν οἱ ἀνθρώποι, οἱ δόποιοι ἔβλεπον τὴν

σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καὶ ἥθελον νὰ θέσουν τέρμα εἰς αὐτὴν. Ο Κάτων εἶχε κατανοήσει τὴν ἀνάγκην αὐτήν, ἀλλὰ δὲν ἐκτύπησε τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ. Τὸ ἔργον αὐτὸν ἀνέλαβον οἱ δύο ἀδελφοί Τιβέριος καὶ Γάιος Γράκχος.

Ο ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ

‘Ο μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δύο, δ Τιβέριος, ήτο φύσις εὐγενική

Οι ἀδελφοί Γράκχοι

καὶ θερμὴ καὶ δεινὸς ρήτωρ. Μὲ ἐξαιρετικὴν διορατικότητα ἀντελήφθη διὰ τὴν διέρθωσις τῆς καταστάσεως ἦτο δυνατὴ μόνον, ἀν κατώρθωνε νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν μικρὰν ἴδιοκτησίαν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν μεσαίαν τάξιν, ἀποκαθιστῶν πάλιν εἰς τὴν ὅπαιθρον χώραν τοὺς πτωχούς καὶ ἀνέργους τῆς Ρώμης.

Τὸ 133 π. Χ. ἐκλέγεται δῆμαρχος καὶ προτείνει ἀμέσως τὸν περίφημον ἀγροτικὸν νόμον, κατὰ τὸν ὃποῖον κανεὶς δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ κατέχῃ γῆν τοῦ δημοσίου πέραν τῶν 500 πλέθρων καὶ 260 πλ. δι’ ἔκαστον ἄρρεν τέκνον (τὸ πλέθρον = 2100 τ. πήγεις). Οἱ πλούσιοι δύμας εἶχον σφετερισθῆ μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐνοικίου ἐκτάσεις πολὺ μεγαλυτέρας.

"Ἐπρεπε λοιπὸν μέρος αὐτῶν νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτούς, νὰ διαιρεθῇ εἰς ἵσους κλήρους καὶ νὰ μοιρασθῇ εἰς τοὺς ἀκτήμονας πολίτας. Ὁ Τιβέριος ὑπεστήριξε μὲ θέρμην τὸν νόμον.

Ρήτωρ ἀγορεύων
(*Μουσείον Φλωρεντίας*).

"Οπως ἦτο φυσικόν, τὸν ἐπολέμησαν μὲ μανίαν· ἀλλ' ὁ Τιβέριος κατώρθωσε νὰ ψηφισθῇ ὁ νόμος του ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀμέσως προέβη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν. Διὰ νὰ στερεωθῇ ὅμως τὸ ἔργον του, ἐνόμισεν ὅτι ἐπρεπε νὰ ἐκλεγῇ δήμαρχος καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Κατὰ τὴν ἡμέραν ὅμως τῶν ἐκλογῶν ὁ Τιβέριος εὑρέθη μὲ δλίγους ὀπαδούς, διότι οἱ ἀγρόται εὗρισκοντο εἰς τὸν θερισμὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ πλούσιοι ἐδημούργησαν ταραχάς, ἐφόνευσαν τὸν Τιβέριον μὲ 300 ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς τους καὶ ἔρριψαν τὸ σῶμα του εἰς τὸν Τίβεριν.

Ο ΓΑΓΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ

Οι πλούσιοι κατ’ ἀρχὰς δὲν ἐτόλμησαν νὰ καταργήσουν τὸν ἀγροτικὸν νόμον τοῦ Τιβερίου. ’Ολίγον κατ’ ὀλίγον βμως περιῆλθεν εἰς ἀχροστίαν καὶ οἱ πλούσιοι ἐπεκράτησαν πάλιν.

’Αλλὰ τὸ 123 ἔξελέγη δῆμαρχος ὁ Γάιος Γράκχος. Ὁρμητικώτερος καὶ ἐπαναστατικώτερος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, εἶχεν εὐρύτερα σχέδια. ”Ηθελε νὰ κάμη πολιτικὴν μεταρρύθμισιν, ἡ δόπια θὰ είχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, καὶ κοινωνικὴν, ἡ δόπια θὰ συνεπλήρωνε τὸν ἀγροτικὸν νόμον τοῦ ἀδελφοῦ του. Διὰ νὰ συντρίψῃ τοὺς συγκλητικούς, ἐστηρίχθη ὅχι μόνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων καὶ εἰς τὰς συμμάχους πόλεις τῆς Ἰταλίας. Εἰσήγαγε λοιπὸν σειρὰν νόμων, διὰ τῶν δόπιων ἐκέρδισε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων.

’Ο Γάιος ἀπέκτησε δύναμιν σχεδὸν μοναρχικὴν καὶ ἔξελέγη δῆμαρχος καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (122). Οἱ συγκλητικοί, διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν δημοτικότητά του, ἐπρότειναν διὰ τοῦ δημάρχου Λιβίου Δρούσον νόμους εὐνοϊκωτέρους διὰ τοὺς ἀκτήμονας. ’Ο λαὸς ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα. ’Αλλ’ ὁ Γάιος ἐστράφη τότε πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς συμμάχους καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν, ἐπρότεινε νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου. ’Η σύγκλητος εὐρῆκεν εὐκαιρίαν πάλιν νὰ δημοκοπήσῃ. Παρέστησεν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαόν τὸν κίνδυνον, τὸν δποῖον διέτρεχεν, ἀν οἱ Ἰταλοὶ ἀπέκτωντο δικαιώματα. ’Ο νόμος ἀπεκριούσθη καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀποτυχία τοῦ Γαϊου, ἡ δόπια ἐκλόνισε τὴν δημοτικότητά του. ”Οταν λοιπὸν ἐζήτησε νὰ ἐκλεγῇ δῆμαρχος καὶ διὰ τὸ 121, ἀπέτυχεν. ’Η σύγκρουσις ἐπῆρε τὸ θέρος τοῦ 121. Τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν διαδῶν του Γαϊου ἐφονεύθησαν καὶ ὁ Ἰδιος κινδυνεύων νὰ συλληφθῇ διέταξεν ἔνα ἐκ τῶν δούλων του νὰ τὸν φονεύσῃ.

’Η προσπάθεια τῶν Γράκχων ἀπέτυχε καὶ ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐχθρότητα τῶν πλούσιων καὶ εἰς τὴν μοιρολατρικὴν ἀδράνειαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Οἱ πλούσιοι ἐξῆλθον ἴσχυρότεροι καὶ ὁ λαός περιέπεσεν εἰς μεγαλυτέρων δυστυχίαν. ’Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ Ρώμη παραδίδεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φιλοδόξων στρατηγῶν καὶ εἰς τὴν μάνιαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.-ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΓΡΑΚΧΟΥΣ

Αἱ μεγάλαι κατακτήσεις, ἐκτὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς, ἐδημιούργησαν σοβαρωτάτην πολιτικὴν κρίσιν. Μετὰ τοὺς Γράκχους ἡ τάξις τῶν συγκλητικῶν ἐκύβερνησε πανίσχυρος τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὸ 121 ἔως τὸ 107. Ἀλλ' ἡ διοικήσις των ἥτο πολὺ κακή. Τὰ ἀνώτερα ἄνθρωματα ἔγιναν σχεδὸν κληρονομικὰ εἰς δωρισμένας οἰκογενείας καὶ διὰ τοῦτο διαχειρίζονται αὐτὰ ἀνθρώποι ἀνίκανοι καὶ διεφθαρμένοι, οἱ ὑπάλληλοι χρηματίζονται σκανδαλωδῶς καὶ δ στρατὸς παραμελεῖται.

Τῆς καταστάσεως ἐπωφελοῦνται φιλόδοξοι στρατηγοί, οἱ ὅποιοι προσελκύουν τὸν στρατόν, περιφρονοῦν τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς νόμους καὶ θέλουν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπειδὴ ὅμως εὑρίσκονται πάντοτε περισσότεροι τοῦ ἐνός, περιέρχονται εἰς σύγκρουσιν καὶ ταράττουν τὸ κράτος μὲ πολιτικὰς ἀναστατώσεις καὶ αἰματηροὺς πολέμους. Τοιοῦτοι ἀντίπαλοι εἶναι κατὰ σειρὰν ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήιος, ὁ Ὁκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος.

Τοιουτορέπως ἐπὶ ἔνα περίπου αιῶνα (107 - 31) ἡ Ρώμη γίνεται θέατρον ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὅποιοι κλονίζουν τὸ παλαιὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ προετοιμάζουν τὸ ἔδαφος εἰς τὴν μοναρχίαν.

Α' Ο ΜΑΡΙΩΣ ΚΑΙ Ο ΣΥΛΛΑΣ

Θ ΜΑΡΙΟΣ (156 - 86)

Ὕποστηρικτὴς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος καὶ ἀντίπαλος τῆς συγκλήτου παρουσιάσθη κατ' ἀρχὰς ὁ Μάριος. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίων ἀγροτικὴν οἰκογένειαν τῆς λατινικῆς πόλεως Ἀρπίνου. Ἐμεινε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ἀμέρφωτος καὶ διὰ τοῦτο οἱ εὐγενεῖς τὸν ἐγλεύχον. Πράγματι ἡ μορφὴ του εἶχε κάτι τὸ τραχὺ καὶ ὁ Κικέρων ἔλεγε : « ἦτο ἀνήρ ἀγροτικός, ἀλλὰ πραγματικῶς ἀνήρ ». Εἶχεν ὅμως ἐξαίρετα στρατιωτικὰ προσόντα: ἐγνώριζε νὰ συγκρατῇ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ εἶναι συγχρόνως ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας.

‘Ο Μάριος διέπρεψεν εἰς δύο πολέμους: εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ιουγούρθα (112 - 105) καὶ κατὰ τῶν Κιμβρῶν καὶ Τευτόνων (113 - 101), οἱ ὅποιοι ἀκριβῶς ἀπέδειξαν τὴν διαφθορὰν καὶ ἀνικανότητα τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ στρατοῦ.

‘Ο πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας’ Ιουγούρθας, ἔγγονος τοῦ Μασσανάση, εἶχεν ἔξαφανίσει διὰ δολοφονίας τοὺς συνάρχοντάς του ἔξαδέλφους καὶ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπαίξῃ τοὺς Ρωμαίους, ἀφοῦ διέφθειρε μὲν χρήματα τὴν ρωμαϊκὴν πρεσβείαν, ἡ δοπία ἐστάλη διὰ νὰ κκονοίσῃ τὰ πράγματα τῆς Νουμιδίας. Προσκληθεὶς κατόπιν εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, ἔξηγόρασε καὶ ἐντὸς τῆς πρωτευούσης θερμούς ὑποστηρικτάς. ‘Οταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αφρικήν, ἐνίκησε τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ τὸν ὑπεγρέωσε νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν (109). Εἰς τὸν πόλεμον ἔδωσε τέλος ὁ Μάριος, ὁ ὅποιος συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Ιουγούρθαν (105) καὶ τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακάς.

Οἱ Κιμβροὶ καὶ οἱ Τεύτονες, γερμανικοὶ λαοὶ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἔφθασαν λεηλατοῦντες εἰς τὴν Ναρβωνίτιδα, τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαλατίας. Τέσσαρες ρωμαϊκοὶ στρατοὶ κατεστράφησαν ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἔφθασεν ὁ Μάριος ἀπὸ τὴν Αφρικήν καὶ ἐνίκησεν εἰς δύο ἀποφασιστικάς μάχας τοὺς δύο γερμανικοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον χωρισθῆ.

‘Ο λεγόμενος Γάιος Μάριος Μαρμαρίνη κεφαλή. (Ρώμη, Βατικανόν)

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

‘Ο Μάριος ἔκαμε σπουδαιοτάτην στρατιωτικὴν μεταρρύθμισιν.

Ἐδέχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἀπόρους πολίτας, ποὺ ἤθελον νὰ ὑπηρετήσουν μὲ μισθόν. Ἡ μεταρρύθμισις αὐτὴ εἶχε σοβαρωτάτην πολιτικὴν συνέπειαν. Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιῶται εἰργάζοντο κυρίως διὰ τὸν μισθὸν καὶ ἐφρόντιζον νὰ πλουτήσουν διὰ τοῦ πολέμου. Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἔξησθένησε τοιουτορόπως, ὁ στρατὸς ἀφωσιώθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ φιλόδοξοι στρατηγοὶ δύνανται, στηριζόμενοι εἰς τὸν στρατόν, νὰ περιφρονήσουν τοὺς νόμους καὶ νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Ρώμην.

ΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΙ ΤΑΡΑΧΑΙ. - Ο ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας του ὁ Μάριος ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐστράφη τότε ἀποφασιστικῶς πρὸς τοὺς δημοκρατικούς.

Νόμισμα τοῦ Ἰουγούρθα
(Παρίσιοι, Ἔθνικὴ Βιβλιοθήκη).

Ἐπὶ τῆς μιᾶς δύος εἰκονίζεται ὁ ἐπικίνδυνος ἀρχηγὸς τῆς Νουμιδίας· ἐπὶ τῆς ἄλλης ὁ πολὺ διαδεδομένος τότε εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐλέφας.

‘Αλλ’ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἐφάνη ἡ ἀπειρία τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὰ πολιτικά. Οἱ ὀπαδοὶ του δημαρχαροὶ ἔξεμεταλλεύθησαν τὴν δημοτικότητα τοῦ δι’ ἴδιοτελεῖς σκοπούς καὶ ἐπροκάλεσαν ταραχάς, ὥστε ὁ Μάριος ἡναγκάσθη νὰ στραφῇ ἐναντίον των καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν σύγκλητον. ‘Αλλ’ οἱ δημοκρατικοὶ ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς προδοσίαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Μάριον, ὁ ὅποιος ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ δῆθεν τὴν Ἀνατολήν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκυριάρχησαν πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ ἡ σύγκλητος.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἀπὸ τὸν λεγόμενον Συμ-

μαχικὸν πόλεμον. Οἱ Ἰταλοὶ δηλαδὴ ἔλαβον τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, καὶ ἔφεραν εἰς δύσκολον θέσιν τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι δύμας ἐπεκράτησαν εἰς τὸ τέλος (88), ἀλλ᾽ ἡ σύγκλητος μετὰ τὴν νίκην ἐχορήγησεν εἰς ὅλους τοὺς Ἰταλιώτας τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἔπαισε νὰ εἶναι κυρίαρχος πόλις καὶ ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα, ἡ ὁποία κυβερνᾷ κατοίκους μὲ λίσα δικαιώματα.

Ο ΣΥΛΛΑΣ (136 - 78 π. Χ.)

‘Ο συμμαχικὸς πόλεμος ἀνέδειξε νέον ἄνδρα, τὸν Σύλλαν. ‘Ο Λεύκιος Κορυνήλιος Σύλλας κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Κορηνήλιων. Εἶχε διακριθῆ ὡς ὑποστράτηγος τοῦ Μαρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ βραδύτερον ἔδειξε μεγάλην ἴκινότητα στρατηγικὴν καὶ διπλωματικὴν. Ὅτοι ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας, διότι ἀφηγενεὶς αὐτοὺς μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἐπέτρεψε νὰ λαχυρωγωγοῦν τὰς χώρας ποὺ κατέκτων. Εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ἔμεινε ὑποστηρικτὴς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἀσπονδος ἐγχθρὸς τῆς δημοκρατίας.

Η ΑΝΤΙΖΗΛΙΑ ΜΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑ

Οἱ δύο ἄνδρες Μάριος καὶ Σύλλας δὲν ἤργησαν νὰ ἔλθουν εἰς φῆξιν. ‘Η σύγκλητος εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Σύλλαν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου. ‘Αλλ᾽ ὁ Μάριος ἐξήγειρε τὸν λαὸν καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. ‘Ο Σύλλας, ὁ ὄποιος εὑρίσκετο εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἔτοιμος νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἐλλάδα, ὥδηγησε τὸν στρατὸν του κατὰ τῆς Ρώμης καὶ ἡκύρωσε τὴν ἀπόφασιν. “Οταν δύμας ἀνεγώρησε διὰ τὴν Ἐλλάδα (87), ὁ Μάριος ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ρώμην, ἔσφαξε τοὺς ὄπαδούς τοῦ Σύλλα, ἐλεηλάτησε τὴν πόλιν, προέγραψε τὸν Σύλλαν καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του. ‘Αλλὰ μετ’ διλίγους μῆνας ἀπέθανεν ὁ Μάριος (86).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΘΡΙΔΑΤΟΥ (88 - 84)

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τὰ ὄποια ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν, ἥτο τὸ μικρὸν βασίλειον τοῦ Πόντου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σινάπην, τὸ δόποιον ἐπεξέτεινε τὴν ἔξουσίαν του

εις τὰς πέριξ χώρας καὶ ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν ἀρκετὰ ἴσχυρόν, μὲ στρατὸν ὀργανωμένον κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα, μὲ στόλον καὶ μὲ πολλοὺς θησαυρούς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν βασιλεὺς τοῦ Πόντου ἦτο ὁ περίφημος Μιθριδάτης ΣΤ' ὁ Εὐπάτωρ (123-63). Κατὰ τὸ ἡμισυ "Ελλην, διότι εἶχεν ἑλληνίδα μητέρα, ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνάστημα κολοσσιαῖον καὶ τεραστίας σωματικὰς δυνάμεις. Ὁμήλει 22 γλώσσας, ἥγάπα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰργάσθη πολὺ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ Μιθριδάτης ὠνειρεύετο νὰ ἰδρύσῃ μέγα κράτος. Ἐνῷ λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἤσαν ἀπηγολημένοι μὲ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ὁ Μιθριδάτης ἐκυρίευσε τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατῆλθεν εἰς τὰς παραλίους ἑλληνικὰς πόλεις, κηρύττων ἐκυρῶν τὸν ἑλευθερωτήν. Οἱ κάτοικοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν κακὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀπληστίαν τῶν δημοσιωνῶν, ἐδέχθησαν μὲ ἀνακούφισιν τὸν Μιθριδάτην. Οἱ

Ο Μιθριδάτης
Ἐπι νομίσματος (τετραδράχμου).

βασιλεὺς τοῦ Πόντου μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Πέργαμον καὶ τὸ 88 διέταξεν ἀπὸ τὴν Ἐφεσον γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἰταλῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Περισσότεροι ἀπὸ 80 χιλιάδες ἄνθρωποι ἐσφάγησαν. Κατόπιν ὁ στόλος του ἐκυρίευσε τὴν Δῆλον, ἡ ὅποια ἦτο γέφυρα τῶν Ρωμαίων πρὸς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Πολλαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι, τὸν ἐδέχθησαν ὡς ἑλευθερωτήν. Ἀλλος στρατὸς τοῦ Μιθριδάτου διὰ τῆς Θράκης ἐβάδιζε πρὸς τὴν Μακεδονίαν (87).

Τοιουτορόπως ἡ Ἀνατολὴ ὀλόκληρος ἦτο ἀνάστατος καὶ ὁ Μιθριδάτης ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἔχθρος τῆς Ρώμης μετὰ τὸν Ἀννίβαν. Τὰ πράγματα δύως ἤλλαξκαν, ὅταν ἐφθασαν αἱ ρωμαϊκοὶ λεγεῶνες. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 87 ὁ Σύλλας ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀρχίζει τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Τότε ἐσυλήθησαν πολλοὶ ναοί, διὸ νὰ ἔξευρεθῇ γρῆμα, καὶ κατεστράφησαν τὰ δραῦνα δάση τοῦ Λυκείου καὶ τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ κατασκευασθοῦν πολιορκητικαὶ μηχαναὶ. Τὸν Μάρτιον τοῦ 86 ὁ Σύλλας ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, τὰς ὅποιας

ἔπνιξε κυριολεκτικῶς εἰς τὸ αἷμα. Ἐφοῦ δὲ ἐνίκησε δύο μεγάλους στρατοὺς τοῦ Μιθριδάτου, τὸν ἕνα εἰς τὴν Χαὶράν εἰς τὸν ἄλλον εἰς τὸν Ὁρόμενον δὲν τῆς Βοιωτίας, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ' αἱ ἑσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι τῆς Ρώμης ὑπεχρέωσαν τὸν Σύλλαν νὰ κλείσῃ τὴν συνθήκην τῆς Δαρδάνου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Μιθριδάτης παρητήθη ἀπὸ τὰς ακτήσεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐπλήρωσε μεγάλην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν (84).

ΑΙ ΠΡΟΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΑ

Ο Σύλλας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ 40 χιλ. στρατόν, ἔγινε κύριος τῆς Ρώμης καὶ προέβη εἰς τρομερὰν ἀντεκδίκησιν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν. Κάθε ἡμέραν ἀνηρτᾶτο εἰς τὴν ἀγορὰν κατάλογος ἑκείνων, τοὺς διποίους ἡδύνατο νὰ φονεύσῃ κακεῖς καὶ ἐλάμβανε μάλιστα ἀμοιβήν. Περισσότεροι ἀπὸ 90 συγκλητικοὶ καὶ 2600 ἵππεις ἔξηφανίσθησαν. Αὕταν εἶναι αἱ περίημαι προγραφαὶ τοῦ Σύλλα (82).

Ο Σύλλας εἶχε κατ' οὐσίαν ἀπόλυτον ἔξουσίαν εἰς τὴν Ρώμην. Ελαβε τὸν τίτλον τοῦ δικτάτορος μὲ ἀπεριόριστον νομοθετικὸν καὶ συντακτικὸν ἔξουσίαν καὶ ἥλαχες οἰκιῶν τὸ πολίτευμα. Συνεκέντρωσεν δῆλην τὴν ἔξουσίαν εἰς τὴν σύγκλητον καὶ περιώρισε τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Οἱ δῆμαρχοι ἔχασαν τὸ δικαίωμα τοῦ veto, τὰ δὲ δικαιώματα τοῦ λαοῦ περιωρίσθησαν σημαντικῶς.

Ο Σύλλας παρητήθη μετὰ τέσσαρα ἔτη (79) καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανεν (78).

Β' Ο ΠΟΜΠΗΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΙΣΑΡ

Ο ΠΟΜΠΗΙΟΣ

Τὸ ἔργον τοῦ Σύλλα ἀνέτρεψεν ὁ Πομπήιος. Ἀριστοκρατικῆς καταγγῆς, πλούσιος, μὲ ὀρείαν φυσιογνωμίαν, ἦτο φιλόδοξος ἀλλ' ἀτολμος· εὐτυχῆς στρατηγός, χωρὶς ὅμως ἔξαιρετικὰ προσόντα στρατηγοῦ. Εφερεν εἰς πέρας μὲ εὐκολίαν τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Σερτωρίου εἰς τὴν Ἰσπανίαν, κατὰ τῶν δούλων εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατὰ τῶν πειρατῶν εἰς τῷ νείλῳ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ κατὰ τοῦ Μιθριδάτου εἰς τὴν Ανατολήν.

‘Ο Σεριάριος, ένας από τους άριστους ξειωματικούς του Μαρίου, προσεβλήθη από τὸν Σύλλαν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, δῆπου ὀργάνωσε στρατὸν καὶ ἤπειλεν νὰ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστώς. Ἡ σύγκλητος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πομπήιον τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σερτωρίου (77) καὶ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τὸν περίφημον στασιαστὴν μὲ δόλον καὶ πανουργίαν (72). Ἐνήργησε νὰ δολοφονηθῇ ὁ Σερτωρίος καὶ κατόπιν εὐκόλως ἐνίκησε τὸν στρατὸν του.

Κατὰ τὰ ἔτη 73 - 71 ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἀπὸ ἐπικίνδυνον ἔξεγερσιν τῶν δούλων, οἱ ὄποιοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Σπάρτακον, δοῦλον ἀπὸ τὴν Θράκην, ἀνθρωπὸν μὲ ἔξαιρετικὴν εὐφυΐαν καὶ δργανωτικὴν ἴκανότητα. Ἡ σύγκλητος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κράσσον, τὸν πλουσιώτερον ἀνθρωπὸν τῆς Ρώμης, τὸν πόλεμον κατὰ τῶν δούλων. Ὁ Κράσσος ἀπέκλειε τοὺς δούλους εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, δῆπου δὲ Σπάρτακος ἥγανε στὴν ἔφονεύθη. Λείψανα τῶν δούλων διηγούθησαν εἰς τὴν Ἀγωνίαν, δῆπου τὰ κατέστρεψεν ὁ Πομπήιος, ὁ ὄποιος τότε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Διὰ τοῦτο διεκήρυξεν ὅτι αὐτὸς ἀπέσπασε τὰς ρίζας τοῦ δουλικοῦ πολέμου.

Οἱ δύο στρατηγοὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς Ρώμης καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ συγκρουσθοῦν. Ἐπεριτίμησαν ὅμως νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἔξελέγησαν καὶ οἱ δύο ὑπατοί. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σύγκλητος δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀδειαν θριάμβου, ἐστράφησαν πρὸς τὸ δημοκρατικὸν κόμμα καὶ κατήργησαν ὅλους σχεδὸν τοὺς νόμους τοῦ Σύλλα.

Ο ΠΕΙΡΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (68 - 67)

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Ἀνατολήν, παρημέλησαν τὸν στόλον. Αὐτὸς ὅμως ἔγινεν αἰτία νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ πειρατεία εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον. Εἰς δλῆγη τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας εἶχον ἐγκατασταθῆ πειραταὶ, οἱ ὄποιοι ἔξουσιαζον τοὺς θαλασσίους δρόμους καὶ ἐλήστευον τὰ πλοῖα καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Ο κάτοικοι τῆς Ρώμης ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἔλλειψιν σίτου καὶ τροφίμων, τὰ ὄποια ἐπωλοῦντο εἰς ὑπερόγκους τιμάς.

Τὸ ἔτος 67 ἐδόθη σχεδὸν αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία εἰς τὸν Πομπήιον πρὸς ἔξόντωσιν τῶν πειρατῶν. Εἰς χρονικὸν διάστημα δλιγάτερον τοῦ ἔτους οἱ πειραταὶ ὑπετάχθησαν. Ὁ Πομπήιος ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ κακουκήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κιλικίας. Ἡ ἀγορὰ τῆς Ρώμης ἐγέμισεν

ἀπὸ τρόφιμα καὶ ἡ δημοτικότης τοῦ Πομπήιου ἔγινε μεγάλη. Πρὸν ἀκόμη ἐπιστρέψει εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Ρωμαῖοι τοῦ ἀνέθεσαν ἔργον σπουδαιότερον, τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΙΘΡΙΔΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (74 - 64)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα αἴξηγέρθη πάλιν ὁ Μιθριδάτης. Ἐχει τῷρα ώς σύμμαχόν του τὸν Ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας καὶ γαμβρόν του Τιγράτην, ὁ ὅποιος πρὸ δὲ λίγου εἶχε καταλύσει τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν.

'Ο διοικητὴς τῆς Κιλικίας Λούκος λόιος προσέβαλε τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου καὶ τὸν κατεδίωξεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐπροχώρησε νικήφορος ἔως τὸν Εύφρατην, ἐνίκησε τὸν Τιγράνην καὶ ἐκυρίευσε τὰ Τιγρανόνερτα (69), τὴν πρωτεύουσάν του. 'Αλλ' ἡ μεγάλη του αὐστηρότητος ἐδημιούργησεν εἰς τὸν στρατὸν δυσαρεσκείας, αἱ ὅποιαι κετέληζαν εἰς στάσιν. 'Ο Λούκουλος ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἔχασεν ὅλα τὰ κέρδη ἀπὸ τὰς νίκας του.

Τὸ 66 ἡ σύγκλητος ἀνέθεσε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου εἰς τὸν Πομπήιον, ὁ ὅποιος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην καὶ ὑπερέωσε τὸν Τιγράνην νὰ ὑποταχθῇ. 'Ο Μιθριδάτης ἔφυγεν εἰς τὴν Κριμαίαν, ὅπου ηύτοκτόνησεν, ὁ δὲ Πομπήιος ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ ἐδημιούργησε τρεῖς ἐπαρχίας ἀπὸ τὰς κατακτήσεις του: τὸν Πόντον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κιλικίαν.

Ο ΚΙΚΕΡΩΝ. - Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΙΛΙΝΑ (66 - 63)

'Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ρώμην εἶχε δημιουργηθῆ κατάστασις χα-
ώδης. 'Ο εὐγενῆς Σεργιος Κατιλίνας, ὁ ὅποιος ἐσπατάλησε τὴν

"Ο Τιγράνης

(ἐπὶ νομίσματος).

'Ο βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας φορεῖ τὴν ἀνατολικὴν τιάραν, δπως διλοτε οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας. 'Η νωθρὰ φυσιογνωμία του ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ζωηρὰν καὶ ἐνεργητικὴν μορφὴν τοῦ Μιθριδάτου.

περιουσίαν του εἰς βίον ἄσωτον, συνήνωσεν ὅλους τοὺς δυσηρεστημένους καὶ τοὺς κακοποιούς καὶ ἐσκέπτετο νὰ καταλάβῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἀρχήν, νὰ φονεύσῃ τοὺς ἄρχοντας καὶ νὰ διαρράσῃ τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων. Τοὺς σκοπούς του ὅμως ἔματαίωσεν ὁ ρήτωρ Κικέρων, ὑπατος τοῦ ἔτους

65, ὁ ὄποιος ἀνεκάλυψεν ἐγκαίρως τὰ σχέδιά του. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ὀνομάζεται συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα.

Ο Κικέρων (106-43), ἥτο ὁ ἔξοχώτερος ἀπὸ τοὺς ρήτορας τῆς Ρώμης. Συμπατριώτης τοῦ Μαρίου, εἶχε συμπαθείας πρὸς τοὺς δημοκρατικούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε πολλὴν σταθερότητα εἰς τὴν πολιτικὴν του. Δὲν ἔπαυσε νὰ κολακεύῃ τὸν Πομπήιον· ὅμως δὲν κατώθισε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συνωμοσίας.

Ο Κικέρων
(*Mouσεῖον Μαδρίτης*).

κογένειαν τῆς Ρώμης, τὴν Ἰουλίαν γενεάν. Ἡ ὅμετρος ὅμως φιλοδοξίᾳ του καὶ οἱ νεώτεροι συγγενικοὶ δεσμοὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα. Εἶχε σπαταλήσει τὴν περιουσίαν του καὶ ἤναγκάζετο νὰ δανεί-

Ο ΚΑΙΣΑΡ. Η ΠΡΩΤΗ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑ (60 π. Χ.)

Εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν ἐφάνη ἐν τῷ μεταξύ νέος ἀνήρ, ὁ Καῖσαρ.

Ο Γάιος Ιούλιος Καῖσαρ (101-44), ὁ ὄποιος ἀπὸ καιρὸν εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται γνωστός, κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν οἰ-

ζεται ἀπὸ τὸν Κράσσον, ὁ ὄποιος ἔβλεπε τὰ προσόντα τοῦ νέου καὶ ἤθελε νὰ τὸν μεταχειρισθῇ διὰ τοὺς πολιτικούς του σκοπούς. Ἀργότερον ἔξεδηλώθησαν αἱ ἀρεταὶ τοῦ Καίσαρος: ἡ δργανωτικὴ ίκανότης, ἡ στρατηγικὴ του ἰδιοφυΐα καὶ ἡ ἀπαράμιλλος δραστηριότης.

Ο Πομπήιος ἐπέστρεψε τὸ 61 εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ διαλύσῃ τὸν στρατόν του. Ἡ σύγκλητος ἡρονήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς πράξεις του εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐφαίνετο πάλιν πανίσχυρος. Τότε ὁ Πομπήιος, ὁ Κράσσος καὶ ὁ Καῖσαρ ὑπέγραψαν εἶδος πολιτικῆς συμφωνίας καὶ ἐμοιράσαν τὴν ἔξουσίαν. Ἡ συμφωνία αὕτη ὠνομάσθη πρώτη τριαντόρια (60).

Ο Καῖσαρ ἔξελέγη ὑπατος διὰ τὸ 59, ἐπεκυρώθησαν αἱ πράξεις τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐμοιράσθησαν ἀγροὶ εἰς στρατιώτας τοῦ Πομπηίου καὶ ὁ Καῖσαρ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς του διωρίζετο διοικητῆς διὰ μίαν πενταετίαν τῆς Ἐντεῦθεν τῶν “Αλπεων Γαλατίας καὶ τῆς Ναρβωνίτιδος. Πρὸς ἀσφάλειαν οἱ τρεῖς ἀνδρες ἀνεβίβασαν εἰς τὰς ἀρχὰς ἀνθρώπους ἴδιούς των καὶ ἔξωρισαν τὸν Κικέρωνα.

Ο Καῖσαρ ἀνεγάρησεν διὰ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ μετὰ μαχρούς ἀγῶνας (58-50), εἰς τοὺς ὄποιους ἐφάνησαν τὰ στρατηγικά του προσόντα, κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πέραν τῶν “Αλπεων Γαλατίαν — τὴν χώραν μεταξὺ τῶν “Αλπεων, τῶν Πυρηναίων, τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ — ἡ ὄποια ἐκτὸς τῆς σημερινῆς Γαλλίας περιελάμβανε καὶ τὴν Ἐλβετίαν, τὸ Βέλγιον καὶ μέγα μέρος τῆς Όλλανδίας. Ἡ ὑποταγὴ τῆς Γαλατίας ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν πολιτισμόν. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Καίσαρος ἥρχισε νὰ μεταδίδεται ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην ποὺ τότε ἦτο βάρβαρος.

“Ο Καῖσαρ

Μαρμαρίνη κεφαλή. (Νεάπολις, Εθν. Μουσείον).

Η ΡΗΕΙΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ (49 - 45)

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κράσσος ἐφονεύθη πολεμῶν εἰς τὴν Συρίαν κατὰ τῶν Πάρθων (53). Κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ρώμην ἔμεινεν ὁ Πομπήιος, ὁ ὄποιος ἐφόρδυτισε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν Καῖσαρα καὶ ἐπέβαλεν

εις τὴν σύγχλητον νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ. Ὁ Καῖσαρ μὲ τὸν ἀφωσιωμένον στρατὸν του ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης (49).

‘Ο Πομπήιος μὲ πέντε λεγεῶνας ἡναγκάσθη νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅπου τὸν ἡκοιλούθησε καὶ ὁ Καῖσαρ. Εἰς τὴν μάχην παρὸ τὰ Φάρσαλα (48) ὁ Πομπήιος ἡττήθη καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Αλγυπτον, ὅπου ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου. Μετ’ ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Καῖσαρ, ὁ δόποιος ἐγοητεύθη ἀπὸ τὰς ὥραιότητας καὶ τὰ πλούτη τῆς χώρας τῶν Φαραών καὶ ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς Κλεοπάτρας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πτολεμαίου, τὴν δόποιαν ὑπεστήριξε νὰ λάβῃ τὸν θρόνον.

‘Αφοῦ δὲ ὁ Καῖσαρ μεταξὺ τῶν ἑτῶν 47 - 45 συνέτριψε τὰ λείψανα τῶν διπλῶν τοῦ Πομπήιου εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ κράτους.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ

‘Ο Καῖσαρ ἐκηρύχθη ἵστορις δικτάτωρ καὶ συνεκέντρωσεν δλας τὰς ἔξουσίας εἰς χεῖρας του. Δὲν ἐμιμήθη δύως τὸν Σύλλαν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμε προγραφάς. Ἐλεγεν δὲ τι θέλει νὰ ὑπερισχύσῃ μὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πραότητα.

‘Η κυβέρνησις τοῦ Καίσαρος ὑπῆρξεν ἔξαρτετος. Περιώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ κατήργησε παντοῦ τὴν βίαν. Κατεσκεύασε πλῆθις κοινωφελῶν ἔργων καὶ ἔδρυσεν ἀποικίας πολλάς, εἰς τὰς δόποιας ἐγκατέστησεν ἀπόρους πολίτας. Ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Καρχηδὼν ἐκτίσθησαν πάλιν καὶ ἤκμασαν ταχέως. Τέλος διώρθωσε μὲ τὴν συνεργασίαν πολλῶν σοφῶν τὸ ήμερολόγιον καὶ τὸ νέον τὸ διωρθωμένον ὀνομάσθη πρὸς τιμὴν του Ἱουλιανόν, ἀπὸ τὸ ὄνομά του. ‘Αλλ’ εἰς τὴν Ρώμην ἤρχισαν νὰ φοβοῦνται δὲ τὸ Καῖσαρ ἐπεθύμει νὰ γίνη βασιλεὺς. Οἱ αὐτοτροφοί δημοκρατικοί καὶ οἱ ταραχοποιοί συνηγόρησαν εἰς συνωμοσίαν, τὴν δόποιαν διηγύθυνον ὁ Κάσσιος καὶ ὁ Βρούστος, φίλοις τοῦ Καίσαρος. Τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 44 οἱ συνωμόται ἐδολοφόνησαν τὸν Καίσαρα, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν σύγχλητον. Ἡτο τότε ὁ Καῖσαρ 55· ἑτῶν.

Γ' ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Μετά τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ρώμην ἔγινεν ὁ ὥπατος Ἀντώνιος, στενὸς φίλος του. Ὁ Ἀντώνιος συνεννοήθη μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἵππικου Λέπιδον καὶ ἐξήγειρε τὸν λαόν κατὰ τῶν δολοφόνων.

‘Ο Μᾶρκος’ Αντώνιος κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίων οἰκογένειαν καὶ διεκρίθη εἰς πολλοὺς πολέμους. Ἡτο πνιγμένος διαρκῶς εἰς τὰ χρέη καὶ ἡγάπα τὸν οἶνον καὶ τὰς διασκεδάσεις. Ἡτο τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος, ἀλλὰ δὲν εἶχε πολιτικὰς ἀρετὰς. Προσεκολλήθη εἰς τὸν Καίσαρα, ὁ ὅποιος τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας ἐγκατέλειψαν τὴν Ρώμην, καὶ ὁ Ἀντώνιος ἦτο ὁ πραγματικὸς κύριος τῆς καταστάσεως. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ ἀνεψιός καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Καίσαρος, ‘Οκταβίανός.

‘Ο Οκταβιανός, νέος μόλις 19 ἑτῶν, καχεκτικὸς καὶ ἀδύνατος, εἶχε φυσιογνωμίαν ἐλκυστικήν, ἦτο φιλόδοξος, δραστήριος καὶ ἐπιτηδειότατος νὰ προσελκύῃ φίλους. Ἔδειξε μεγάλην πολιτικὴν δεξιότητα καὶ ὑπεκρίνετο τὸν μετριοπαθῆ καὶ ἀνεξίκακον. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκολάχευε τὸν ἴσχυρὸν Ἀντώνιον καὶ ὑπεκρίθη διὰ πείθεται εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Κικέρωνος.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑ (43). - ΑΙ ΠΡΟΓΡΑΦΑΙ

“Οταν ὁ Ἀντώνιος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς δολοφόνους, ὁ Οκταβιανὸς ἐδέχθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν Κικέρωνα καὶ, ἐνῷ ὁ περίφημος ρήτωρ ἐξεφώνει εἰς τὴν ἀγορὰν τοὺς δριμυτάτους κατὰ τοῦ Ἀντωνίου λόγους, τοὺς φιλιππικοὺς (44-43), ἐβάλισε κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Ἄλλ’ ἐπροτίμησε νὰ συνεννοηθῇ μαζί του καὶ μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Λεπίδου οἱ τρεῖς ἀνδρες ἐσχημάτισαν τὴν δευτέραν τριανδρίαν (‘Οκτώβριος τοῦ 43).

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ διεκήρυξαν ὅτι σκοπός των ἦτο νὰ τιμωρήσουν τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος. Εὐθὺς κατόπιν ἥρχισαν αἱ προγραφαὶ μὲ τὴν ἔξης τρομερὰν προκήρυξιν :

Οκταβιανὸς
(Ρώμη, Βατικανόν).

Ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Καίσαρος καὶ θὰ προσέλθωμεν τοὺς ἔχθρους μας... "Ετοιμοι νὰ ἐπιχειρήσωμεν μακρινὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν δολοφόνων, δὲν θέλουμεν νὰ ἀφήσωμεν δύπιστα ἔχθρους. 'Οποιος θὰ βοηθήσῃ τὴν φυγὴν προγραφέντων θὰ προγραφῇ ὁ ὄδιος. Νὰ παρουσιάζωται αἱ κεφαλαὶ τῶν ἐνώπιον ἡμῶν. 'Ο ἐλεύθερος θὰ λαμβάνῃ ὡς ἀμοιβὴν 25 χιλ. δραχμὰς κατὰ κεφαλήν, ὁ δοῦλος 10 χιλ., τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Τὰ δύναμικα τῶν φονέων καὶ καταδοτῶν θὰ τηρούνται μυστικά.

'Η σκληρότης τῶν ἀρχηγῶν δὲν εἶχεν δρια: 'Ἐφονεύθησαν ὁ πατήρ τοῦ Λεπίδου, ὁ κηδεμὼν τοῦ Ὁκταβιανοῦ καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἀντωνίου. Θῦμα τῶν προγραφῶν ἦτο ὁ Κικέρων, ὁ δοπιοῦς συνέληφθη εἰς τὴν ἔπαυλίν του τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὄποιαν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα. 'Ἐφονεύθησαν 130 συγκλητικοὶ καὶ 2 χιλ. ἵππεῖς.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΦΙΛΙΠΠΙΩΝ (42)

Οἱ δύο σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς δολοφόνους, ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, εἶγον καταφύγει εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐστρατολόγησαν σημαντικὰς δυνάμεις. 'Ο Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁκταβιανὸς ἀπεβίβασαν τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἐβάδισαν κατ' αὐτῶν. 'Η σύγκρουσις ἔγινεν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων (42). 'Ο Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐνικήθησαν καὶ ηύτοκτόνησαν. Μὲ τὸν θάνατον τῶν δύο ἀνδρῶν ἡ δημοκρατία ἔχασε τοὺς τελευταίους προμάχους τῆς.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ὁκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος, ἀφοῦ παρηγκωνίσθη ὁ Λέπιδος, διεμοίρασαν τὸ ρωμαϊκὸν κόσμον. 'Ο Ὁκταβιανὸς ἔλαβε τὴν Δύσιν καὶ ὁ Ἀντώνιος τὴν Ἀνατολὴν. Πρὸς στερέωσιν τῆς φιλίας

δ' Αντώνιος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Καὶ δὲ μὲν Ὀκταβιανὸς ἀνέπτυξεν ἔξαρτετα κυβερνητικὰ προσόντα καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, καὶ ἴδιως τῆς Ἰταλίας, ἀνέπνευσαν ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἀντίθετος ἦτο δὲ πολιτικὴ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν Ἀνατολήν. Θέλων νὰ τιμωρήσῃ τὴν βασίλισσαν τῆς Αιγύπτου Κλεοπάτραν, διότι εἶχε βοηθήσει τὸν Κάσσιον, ἐδελεάσθη ἀπὸ τὰ θέλγητρά της καὶ ἔζη πλησίον τῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ ἐκστρατεία τὴν ὄποιαν ἔκαμε κατὰ τῶν Πάρθων, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ θάνατον τοῦ Κράσσου, ἀπέτυχεν. Ἐκυρεύεται δομῶς τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐτέλεσε δι' αὐτὸν μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλ' ἀπὸ τότε ὑπεδουλώθη ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν πονηρὰν βασίλισσαν. Ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν καὶ τὰ τέκνα τῆς σχεδὸν δλας τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, διεζεύχθη τὴν Ὀκταβίαν καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν σύγκλητον νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς πράξεις του.

Ὀκταβία

(Παρίσιοι, Λούβρον).

Εἶναι ἀδελφὴ τοῦ Αἴγυπτου καὶ σύζυγος τοῦ Ἀντωνίου.

Η ΡΗΣΙΣ - AKTION (31)

Ἀντώνιος καὶ Ὀκταβία

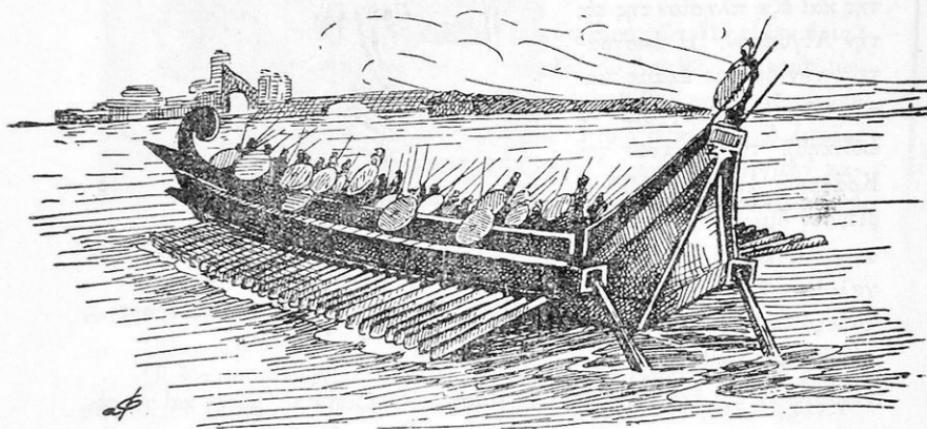
Χρυσοῦν νόμισμα περὶ τὸ 40 π. Χ.
καὶ δὲ Ὀκταβιανὸς ἔξεμεταλλεύθη μὲν ἐπιτηδειότητα τὴν εὐκαιρίαν. Ἡ

Ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀντωνίου ἐκτίνησεν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ρώμην

σύγκλητος ἀπεφάσισεν ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Ὁκταβιανοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς βασιλίσσης, ἡ ὁ ποία λεῖχε φιλοδοξίησει νὰ ὑποτάξῃ τὸ Καπιτώλιον (θέρος 32).

Οἱ ἀγῶν ἐκρίθη κατὰ θάλασσαν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον "Ακτιον", εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἀσπόπου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ζωηροτέραν στιγμὴν τῆς ναυμαχίας τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἤρχισαν νὰ ἀπομακρύνωνται πρὸς νότον. Οἱ Ἀντώνιος δὲν ἐσκέφθη τίποτε, ἐγκατέλειψε στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἤκολούθησε τὴν βασίλισσαν (31).

Τὸ ἔπομενον ἔτος ὁ Ὁκταβιανὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τότε

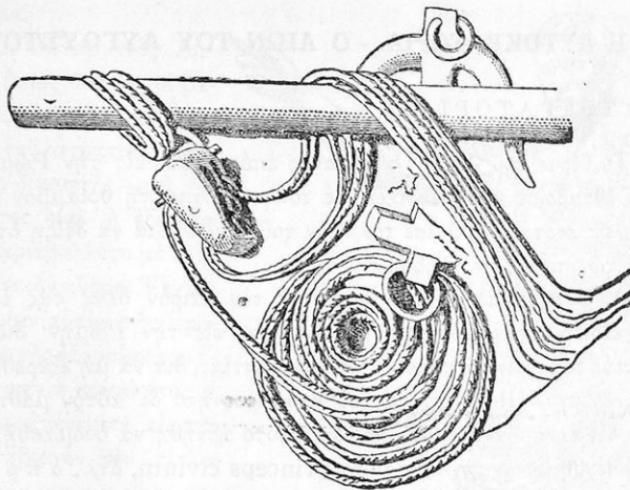

Ρωμαϊκὸν πλοῖον
(Τοιχογραφία Πομπηίας).

Τὰ πολεμικὰ τῶν Ρωμαίων εἶναι χαμηλότερα ἀπὸ τὰ ἑλληνικά. Κινοῦνται μὲν κάπας καὶ ίστια καὶ εἶναι ικανά νὰ φέρουν ἀρκετὴν δύναμιν ὄπλιτῶν. Εἰς τὴν τουχογραφίαν εἰκονίζεται ναυμαχία.

Οἱ Ἀντώνιος γύρωτονησεν, ἡ δὲ Κλεοπάτρα ἐδοκίμασε νὰ σαγηνεύσῃ τὸν Ὁκταβιανόν, ὅπως ἄλλοτε τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἀυτώνιον. Ἄλλ' ὁ νικητὴς τὴν ἐδέχθη ψυχρότατα καὶ ἡ ὑπερήφανος βασίλισσα, ἐπειδὴ ἐμάντευσεν δτὶ ὁ Ὁκταβιανὸς εἶχε σκοπὸν νὰ κοσμήσῃ δι' αὐτῆς τὸν θρίαμ-

βόν του, ἐπροτίμησε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ἡ Αἴγυπτος κατόπιν προσηρτήθη ὡς ἐπαρχία εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

Αγκυρα καὶ σχοινία

*Απὸ τὴν θριαμβευτικὴν ἀψίδα τῆς σημερινῆς πόλεως Orange (Γαλλία), στηθεῖσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. - Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Τὸ θέρος τοῦ 29 ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, τὴν δόποιαν ἔθαμβωσε κυριολεκτικῶς μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον καὶ τὰς πολυτελεῖς ἑορτάς. Ἐκλεισε τὸν ναὸν τοῦ Ἰανου, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ περίοδος τῶν πολέμων ἔληξεν.

Ο Ὀκταβιανὸς συνεκέντρωσε μὲ τὸν καιρὸν δύλας τὰς ἔξουσίας καὶ ἐγκαθίδρυσε τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα εἰς τὴν Ῥώμην· διετήρησε δῆμος τοὺς ἔξωτερικοὺς τύπους τῆς δημοκρατίας, διὰ νὰ μὴ ἔξερεθίσῃ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἡ δολοφονία τοῦ Καίσαρος ἦτο δι' αὐτὸν μάθημα, τὸ ὅποιον δὲν ἐλησμόνησε ποτέ, καὶ διὰ τοῦτο ἡροήθη νὰ δονομασθῇ δικτάτωρ. Ἐδέχθη μόνον τὴν δονομασίαν princeps civium, δῆλο. δ πρῶτος πολιτεῖται. Αἱ Ἔκκλησίαι καὶ οἱ ἀρχοντες διετηρήθησαν (ἡ σύγκλητος ἐλειτούργει δύως ἐπὶ τῶν καλῶν χρόνων) καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς παρουσιάζετο ὡς ἀρχῶν δημοκρατικός.

Τὸ 28 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ προϊσταμένου τῆς συγκλητικῆς τοῦ καὶ δικαστηρίου καὶ δικαστηρίου τοῦ πρόσωπον του τὰς ἔξουσίας καὶ τοῦ ἀνθυπάτου, τοῦ δῆμαρχον, τοῦ ὑπάτου, τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως, αἱ ὅποιαι ἐπρεπε κανονικῶς νὰ δισκοῦνται ἀπὸ ιδιαιτέρους, ἀρχοντας.

Ως ἀνθυπάτος εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν, τὸ imperium, δύως ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι, εἰς τὰς ἐπαρχίας δηλαδὴ ἦτο ὁ ἀνώτατος ἀρχῶν τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστῆς, ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ δῆλους τοὺς κατόικους (ἀκόμη καὶ τοὺς Ρωμαίους πολίτας). Τὸ ἀξίωμα αὐτὸν ἔδιδεν εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν ἐξαιρετικὴν δύναμιν καὶ διὰ τοῦτο ἔφερε διαρκῶς τὸν τίτλον imperator, δηλαδὴ αὐτοκράτωρ, τὸν ὅποιον ἔφερον καὶ οἱ διάδοχοι του, καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸ νέον πολίτευμα ὠνομάσθη αὐτοκρατορία.

Ως δῆμαρχος εἶναι ἀπαραβίαστος, συγκαλεῖ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν σύγκλητον, προτείνει νόμους καὶ ἐμποδίζει τὰς πράξεις τῶν δῆλων ἀρχόντων. Ως ὑπάτος κυβερνᾷ τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ

ἐκδίδει διατάγματα, τὰ ὅποια ἔχουν ἴσχυν νόμου δι’ ὅλον τὸ κράτος. Τέλος, τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως δίδει εἰς τὴν ἔξουσίαν του θρησκευτικὸν χρῖσμα.

‘Ο Οκταβιανὸς λοιπόν, ὃπως ἀλλοτε οἱ βασιλεῖς, ἥτο ἀνώτατος ἄρχων τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος δικαστής, καὶ νομοθέτης καὶ ἡ ἔξουσία του περιεβάλλετο μὲθρησκευτικὸν κύρος. Τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν τῆς ἱερότητος τῆς ἔξουσίας του ἐνίσχυσεν ἡ σύγκλητος, ἡ ὁποίᾳ ἀπένειμεν εἰς τὸν Οκταβιανὸν τὸν τίτλον Αὔγουστος (= σεβαστός), τίτλον ὃ ὅποιος ἐδίδετο μόνον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸς εἶναι γνωστός εἰς τὴν ιστορίαν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

‘Ο Αὔγουστος ἐδημιούργησε κατ’ οὓσιαν νέον διοικητικὸν σύστημα. Τὸ κράτος ἐκυβέρνα κυρίως τὸ ἴδιαίτερον συμβούλιον τοῦ αὐ-

τοκούρατορος, τὸ ὅποιον ἀπετέλεσαν ἔμπιστοι δπαδοί του. Οὗτοι εἶναι: ὁ παιδικός του φίλος Ἀγρίπας, ἔξαρτος στρατηγός, ὁ ὅποιος εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἐπίσης ὁ

‘Ο Αὔγουστος
(Ρώμη, Βατικανόν).

Μακήνας, ἀπὸ ἀρχαίων βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Τυρρηνίας, ὁ δοπιοῖς διεκρίθη κυρίως ὡς διπλωμάτης· τέλος μερικοὶ συγκλητικοὶ καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι.

Διὰ τὴν διοίκησιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ὑποθέσεων τῶν ἐπαρχιῶν ἐδημιουργήθησαν ἴδιαιτεραι ὑπηρεσίαι καὶ τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ γραφειοκρατία τοῦ Αὐγούστου, ἡ δοπιὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὑπαλλήλους ἔξησημένους καὶ ἔξαρτωμένους ἀμέσως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ἐκτὸς τοῦ δημοσίου θησαυροφυλακίου, τὸ δοπιὸν διεχειρίζετο ἡ σύγκλητος, ἐσχημάτισε τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον, εἰς τὸ δοπιὸν εἰσήρχοντο οἱ φόροι τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπάλληλοι πληρώνονται ἀπὸ τὸ ταμεῖον αὐτὸν καὶ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος.

Ο Αὔγουστος κατέβαλε μεγάλην προσάθειαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρώμην ὅψιν μεγαλουπόλεως, ὅπως ἦσαν αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς (ἴδιας ἡ Ἀλεξάνδρεια) ἔκτισεν, ἐπεσκεύασε καὶ κατώρθωσε νὰ καυχηθῇ ὅτι παρέδωκε μαραρόκτιστον τὴν πόλιν, τὴν δοποίαν παρέλαβε πλινθόκτιστον.

Ίδιας ἀπησχόλησαν αὐτὸν δύο προβλήματα: νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ περιοδίσῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἥθικὴν παραλυσίαν τῆς ἐποχῆς του. Ἐγκατέστησε

Ἡ Λιβία, σύνυγος Αὐγούστου Μαρμαρίνη κεφαλή. (Κοπεγχάγη, Γλυπτοθήκη).

παλαιμάχους καὶ ἀπόρους πολίτας εἰς τὰς ἐρημωθείσας ἀπὸ τοὺς ἐμφύλιους πολέμους ἐκτάσεις τῆς Ἰταλίας, αἱ δοπιᾶι ἐκαλλιεργήθησαν ἐπιμελῶς. Ἡ ἀξία τῆς γῆς ηὔξηθη, ἡ ληστεία κατεστάλη καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἔλαβον νέαν ζωήν. Διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀθέτιαν, τὴν ἔκλυσιν τῶν ἥθων; τὴν περιφρόνησιν τῆς οἰκογένειας, τὴν πολυτέλειαν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὸν ἴματισμόν, ἔλαβε διάφορα νομοθετικὰ μέτρα. Ἐπέβαλε τὸν γάμον, περιώρισε τὸ διαιζύγιον, προσεπάθησε νὰ ἀνανεώσῃ τὰς παλαιὰς τελετὰς καὶ νὰ ἀφύπνισῃ τὴν παλαιὰν θρησκευτικὴν παράδοσιν. Ἄλλο ἡ ἐπιτυχία του περιωρίσθη εἰς ἔξωτερους τύπους μόνον, διότι ἡ προσπάθειά του συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν τῆς ἀνω-

τέρας κοινωνικῆς τάξεως. Αὐτὴ ἡ κόρη του Ἰουλία ἔδιδε τὸ παράδειγμα ἐκλύτου καὶ ἀτάκτου βίου, ὥστε δὲ Αὔγουστος ἡναγκάσθη νὰ τὴν ἔξορίσῃ.

Ἐπίσης ἐφόρντισε πολὺ νὰ βελτιώσῃ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπαρχιῶν. Ο Ἰδιος ἐπεσκέψθη πολλὰ μέρη, προσεπάθησε νὰ παύσῃ τὴν ἀργυρολογίαν καὶ τὴν κακοδιοίκησιν καὶ ἐπέβλεπε τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ο Αὔγουστος δὲν ἐπεδίωξε κατακτήσεις, ἀλλ' ἤθελεν ἀπλῶς νὰ ἔξασφαλίσῃ μὲ ίσχυρὸν στρατὸν τὰ σύνορα. Ο στρατός, ὅπως καὶ ἡ διοίκησις, ἔγινεν αὐτοκρατορικός. Χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτὴν θητείαν στρατολογεῖ ἀπὸ Ρωμαίους πολίτας καὶ ἀπὸ κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν ἐθελοντὰς μισθιοφόρους, οἱ δποῖοι κατατάσσονται δἰ 20 - 25 ἔτη· οὗτοι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νυμφεύωνται καὶ ἀπολυόμενοι λαμβάνουν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἢ γαίας. “Ἐτσι κατήρτισε στρατὸν ἀπὸ 300 χιλ.

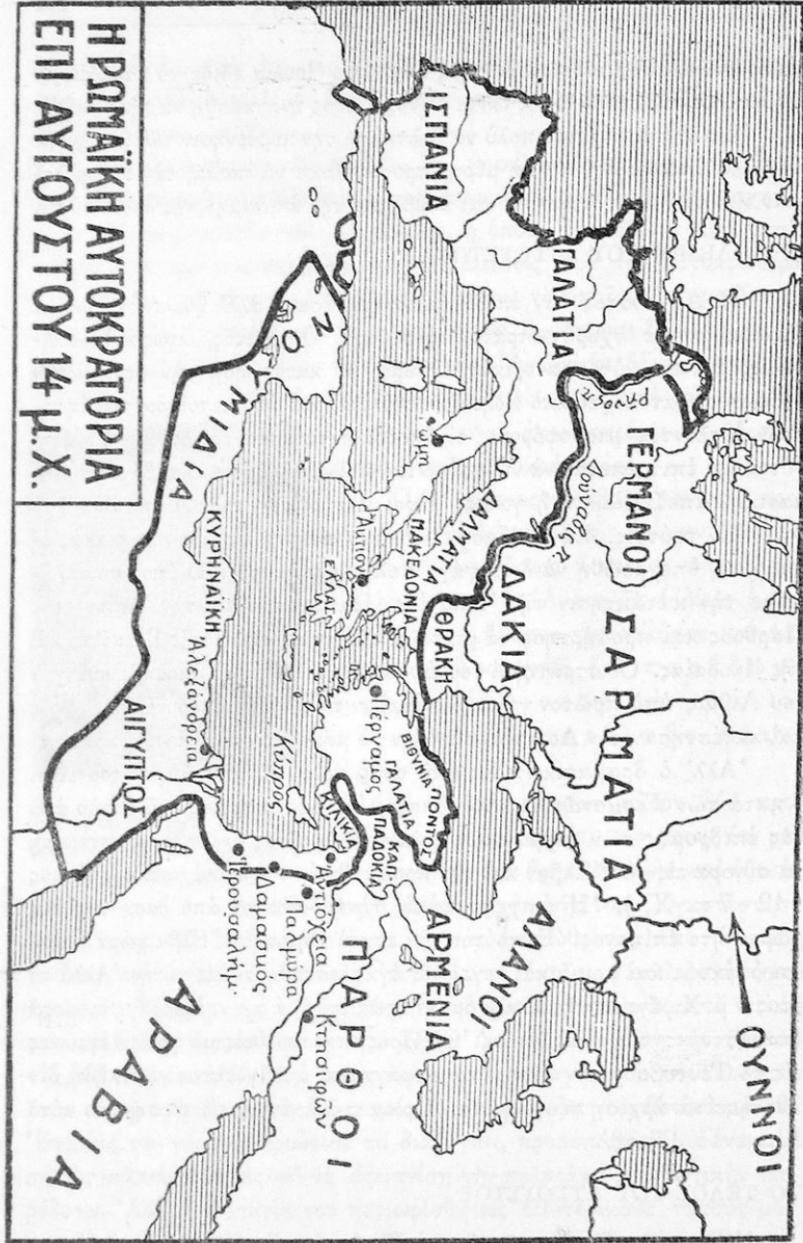
Ἐν τούτοις, διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὰς συνοριακὰς ἐπαρχίας, ὑπεγρεψθή νὰ διεξαγάγῃ πολλοὺς πολέμους. Ο Ἰδιος συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰσπανίας, ἐπαπέινωσεν εἰς τὴν Ἀσίαν τοὺς Πάρθους καὶ προσήρτησε τὰ μικρὸν ἀνεξάρτητα κράτη τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰουδαίας. Οἱ στρατηγοὶ του Δροῦσος καὶ Τιβέριος, υἱοὶ τῆς συζύγου του Λιβίας ἀπὸ πρῶτον γάμον, ὑπέταξαν πολλοὺς παραδουναβίους λκούς καὶ κατέστησαν τὸν Δούναβιν εἰς ὅλον τὸ μῆκος του σύνορον τοῦ κράτους.

Αλλ' ὁ δραματικώτερος ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ Αὐγούστου εἶναι ὁ κατὰ τῶν Γερμανῶν. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρήγου ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γερμανικῶν φυλῶν, δ Δροῦσος ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ τὰ σύνορα εἰς τὸν “Ἐλβιν καὶ τὴν προσπάθειάν του ἐσυνέχισεν ὁ Τιβέριος (12 - 7 π. Χ.). Ἡ ἐπιχείρησις εἰς τὴν ἀδιάβατον ἀπὸ δάση καὶ ἔλη χωρῶν ἦτο ἐπίπονος. Ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ Ρήγου καὶ Ἐλβα χώρα ἐφάνη διτι ὑπέκυψε καὶ ρωμαϊκοί λεγεῶνες ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 9 μ. Χ., ἔνεκα τῆς κακῆς διαικήσεως τοῦ Βάρος, ἔξερράγη τρομερὰ ἐπικνάστασις τῶν Γερμανῶν. Ο Βάρος, παρασυρθεὶς μὲ τρεῖς λεγεῶνας εἰς τὸ Τευτοβούργιον δάσος, κατεσφάγη καὶ ὁ Αὔγουστος γέρων ἥδη, δὲν ἤθελησε νὰ ἀρχίσῃ νέον ἀγῶνα. “Οριον τοῦ κράτους εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν ἔμεινεν ὁ Ρήγος.

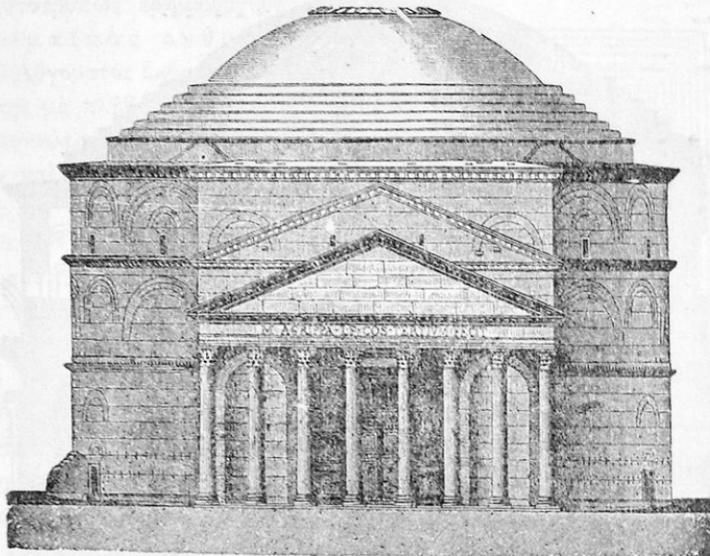
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ο Αὔγουστος ἐξηκολούθει νὰ ζῇ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ τοῦ Παλα-

**ΗΡΩΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΕΠΙ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 14 μ.χ.**

τίνου ώς ἀπλοῦς ἰδιώτης και ἀπέφευγε συστηματικῶς νὰ ἔξερεθίζῃ τοὺς πολίτας μὲ ἐπιδείξεις και αὐταρχικοὺς τρόπους. Τὸν αὐτοκράτορα δύως ἀπησχόλει διαρκῶς τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. Αἱ ἔξουσίαι εἰχον δοθῆ ἴσοβίως μόνον εἰς αὐτὸν και μετὰ τὸν θάνατὸν του ἥτο δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ δημοκρατικὸν καθεστώς. 'Ο Αὔγουστος ἔλαβεν ώς συνάρχοντά

Τὸ Πάνθεον. (Ἐξατερικὴ ὅψις).

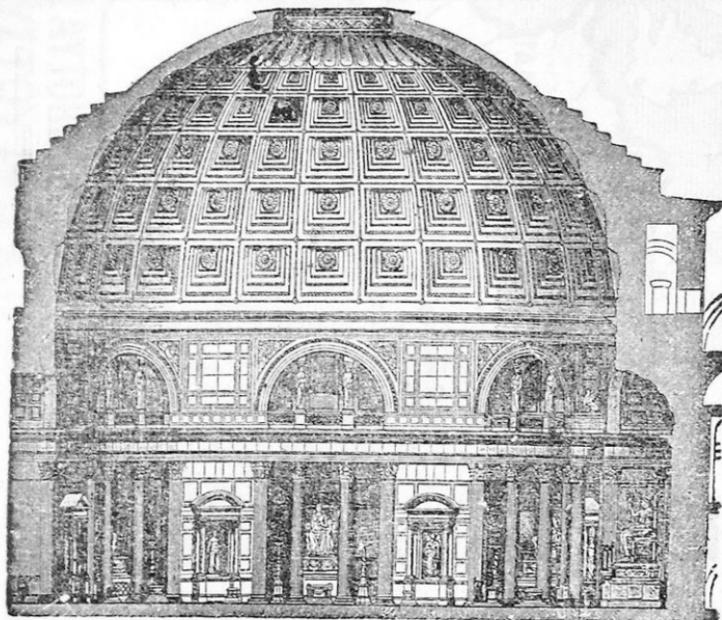
"Ἐκτίσθη" τὸ 27 π. Χ. εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας τοῦ "Ἀρεως". Υπέστη πολλὰς μεταβολές, ἀλλὰ τὴν σημερινὴν μορφὴν ἔλαβεν ἐπὶ Αδριανοῦ. Αφιερώθη εἰς τὴν λατρείαν δλων τῶν θεῶν, δεῖγμα ἀνεξιθησκείας τῶν αὐτοκρατόρων. Εἶναι τὸ μόνον ἀπὸ τὰ μεγάλα μνημεῖα τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης ποὺ σώζεται ἀκόμη. 'Ολόκληρον ἀπὸ πλίνθους μὲ ἐπένδυσιν μαρμάρου. Ἐμπρὸς δὲ πρόναος, στοὰ μὲ 16 κίονας, οἱ ὅποιοι βαστάζουν τριγωνικὸν ἀέτωμα, πλάτους 33,50 μ., βάθους 13. Οπίσσω μεγάλη κυκλικὴ αἴθουσα, στεγαζομένη ὑπὸ γιγαντιαίας ἡμισφαιρικῆς θόλου. Διάμετρος 43,40 μ., ὅψις 41 μ.

του τὸν Τιβέριον, υἱόν, ὅπως γνωρίζομεν, τῆς δευτέρας συζύγου του Λιβίας, τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσει και ὥρισεν αὐτὸν διάδοχον.

"Ο Αὔγουστος, μετὰ κυβέρνησιν 46 ἑτῶν, ἀπέθανε τὸ 14 π. Χ. εἰς ἡλικιαν 76 ἑτῶν. Οἱ Ρωμαῖοι ἔθαψαν αὐτὸν εἰς τὸ περίφημον μαυσωλεῖον, τὸ ὁποῖον δὲ διοις εἶχε κτίσει εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Ἀρεως, και ἡ σύγκλητος κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν θεῶν.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου αἱ τέχναι ἡκμασαν εἰς τὸ ρωμαῖκὸν κράτος. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι δὲν διεκρίθησαν οὔτε εἰς τὴν γλυπτικὴν οὔτε εἰς τὴν ζωγραφικήν. Τὰ γλυπτικά ἔργα ἢ κατεσκεύαζον "Ἐλληνες

Τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης. (Ἐσωτερικόν).

"Η κυκλοτερής αἴθουσα φωτίζεται ἀπὸ μέγα ἀνοιγμά εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ θόλου πλάτους 8 μέτρων. Δικιρεῖται εἰς 7 κόγχης, ἐκάστη τῶν δποίων περιεῖχεν ἓν ἀγαλμα τῶν κυριωτέρων θεοτήτων. Ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὁ ναὸς πλουσιώτατα κεκο σμημένος μὲν μαρμαρώσεις, ἀγάλματα, διακοσμήσεις καὶ ἐπιστρώσεις ἐκ γρανίτου, δρειχάλκου κλπ.

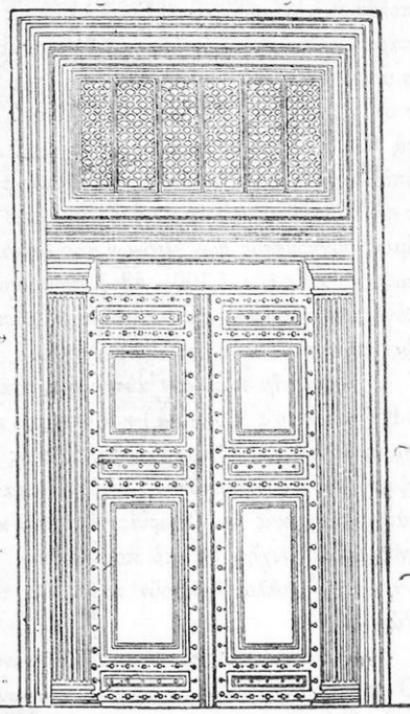
τεχνῆται εἰς τὴν Ρώμην ἡ παρηγέλλοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἐργαστήρια.
Ἐπίσης τὰ μέγαρα ἐκόσμησαν "Ἐλληνες Ζωγράφοι".

"Αντιθέτως οἱ Ρωμαῖοι διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ κατε σκεύασαν μνημεῖα ἀντάξια τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

"Η ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ρωμαῖκὴ τέχνη.

'Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι τὰ πρότυπα τῶν οἰκοδομημάτων ἐδινεῖσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας. Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν παρέλαβον τοὺς καὶ οὐ αἱ, τὴν στοὰν καὶ τὰ ἀετῶ ματα. Οἱ ἔδιοι ἐδημιούργησαν τὰ τόξα, διὰ τῶν ὁποίων συνέδεον τοὺς κίονας, τὰς ἄψιδας καὶ τὸν στρογγύλον θόλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐστέγαζον συνήθως τὰ οἰκοδομήματα. Τοιουτορόπως ἐδημιούργηθη ὁ ωμαῖκος ρυθμός.

'Ο Αὔγουστος ἐκόσμησε τὴν Ρώμην μὲ πλῆθος μνημείων. Κατεσκεύασε νέαν ἀγορὰν καὶ συνεπλήρωσε τὸ θέατρον τοῦ Μαρκού εἰλλαίον. 'Ο Αγρίππας κατεσκεύασε μεγάλας θέρμας, ἥτοι λουτρά, εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως· κολοσσιαῖον ναόν, τὸ Πάνθεον, σχήματος κυκλικοῦ, διπού ἐλαττεύοντο οἱ προστάται τῆς οἰκογενείας τοῦ Αὐγούστου θεοί· δύο θέατρα: τὸ ἀμφιθέατρον καὶ μεγάλην στοάν μὲ 300 κίονας. 'Εξαίρετον ἐπίσης ἔργον ἦτο ὁ βωμὸς τῆς εἰρήνης, κεκοσμημένος μὲ ὥραιότατα ἀνάγλυφα 'Ελλήνων γλυπτῶν.

Ἡ πύλη τοῦ Πανθέου

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

'Η περίοδος ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Σόλλα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρχεν ἡ ταραχωδεστέρα τῆς ρωμαϊκῆς ιστορίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνδοξοτέρη καὶ ἡ μᾶλλον δημιουργική. 'Ο κολοσσιαῖος πλούτος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐλέπιτυνον τὸ πνεῦμα τῶν Ρωμαίων καὶ ἀνέπτυξαν τὸν καλαισθητικὸν συναίσθημα καὶ ἀπὸ τὰ 80 π. Χ. μέχρι τοῦ 14 μ. Χ. ἔχομεν περίοδον

ἀκμῆς, τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν φωμάκῶν γραμμάτων. Τὴν περίοδον αὐτὴν ὠνόμασαν αἰῶνα τοῦ Αὔγούστου.

Οἱ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς εἶναι μαθηταὶ τῶν Ἐλλήνων· δῆμοις εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἀκμῆς ἔχουν αὐτοτέλειαν καὶ ιδιάζοντα χαρακτῆρα καὶ ἐδημιούργησαν ἕργα ἀξιόλογα. Ἡ Ρώμη εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς ἥδη ἀπὸ τῆς δημοκρατίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὁ ἴστοριογράφος Σαλλούστιος (85 - 35 π.Χ.), τὸν δόποιον παραβάλλοντας πρὸς τὸν Θουκυδίδην, συνέγραψε τὴν Ἰστορίαν τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα καὶ τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ συνέγραψε τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου, τὸν δόποιον αὐτὸς διεξήγαγεν. Ὁ Ιδιος συνέγραψε καὶ τὰ Ψπομνήματα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κατὰ τοῦ Πομπηίου. Ὁ μεγαλύτερος δῆμος συγγραφεῖς τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ περίφημος ρήτωρ Κικέρων (106 - 43), τοῦ δόποιον σώζονται πολλοὶ ρητορικοὶ λόγοι, φιλοσοφικαὶ πράγματειαι καὶ ἐπιστολαί, τὰ δόποικα θεωροῦνται δέ πρότυπον τοῦ λατινικοῦ λόγου.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἤκμασαν ἐπίσης δύο μεγάλοι ποιηταί, ὁ Κάτου λοχίος (87 - 54) καὶ ὁ Λουκρήτιος (97 - 55). Ὁ πρῶτος ἦτοι λεπτότατος καὶ παθητικώτατος λυρικὸς ποιητής· ὁ Λουκρήτιος ἔψαλλε μὲς ἀσύνθιστον εἰς τοὺς Ρωμαῖους πρωτοτυπίουν καὶ δύναμιν τὰς φιλοσοφικὰς του θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου, περὶ τῶν θεῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς τὸ ποίημά του Περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων. Πολλοὶ θεωροῦν αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον τῶν ποιητῶν τῆς Ρώμης.

Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἀκμᾶσει ἡ ἴστοριογραφία. Ὁ μεγαλύτερος πεζογράφος τῶν χρόνων τοῦ Αὔγούστου εἶναι ὁ ἴστορικὸς Τίτος Λίβιος (59 π. Χ. - 17 μ. Χ.), ὁ δόποιος μὲς σεμνὴν ὑπερηφάνειαν ἔγραψε τὰς συνεχεῖς προόδους τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς κτήσεώς της μέχρι τοῦ Αὔγούστου.

Οἱ αἱώνιοι τοῦ Αὔγούστου σημειώνει κυρίως τὴν μεγίστην ἀκμὴν τῆς ρωμαϊκῆς ποίησεως. Πέντε μεγάλοι ποιηταὶ ἔζησαν τότε: ὁ Βιργίλιος ὁ Ὄρατιος, ὁ Ὄβιδιος, ὁ Τίβουλος καὶ ὁ Προπέρτιος.

Οἱ Βιργίλιος (70 - 19 π. Χ.), ὁ πολυμνητος ποιητής τῶν Ρωμαίων, τὸν δόποιον παραβάλλοντας μὲ τὸν "Ομηρον, ἔγραψεν εἰς τὴν νεότητά του τὰ Βουκολικά, εἰς τὰ δόποια μιμεῖται τὸν Θεόκριτον.

Αργότερα συνέγραψε τὰ Γεωργικά, εἰς τὰ δύονα περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου τῶν ἀγρῶν. Άλλα τὸ κύριον ἔργον τοῦ Βιργiliου εἶναι ἡ Αἰνειάς, εἰς τὴν δύοιν προσεπάθησε νὰ φθάσῃ τὸν “Ομηρον. Διηγεῖται τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ Alneiou, γενάρχου τῆς Ιουλίας γενεᾶς, καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας του. Εἰς τὸ ποίημά του αὐτὸν ὑμνεῖται ἡ Ρώμη καὶ ὁ Αὔγουστος.

Ο ‘Οράτιος (65-8 π. Χ.) διεκρίθη κυρίως ὡς λυρικός ποιητής. Έγραψεν ‘Ωδὰς, ‘Επιστολάς, καὶ Σατύρας. Άπο τὰ ἔργα τοῦ ‘Ορατίου ἔξεχουν κυρίως αἱ εὐτράπελοι ‘Ωδαί, εἰς τὰς δύοιας ἐκφράζει τὰ ἀτομικά του συναισθήματα, τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ τὰς διασκεδάσεις.

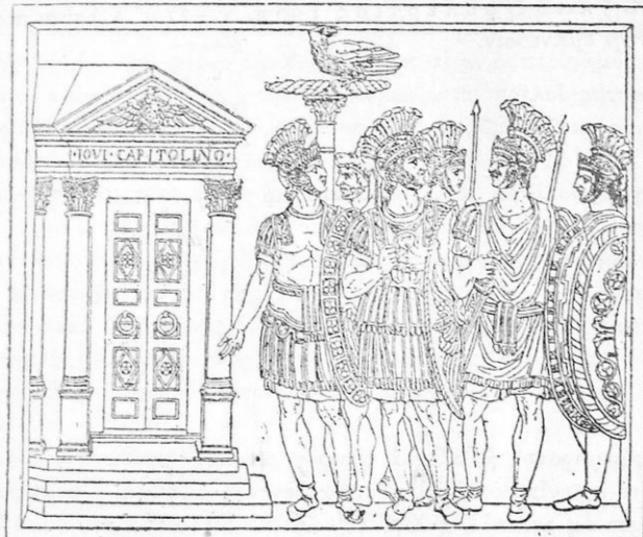
Ο ‘Οβίδιος (43 π. Χ. - 17 μ. Χ.), ὁ Τίβουρλος (54-16 π. Χ.) καὶ ὁ Προπέρτιος (48 π. Χ. - 17 μ. Χ.) εἶναι ποιηταὶ μὲ λεπτὴν ἔμπνευσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

'Από τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ 78 μ.Χ. ἐβασίλευσαν τέσσαρες αὐτοκράτορες καταγόμενοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Αὐγούστου: ὁ Τιβέριος, ὁ Καλιγούλας, ὁ Κλαύδιος καὶ ὁ Νέρων.

Πραιτωριανοί

Μὲ πλήρῃ ἔξαρτυσιν. Ὁπίσω δὲ ωματικὸς ἀετός. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου: Jovi Capitolino.
('Ανάγλυφον. Παοίσιοι, Λοιθρον').

Τὸν Αὐγούστον διεδέχθη ὁ Τιβέριος, τὸν ὅποιον εἶχεν νίο-θετήσει καὶ λάβει ὡς συνάρχοντα. Μετὰ τὸν Τιβέριον ἐβασίλευσεν ὁ Γάιος Καλιγούλας, ἐγγονὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Δρούσου. Τοῦ-

τον διαδέχεται διεύδει τοῦ Δρούσου Κλαύδιος. Τέλος ή Ἀγριππίνα, ή σύζυγος τοῦ Κλαυδίου, κατορθώνει νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱόν της ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον, τὸν περίφημον Νέρωνα.

Ο ΤΙΒΕΡΙΟΣ (14 - 37 μ. Χ.)

Ο Τιβέριος δταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἥτο ἦδη 56 ἑτῶν.⁷ Ήτο ἀνθρώπος μὲ σπάνια προσόντα, ἀλλὰ μελαγχολικὸς ἐκ φύσεως καὶ, ἐπειδὴ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἔμεινε πολὺν καιρὸν ἔξοριστος, ἔγινε κρυψίνους, καχύποπτος καὶ μησίκακος.

Ο Τιβέριος ὑπῆρξε καλὸς κυβερνήτης. Ἐπέβλεπεν ἀγρύπνως τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του εἶδον ἡμέρας εὐτυχίας. Τὰ οἰκονομικὰ ἐπίστης διεξειρίσθη μὲ μεγάλην σύνεσιν καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἥτο πλῆρες χρημάτων. Πρὸς τὴν σύγκλητον ὑπῆρξε πολὺ ὑποχωρητικός. Ἀλλ᾽ ἀπογοητεύεταις ἀπὸ τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνικανότητα τῶν συγκλητικῶν, πρὸ πάντων ὅμως φοβούμενος τὰς ραδιουργίας των, ἔθεσε τὸν περίφημον νόμον τῆς μεγαλειότητος, διὰ τοῦ ὁποίου κατεδίκαζεν εἰς θάνατον πάντα πολίτην κατηγορούμενον διὰ ἐπιβούλην κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ αὐτοκράτορος. Αὐτὰ ἥσαν τὰ λεγόμενα ἐγκλήματα καθοσιώσεως ἢ ἐσχάτης προδοσίας. Πλῆθος πολιτῶν ἔξωρίσθησαν καὶ αἱ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν, ἀλλοι δὲ ἐφονεύθησαν.

Ο ΚΑΛΙΓΟΥΛΑΣ (37 - 41) - Ο ΚΛΑΥΔΙΟΣ (41 - 54)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβέριου ὁ στρατὸς ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Γάιον, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο Καλιγούλας.

Οταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἥτο 24 ἑτῶν καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ἥσαν εὐτυχῆ. Ἀλλὰ κατόπιν βαρείας νόσου ἔπαθε διανοητικὴν διατάραξιν καὶ ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία του ἥτο σειρὰ ὡμῶν καὶ ἀνισορρόπων πράξεων.

Τέλος οἱ πραιτωριανοὶ ἐφόνευσαν τὸν φρενοβλαβῆ αὐτοκράτορα (41) καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κλαύδιον, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀντίμειψε γενναίως φιλοδωρήσας εἰς ἕκαστον 15 χιλ. σηστερίους, δηλ. 3 χιλ. δραχμάς. Ἐκτὸτε καθιερώνεται τὸ φιλοδωρημα, τὸ περίφημον donativum τῶν αὐτοκρατέρων πρὸς τοὺς πραιτωριανοὺς κατὰ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν θρόνον.

‘Ο νέος αύτοκράτωρ ἦτο γένης Εθούγες. Μορφωμένος καὶ προ-
οδευτικός, δὲν εἶχεν δύμας θέλησιν καὶ παρεσύρετο ἀπὸ τὰς γυναικας του,
τὴν Μεσσαλίναν καὶ τὴν Ἀγριππīναν, καὶ ἀπὸ τους ἀπελευθέρους.
Μεγάλην ισχὺν κατὰ τους χρόνους αὐτοὺς εἶχον ἀποκτήσει οἱ γραφεῖς
τοῦ αὐτοκράτορος, ‘Ελληνες ἀπελεύθεροι, ἄνδρες εὐφυέστατοι καὶ ἐπι-
τηδειότατοι, ἀλλὰ καὶ ραδιοῦργοι καὶ ἀλαζονικοί, δπως δ Νάρκισσος
δ Πάλλας, ὁ Κάλλιστος κ. ἄ.

‘Η κυβέρνησις τοῦ Κλαυδίου ὑπῆρξε καλὴ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Καλιγούλας

Μαρμαρίνη κεφαλή. (Κοπεγχάγη,
Γλυπτοθήκη).

ραδιούργιῶν τῆς Ἀγριππīνης, ἡ ὁποία τὸν ἐδηλητηρίασε καὶ ἀνεβίβασε
εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τῆς Νέρωνα (54).

Ο ΝΕΡΩΝ (54 - 68)

‘Ο Νέρων ἦτο 17ετής, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, μὲν ὀφθαλμοὺς
πρασινωποὺς καὶ χωρίς ἔκφρασιν, ἀρκετὰ παχὺς γένη. Φύσει μοχθηρὸς
καὶ θηριώδης, συνεκρατεῖτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου
του φιλοσόφου Σενέκα. Δὲν ἤργησεν δύμας νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν πονηράν
του φύσιν. Ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του Βρεττανικόν, τὸν ὁποῖον ἐφοβεῖτο,

έστραγγάλισε τὴν μητέρα του Ἀγριππῖναν καὶ βραδύτερον ἐφόνευσε τὴν συζυγόν του Ὁκταβίαν, καθὼς καὶ τὸν Σενέκαν.

Απὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ζωὴ τοῦ Νέρωνος εἶναι ἀτελείωτος σειρὰ ἀπὸ μεγάλας ἀνοησίας καὶ κακουργήματα. Εἶχε τὴν ἰδέαν δὲ τὸ καλλιτέχνης, μουσικός, ποιητής, ζωγράφος, ἀθλητής, ίδιως ἔξοχος ἀρματηλάτης. Ἐνεφανίζετο εἰς τὴν σκηνὴν καὶ εἰς τὸν στίβον τοῦ ἵπποδρομίου, ἐνῷ οἱ πραιτωριανοὶ ὑπεγρέωνταν τὸν λαὸν νὰ χειροκροτῇ καὶ νὰ ἐπευφημῆ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου μετέβη διὰ νὰ δεῖξῃ τὸ καλλιτεχνικόν του τάλαντον, περισυνέλεξεν 180 στεφάνους εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸ στάδιον! Τὸ ἔτος 64 μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσεν εἰς τὴν Ρώμην 7 συνοικίας ἐκ τῶν 14 τῆς πόλεως. Ὁ λαὸς εἶχε τόσην πεῖραν τῆς κακίας καὶ τῆς παραφροσύνης τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἀπέδωκε τὴν καταστροφὴν εἰς ἀκαταλόγιστον ἔμπνευσιν του νὰ λάβῃ μίαν εἰκόνα τῆς πυρπολήσεως τῆς Τροίας. 'Αλλ' ὁ ἐφευρετικὸς Νέρων ἐπέρριψε τὴν πυρκαϊὰν εἰς τοὺς Χριστιανούς, τῶν ὅποιων διέταξε ἄγριον καὶ σκληρὸν διώγμόν. Διὰ νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν σπατάλην, ἤρχισε καταδιώξεις καὶ φόνους καὶ ἐνόθευσε τὸ νόμιμα.

'Ο Νέρων ἔγινε μισητὸς καὶ ὁ στρατός, ὁ ὅποιος δὲν ἐπληρώνετο τακτικά, ἤρχισε νὰ μὴ ἀνέχεται τὸν ἀοιδὸν αὐτοκράτορα. Τὰ στρατεύματα τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ισπανίας ἔξηγέρθησαν καὶ οἱ πραιτωριανοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Νέρωνα, τὸν ὅποιον ἡ σύγκλητος κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Ἔξαλος ὁ αὐτοκράτωρ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῇ διέταξεν ἔνα δοῦλον του νὰ τὸν φονεύσῃ ('Ιούλιος 68). Ὅταν ἐπιπτεν, ἐφώναξε : «Τὶ καλλιτέχνη γάνει ὁ κόσμος!».

Ο Νέρων
Μὲ τὸ ἀκτινοβόλον στέμμα
(Φλωρεντία).

Ο ΓΑΛΒΑΣ - Ο ΟΘΩΝ - Ο ΒΙΤΕΛΛΙΟΣ (68 - 69)

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἐξέλιπεν ὁ οἶκος τοῦ Αὐγούστου. Οἱ τελευταῖοι αὐτοκράτορες εἶχον ἀφῆσει τραγικὴν ἀνάμνησιν καὶ ἐπὶ 18 μῆνας τὸ κράτος ἐταράχθη ἀπὸ τὰς συγκρούσεις τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν. Ἡ σύγκλητος, οἱ πραιτωριανοὶ εἴτε οἱ στρατοὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεκήρυξαν μὲ τὴν σειρὰν εἰς διάστημα ἔνδες ἔτους τρεῖς αὐτοκράτορας: τὸν Γάλβαν (διοικητὴν τῆς Ἰσπανίας) τὸν Ὀθονα (πατειών φίλον τοῦ Νέρωνος) καὶ τὸν Βιτέλλιον, στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ρήνου. Ἀλλὰ σχεδὸν συγγράνως αἱ λεγεῶνες τῆς Ἀνατολῆς ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν στρατηγὸν τῶν Βεσπασιανῶν. Μεγάλη μερὶς τῆς Ρώμης ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος του καὶ ἡ σύγκλητος ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν ἀπόντα Βεσπασιανόν.

Νόμισμα Νέρωνος

ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ. - Ο ΒΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ (69 - 79)

Ο Βεσπασιανὸς εἶναι ἀρχηγὸς νέας δυναστείας, τῶν Φλαβίων. Ἡτού οὐδὲ δημοσιώνου ἀπὸ μικρὸν σκιωνικὴν πόλιν καὶ ἔλατο πολλὰ ἀξιώματα. Ἀλλ' ὅλιγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, διότι ἀπεκοιμήθη, ἐνῷ ὁ αὐτοκράτωρ ἔψαλλεν! Ἡτο πολὺ ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους, εὔθυμος, ἐνεργητικὸς καὶ ἀκούραστος.

"Οταν ἐξελέγη αὐτοκράτωρ, κατεγίνετο νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἰουδαίας. Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι ἔφερον βαρέως τὴν ὑποδούλωσίν των εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, εἶχον ἐπαναστατήσει ἐπὶ Νέρωνος ἥδη (66). Ο Βεσπασιανὸς ἀνέλαβε πόλεμον μακρὸν κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ περιώρισεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὅποιαν ἤτοι μάζετο νὰ πολιορκήσῃ. Ἀλλὰ τότε ἀνεκρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ Τίτον νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον. Ἡ ιερὰ πόλις μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν ἤναγκασθη νὰ ὑποκύψῃ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 70 αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγή. Ο γιαδὸς τοῦ Σολομῶντος ἐπάκη καὶ ὁ Τίτος μετέφερεν εἰς τὴν Ρώμην διὰ τὰ κειμήλια του, τὰ ὅποια ἐκόσμησαν τὸν θρίαμβόν του. Ἡ πόλις ὀλόκληρος κατεστράφη.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐσωτερικὴ κυβέρνησις τοῦ Βεσπασιανοῦ. Ἐθεσε τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ διεγειρίσθη τόσον καλῶς τὰ οἶκον-

μικά, ώστε κατώθισεν καὶ ἀναλάβη τὴν κατασκευὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα ἦσαν τὸ μέγα ἀμφιθέατρον, τὸ γνωστὸν μὲ τὸ θεοῦ Κολοσσαῖον, καὶ ὃ ναὸς τῆς Εἰρήνης.
Ο Βεσπασιανὸς ἀπέθανε τὸ 79 ἐργαζόμενος καὶ τὰς τελευταίας στιγμάς.

Ο ΤΙΤΟΣ (79 - 81). - Ο ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ (81 - 96)

Τὸν Βεσπασιανὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Τίτος, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὡς διεφθαρμένος καὶ σκληρός, καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβοῦντο εἰς τὸ πρόσωπόν του νέον Νέρωνα. Ἀλλ' ἐκυβέρνησε μὲ τόσην γλυκύτητα καὶ φιλανθρωπίαν, ώστε δικαίως ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν ἀγαθὸν πατέρα καὶ χαρούμα τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ο Τίτος εἶναι ὑπόδειγμα ἀγαθοῦ ἡγεμόνος καὶ ἔμεινε παροιμιώδης εἰς τὴν ιστορίαν. Ἐλυπεῖτο, ἐλαπονθήσετο ἡμέρα χωρὶς νὰ κάμη καμίαν ἀγαθὴν πρᾶξιν. Ἡ βασιλεία του ὅμως συνεδέθη εἰς τὴν ιστορίαν μὲ μεγάλας συμφορᾶς τῶν ὑπηκόων του. Φοβερὰ πυρκαϊὰ καὶ κατόπιν λοιμὸς ἡρήμωσαν τὴν Ρώμην καὶ τὸ 79 συνέβη τρομερὰ ἔκρηξις του Βεζούβειου, ἐκ τῆς ὁποίας τρεῖς πόλεις : τὸ Ἡράκλειον, ἡ Πομπηΐα ἐτάφησαν ὑπὸ τὴν τέφραν καὶ τὴν λάβαν.

Ο Τίτος

Κεφαλὴ μαρμαρίνου ἀγάλματος,
(Βατικανόν).

Ἐντελῶς ἀντίθετος τοῦ Τίτου ὁ ἀδελφός του Δομιτιανός, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον. Σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ἀνενέωσε τὴν τρομοκρατίαν τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος. Ἐπὶ τοῦ Δομιτιανοῦ ὁ ρωμαϊκὸν κράτος ήγειρθη μὲ νέας κατακτήσεις. Εἰς τὴν Βρεττα-

νίαν αἱ ρωμαῖκαι λεγεῶνες ὑπὸ τὸν ἐξάριστον στρατηγὸν Ἀγρικόλαρ
ἔφθασαν μέχρι τῶν δρέων τῆς Σκωτίας καὶ ἐστρέώσαν τὴν Ρωμαῖκὴν
κατοχὴν. Εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Ρωμαῖοι συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν

Ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς τοῦ Τίτου.

Ἄπεπεράθωθή μετὰ τὸν θάνατόν του π. 81 μ.Χ. Εἰς τὸ μέσον τοῦ θόλου παριστάνεται δὲ αὐτοκράτωρ φερόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ ἀστοῦ. Τὰ γλυπτὰ παριστάνουν τὸν ἐν Ρώμῃ θρίαμβον τοῦ Τίτου μετὰ τὴν νίκην του εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον. Ὑπεράνω τοῦ τόξου ἐπιγραφὴ : Senatus populusque Romanus divo Tito divi Vespasiani filio Vespasiano Augusto.

Τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Δουναβεώς, τὴν ὅποιαν εἶχει ἀρχίσει ὁ Βεσπασιανός. Τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Δομιτιανὸς ἔγινε σκληρότατος. Τέλος ἐδολοφονήθη τὸ 96.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ (96 - 192)

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ ἡ σύγκλητος ἔδωκε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν γέροντα συγκλητικὸν Νέρβαν. Ἀπ' αὐτὸν ἀρχίζει ἡ δυναστεία τῶν. Αντωνίνων (96 - 192), σειρὰ δηλαδὴ αὐτοκρατόρων, ἡ ὅποια κυβερνᾷ ἐπὶ 100 περίπου ἔτη. Ἐνῷ οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες ἥσαν Ρωμαῖοι καὶ οἱ Φλάβιοι, καθὼς εἴδομεν Ἰταλοί, ἡ νέα δυναστεία προέρχεται ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν Ἰσπανίαν καὶ Γαλατίαν, αἱ ὅποιαι περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας εἶχον ἐκλατινισθῆ. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἥσαν: ὁ Τραϊανὸς, ὁ Αδριανὸς, ὁ Αντωνίνος, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος καὶ ὁ Κόμμοδος. Οἱ νέοι αὐτοκράτορες ἐξησφάλισαν τὴν εἰρηνικὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας, διότι υἱοθέτουν ἀνθρώπους ἴκανούς, εἰς τοὺς ὅποιους μετεβίβαζον τὴν ἀρχήν. "Ολοι ἥσαν μεγάλοι κυβερνῆται, πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἐξαίρετοι στρατηγοὶ καὶ (ἐκτὸς τοῦ Κομμόδου) ἐφρόντισαν διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἵλιον δικαίως θεωρεῖται ὁ λαμπρότερος, ὁ χρυσοῦς αἰώνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ο ΝΕΡΒΑΣ (96 - 98) - Ο ΤΡΑΙΑΝΟΣ (98 - 117)

"Ο Νέρβας ἦτο ἥδη γέρων, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἐκύρερησε καλῶς. Πρὸ τοῦ θανάτου του υἱοθέτησε τὸν στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἄνω Ρήγου Τραϊανόν, εἰς τὸν ὅποιον περιῆλθεν ὁ θρόνος.

"Ο Τραϊανὸς εἶχεν ἥδη φήμην ἐξόγου στρατηγοῦ, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐπαρχιώτης αὐτοκράτωρ. Εἶχε τρόπους ἀπλούς, ἀπεστρέφετο τὴν πολυτέλειαν καὶ προσείλκυε τὴν ἀγάπην μὲ τὴν γλυκύτητά του. Ιδίως δύμας ἐπεβλήθη μὲ τὴν δικαιοσύνην. "Η κυβέρνησις τοῦ Τραϊανοῦ ὑπῆρξεν ἐξαίρετος. "Ητο αὐστηρὸς τηρητής τῶν νόμων καὶ ηγάριστεῖτο νὰ ἀνακουφίζῃ τὸν λαόν. Εμοίραζε σῖτον, παρεῖχεν ἀγῶνας καὶ θεάματα καὶ διωργάνωσεν ἰδιαιτέρων ὑπηρεσίαν διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πτω-

γῶν. Ἐδάνεις χρήματα εἰς τοὺς γεωκτήμονας καὶ τοὺς τόκους ἐχρησιμοποίει διὸ τὴν δικτροφὴν πτωχῶν παιδῶν. Τοιουτοτέροις καὶ τὴν γεωργίαν ἔβοήθει καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων ἐξησφάλιζεν.

Ο Τραϊανὸς ἐδοξάσθη διὰ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὅποια κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Τὸ λαμπρότερον σύμπλεγμα οἰκοδομημάτων, τὰ ὅποια εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἀρχαία Ρώμη, δηλαδὴ ἡ ἀγορὰ τοῦ Τραϊανοῦ, ἐκτίσθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἦτο ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀπολλοδώρου ἀπὸ τὴν Δακικαστόν. Δύο βιβλιοθήκαι, μεγάλη βασιλικὴ στοά, θριαμβευτικὴ ἀψίς καὶ εἰς τὸ κέντρον ἡ περίφημος στήλη τοῦ Τραϊανοῦ ὅψους 43 μ., ὅλα ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον, ἀπετέλουν τὸ περίφημον σύμπλεγμα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἔξετελέσθησαν μεγάλα ἔργα: ὁδοί, γέφυραι, διώρυγες, λιμένες καλπ.

Ο Τραϊανὸς

Ο Τραϊανὸς ἡγάπα τοὺς πολέμους καὶ διεκρίθη ὡς ἔξαιρετος στρατηγότης. Ονομαστοὶ εἶναι οἱ πόλεμοί του κατὰ τῶν Δακῶν καὶ τῶν Πάρθων. Οἱ Δᾶκες εἶχον σχηματίσει κράτος ἰσχυρὸν πέραν τοῦ Δουνάβεως εἰς τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Ο Τραϊανὸς ἐπεχειρήσεις κατ' αὐτῶν δύο ἐκστρατείας (101 – 102 καὶ 105 – 107). Κατεσκεύασε μεγάλην λιθίνην γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως (πλησίον τῆς

"Ορσούβας") καὶ στρατιωτικὴν ὁδόν, ἡ ὥποια^Τ σώζεται μέχρι σήμερον, καὶ ὑπέταξε τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Δακῶν. Η χώρα μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ ὁ Τραϊανὸς ἐγκατέστησεν εἰς ἐπικαίρους θέσεις ἀποικίας ἀπομάκρων τόσους συστηματικῶς, ὡστε ἡ λατινικὴ γλῶσσα μετεφυτεύθη εἰς τὸν τόπον καὶ ἔγινεν ἡ μητρικὴ τῶν κατοίκων, ἡ σημερινὴ ρουμανικὴ.

Ολίγον ἀργότερον ὁ Τραϊανὸς ἤρχισε φοβερὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Πάρθων εἰς τὴν Ἀνατολὴν (114 – 117), ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἀφήρεσε

πολλάς χώρας. 'Αλλὰ τὸ 117 ἀπέθανεν εἰς τὴν Κιλικίαν. Τὸ φωμαῖ-
κὸν κράτος ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς
δυνάμεως του. Διὰ τοῦτο ἡ σύγκλητος ἔδωκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα
τὴν ἐπωνυμίαν ἀριστος· ἡ γε μὲν καὶ ηὔχετο ἀπὸ τότε εἰς τοὺς
νέους αὐτοκράτορας νὰ εἴναι εὐτυχέστεροι τοῦ Αὐγού-
στού καὶ ισχυρότεροι τοῦ Τραϊανοῦ.

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ (117-138)

'Ο Τραϊανὸς εἶχεν υἱοθετή-
σει πρὸ τοῦ θανάτου του τὸν ἐ-
ξάδελφόν του 'Αδριανόν, στρα-
τηγὸν τῶν λεγεώνων τῆς Συ-
ρίας. 'Ο 'Αδριανὸς ἦτο ἀνθρω-
πος ὥραῖος, μὲν εὔμορφος καὶ
κανονικὰ χαρακτηριστικά. Κα-
τεγίνετο εἰς τὰς καλὰς τέχνας.
'Εγνώριζε μουσικήν, λατρικήν,
γεωμετρίαν καὶ εἶχε μεγάλην
ἐκτίμησιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν
μόρφωσιν. 'Η ἀνοδός του εἰς
τὸν θρόνον ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυ-
χίας τοὺς Ρωμαίους, οἱ δόποι-
οι διέβλεπον εἰς τὸν γραιι-
κύλον αὐτὸν, ἔνα νέον Νέρω-
να. 'Ητο δραστήριος, ἐργατι-
κός, περίεργος καὶ συνεδύαζε
τὴν ἐλληνικὴν λεπτότητα μὲ τὴν φωμαῖκήν σταθερότητα.

'Ο 'Αδριανὸς δὲν ἤγάπα τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε
τὰς κατακτήσεις τοῦ Τραϊανοῦ εἰς τὴν Παρθίαν. Τοιουτοτρόπως δὲ Εύ-
φοράτης ἔγινε τὸ ἀνατολικὸν σύνορον τοῦ κράτους. 'Αλλὰ κανεὶς αὐτο-
κράτωρ δὲν ἐφρόντισεν ὅσον αὐτὸς διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων καὶ
τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ. Τὸ μόνον ἐξωτερικὸν γεγονός, τὸ δόποιον ἐτά-
ραξε τὴν βασιλείαν του, ἥτο ἡ ἐπανάστασις τῆς 'Ιουδαίας. 'Ο 'Αδριανὸς
ἐδείχθη ἀμείλικτος. 'Ο 'Ιουδαῖος λαὸς ἐπαθε μεγάλας συμφορὰς καὶ
ήναγκάσθη νὰ διασκορπισθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ρωμαῖοι ἵππεῖς

('Απὸ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ, Ρώμη).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο Δακικός πόλεμος. (Αιάγλωνον ἀπὸ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ, Ρώμη).
Εἰς δεκάμηνον τῆς νίκης κατὰ τῶν Δακῶν, ὁ Τρεβούς ἔργοντες εἰς τὴν γραστὴν ὑπὲρ τὸ βούρά του ἀρρεῖν (Forum Traianum) στήλην, τῆς ἑποτος τὰ δύο γυμνά περιστόνουν στῆλης τοῦ πολέμου. Εἰς τὸ διάθρυψον τεθεωρέστε τὰ δικαιοδότηρα πόλεων.

'Εκ τῶν 21 ἑτῶν τῆς βασιλείας του ὁ Ἀδριανὸς τὰ 14 διῆλθε περιοδεύων. Μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εὐστροφίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπεκρίνετο τὸν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν "Ἐλληνα. Παντοῦ κατὰ τὴν διάβασίν του κατεσκεύαζεν οἰκοδομήματα καὶ ἔργα κοινῆς ὀφελείας": ναούς, ὑδραγωγεῖα, γεφύρας, διώρυγας. Μὲ ίδιαιτέρων εὐχαρίστησιν διέμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ίδιως εἰς τὰς Ἀθήνας. 'Εδῶ ἔκτισεν ὄλοκληρον συνοικίαν, τὴν νέαν πόλιν τοῦ 'Α δριανοῦ, πλησίον τῆς παλαιᾶς πόλεως τοῦ Θησέως. 'Επίσης κατεσκεύασε τὸ περίφημον 'Α δριανειον ὑδραγωγεῖον καὶ ἀπεπεράτωσε τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός, ὁ δποῦος ἀπὸ τοῦ Πεισιστράτου εἶχε μείνει ἡμιτελής.

"Οταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπεσύρθη εἰς τὸ μαγευτικὸν ἀνάκτορον εἰς τὰ Τίβιον ρά (σημ. Τρίβολι) πλησίον τῆς Ρώμης. 'Εκεῖ κατεσκεύασεν ὅσα μνημεῖα καὶ τοπία εἶχε θαυμάσει, ίδιως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιουτοτρόπως ἔβλεπε κανεὶς ἐκεῖ ἀναπαράστασιν τῆς Ποικίλης στοῦξ, τῶν κήπων τῆς Ἀκαδημίας, τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν κλπ. 'Ο Ἀδριανὸς ἀπέθανε τὸ 138, ἀφοῦ υἱοθέτησε τὸν Ἀντωνῖνον.

'Α δριανός.

Ο ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ (138 - 161)

'Ο Ἀντωνῖνος κατήγετο ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ἦτο πεντηκοντούτης, δταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ. 'Ανθρωπος ἔντιμος, οἰκονόμος, γλυκὺς καὶ ἀγαθός, ἐφήρμοσεν ὅλας τὰς ἀρετὰς του εἰς τὴν κυβέρνησιν.

'Η βασιλεία του δὲν ἐγνώρισε σοβαρὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀκολουθῶν

οῦτος τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἀδριανοῦ ἐνίσχυσε τὴν ἄμυναν τῶν συνόρων. Περισσοτερούστο ἀπὸ νομομαθεῖς καὶ ἡ νομοθεσία του ἐνεπνέετο ἀπὸ βαθεῖαν εὐσέβειαν. Οἱ περίφημοι νομοδιδάσκαλοι οὐλαὶ ανδρὶς καὶ Γάιος ἔθεσαν νόμους μὲ πνεῦμα φιλανθρωπίας. Ἰδιαιτέρως ἐπροστά-

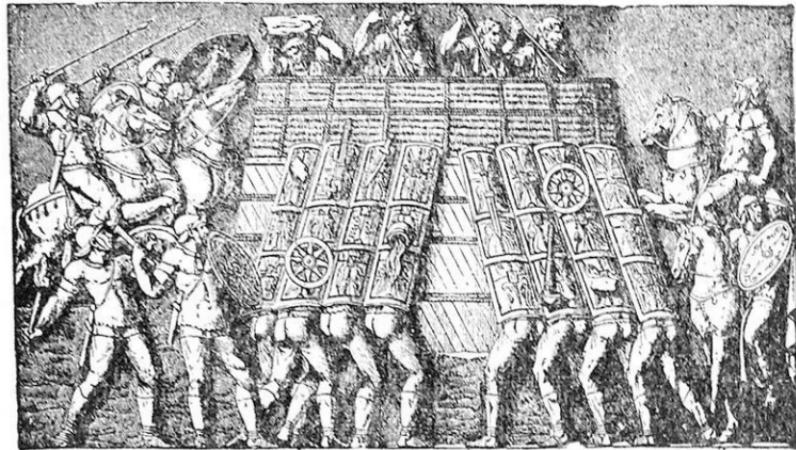
Ἡ ἐν Ἀθήναις πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ

τευσαν τοὺς δούλους, τοὺς ὄποίους δὲν ἐπετρέπετο πλέον νὰ βασανίζουν.

Ἡ σύζυγός του Φαυστίνα ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ ἔργον τῆς δημοσίας περιμάλψεως καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν της. Ἐδειξέν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ γράμματα καὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχικῆς εὐσέβειας. Διὰ τοῦτο ἡ σύρκλητος τοῦ ἀπένειμε τὴν προσωνυμίαν εὑσεβείας. Διὰ τοῦτο ἡ διναστεία ἔλαβε τὸ ὄνομά του (Ἀντωνῖνοι).

Ο Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ (161-180). - Ο ΚΟΜΜΟΔΟΣ (180-192)

'Ο Μάρκος Αύρηλος ἀπό τὴν νεότητά του ἐμφανίθη μὲ τὴν στωικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὅποιαν ἐφήρμοσεν εἰς δικῆν του τὴν ζωὴν μὲ αὐστηρότητα θρησκευτικήν. 'Ο Αύρηλος ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ συνεχίσῃ τὴν φιλάνθρωπον καὶ εἰρηνικὴν βασιλείαν του 'Αντωνίνου, διότι ἀπεστρέφετο τὸν πόλεμον καὶ ἡγάπα τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης. 'Αλλ' ὁ εὐγένης αὐτῆς ἄνθρωπος κατεδικάσθη νὰ διέλθῃ δικῆν την ζωὴν του εἰς πολέμους.

'Ἐπιθεσις κατὰ γερμανικῆς πόλεως. (*Ἀράγλυφος τῆς στήλης Μ. Αὐρηλίου*).

Τὸ 161 ἔγινε μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Πάρθων εἰς τὴν Συρίαν, τὴν ὅποιαν ἀπέκρουσε μετά τετραετεῖς ἐπιπόνους ἀγῶνας. 'Αλλὰ σοβαρώτερος ἦτο ὁ κίνδυνος εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ Κουάδοι καὶ Μαρκομάνοι (κάτοικοι τῆς σημερινῆς Μοραβίας καὶ Βοημίας) διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐξεγύθησαν ἄλλοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐποιούσκησαν τὴν Ακυλήιαν (Βενετίαν). 'Ο αὐτοκράτωρ εύρεθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. Λοιμικὴ νόσος ἤριμασε τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του. Σεισμοί, πλήμματα, διφορία τῆς γῆς κατέστρεψαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. 'Ο Αύρηλος ἤλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πωλήσῃ αὐτοκρατορικοὺς θησαυροὺς καὶ νὰ στρατολυγήσῃ δούλους καὶ μονομάχους, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ τοῦ στρατοῦ. Μετὰ ἐπιπόνους ἐκστρατείας ἀπέκρουσε τοὺς ἐπιδρομεῖς. 'Εσγεδίαζε νὰ καταλάβῃ δικῆν

τὴν χώραν μέχρι τοῦ "Ελβία καὶ τοῦ Καυκάσου ὡς προτείχισμα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ ἀπήλλασσεν ἵσως τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. 'Αλλ' ὁ Αὐρήλιος ἀπέθανεν εἰς τὴν Βιέννην (180) προσβληθεὶς ἀπὸ τὸν λοιμόν.

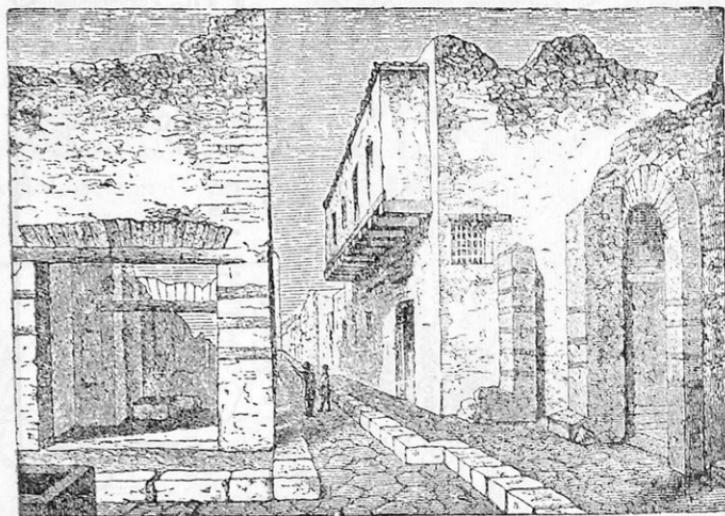
Τὸν Αὐρήλιον διεδέχθη ὁ υἱός του *Κόμμιδος*, ὁ ὀποῖος ἀποτελεῖ θιλιβερὰν παραφωνίαν εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων αὐτῶν αὐτοκρατόρων. 'Η παραφροσύνη καὶ ἡ σκληρότης του μόνον μὲ τὴν τοῦ Νέρωνος δύναται νὰ παραβληθῇ. 'Ο Κόμμιδος εἶχε τεράστιον σῶμα καὶ δύναμιν ἐξαιρετικήν. 'Ηρακλῆς καὶ ἔφερε τὴν κορύνην καὶ τὴν λεοντῆν. Κατήρχετο εἰς τὸν στίβον καὶ ἐφόνευε θηρία καὶ ἀνθρώπους, ἐνῷ συγκλητικοὶ καὶ λαὸς ἐπευφῆμουν. τέλος ἀξιωματικὸς τῆς αὐλῆς, τοῦ ὀποίου ἤπειλεῖτο ἡ ζωή, τὸν ἐστραγγάλισεν (192).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. - Η ΡΩΜΑΙΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Η ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. - Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κατά τὸ τέλος τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιλαμβάνει τὸ ἡμισυ τῆς Εύρωπης: δηλαδὴ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν νότιον Βρεττανίαν, τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ρήγου Γερμανίαν, τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Αύστριας καὶ Οὐγγαρίας, τὴν Βαλκανικὴν με-

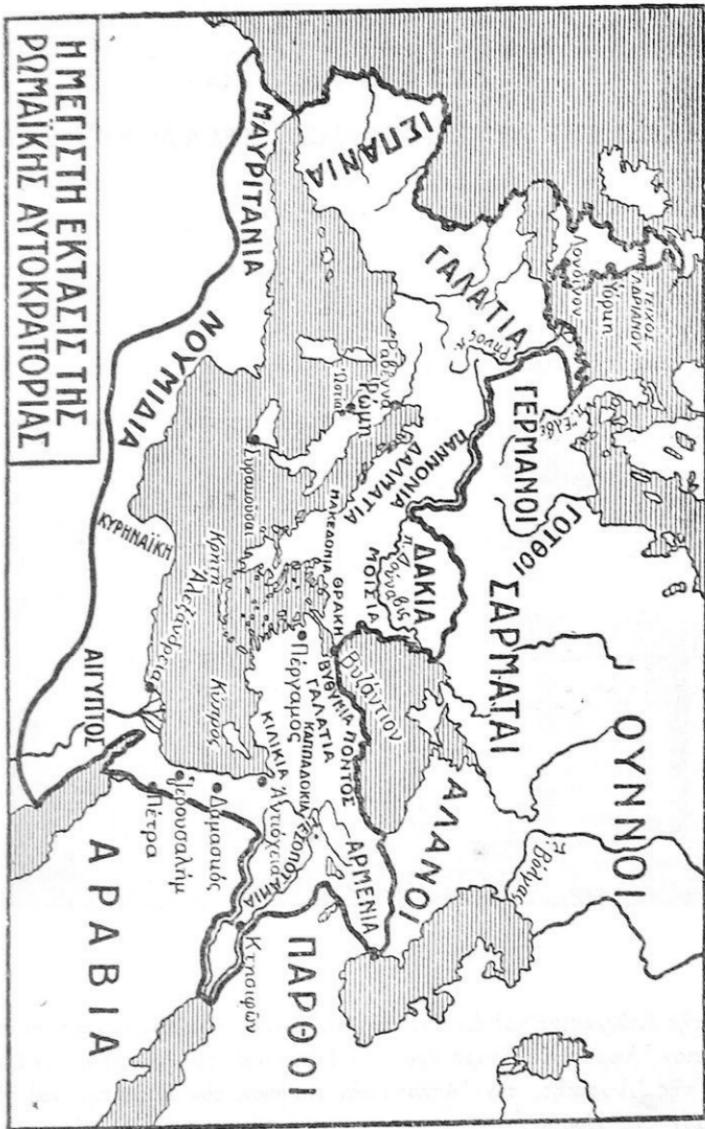

* Ο δρόμος μὲ τὸν ἔξωστην. (Πομπηία).

τὰ τῆς Δαλματίας καὶ Δακίας, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ ὅλην τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Σύνορα ἔχει τὸν Ρῆγον καὶ τὸν Δούναβιν, τὴν ἔρημον τῆς Ἀφρικῆς, τὸν Ἀτλαντικὸν ὥκεανόν, τὸν Εύφρατην καὶ τὴν ἔρημον τῆς Συρίας.

Τὸν 2ον αἰῶνα ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζει ὅψιν αὐστηρῶς συγκεντρωμένου κράτους. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐδημιουργήθη καὶ ν -

Η ΜΕΓΙΣΤΗ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

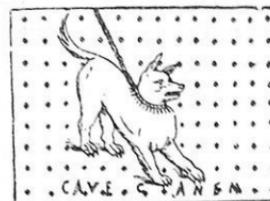

τρική διοίκησις, ή όποια ἐπιβλέπει καὶ παρακολουθεῖ ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Η κεντρική διοίκησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ γραφεῖα καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὰ Γραφεῖα ἦσαν εἰδος ὑπουργείων, εἰς τὰ δόποια ἐμοιράζοντο αἱ ὑποθέσεις.

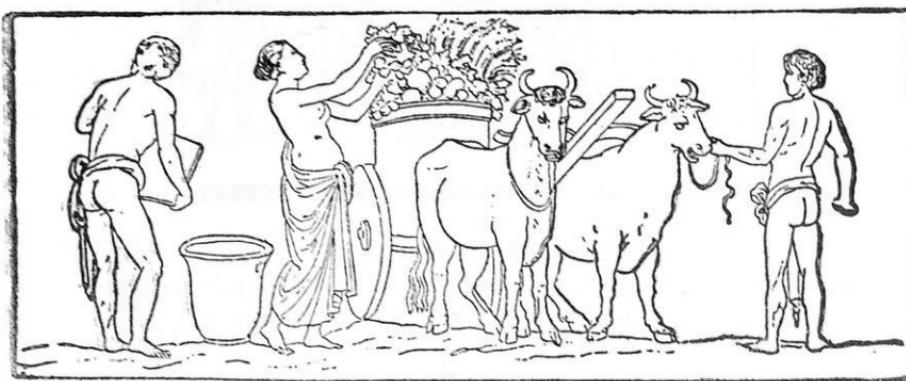
Τὸ Συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀνώτατους ὑπαλλήλους, ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους τῶν γραφείων καὶ ἀπὸ νομομακθεῖς καὶ συνεζητοῦντο εἰς αὐτὸ διοικητικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα.

Τοιουτοτρόπως ἡ δημοκρατικὴ μοναρχία, δπως τὴν εἶχεν ὁνειρευθῆ ὁ Λύγουστος, ἀπεδείχθη ἀνεφάρμοστος καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἔλαβεν, δπως ἡτο φυσικόν, τὸν χαρακτῆρα ἀπολύτου μοναρχίας. Οἱ πλακιοὶ ὅμως τύποι τῆς δημοκρατίας ἔξακολουθοῦν γὰ διατηροῦνται.

Φυλάξου ἀπὸ τὸν σκύλον
(Cave canem).

(Ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηίας).
Εἰς τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς
μιᾶς οἰκίας ὀνομασθείσες
«οἰκία τοῦ ποιητοῦ».

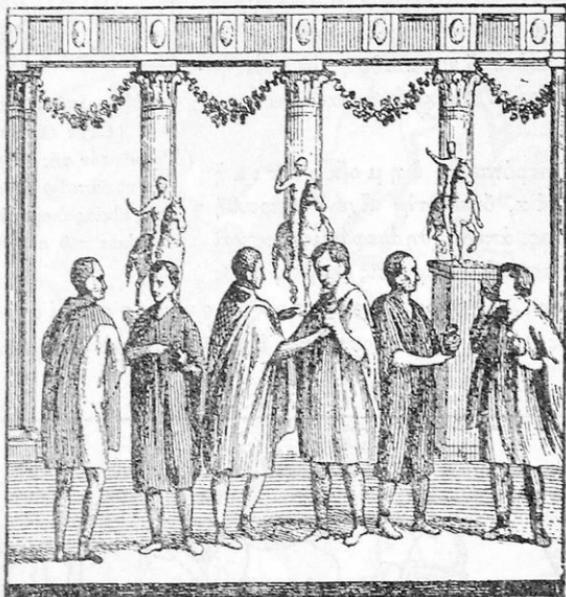
"Αμαξα συγκομιδῆς

(Τοιχογραφία εἰς τὰς θέρμας τοῦ Τίτου, Ρώμη).

Ἄλλη ἡ παράστασις, λύθρωποι καὶ λύκοι, ἀποπνέουν εὐγαρίστησιν διὰ τὴν ἀφθονίαν τῆς συγκομιδῆς.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ. – Η ΑΜΥΝΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ

Τὴν μεγάλην του δύναμιν τὴν χρεωστεῖ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ἴσχυρὸν καὶ πολυάριθμον στρατόν. Ἡ στρατολογία ἀπέβη σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐθελοντική. Ἡ λεγεών περιελάμβανεν 6 χιλιάδας ἄνδρας Ρωμαίους πολίτας. Εἰς αὐτὴν ἦτο προσηργημένον σῶμα βοηθητικὸν ἀπὸ 6 χιλ. ἄνδρας, ὑπηρόσους ἢ καὶ βαρβάρους. Ἐπομένως ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἶχε 12 χιλ. ἄνδρας καὶ ἀπετέλει αὐτοτελῆ ὄργανισμὸν

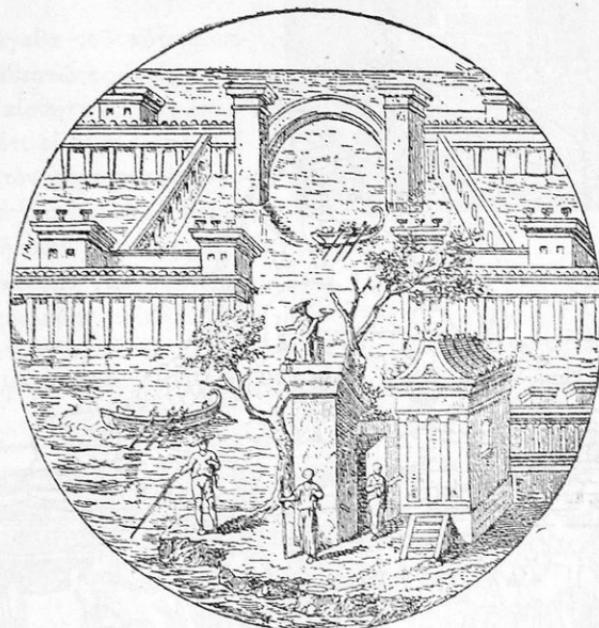

Απὸ τὴν ζωὴν τῆς ἀγορᾶς
(Τοιχογραφία τῆς Πομπηίας).

Πρὸ τῆς στοᾶς, μὲ τοὺς κορινθιακοὺς κίονας καὶ μὲ τὰ ἀγάλματα ἑφίππων, ἔμποροι ἢ τεχνῖται προσφέρουν πολύτιμα ἀγγεῖα πρὸς πώλησιν.

μὲ τὸ ἵππικόν, τὰς μηχανάς της κλπ., ὅπως ἡ σημερινὴ μεραρχία. "Ολος ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 33 λεγεῶνας, ἥτοι 360 - 400 χιλ., δύναμιν σχετικῶς μικρὸν διὰ τὴν φύλαξιν τόσον ἐκτεταμένου κράτους. 'Ο στρατὸς δὲν ἦτο διεσκορπισμένος εἰς ὅλον τὸ κράτος, ἀλλὰ παρέμενεν εἰς τὰ σύνορα ἐντὸς |μονίμων στρατοπέδων, ἀπὸ τὰ ὅποια

πολλὰ ἀπέβησαν ἀξιόλογοι πόλεις. “Οταν δὲν εἶχον στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, οἱ στρατιῶται ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν, ἔσκαπτον διώρυγας καὶ ἀπεξῆραινον ἔλη. Τὰ σπουδαιότερα σύνορα τοῦ κράτους ἦσαν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί : εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ρῆνος καὶ ὁ Δούναβης· εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Εὐφράτης.

Απόψις λιμένος. (Τοιχογραφία Πομπηίας).

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Ἐπὶ μακρὸν ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχεν ἐπιφόβους ἐχθρούς. Ἐξω ἀπὸ τὰ σύνορα ἔζων λαοὶ βάρβαροι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἀκόμη ἴσχυροι. Οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι ἀπὸ κυτοὺς ἦσαν οἱ Γερμάνοι ἐπὶ τοῦ Ρήνου, οἱ Πάρθοι ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ βραδύτερον οἱ Γότθοι ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἐπίσης οἱ αἰματηροὶ ἄγωνες μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων περιωρίζοντο συνήθως εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ δὲν ἐτάραχτον τὴν ἡσυχίαν τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκτὸς τούτου οἱ Ρωμαῖοι διὰ τῆς κατακτήσεώς των ἔ-

παυσαν τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν λαῶν. Τοιουτορόπως εἰς τὸ ἀχανὲς ρωμαϊκὸν κράτος ἐπειράτησεν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, οἱ αὐτοκράτορες ἐκυβέρνησαν μὲν δικαιοσύνην τὰς ἐπαρχίας καὶ κατέπαυσαν τὴν σκληρὰν ἐκμετάλλευσιν κύτων. Τὸ κράτος λοιπὸν ἐπὶ μακρὸν ἀπήλαυσεν εἰρήνην καὶ εὐνομίαν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ρωμαϊκὴ εἰρήνη (Pax Romana).

Αλιεῖς. (Τοιχογραφία Πομπηίας).

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΚΜΗ

Ἡ διαρκὴς εἰρήνη, ἡ καταστροφὴ τῆς πειρατείας καὶ τῆς ληστείας, τὸ ἔξαρτον δίκτυον τῶν δημοσίων ὁδῶν καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰχον ὡς ἀποτέλεσμα εὐημερίαν καὶ οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῶν κατοίκων, δισην δὲν εἶχε γηωρίσει ὁ ἀρχαιος κόσμος ἔως τότε. Οἱ γεωργοὶ ἐπεδόθησαν μὲν ζῆλον εἰς τὰ κτήματά των, παρετηρήθη σημαντικὴ αὔξησις πληθυσμοῦ καὶ γῆρας σχεδὸν ἔρημοι ἐγέμισαν ἀπὸ ἀνθηρᾶς πόλεις καὶ καμποπόλεις. Μεγάλην ἐπίσης ἀκμὴν ἐσημάνωσαν ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

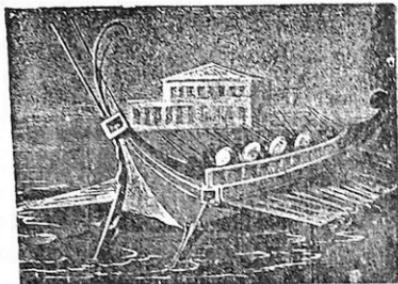
Τοιουτορόπως ἡ Ρώμη κατέρθισε νὰ ἔξημερώσῃ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας καὶ λαοὺς διαφορωτάτους. Διὸ τοῦτο "Ἐλλην ρήτωρ δικαίως ἔλεγε :

[Καθεις δύναται νὰ υπάγῃ, ὅπου θέλει. Τὰ δρη εἶναι ἀσφαλῆ διὰ τοὺς ταξιδιώτας, δῆπος αἱ πόλεις διὰ τοὺς κατοίκους. 'Ο φόβος ἔλειψε παντοῦ. 'Η γῆ ἀφῆκε τὴν παλαιάν της πολεμικὴν στολὴν καὶ περιεβλήθη τὰ ἑορτάσιμα ἐνδύματα.

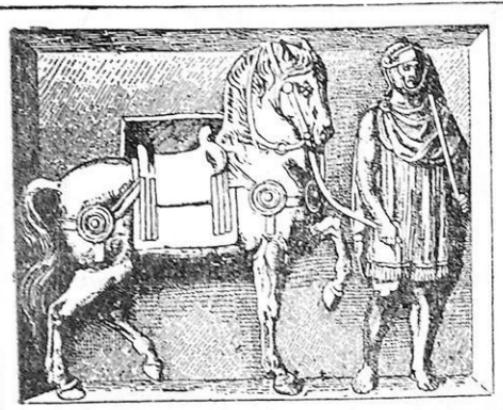
Ο ΕΚΛΑΤΙΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Τὰ ἀγαθὰ τοῦ αὐτοκράτορικοῦ καθεστῶτος ἦσαν περισσότερον αἰσθητὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας, διότι οἱ αὐτοκράτορες ἐπαυσαν τὸν χορηματισμὸν, ἐπέβλεπον ἀγρύπνως τοὺς διοικητὰς καὶ ἥκουν μὲ προσοχὴ τὰ παράπονα τῶν ἐπαρχιωτῶν.

Ἐν τοιουτορόπως ἀγαπητῇ εἰς τὰς ἐπαρχίας, οἱ κάτοικοι εἰς πολλὰ μέρη ἀπεμιμήθησαν τὰ ἥθη τῶν Ρωμαίων καὶ ἔμαθον τὴν γλῶσσαν των. Τοι-

Πλοῖον
(Τοιχογραφία Πομπηίας).

*Επίλεκτος ιππεύς (eques singularis).
(Ἐπιτύμβιος στήλη, Μαγετία).

*Εκατόνταρχος παρασημοφορηθείς.

ουτοτρόπως ἥρχισεν ὁ ἐκ λατινισμὸς τῶν ἐπαρχιῶν. Αὐτὸς ἦτο βαίως δύσκολον διὰ τὰς μεγάλας γύρων τῆς Ἀνατολῆς - Ἐλλάδα, Συ-

ρίαν, Αἴγυπτον - διότι αἱ χῶραι αὐταὶ διετήρουν τὴν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἔγραφον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ περιεφρόνουν τοὺς Ρωμαίους καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν Δύσιν δμως τὸ

πρᾶγμα ἦτο ἐντελῶς διαφορετικόν. Ἐκεῖ οἱ κατακτηθέντες λαοὶ εὑρίσκοντο εἰς ἡμιβάρβαρον κατάστασιν, ἐθαύμαζον τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ὑπέστησαν βαθύτατα τὴν ἐπίδρασίν του. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Δακίας, τῆς Β' Αφρικῆς ἐλησμόνησαν τὴν μητρικήν των γλῶσσαν καὶ ὅμιλησαν τὴν λατινικήν.

Τὴν προσέγγισιν αὐτὴν τῶν λαῶν ἐβοήθησαν πολὺ αἱ ἀποικίαι καὶ συνεπλήρωσεν ἡ ἀπονομὴ τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου

‘Αρματηλάτης (auriga).
(Ἀγαλμα. Ρώμη, Βατικανόν).

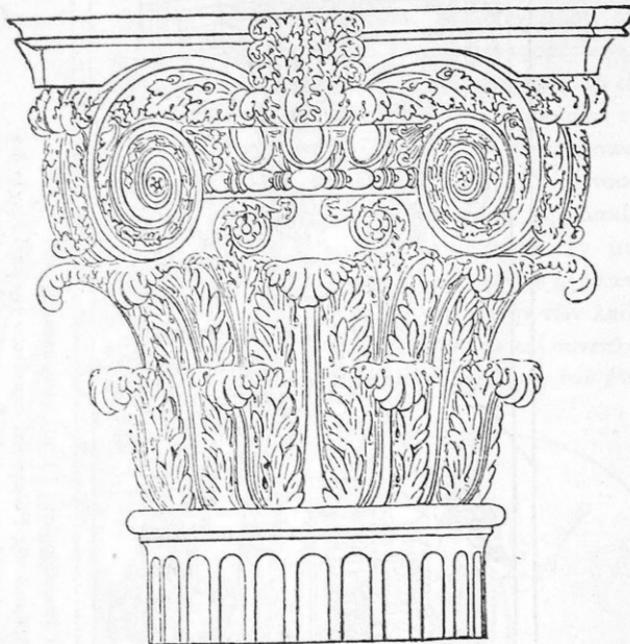
‘Αρχιτέκνων
Ἐπιτύμβιον ἐπὶ τῆς Via Appia.

πολίτου εἰς δλους τὸν κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον τιμήσει πολυαρίθμους ἐπαρχιώτας μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ πόλεις ὄλοκληροι εἶχον ἥδη ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα αὐτό. Ὁλίγον μετὰ τοὺς Ἀντωνίνους, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος (212), δ ἀυτοκράτωρ Καρχαλλας ἐπέξετεινε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς δλους τοὺς ἐλευθέρους κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Ρώμη δὲν εἶναι πλέον ἡ κυρίαρχος πόλις τῶν κατακτηθέντων, ἀλλὰ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρα-

Αἱ μεγάλαι ιπποδρομία. (*Ludi circenses*).
•Επελούντο εἰς τὰ μέτρα ιπποδρόμιων τῆς Ρώμης καὶ ἀπετελοῦντον τὴν καὶ ἐξοργὴν δια-
σκέδασιν τοῦ λαοῦ.

τορίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὀνομάζονται Ρωμαῖοι καὶ ἔχουν ἵσα δικαιώματα.

Κιονόκρανον τῆς ἀψίδος τοῦ Τίτου εἰς τὴν Ρώμην
Τὸ διακρίνει πολυτέλεια ἀλλὰ ψυχρὰ ἐκφραστικά.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἐδημιούργησε κυβερνητικὸν οὐστηρα μοναδικὸν διὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς διοίκησιν ἐκτετάμενου κράτους, τὸ διοῖον ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους λαούς.

ΤΟ ΡΩΜΑΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Τὸ τελειότερον δημιούργημα τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος εἶναι ἡ νομοθεσία. Ἡ παλαιοτέρα πηγὴ τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας ἦ, δπως λέγουν, τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εἶναι ἡ δωδεκάδελτος. Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἦτο ἀτελής, αὐστηρὸς καὶ προωρισμένη διὰ μικρὰν πόλιν. Ἄλλα τὸ πρακτικὸν καὶ γόνιμον πνεῦμα τῶν Ρωμαίων κατέρθισε νὰ τὴν συμπληρώσῃ διάγονον κατ' διάγονον καὶ νὰ τὴν ἐπεκτείνῃ εἰς ὅλους τοὺς

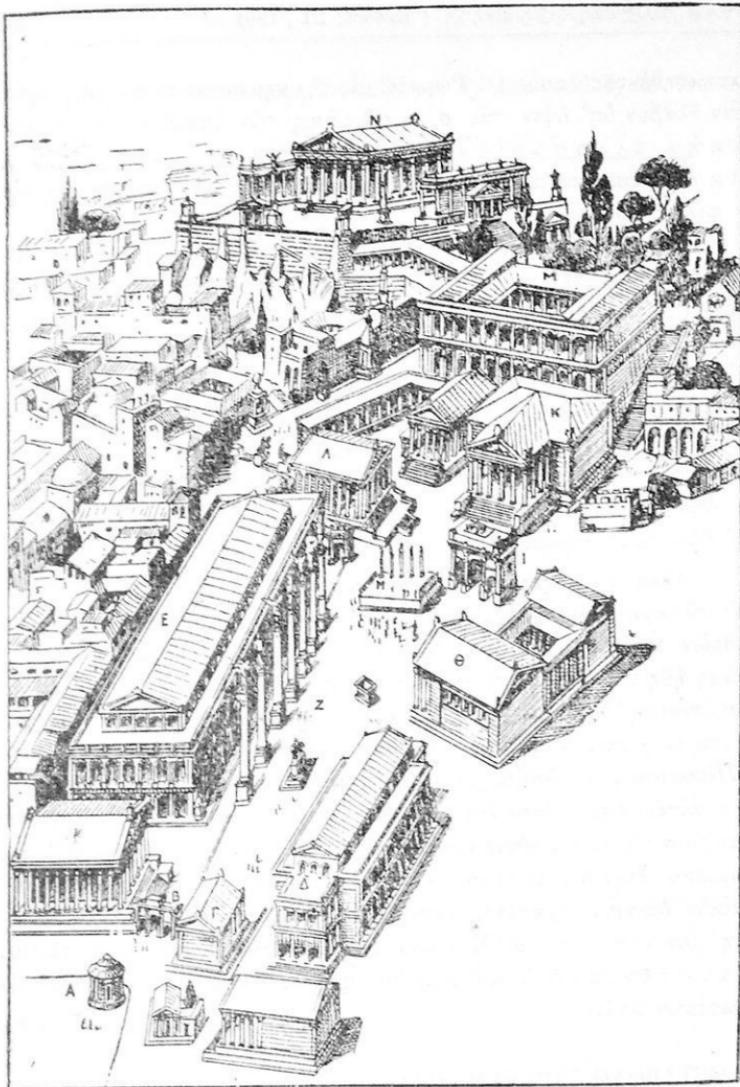
κατακτηθέντας λαούς. Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν σημαντικωτάτην αὐτὴν ἐργασίαν ἔλαβον ὅπ' ὅψιν τὰς συνηθεῖς τῶν ὑπηρκόων, τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀργότερα τὴν χριστιανικὴν ἥθειαν. Τοιουτοτρόπως ἡ ρωμαϊκὴ νομοθεσία ἔγινεν εὑρυτέρα καὶ πλέον φιλάνθρωπος.

'Ἐπι δημοκρατίας τὰς διατάξεις τῆς δωδεκαδέλτου συνεπλήρωσαν καὶ ἑτροποποίησαν τὰ συγκλητικὰ δόγματα, οἱ τόμοι καὶ τὰ δημοφηφίσματα. "Αλλη πηγὴ νόμων ἦσαν τὰ διατάγματα τῶν πραιτώρων, οἱ ὅποιοι ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν ἐδημοσίευον ἔνα βασικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ ὅποιου καθώριζον τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, κατὰ τὰς ὅποιας ἔμελλον νὰ κυβερνήσουν. Τὸ διάταγμα αὐτὸν ὠνομάζετο διαρκὲς διάταγμα. Τέλος ἡ νομοθεσία αὐτὴ συνεπληρώθη μὲ τὰ διατάγματα, τὰς δόηγίας πρὸς τοὺς διοικητὰς καὶ τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις τῶν αὐτοκρατόρων, τὰ ὅποια εἶχον χαρακτηρίζειν καθολικώτερον, διότι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ὅπ' ὅψιν τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας.

'Αλλὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐνωρὶς ἥδη εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται πολύπλοκον· συνεπῶς ἐχρειάζετο πολὺ συχνὰ νὰ προστρέχουν εἰς τὰ φῶτα ἀνδρῶν εἰδικῶν, τῶν νομοδιδάσκαλοι σκάλας ἀλων. Νομομαθεῖς εἶχεν ἡ Ρώμη ἥδη ἐπὶ δημοκρατίας, ὅπως τὸν Μούκιον Σκαιόλαν καὶ τὸν Σέρβιον Σουλπίκιον. 'Αλλὰ οἱ ὀνομαστοὶ νομοδιδάσκαλοι ἤκμασαν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως ὁ Σάλβιος Ιουλιανὸς καὶ ὁ Γάιος ἐπὶ τῶν Ἀντωνίων, ὁ Παπιανός, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Οὐλπιανὸς τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα. Άι ἐρμηνεῖαι αὐτῶν ἦσαν τόσον ἀμερόληπτοι, δίκαιαι καὶ δρθαῖ, ὥστε οἱ ἀρχοντες ἔθεωρουν αὐτὰς ὡς νέους νόμους καὶ τὰς περιελάμβανον εἰς τὸ σῶμα τοῦ ρωμαϊκοῦ δίκαιου. 'Η τεραστία αὐτὴ ἐργασία, ἡ ὅποια κατέστησε τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον πράγματι διεθνές, ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἐκαδικοποιήθη μόνον τὸν 6ον μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. 'Ιουστινιανὸς καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς νομοθεσίας τῶν νεωτέρων λαῶν.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Ἀντωνίων ἀρχίζει ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Αἰγυπτιακοί, ἀσσυριακοί καὶ περσικοί θεοί, - ὁ "Αττικός", ἡ "Ιστις", ὁ "Οσιρίς" καὶ Ιδίως ὁ Μίθρας - ἐλατρεύθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἀντικατέστησαν τὰς ἀρχαῖς

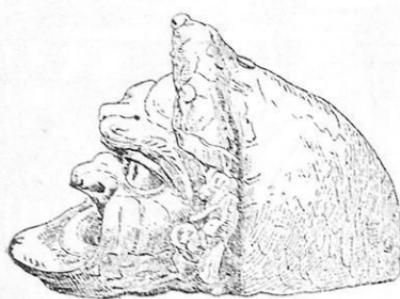

Η Ρωμαϊκή άγορά. (*"Αναπαράστασις*).

Διά σειρᾶς κτισμάτων τῶν αὐτοκρατόρων ἡ ρωμ. ἀγορὰ, τὸ Forum Romanum, ἀπέβη σύμπλεγχ ἀπὸ περίλαμψα μνημεῖα. Ως καθυτὸ ἄγορὰ ἔμεινεν ὁ χῶρος ὁ σημειούμενος μὲ τὸ γράμμα Ζ. Τὰ οἰκοδομήματα τὰ δόποια φέρουν γράμματα, εἰναι ναοὶ καὶ ἄλλα δημόσια καταστήματα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων.

θεότητας. Οι κάτοικοι ἡγάπησαν τὰς θρησκείας αὐτὰς διὰ τὴν ὑπόσχεσιν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ μελλούσης ζωῆς.

Τοιουτοτρόπως αἱ θρησκεῖαι δὲ οὐ κύριου εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφάνησαν πολὺ ἀνεξιθωησκοι καὶ δὲν ἀντέταξαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν αὐτὴν τῶν ξένων θεοτήπων. Γενικῶς δὲ μάρτιος ἐπεκράτει τότε μεγάλη ἀθεῖα, ιδίως εἰς τὴν τάξιν τῶν μορφωμένων, οἱ δόποιοι δὲν ἐπίστευον εἰς τίποτε καὶ ἔζητον ἀνακούφισιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Πολὺ διεδόθη τότε ἡ στωικὴ φιλοσοφία, ἡ δόπια διὰ πολλούς ήτο ἀλγηθινὴ θρησκεία.

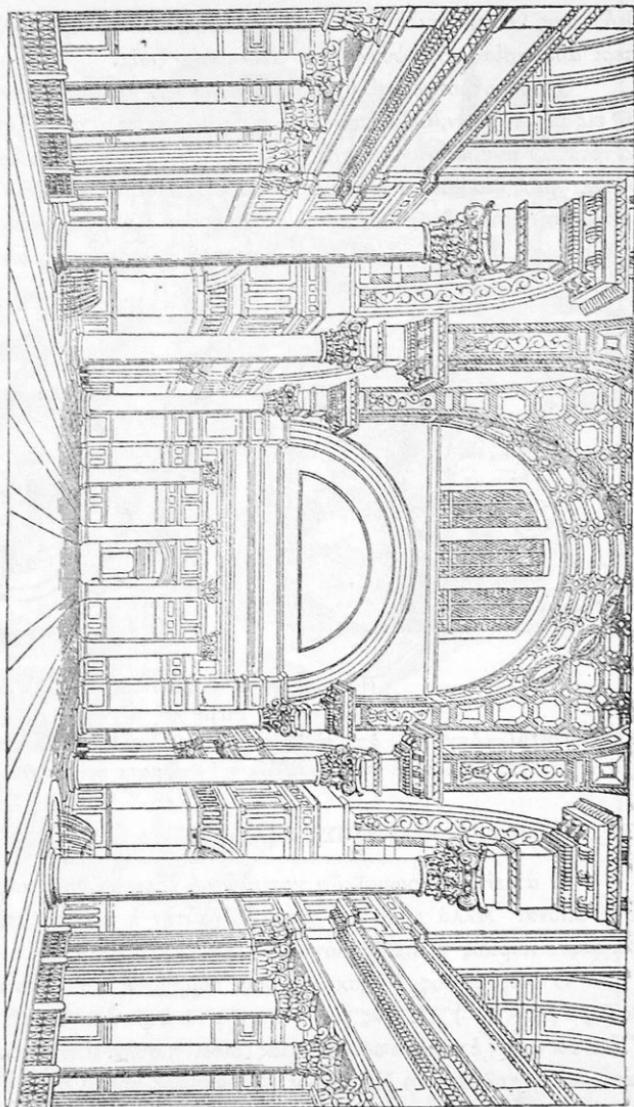
Προσωπίδες ἐκ τερρακόττας
(Vulci, Ρώμη).

ἡ terracotta (= δοπή γῆ, ἀπὸ τὸ λατίνικὸν terra=γῆ καὶ cotta=δοπή) κυριολεκτεῖται διὰ τὰ πήλινα εἰδώλεια (ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα).

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. - ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

‘Η ἀκμὴ τῶν ρωμαϊκῶν γραμμάτων ἐξηκολούθησε καὶ τὸν 2ον καὶ 3ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ ποίησις ὑπεχώρησε καὶ ἀκμάζει κυρίως ὁ πεζὸς λόγος.

‘Ο περίφημος διδάσκαλος καὶ σύμβουλος τοῦ Νέρωνος Σενέκας (4-65) εἰς τὰς Φιλοσοφικὰς διατριβὰς καὶ τὰς ‘Η Θικὰς ἐπιστολὰς μᾶς δίδει πιστὴν εἰκόνα τῆς Ρωμαϊκῆς κοινωνίας τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος. ‘Ο ἀνεψιός του Λουκιανὸς (39-65) ἔγραψε τὸ ἔπος Φάρσαλος, εἰς τὸ δόποιον περιέγραψε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον Καίσαρος καὶ Πομπηίου. Καὶ οἱ δύο αὗτοί συγγραφεῖς ἔπεσαν θύματα τῆς θηριωδίας τοῦ Νέρωνος.

Θέρμα τοῦ Καρπάκλασ. (Proton).

II. κεντρικὴ αίθουσα. (Αἰθαλούσαστρας).

Αἱ θέρμαι (πλατεῖα) εἶχον σημαντικὴν θέσην εἰς τὴν ζωὴν τῶν Προτατῶν. Δῆρυσαντο εἰς αὐτὰς μέρος τῆς ἡμέρας καὶ ὥντηνον ἦ συνέβαινον πολεμοῦσαν καὶ καλλιεργεῖσαν θέρματα.

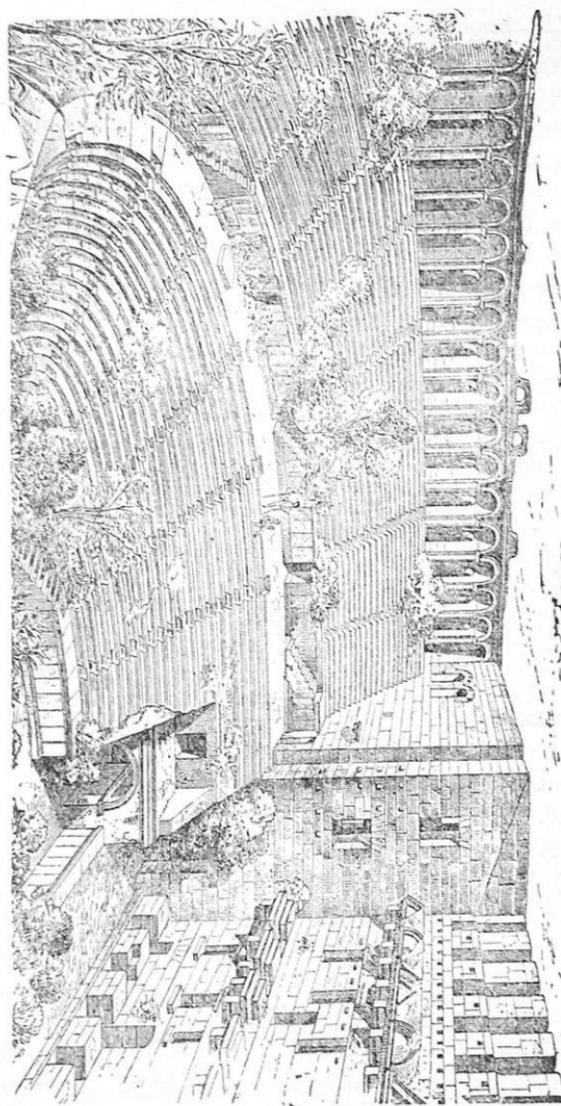
'Η έπομένη γενεύει είδε συγγραφεῖς ἀξιολογωτάτους. 'Ο Τάκιτος (55 - 120) είναι ἀπό τοὺς μεγαλυτέρους ιστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰ Χρονικά, δηλαδὴ ίστορίαν ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Νέρωνος (14 - 68), καὶ τὴν Ιστορίαν ἀπό Νέρωνος μέχρι Δομιτιανοῦ (68 - 96) διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν παρατήρησιν, διὰ τὰς ζωηρὰς περιγραφὰς καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ πούφους. Εἰς τὸ ἔργον του Γερμανία περιγράφει τοὺς Γερμανούς, διποτανούς ήσαν εἰς τὴν ἐποχήν του, καὶ διακρίνει τὰς ἀρετὰς τοῦ ἡμιβαρβάρου αὐτοῦ λαοῦ. 'Ο Πλίνιος ὁ νεώτερος (62 - 113) ἦτο συγγραφεὺς κομψός. "Εγραψεν Ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας μᾶς

Τραγικαὶ προσωπίδες
(Τοιχογραφία Πομπηίας).

δίδει πληροφορίας περὶ τῆς κοσμικῆς καὶ λογοτεχνικῆς κινήσεως τῶν χρόνων του. Σατιρικὸς μὲ ἔξιρτεικὴν δύναμιν ἦτο ὁ Γιούβενάλης (50 - 130), ὁ ὄποῖος ἐκαυτηρίασε τὴν δικθυρὰν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἴτε ὑπὸ 'Ἐλλήνων, εἴτε ὑπὸ ἔξελληνισθέντων ἀνατολικῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνος ἥκμασεν ὁ σεμνὸς καὶ πράγματι φιλοσοφικὸς συγγραφεὺς Πλούταρχος (46 - 120) ἀπὸ τὴν Χαιρωνειαν τῆς Βοιωτίας. Συνέγραψε τοὺς Παραλλήλους Βίους, δηλαδὴ βιογραφίας ἔξοχων ἀνδρῶν τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, καὶ πολλὰς φιλοσοφικὰς πραγματείας, διποτανούς τὰ 'Ἡ θικά. Τὰ ἔργα του διακρίνει λεπτὴ ψυχολογία καὶ δραματικὴ περιγραφή. 'Από τὰ Σαμόσατα, πλησίον τοῦ Εύφρατος, κατήγετο ὁ ἔξοχος σατιρικὸς λογογράφος Λουκιανός (2ος αἰών), ὁ ὄποῖος μὲ ἀττικὴ γέρειν καὶ ἀπαράμιλλον εὑφύειν ἐκαυτηρίασε τὰς παλαιὰς προλήψεις καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν συγχρόνων του.

Θέατρον Ασπενδού (Ηλείως τῆς Ημεροβίας, Μ. Αστα).

* Τύπος ρωμαϊκοῦ θεάτρου, μοναδικοῦ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν καλὴν διοντήσιν. Η πρόσοφτις ἔχει δύορος 24 μετρῶν, 21 σειραῖς βαθμών εἰς τὸ πρῶτον διάζωμα, 18 εἰς τὸ δευτέρον. Η ἐπάνω στοά ἔχει 43 ἀψίδας.

Οι λόγιοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς προσέχουν πολὺ τὴν ἔκφρασιν καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸ ἀττικὸν ὑφος. Οἱ ἀττικίζοντες αὐτοὶ συγγραφεῖς δύνομάσθησαν νέοι σοφισταῖ. ‘Ο Διονύσιος ὁ ‘Αλικαρνασσεὺς ἔγραψε ρωμαϊκὰς ἀρχαιότητας’ ὁ Στράβων

ἀπὸ τὴν Ἀμάσειαν τὴν ὄνομαστὴν Γεωγραφίαν ὁ ‘Αππιανὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὁ Διωνὸς Κάσσιος ρωμαϊκὴν ιστορίαν. ὁ ‘Αρριανὸς ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν ἔγραψεν ‘Ἀνάβασιν’ Αλεξάνδρου μιμούμενος τὸν Ξενοφῶντα. Ο Παυσανίας ἔγραψε Περιήγησιν τῆς Ελλάδος. Άλλα τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων αὐτῶν δὲν ἔχουν μεγάλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν.

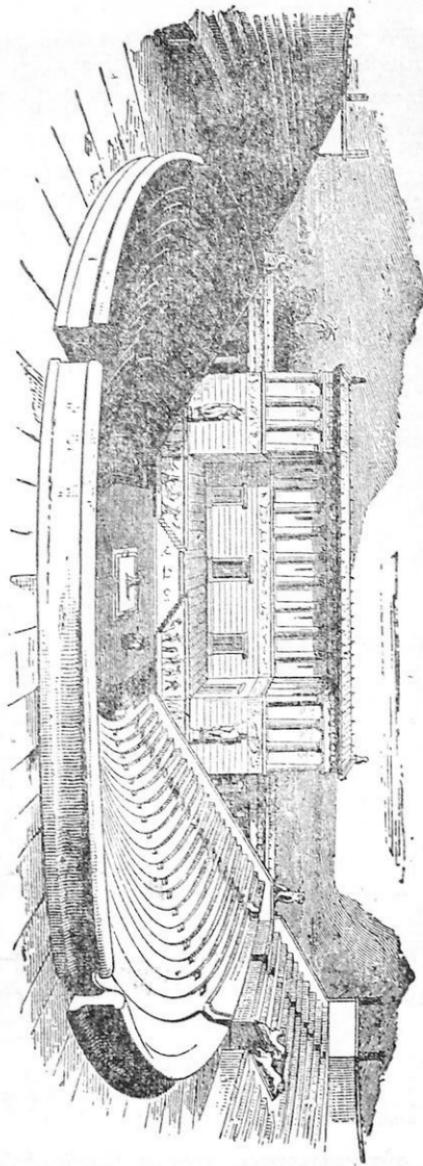

τραγῳδός
ἐλεφαντοστοῦν.

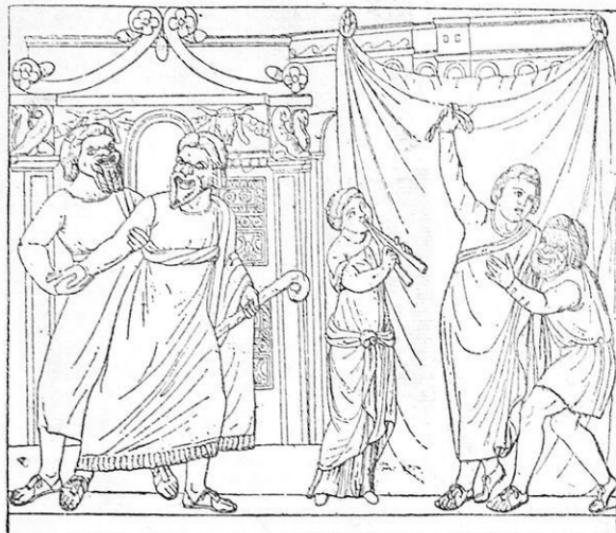
τραγικός
Ἄγαλμα. (Βερολίνο). (Ρώμη, Βατικανόν).

Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιεργοῦνται αἱ ἐπιστῆμαι. Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, θεῖος τοῦ

Θέατρον μελεπονθος ρωμαικού θεάτρου με τὸ ἱσχεῖν, μὲ γλυπτὰς παραστάσεις εἰς τὴν πρόσοψην τῆς βίβλων τοι,
μὲ τὰ ἀγάλματα καὶ τὸν λοτρὸν δικράνου. Τὰ λεπτά τον εἰς τὴν θέαν τῆς περιάλλεω συνελαμβάνει πλειστον.
στρεψή Σενέστης (βρετανοδυτικὰ τῆς θέρης).

νεωτέρου, ό όποιος ἔπεισε θῦμα τῆς φιλομαθείας του εἰς τὴν περίφημον ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου τὸ 79, ἔγραψε διεξοδικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον Φυσικὴ ἴστορια. Τὴν Γεωγραφίαν ἐκαλλιέργησεν ὁ Στράβων καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ δόνομαστὸς ἀστρονόμος, ὁ όποιος ἔδωσε τὴν γεωκεντρικὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου. Σημαντικὴν ὥθησιν εἰς τὴν Ἱατρικήν (ἰδίως εἰς τὴν ἀνατομίαν) ἔδωσεν ὁ Γαληνὸς ἀπὸ τὴν Πέργαμον.

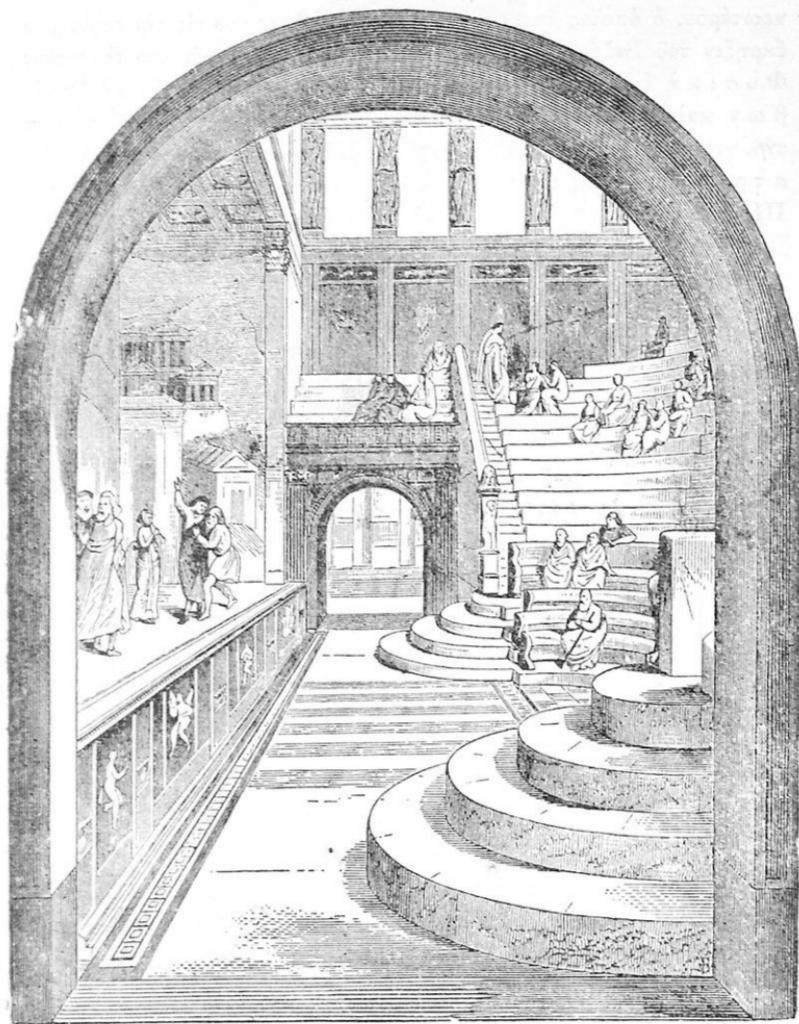

Σκηνὴ κωμῳδίας
(Μαρμάρων ἀνάγλυφον τῆς Νεαπόλεως).

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν οἱ Ρωμαῖοι ἤκολουθησαν τὰ Ἑλληνικὰ συστήματα, ἐκ τῶν δύοιων μᾶλλον διαδεδομένον εἰς τὴν Ρώμην ἥτο τὸ σύστημα τῶν στωικῶν. Οἱ σημαντικώτεροι στωικοὶ τῶν χρόνων κατῶν ἦσαν ὁ “Ἐλλην” Ἐπίκτητος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Μετὰ τὸν Αὔγουστον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ρωμαίων λαμβάνει τεραστίαν ἐξέλιξιν. Οἱ Ρωμαῖοι ἀνεκάλυψαν εἶδος ἀμμοκονίας (ταιμέντου σημερινοῦ) τὸ ὅποιον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ

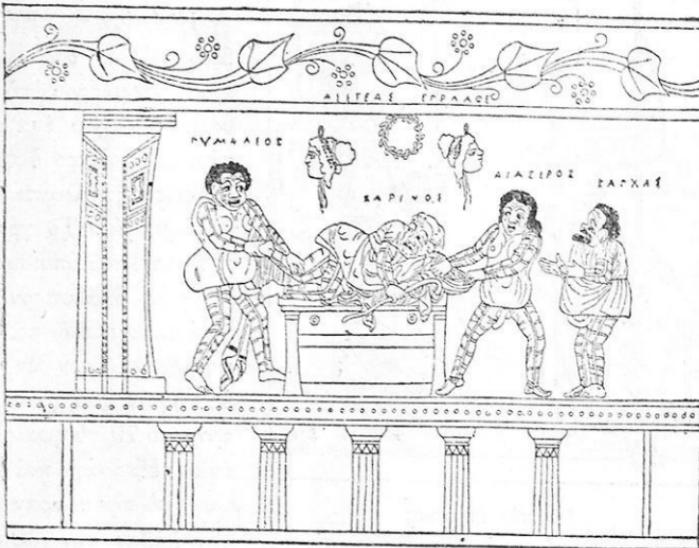
Μικρὸν θέατρον εἰς τὴν Πομπήιαν. (*'Αναπαράστασις*).

Ρωμαϊκὸν θέατρον μὲ τὴν ὑψηλὴν σκηνὴν (λογεῖον).

χειρότερα ὄλικὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκοδομημάτων. Λίθοι μικροί,
χαλίκια, κεραμίδια κ.π. συγκολλώμενα διὰ τῆς ἀμμοκονίας κύτης ἀπε-

τέλουν σῶμα στερεώτατον. Ήδύναντο τοιουτοτρόπως εἰς κάθε χώραν καὶ μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα νὰ κτίζουν πελώρια οίκοδομήματα καὶ στερεώτατα. Τὴν ἔξωτερικὴν ἐπιφάνειαν κατόπιν τὴν ἐκάλυπτον πρὸς καλλωπισμὸν μὲ ἐπίστρωμα ἀπὸ καλοὺς λίθους ἢ μὲ πλάκας ἀπὸ μάρμαρον.

Διὰ τὴν διαικόσμησιν τῶν μνημείων μὲ ἔργα γλυπτικῆς οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίσθησαν "Ελληνας τεχνίτας, οἱ δόποιοι ἐγράφιζον γὰρ πηρετοῦν τοὺς πελάτας των καὶ ἐδημιούργησαν ἔργα ρωμαϊκῆς ἀντιλήψεως. Μὲ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα προσπαθοῦν οἱ γλύπται νὰ παραστήσουν τὸ

Σκηνὴ κωμῳδίας

'Ἐπι κρατῆρος τῆς Νόλας ('Italia).

φυσικὸν κάλλος καὶ πολλάκις δίδουν κίνησιν εἰς τὸ σύνολον καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὰς λεπτομερείας.

Ἡ μεγάλῃ εὐημερίᾳ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ κατασκευάσουν ἀναρίθμητα ἔργα εἰς ὅλον τὸ κράτος. Τὰ ἔργα αὐτὰ συμφώνως πρὸς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν Ρωμαίων εἶναι πρωτίστως ἔργα κοινῆς ὀφελείας: ὄδοι, γέφυραι, ὑδραγωγεῖα, ναοί, θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, θέρμαι, ἵπποδρομοι, θέατρα καὶ ἀμφιθέατρα. Τὰ ρωμαϊκὰ ὅμως οίκοδομή-

ματα ἐπιβάλλονται περισσότερον μὲ τὸν δύκον καὶ τὴν βαρύτητα παρὰ μὲ τὴν κομφότητα καὶ εὐγένειαν. Δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὑλικῆς δυνάμεως παρὰ διανοήσεως καὶ ψυχικῆς συγκινήσεως. Ἡ σκαπάνη τῶν ἀρχαιολόγων ἔξεθαψε πόλεις ὀλοκλήρους, αἱ ὄποιαι εἰχον σκεπασθῆ ἀπὸ τὴν ἄμμον τῆς ἑρήμου καὶ τὴν λάβαν τῶν ἡφαιστείων. Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς δυνάμεθα ἡμεῖς σήμερον νὰ μελετήσωμεν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῶν ἡ^η σπουδαιοτέρα εἶναι Πομπηία.

Η ΠΟΜΠΗΙΑ

Πλησίον τοῦ Βεζουβίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἦτο ἔνα ἀπὸ τὰ κομψὰ κέντρα διασκεδάσεως τῆς Καμπανίας, ἡ Πομπηία. Τὸ γραφικὸν ὅρος, τοῦ ὄποιου τὰς πλαγιὰς ἐκάλυπτον ἀγροὶ καὶ ἀμπελῶνες, ἀπὸ πολλῶν αἰώνων δὲν ἔδιδε σημεῖα ζωῆς, διεσήραγγε καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὴν τέφραν καὶ τὴν λάβαν τὴν ὁραίαν πόλιν. Οἱ κάτοικοι, ἐκ-

Νικητὴς ἥδιοποιός
Φορεῖ στολὴν βασιλέως.

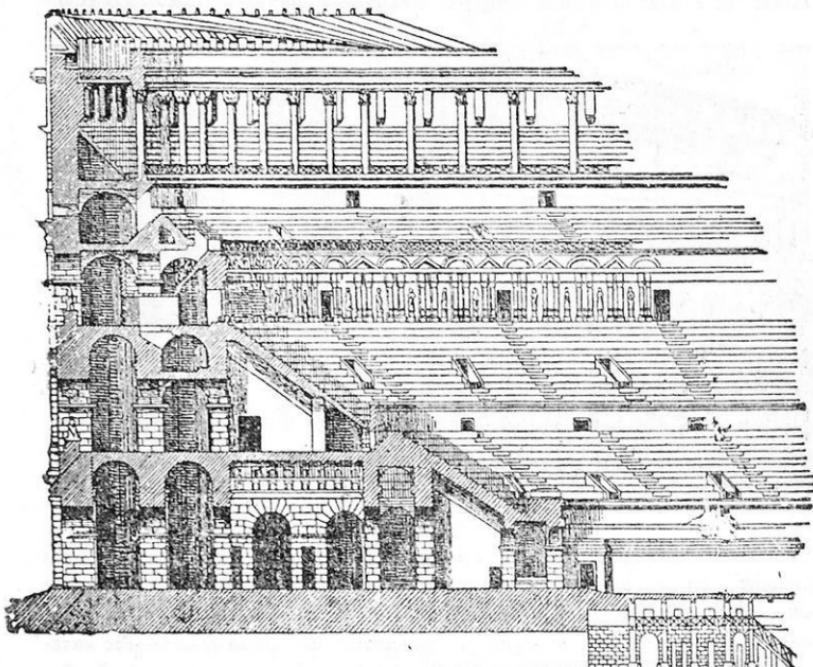
τὸς δλίγων οἱ ὄποιοι κατέψυγον εἰς τὰ ὑπόγεια ἢ εἰς τὰ ὑπερῷα, ἐσώθησαν· αἱ οἰκοδομαὶ δὲν κατέρρευσαν· ἡ ἐπίπλωσις καὶ τὰ σκεύη ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν των, ὅπως ἦσαν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἤρχισαν ἀνασκαφάς, αἱ ὄποιαι ἔξηκολούθησαν μεθοδικῶτα μέχρι σήμερον. Τοιουτοτρόπως ἀπεκαλύφθη ὀλόκληρος ἡ πόλις, διποτὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς. Διακρίνονται οἱ πλακόστρωτοι δρόμοι, αἱ πλούσιαι ἐπαύλεις μὲ τὴν ἐπιπλωσιν καὶ τὴν διακόσμησιν, τὰ καταστήματα, οἱ τοῦχοι μὲ τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ τοιχοολλήματα, ἀκόμη καὶ τὰ πτώματα τῶν ἀτυχῶν

έκεινων οι όποιοι έπινγησαν άπό άσφυξίαν. Τὰ λείψανα τῆς Πομπηίας μᾶς έπιτρέπουν νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος.

Η ΡΩΜΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

'Απὸ τοῦ Αύγουστου μέχρι τῶν Ἀντωνίνων ἡ Ρώμη εἶχε λάβει

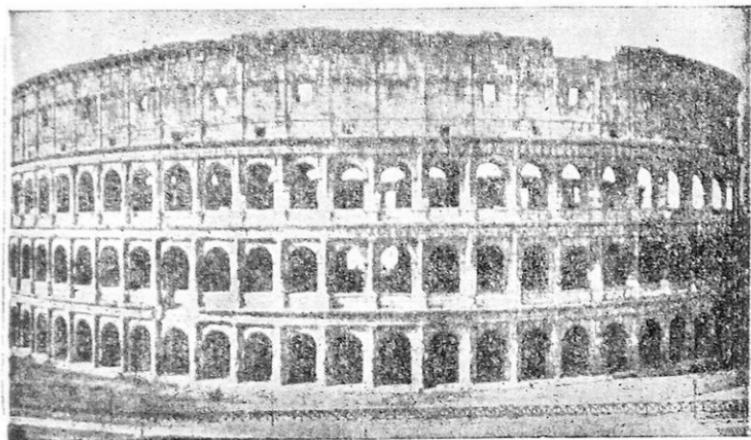
Τὸ Κολοσσαῖον. (Κάθετος τομή).

Τὸ πολυτελὲς ἐσωτερικὸν κοσμεῖται ἀπὸ ἀψίδας, στοάς, κίονας καὶ π. Τέσσαρες θολωταὶ εἶσοδοι ὁδηγοῦν εἰς τὸν κυρίως χῶρον τῶν θεατῶν. Δικαίηται θέσεις δι' 87.000 θεατάς. Αἱ καλύτεραι θέσεις εἶναι εἰς τὸ κέντρον, ἐξ ὧν ἡ μία τοῦ αὐτοκράτορος λέγεται cubiculum.

τεραστίαν ἔξελιξιν. Ὁ πληθυσμός της ἀνῆλθεν εἰς 1 ἑκατομμύριον καὶ εἶχε καλλωπισθῆ μὲ πλῆθος οἰκοδομημάτων.

Κατά τὴν στατιστικήν, τὴν ὅποιαν μᾶς ἔδωκαν οἱ δραχαῖοι, εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχον 41 ἀγοραί, 2 ἀμφιθέατρα, 2 ἵπποδρομοί, 3 θέατρα, 11 θέρμαι, 10 βασιλικαὶ, 19 ὄνδραγωγεῖα, 856 λουτρά, 36 θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, 1352 πηγαὶ, 22 ἀνθριάντες παριστάνοντες ἵππεῖς, 80 ἀγάλματα θεῶν ἐπίχρυσα, καὶ 77 ἔξ έλέφαντος. Εἰς αὐτὰ δὲν ὑπελογίζοντο τὰ ἀνάκτορα, αἱ στοιχίαι, οἱ ναοί, τὰ δημόσια μημεῖα κτλ. τῶν ὅποιων ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀπεριόριστος.

Ἄπο τὰς ἀγορὰς μεγαλοπρεπεστέρα ἦτο ἡ ἀγορὰ τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ ὅποια ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν ἀπό τὰ θυμάτα τοῦ κόσμου. Ἀνατολικῶς τῆς ἀγορᾶς ὁ Βεσπασιανὸς κατεσκεύασε τὸ μέγιστα ἀμφιθέατρον Κο-

Τὸ Κολοσσαῖον

Τὸ τεράστιον οἰκοδόμημα ἥργισε νὰ κτίζεται ἐπὶ Βεσπασιανοῦ (69 - 79 μ.Χ.) καὶ ὠνομάσθη Amphitheatrum Flavianum. Τὸ ὄνομα Κολοσσαῖον ἔλαβε τὸν μεσαίωνα πιθανῶς λόγῳ τῶν κολοσσιών διαστάσεων. Ἡτο τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ρώμῃ ἀμφιθέατρων, ἤτοι θέατρον διὰ μονομαχίας καὶ θηριομαχίας. Εἰς σχῆμα ἐλλειψοειδές κατέχει ἔκτασιν 524 τ. μ. Ὁ παμέγιστος χῶρος πεισθάλλεται ὑπὸ τετραρόφρου οἰκοδομῆς. Ἡ μεγίστη διάμετρος τῆς κοινής τε είναι 77 μέτρα, ἡ ἐλαχίστη 48,50. Εἰς τὸ ἀπαίσιον οἰκοδόμημα συνέρρεον χῦνιάδες ἀνθρώποι, διὰ νὰ ἴδουν τοὺς ὅμοιους τῶν νὰ σπαράσσωνται ἀπὸ τὰ θηρία. Πολλοὶ χριστιανοὶ εὗρον τὸν θάνατον ἐντὸς τοῦ φοβεροῦ χώρου.

Λοισταῖς. Μέχρι σήμερον κινοῦν τὸν θυμασμόν μας τὰ μεγάλα καὶ πολυπληθῆ δραγματικά, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ Ρώμη ἐλάμβανε τὸ ὄνδωρ. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν μῆκος ἔως 90 γιλιόμετρα καὶ εἶναι κατεσκευασμένα μὲ πελώρια τύχα ὑψους πολλάκις 32 μέτρων.

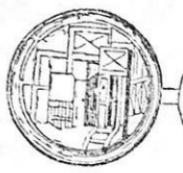
Αἱ θέρμαι ἡσαν ἴδιόρρυθμα καὶ πολλάκις πελώρια οἰκοδομήματα, κυρίως λουτρά· περιεῖχον ὅμως καὶ γυμναστήριον, βιβλιοθήκας, αίθούσας διαλέξεων κοσμημένας μὲν ὀρειάς τοιχογραφίας, μωσαϊκὰ καὶ ἀγάλματα. Οἱ Ρωμαῖοι διήρχοντο πολλὰς ὥρας εἰς τὰς θέρμας συ-

Σήμα θεάτρου
'Απὸ ἑλεφαντοστοῦν (Σμύρνη).

Σήμα θεάτρου.
'Απὸ κόκκαλον, εὑρέθεν εἰς τὴν Πομπήαν.

Σήματα θεάτρου
Εὑρέθησαν εἰς τὴν Πομπήαν.

ζητοῦντες καὶ ἀναπαιδεύεντο. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν αἱ θέρμαι τοῦ Καρακάλλα (Ζος αἰών).

ΤΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον πολλὴν συμπάθειαν εἰς τὸ θέατρον. Αἱ παραστάσεις τῶν ἡσαν φάρσαι ἢ παντομίμαι, δηλαδὴ παραστάσεις μὲν χειρονομίας καὶ κινήσεις χωρὶς ὄμιλον.

'Αντιθέτως μὲν πολὺ πάθος παρηκολούθουν τοὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων εἰς τὸ Ἀμφιθέατρον. Οἱ μονομάχοι ἡσαν κυρίως κατάδικοι εἰς θάνατον, δοῦλοι ἢ βάρβαροι αἰγυμάλωτοι. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἀγώνων παρήλαυνον εἰς τὸν στίβον τοῦ Ἀμφιθέατρου καὶ, ὅταν ἔφθανον πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεωρείου, ἀπῆγοντο τὸν τραγικὸν χαιρετισμόν : γαῖρε, Καῖσαρ, οἱ μελλοθάνατοι σὲ γαιρετοῦν. Κατόπιν ἤρχιζον οἱ ἀγῶνες ὑπὸ τοὺς ἤγους τῶν σαλπίγγων. Οἱ Ρωμαῖοι

εύρισκον ἐπίσης πολλὴν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων καὶ θηρίων ἢ μόνον θηρίων.

Τὸ πλῆθος μὲ τὴν αὐτὴν μανίαν συνέρρεεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, δπου ἐτελοῦντο ἀρματοδρομίαι. Τὸ μέγα ἵπποδρόμιον τῆς Ρώμης περιελάμβανε 250 χιλ. Θεατάς. Εἶχε μῆκος 600, πλάτος 100 μ. Ἡγωνίζοντο συγχρόνως 4 ἄρματα, τὰ δύοις διεκρίνοντο ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἡνιόχου (πράσινον, λευκόν, κυανοῦν, ἐρυθρόν). Ο λαὸς παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας μὲ πάθος, ἐγνώριζε τὰ δύναματα τῶν ἵππων, τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν γενεάν των, ἐχωρίζετο εἰς φατρίας καὶ ἐτάσσετο μὲ τὸν ἔνα ἢ τὸν ἄλλον ἀγωνιστήν.

Οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ θεάματα ἦσαν τόσον ἀγαπητὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅστε ὁ Γιουβενάλης ἔγραψεν: Οἱ Ρωμαῖοι τίποτε ἀλλο δὲν ζητοῦν σήμερον παρὰ ἄρτον καὶ θεάματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝ. - Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ο ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΣΕΒΗΡΟΣ (193 - 211)

Τὸ 193, ἀμέσως μετά τὸν θάνατον τοῦ Κομμόδου, ἐδημιουργήθη ὁ ζεῦς κρίσις. Οἱ πραιτωριανοὶ καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ στρατεύματα ἔξελεξαν διαφόρους αὐτοκράτορας καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐπανελήφθη. Τέλος ἐπεκράτησεν ὁ στρατηγὸς τῶν λεγεώνων τῆς Παννονίας Σεπτίμιος Σεβήρος.

Ο Σεβῆρος κατήγετο ἀπὸ τὴν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἦτο ἐξαριθτος στρατιωτικός. Ἐστήριξε τὸ κυβερνητικόν του σύστημα εἰς τὸν στρατόν. Ηὔξησε τὸν μισθὸν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ νυμφεύωνται καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ἔδιδεν ἀνωτέρους βαθμούς. Διέλυσε τοὺς πραιτωριανοὺς καὶ ἀνασυνέστησε τὴν φρουράν του ἀπὸ τοὺς καλυτέρους στρατιώτας τῶν ἐπαρχιακῶν στρατευμάτων. Τὴν σύγκλητον τελείως ἔξειμηδένισε καὶ ἔδωκε μεγάλην δύναμιν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον.

Ο Σεβῆρος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης, ἔζοχος κυβερνήτης, ἐλευθέριος πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τῆς καλῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Διὰ τοῦτο δικαίως θεωρεῖται ὅτι συνεχίζει τὴν δυναστείαν τῶν Ἀντωνίνων. Ἐνίκησε τοὺς Πάρθους καὶ ἐκυρίευσε τὴν Μεσοποταμίαν. Τὸ 208 ἔξεστράτευσεν ὁ Ιδίος εἰς τὴν Βρεττανίαν, ἀλλὰ τὸ 211 ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἐβράκον ('Υόρκην).

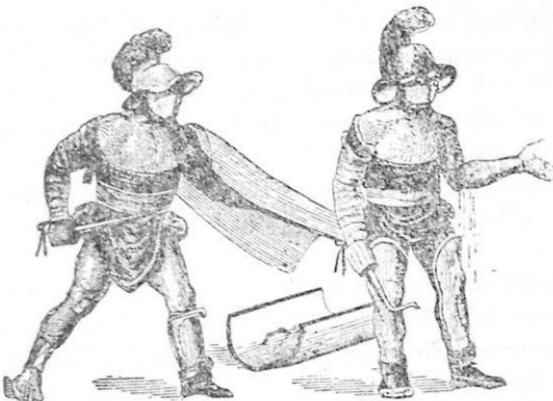
Ο ΚΑΡΑΚΑΛΑΣ (211 - 217)

Τὸν Σεβῆρον διεδέχθη ὁ υἱός του Καράκαλλας, ἄγριος καὶ σκληρὸς ἥγεμών. Διεσκέδαξε τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν μὲ δαπανηρὰ θεάματα καὶ κατεσκεύασε τὰς περιφήμους θέρμας. Τὸ 212 διὰ νόμου ἔχορήγησε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς δίλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτὸς τῶν δούλων καὶ τῶν νομάδων. Ο αὐτοκράτωρ ἐκινεῖτο ιδίως ἀπὸ λόγους οἰκονομικούς, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐπλήρωνον διπλοῦν φόρον, τοῦ ὑπηκόου καὶ τοῦ ρωμαϊκού πολίτου. Άλλ' ἡ πρᾶξις εἶχε βαθυτέρας συνεπείας, διότι ἔφερε τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους.

Ο Καρακάλλας ἔκαμε πολλάς ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀσίαν. Τὸ 217, ἐνῷ ἐβάδιζε κατὰ τῶν Πάρθων, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πραιτωριανῶν *Μακρίνου* ὁ ὄποιος ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Ὁ Μακρῖνος ἐβασίλευσε μόνον ἦν ἔτος.

ΕΛΑΓΒΑΛΟΣ - Ο ΣΕΒΗΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ (217 - 235)

Εἰς τὴν περίστασιν κύτην παρατηροῦμεν τὴν μεταβολὴν, ἡ ὄποια εἴχε γίνει εἰς τὴν Ρώμην, καὶ τὴν ἔξασθένησιν τῶν ρωμαϊκῶν παραδόσεων. Ἡ ἔξουσία περιέρχεται κατ' οὐσίαν εἰς τὴν γυναικαδέλφην τοῦ Σεπτιμίου

μονομάχοι

(Τοιχογραφία ἀμφιθέάτρου Πομπηίας).

Δύο δοῦλοι : ὁ πρῶτος Σαμνίτης, ὁ δεύτερος Θρᾷξ.

Σεβῆρου Ἰουλίαν, ἡ ὄποια κατήγετο ἀπὸ μεγάλην ἱερατικὴν οἰκογένειαν τῆς Συρίας. Δι’ ἐνεργειῶν τῆς Ἰουλίας ἀνυψώθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐγγρονός τῆς Βάριος "Ἄβιτος Βασιστανὸς" (218), ἐπονομασθεὶς Ἐλαγάραλος ή Ἡλιογάβαλος, διότι ἐγένετο ἀρχιερεὺς τῆς ταυτιζομένης μὲ τὸν Ἡλιον σύμικῆς θεότητος Ἐλαγαβάλ. Κατέστη περιβόητος διὰ τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν δικηρίαν του. Μετ’ αὐτὸν δολοφονῆσαν τὸ 222, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Σεβῆρος Ἀλέξανδρος μόλις 13 ἔτῶν, μὲ καλὴν ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν καὶ μὲ καλὰς διαθέσεις. Καθ’ δληγη σχεδὸν τὴν βασιλείαν του ἐκυβέρνα ἡ μήτηρ του μὲ τοὺς περίφημους νομοδιδασκάλους Οὐλπιανόν, Παῦλον, καὶ Μοδεστῖνον.

'Ο αύτοκράτωρ καὶ ἡ σύγκλητος, ἐξ ἵσου ἀπειλούμενοι ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς, συνειργάσθησαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐπέμβασιν ποῦ στρατοῦ εἰς τὴν πολιτικήν. 'Αλλ' ὁ στρατός δὲν ὑπῆκουσε καὶ τέλος ἐφόνευσε τὸν 'Αλέξανδρον (235).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ (235 - 284)

Τὸν θάνατον τοῦ 'Αλεξάνδρου ἤκολούθησε^τ μεγάλη κρίσις, ἡ δοπία δλίγον ἔλειψε νὰ ἔχῃ σοβαρωτάτας συνεπείας δι' αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ κράτους. Ἐπὶ ἥμισυν αἰώνα (235 - 284) οἱ στρατιῶται ἀνα-

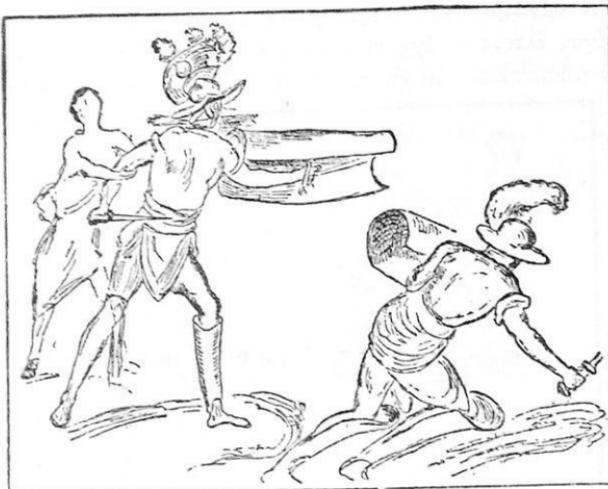

Μονομάχοι. (Ζωγραφική).

γορεύουν αύτοκράτορας τῆς ἐκλογῆς των. 'Η περίοδος αὐτὴ ὀνομάζεται εἰς τὴν ιστορίαν στρατιωτικὴ ἢν αρχία. Μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Διοκλητιανοῦ 26 αύτοκράτορες ἀνεκηρύχθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ὅλοι ισχεδὸν ἀπέθανον μὲ βίαιον θάνατον. Οἱ ιστορικοὶ παρωμοίασαν αὐτοὺς ψὲ τοὺς τριάκοντα τυράννους τῶν 'Αθηγῶν.

ΑΙ ΒΑΡΒΑΡΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ

Κατά τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς ἀναρχίας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος διέτρεξε σοβαρώτατον κίνδυνον. Εἰς δὴ τὴν ἔκτασιν τῶν συνόρων — εἰς τὸν Ρῆγον, τὸν Δούναβιν, τὸν Εύφρατην, εἰς τὴν Ἀφρικήν — βάρβαροι λαοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ κράτος.

Μονομάχοι. (Τοιχογραφία Πομπηίας).

Εἰς τὴν Ἀσίαν διελύθη τὸ κράτος τῶν Πάρθων, τὸ ὅποιον ἐκύβερνων οἱ Ἀρσακίδαι, καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Νέον Περσικὸν κράτος ὃ ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν (226 - 651) μὲν πρωτεύουσαν τὴν Κτησιφῶντα ἐπὶ τοῦ Τήγρητος. Οἱ Σασσανίδαι διεξεδίκουν ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὅποιαι ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς τὸ Περσικὸν βασίλειον. Τὸ 260 ὁ βασιλεὺς Σαπόρης εἰσέδυσε μέχρι τῆς Συρίας καὶ Μ. Ἀσίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλεριανός, ὁ ὅποιος ἐπεχείρησε νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Πέρσας, συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ βάρβαροι προσέβαλον τὰ σύνορα τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Οἱ Γότθοι, γερμανικῆς καταγωγῆς προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Σκανδιναβίαν, κατῆλθον βραδέως πρὸς νότον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Δακίαν μέχρι τοῦ Εὔξεινου Πόντου. Ἐκεῖ ἔγιναν ναυτικοί, κατεσκευάσαν μακρὰ πλοῖα καὶ ἀπέβησαν τολμηρότατοι πειραταί.

Δελεασθέντες ἀπὸ τὰ πλούτη τῆς αὐτοκρατορίας ἔκαμαν πολλάς ἐπιδρομάς εἰς αὐτήν. Διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐλεγλάτησαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Μὲ τὰ πειρατικά των πλοῖα προσέβαλον τὸ Βυζάντιον, τὰ παράλια τῆς Μ. Ασίας, καὶ τὸ 267 τμῆματα αὐτῶν ἔφθασαν μέχρι τῆς 'Ελλάδος, ὅπου ἐλεγλάτησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον.

Εἰς τὸν Ρῆγον ἐμφανίζονται δύο πολεμικοὶ λαοὶ γερμανικῆς καταγωγῆς, οἱ Φράγκοι καὶ οἱ 'Αλαμανοί μαζί μεταξύ των οἰκισμών της Γαλατίας καὶ Ισπανίας, οἱ 'Αλαμανοί ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Ιταλίας. Οἱ Σάξονες, κατοικοῦντες τὰ παράλια τῆς βορείου θαλάσσης παρὰ τὸν ποταμὸν "Ελβαν", ἐπέδραμον διὰ θαλάσσης καὶ ἐλεγλάτησαν τὰ παράλια τῆς Βρεττανίας.

'Επειδὴ οἱ αὐτοκράτορες ἥσαν ἀνίκανοι νὰ προστατεύσουν τὰς ἐπαρχίας, εἰς διάφορα μέρη οἱ κάτοικοι διωργάνωσαν ἐπιτόπιον ἄμυναν καὶ ἀνέδειξαν ἰδίους αὐτοκράτορας, τοὺς ὁνομασθέντας αὐτοκράτορας τῶν ἐπαρχίας. Εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας ἡ πόλις Παλμύρα, κειμένη εἰς δασιν ὅπου συνηντῶντο οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι τῆς 'Ανατολῆς, ἀνέδειξεν αὐτοκράτορα τὸν διοικητὴν τῆς 'Οδένα οὐρανού, ὁ ὄποιος κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Πέρσας. 'Αλλ' ὁ 'Οδέναθος διενοίθη νὰ ἴδρυσῃ κράτος ἀνεξάρτητον. Μετὰ τὸν θάνατόν του (267) ἡ κήρα του Ζηνοβίου ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του, κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον καὶ δληγή σχεδὸν τὴν Μ. Ασίαν καὶ ἐφιλοδόξει νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν μοναρχίαν τῶν Σελευκιδῶν. Εὐφυής καὶ πολὺ μορφωμένη, ἔδειξε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν αὐλήν τῆς διέμενον ἀξιόλογοι σοφοὶ τῆς ἐποχῆς.

ΟΙ ΙΑΛΥΡΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους ἀποκατέστησαν μερικοὶ δραστήριοι αὐτοκράτορες καταγόμενοι ἀπὸ τὰς ὄλλυρικάς ἐπαρχίας, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Παννονίαν, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἐστρατολογοῦντο τώρα οἱ καλύτεροι στρατιῶται. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἥσαν ἀξιωματικοὶ σκληραγωγημένοι καὶ ἀνδρεῖοι καὶ δψειλον τὴν προσαγωγὴν εἰς τὴν προσωπικὴν τῶν ἀξίων. 'Απ' αὐτοὺς ὁ Κλαύδιος Β' (268 - 270) ἐβασίλευσε μόνον δύο ἔτη, ἀλλ' ἡ βασιλεία του ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Παρὰ τὴν Ναΐσσα (σημ. Νίκη) τῆς Σερβίας συνέτριψε τοὺς Γότθους καὶ ἐλαβε τὴν προσωνυμίαν γοτθούς.

Τὸν Κλαύδιον διεδέχθη ὁ Αὐρηλιανὸς (270 - 275), ὁ ὁποῖος ήτο δραστήριώτατος αὐτοκράτωρ. Ἐκλεισεν εἰρήνην μὲ τοὺς Γότθους, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς τὴν Δακίαν, καὶ ἀπὸ τότε σύνορον τοῦ κράτους εἶναι ὁ Δούναβις. Κατέστρεψε τοὺς Ἀλαμαννούς, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ περιέζωσε τὴν Ρώμην μὲ πελάριον τεῖχος 19 χιλιομ., διὰ νὰ προστατεύῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς αἰγανιδίας ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων. Κατέπιν ἀπέδωκεν εἰς τὸ κράτος τὴν ἐνότητα. Ἐνίκησε τὴν Ζηνοβίαν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Παλμύραν. Ἡ βασιλισσα συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἡ δοματία καὶ πλουσία δλλοτε πόλις κατεστράφη. Σήμερον ἀκόμη ὑψοῦνται εἰς τὴν ἀπάνευτρον ἐκείνην ἀκραν τῆς συριακῆς ἐρήμου τὰ ἐπιβλητικὰ ἔρεπτα οἰκοδομημάτων ἐλληνορωματικῶν, κίονες καὶ ἄψιδες, τὰ ὅποια ἐνθυμίζουν παλαιὰν λαμπρότητα.

Ο Αύρηλιανὸς ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ἐδολοφονίη τὸ 275. Μετὰ βραχεῖαν βασιλείειν τοῦ Πρέβου (276 - 282¹) ἤγιθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἔξοχωτερος ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριούς αὐτοκράτορας, ὁ Διοκλητιανὸς (284).

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ διδασκαλία του διεδέθη ταχέως διὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον δεῖξει ἔως τότε μεγάλην ἀνοχὴν εἰς τὰ θρησκ. ζητήματα, τόσον οἱ αὐτοκράτορες ὅσον καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐφέρθησαν μὲ δυσμένειαν καὶ κατεδίωξαν τοὺς ὀπαδούς τῆς νέας θρησκείας.

Ἡ κοινὴ γνώμη ἐσκανδαλίζετο ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων οἱ χριστιανοί, καὶ ἐπλασαν διαφόρους διαδόσεις: δτι οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰς μυστικὰς συγκεντρώσεις των, τὰς λεγομένας χριστιανικὰς ἀγάπας, ἐπεδίδοντο εἰς παντὸς εἰδῶν ὅργια. Οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἐφαντάζοντο δτι ὁ χριστιανισμὸς θὰ ἐνώσῃ τοὺς ἀπόρους καὶ τοὺς δυστυχεῖς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν λοιπῶν πλουσίων καὶ θὰ καταρρίψῃ τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστώς. Διὰ τοῦτο πολλοὶ αὐτοκράτορες ἐθεώρησαν τὴν νέαν θρησκείαν ἐπικίνδυνον καὶ κατεδίωξαν αὐτήν.

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ

Ονομάζουν διωγμούς τὰς βιαιότητας, τὰς ὅποιας διέπραξαν οἱ

εἰδωλολάτραι κατὰ τῶν χριστιανῶν. 'Ο λαὸς μὲ τὸν φανατισμόν του ἀπέδιεν ὅλος τὰς δυστυχίας (πυρκαϊάς, πανώλην, κακὴν ἐσοδείν, ἀτυχήματα εἰς τὰ σύνοφα), εἰς τὴν ὁργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν. 'Αλλ' ἡ πολιτεία ἥτο διστακτική καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζου αἰῶνος δὲν ἔγινε συστηματικὸς διωγμὸς τῶν χριστιανῶν.

Οἱ πρῶτοι διωγμοὶ ἔγιναν ἐπὶ Νέρωνος, ἐπὶ Δομιτιανοῦ καὶ βραδύτερον ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Μ. Αὐρηλίου. 'Αλλ' οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ ἤσαν τοπικοὶ καὶ διήρκεσαν δλίγον. Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἡμισυ τοῦ Ζου αἰῶνος ἡ πολιτεία ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ, διότι οἱ χριστιανοὶ εἶχον πληθυνθῆ καὶ εἶχον εἰσχωρήσει εἰς δλας τὰς κοινωνιὰς τάξεις. Περιεφρόνουν τοὺς ἐπισήμους θεούς καὶ δὲν ἀπέδιδον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ὀφειλομένην τιμὴν. Διὰ τοῦτο πολλοί, καλοὶ κατὰ τὰ ἔλλα, αὐτοκράτορες κατεδίωξαν τοὺς χριστιανούς.

'Ο πρῶτος γενικὸς διωγμὸς ἔγινεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Δεκίου τὸ 250 μ.Χ. 'Ο μεγαλύτερος ὅμως κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς ἔγινεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (303), τὸν ὅποιον ἡ ἐκκλησία ὀνομάζει μέγαν διωγμόν. Οἱ χριστιανοὶ ὑπέστησαν μὲθαυμαστὴν καρτερίαν τὰς φρικῶδες ποινὰς καὶ ἡ ἐκκλησία ὀνόμασε μάρτυρας εἰκείνους οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον χάριν τῆς πίστεως. Παρ' ὅλους ὅμως τοὺς διωγμούς καὶ τὰς πιέσεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἐπληθύνετο καὶ ἡριθμοῦντο ἥδη πιστοὶ καὶ μεταξὺ τῆς ἀνωτάτης κοινωνίας.

Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

'Η ταχεῖα διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν εἰρήνην. 'Ἐπίσης πολὺ ἐβοήθησε τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ κοινωνικὴ καὶ θητικὴ κατάστασις τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου. Οἱ ἀπόκληροι τῆς κοινωνίας, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν μεγαλυτέραν μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας, ἔζητον παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα ἔξω τῆς γηίνης ζωῆς, ἡ ὅποια δὲν ἦτο πολὺ εὐχάριστος δι' αὐτούς.

Μεταξὺ αὐτῶν ὁ χριστιανισμὸς ἐστρατολόγησε τοὺς περισσοτέρους καὶ φανατικώτερους ὄπαδον. 'Αλλὰ καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων προσείλκυσε πολλοὺς ὄπαδούς καὶ ἐνίσχυσε τοὺς δειλούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'
Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ (284 - 305) - Η ΤΕΤΡΑΡΧΙΑ

'Η βαθεῖα μεταβολή, ἡ ὅποια εἶχε γίνει εἰς τὴν σύστασιν τοῦ κράτους, ἐπέβαλε νέαν διαρρύθμισιν τῆς διοικήσεως. Τοῦτο ἔκαμεν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ τὸ ἔργον του συνεπλήρωσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

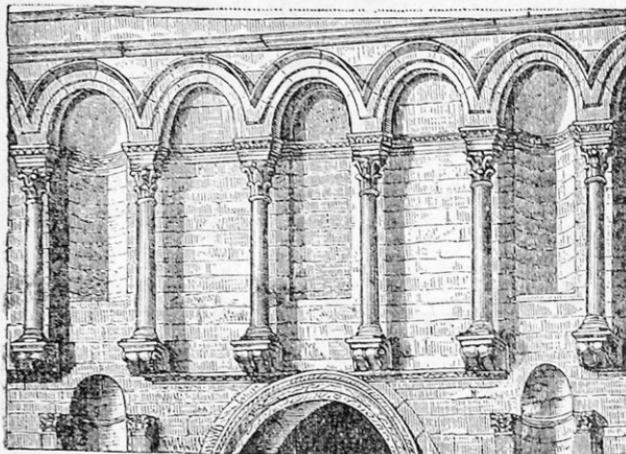
'Ανάκτορον τοῦ Διοκλητιανοῦ
Εἰς τὸ Σπαλάτον τῆς Δαλματίας

τορίας, ἰδίως διὰ τὴν ἀσφαλειῶν τῶν συνόρων, ὁ Διοκλητιανὸς προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν Μαξιμιανὸν, ἄνθρωπον ἀμόρφωτον ἀπὸ τὴν Παννονίαν, ἀλλὰ γενναιῶν στρατηγόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Δύσεως, ἐνῷ ὁ ἕδιος ἐκυβέρνα τὴν Ἀνατολήν. Οἱ δύο αὐτοκράτορες, οἱ δύο οἵτερον τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου, προσέλαβον ἀργότερον

'Ο Διοκλητιανὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν, εἰσῆλθεν ἐνωρὶς εἰς τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ θάρρος του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα. Ἐκλεγεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρόβου αὐτοκράτωρ (284) κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ ἐπειχείρησε ριζικὴν μεταρρύθμισιν τῆς διοίκησεως καὶ τοῦ στρατοῦ.

'Ἐπειδὴ εἶχεν ἀποδειχθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ὅτι εἰς ἀνώτερος ἀρχῶν διοικῶν δὲν ἐπήρκει διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς διοίκησεως τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, διὰ μιαν ὁρμήν, ἀναγέννησε τὴν διοίκησιν τῆς Δύσεως, ἐνῷ ὁ ἕδιος ἐκυβέρνα τὴν Ἀνατολήν. Οἱ δύο αὐτοκράτορες, οἱ δύο οἵτερον τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου, προσέλαβον ἀργότερον

δύο βοηθούνς καὶ συνάρχοντας μὲ τὸν τίτλον τοῦ Καΐσαρος: ὁ Διοκλητιανὸς τὸν Γαλέριον ὁ Μαξιμιανὸς τὸν Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν. Ὁ Κωνστάντιος ἐκυβέρνα τὴν Γαλατίαν, Ἰσπανίαν καὶ Βρεττανίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν γαλατικὴν πόλιν Τρεβίρον (σημ. Τρίρ), ὁ Μαξιμιανὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Δύσεως μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μιλάνον, ὁ Γαλέριος τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον μὲ ἔδραν τὸ Σιρμίον τῆς Σερβίας καὶ ὁ Διοκλητιανὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας. Αὐτὸν ἦτο τὸ σύστημα τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὸ ὄποιον ὠνομάσθη τετραρχία.

Ανάκτορον τοῦ Διοκλητιανοῦ. (Σπαλάτον, πρόσοψη).

Τὸ 305 ὁ Διοκλητιανός, κουρασμένος ἀπὸ τὴν διοίκησιν, παρηγήθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἀνάκτορόν του εἰς τὰ Σάλωνα (σημ. Σπάλατον) τῆς Δαλματίας, ὅπου ἔζησεν ἀκόμη 8 ἔτη. Ἐπεισες μάλιστα καὶ τὸν Μαξιμιανὸν νὰ κάμη τὸ ἴδιον. Μετὰ τὴν παραίτησιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων αὔγουστοι ἔγιναν ὁ Κωνστάντιος καὶ ὁ Γαλέριος, οἱ δύοιοι προσέλαβον δύο καίσαρας, τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ τὸν Σεβήρον.

Η NEA MONAPXIA

"Ηδη ἀπὸ τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος εἶχεν ἀρχίσει διοικητικὴ μεταβολὴ,

ἀλλὰ συνετελέσθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ νέον καθεστώς δύναται νὰ συγκριθῇ εἰς τὰ ἔξης :

- 1) Τὸ πολιτευμα αἴγινεν ἀπόλυτος μοναρχία κατὰ τὸ σύστημα τῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς.
- 2) Ἡ διοίκησις ἔγινε πολυπλοκωτέρα καὶ ὀφειλόμενη τῶν ὑπαλλήλων ηὗξηθη ὑπερμέτρως.

3) Οἱ βάρβαροι κατέλαβον θέσιν πολὺ σημαντικὴν εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

Ο Διοκλητιανὸς περιεστοιχίσθη ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ αὐλὴν καὶ καθηρώσεν ἐθιμοτυπίκην δμοίκαν μὲ τὴν τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρόσωπόν του ἐθεωρεῖτο ἵερὸν καὶ οἱ πλησιάζοντες αὐτὸν ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τοὺς πολυαριθμούς ὑπαλλήλους, οἱ ὄποιοι κατενέμοντο εἰς τέσσαρας μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰ σημερινὰ ὑπουργεῖα. Οἱ ὑπάλληλοι ηὗξηθησαν ὑπερμέτρως, ἡ σύγκλητος κατήντησεν ἀπλῶς συμβούλιον, τὸ ὄποιον ἐφόροντις διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως, καὶ οἱ μπατοι εἶχον μόνον τὴν φροντίδα τῶν θεαμάτων.

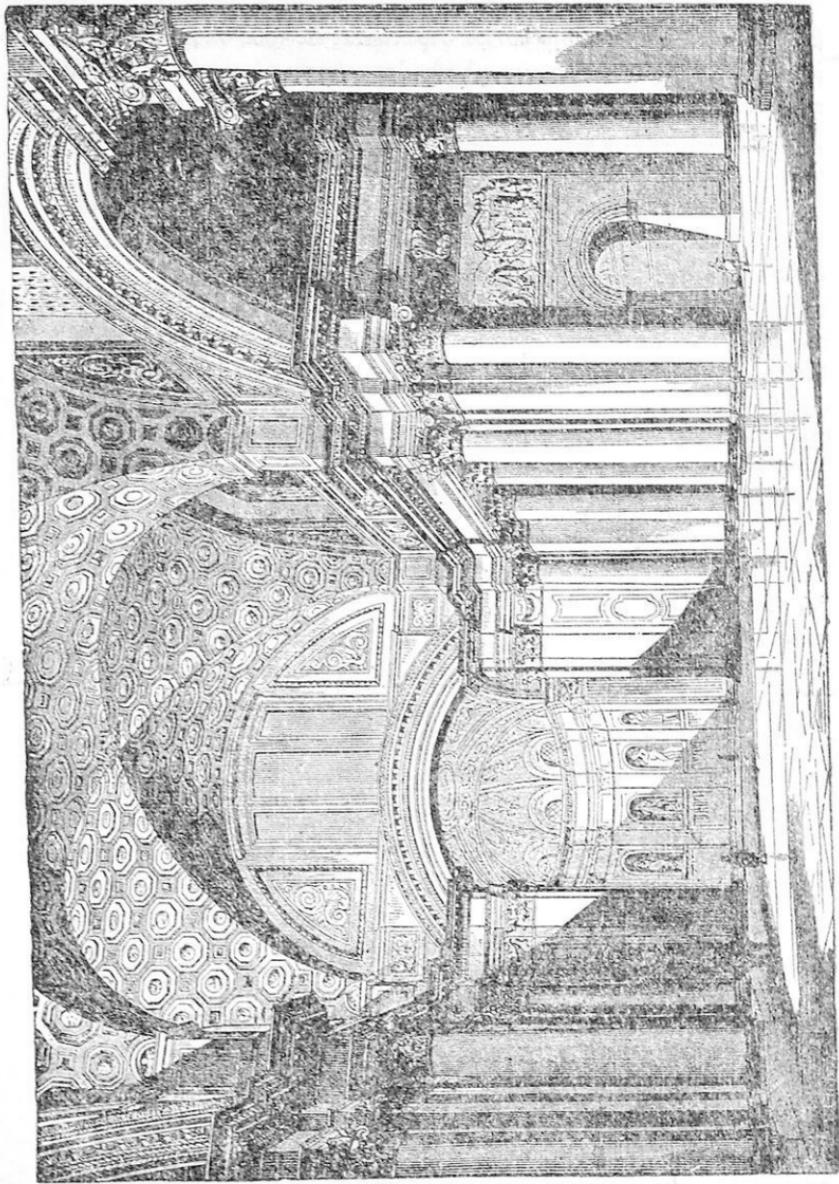
Καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέστη σημαντικὴν μεταβολὴν. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπειδὴ ἐκυβέρνων μεγάλας στρατιὰς καὶ ἐκτεταμένας χώρας, ἀπέβαινον πολλάκις ἐπικίνδυνοι. Ο Διοκλητιανὸς περιώσε τὴν ἐκτασιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ηὗξησε τὸν ὀφειλόν των εἰς 90 καὶ ἀπὸ τοὺς διοικητὰς ἀφήρεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος αἱ ἐπαρχίαι ἔγιναν 120.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ. - ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ

Τὸ πλῆθος τῶν ὑπαλλήλων καθὼς καὶ ἡ νέα στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ἀπῆτον μεγάλας δεπάνως. Οἱ αὐτοκράτορες κατέφευγον εἰς τοὺς φόρους, οἱ ὄποιοι ἐγίνοντο διαρκῶς βαρύτεροι. Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα τὸ κράτος δὲν εὑρίσκετο εἰς ἀνθρώπων οἰκονομικὴν κατάστασιν. Οἱ διαρκεῖς πόλεμοι εἶχον δημιουργήσει σοβχρὸν οἰκονομικὴν κρίσιν. Ἀρ' ἐτέρου αἱ ἐρημώσεις ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν εἶχον προκαλέσει σιτοδείας καὶ μεγάλην ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων. Οἱ ἀγροὶ ἔμεναν ἀκαλλιέργητοι καὶ ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἀραιωθῆ πολὺ.

Εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν ἄμυναν τῶν συνόρων ἔγινεν ἡ ἔξης μετα-

Θέρμα Διοκλητιανοῦ εἰς τὴν Ρώμη Κεντρικήν, αἴθουσα. (*Αρχαιογνωστασία).

βολή. Ἐγκατέστησαν εἰς τὰ σύνορα στρατιώτας εἰς τοὺς ὁποίους διεμοιρασαν γαίας πρὸς καλλιέργειαν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κινητοποιοῦνται εἰς τὸν πρῶτον κίνδυνον. Ὁ κυρίως στρατὸς κατενεμήθη εἰς μικρότερα σώματα, διέμενε πλέον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐκινεῖτο ἐκάστοτε εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὅποιον ἔκινδύνευε.

Τὸ νέον ἀμυντικὸν σύστημα ἀπήγησε στρατὸν 450 χιλ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐθελοντικὴ στρατολογία ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἐπήρκει, οἱ αὐτοκράτορες ἐσχημάτισαν σώματα ἀπὸ βαρβάρους τῶν συνόρων, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν συμμάχους καὶ οἱ βάρβαροι, ίδιως οἱ Γερμανοί, ἔλαβον σπουδαίων θέσιν εἰς αὐτόν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη εἰρηνικὴ διεύσδυσις τῶν βαρβάρων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρωτάτης συνεπείας.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ βαθυτάτη αὐτὴ ἀλλαγὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς δργάνωσιν διὰ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του σημειώνει τὸ τέλος μᾶς μεγάλης περιόδου τῆς παλαιοτέρας φωματικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ Haut Empire, ὅπως εἶπον οἱ νεώτεροι ιστορικοί. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ νέα αὐτοκρατορία τῶν προχωρημένων ἢ κάτω χρόνων, τὸ Bas Empire. Οἱ ὄροι haut καὶ bas ἔχουν ἀπλῶς χρονικὴν ἔννοιαν καὶ ὅχι ἀξιολογικήν, ὅπως συνηθίζουν νὰ ἐνησοῦν πολλοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. - ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Τὸν 4ον αἰώνα ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία παθουσιάζει καταφανῆ συμπτώματα μαρασμοῦ καὶ καταπτώσεως. Μετ' ὀλίγον θὰ καταρρεύσῃ ἡ κραταιὰ αὐτοκρατορία, δλόκληρος ὁ κόσμος θὰ πάθῃ βαθεῖαν ἀλλοίωσιν καὶ θὰ λάβῃ νέαν μορφήν. Αὐτὸ δνομάζουν εἰς τὴν ἴστορίαν καὶ τα στροφὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Οἱ βαθύτεροι λόγοι τῆς καταστροφῆς εἰναι : 1) ἡ ἔξαφάνισις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ γενικῶς ἡ ἔξασθένησις τῶν λαῶν ἐκείνων, οἱ δόποιοι εἰχον δημιουργήσει τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. 2) ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς καὶ 3) ἡ ἀπογέρσωσις τῶν ἀγρῶν

Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

‘Ο Ρωμαϊκὸς λαὸς μὲ τὴν παλαιὰν ἔννοιαν δὲν ὑπάρχει πλέον· Η ἰσχυρὰ φυλή, ἡ δόποια κατέκτησε τὸν κόσμον, ἔξελιπεν. Οἱ ἀνταγωνιστοὶ μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχον ἔξαφανίσει τὸ ἀκμαιότερον καὶ τὸ ζωτικώτερον μέρος τῶν Ρωμαίων. Συγχρόνως διὰ λόγους γνωστοὺς οἱ ἀγρόται οἱ μικροκτηματίαι ἐγκατέλειψαν τὰ κτήματά των καὶ ἔγιναν κάτοικοι τῶν πόλεων, ἔμποροι καὶ τεχνῆται καὶ ἡ ὑπαιθρὸς ἐγέμισεν ἀπὸ δούλους ἀσιάτας. Ἀφοῦ δὲ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, (Ἴταλοι, Γαλάται, Ἰσπανοὶ Βορειοαφρικανοὶ) ὀμβλησαν τὴν λατινικὴν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου ἐδόθη εἰς δόλους τοὺς κατοίκους, ἔλειψεν ἡ διάκρισις μεταξὺ ὑπηκόδων καὶ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, δὲ δόποιος συνεχωνεύθη καὶ ἔξηφανίσθη μέσα εἰς τοὺς λαούς, τοὺς δόποιούς εἶχε κατακτήσει.

‘Ο ἐλληνορωμαϊκὸς κόσμος δι’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἔχασεν ὀλίγον κατ’ ὀλίγον τὴν δύναμιν, τὴν δόποιαν εἶχεν ἄλλοτε νὰ ἀπορροφῇ καὶ νὰ ἀφομοιώνῃ ξένα στοιχεῖα, καὶ ὑπέκυψε τέλος εἰς τὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα τῶν βαρβάρων λαῶν, τὸ δόποιον ἐπλημμύρησε τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

‘Η καταστροφή τῆς μικρᾶς ιδιοκτησίας, ἡ ὄποια εἶχεν ἀρχίσει απὸ τοὺς Γράκχους, ἐξηκολούθησε καὶ ἡ γῇ τῆς αὐτοκρατορίας ἐμοιράσθη εἰς μεγάλα κτήματα. Κατὰ τὸν 4ον αἰώνα τὰ μεγάλα κτήματα εἶναι δόλοκληροι πόλεις. Περιέχουν ἐλαιῶνας, βοσκάς, δάση, ἀγρούς. ‘Ο κύριος κατοικεῖ εἰς πολυτελὴ ἔπαυλιν, ἡ ὄποια ἔχει κήπους, λουτρά, βιβλιοθήκην καὶ κοσμεῖται ἀπὸ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης.

‘Η ἔπαυλις περιβάλλεται πολλάκις ἀπὸ τεῖχος. Τοιουτοτρόπως ὁ Ρωμαῖος μεγαλοκτηματίας προετοιμάζει τὸν αὐτὸν την τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ ἡ ἔπαυλις τὸν μεσαιωνικὸν πύργον.

Οἱ μεγαλοκτηματίας εἶναι τάφρα τὰ στηρίγματα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ αὗτοί μαζὶ μὲ τὸν αὐτοκράτορα κυβερνοῦν τὸ κράτος.

ΟΙ ΔΟΥΛΟΠΑΡΟΙΚΟΙ

Οἱ ιδιοκτῆται καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των μὲ δούλους, οἱ ὄποιοι εἶναι πολυάριθμοι ὅπως κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας. ‘Ἄλλα μεταξὺ τοῦ δούλου τῶν ἀγρῶν ἐπῆλθε μία διαφορά. Οἱ δοῦλοι τῶν μεγάλων κτημάτων θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ κτήματος, καλλιεργοῦν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱὸν καὶ ἔγγονον τὴν γῆν, εἶναι οἱ δοῦλοι τῆς γῆς, ἢ δούλοι οπάροις, καὶ ὁ νόμος ἀπαγορεύει νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ κτῆμα.

Εἰς τὰ μεγάλα κτήματα οἱ ιδιοκτῆται προτιμοῦν πολλάκις ἐλεύθερους γεωργοὺς ἢ βαρβάρους, εἰς τοὺς δποίους παραγωροῦν τμήματα γῆς μὲ τὸν δρόν νὰ τοὺς δίδουν μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα. Μὲ τὸν καιρὸν δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι γεωργοὶ ἐταυτίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν μεγάλην μάζαν τῶν δουλοπαροίων, δπως παρουσιάζεται κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Η ΑΠΟΧΕΡΣΩΣΙΣ

Σοβαρὰ πληγὴ διὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἦτο ἡ ἀποχέρσωσις. Εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ φαγδαῖαι βροχαὶ ἀπογυμνώνουν εὐκόλως τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὸ γῆμα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ παχύ καὶ καλλιεργήσιμον ἐπίστρωμα, ἐνῷ ἀντιθέτως ἔνεκα κλιματικῶν λόγων ἡ γῆ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν ἔχει τὴν ίκανότητα νὰ ἀνανεώσῃ τὸ ἐπίστρωμα αὐτό. ‘Η καταστροφὴ αὐτὴ γίνεται ιδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀναστατώσεων, ὅπότε οἱ ἀγροὶ μένουν ἀκαλλιέργητοι καὶ παρημελημένοι. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς παραμέλησις σημαίνει ἀνεπανόρθωτον καταστροφήν.

Κατά τὴν διάρκειαν τῶν νέων χρόνων ἡ ἀποχέρσωσις ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ίδιας εἰς τὰς χώρας αἱ ὄποιαι εἶχον κατοικηθῆ πυκνῶς, τὰ δάση κατεστράφησαν, αἱ πηγαὶ ἐστείρευσαν, ὀλιγόστευσαν τὰ θύματα τῶν ποταμῶν καὶ ἀγροὶ ἀνθηροὶ ἔχασαν τὸ γόνιμον χῶμα τῶν καὶ μετεβλήθησαν εἰς βραχάδεις ἐρήμους. Παραλλήλως ἔξηπλώθησαν πολὺ τὰ ἔλη καὶ ὁ πυρετὸς ἔγινε φοβερὰ μάστιξ. Διὰ τοῦτο εἶπον κάπως ὑπερβολικῶς ὅτι ὁ ἀν φε λὴς εἰς πυρετὸς ἔφαγε τὸν ἀρχαῖον ιάσμον. Ἡ ἐρήμωσις αὐτὴ ἔγινεν εἰς τὰς ἐστίας τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, εἰς τὴν 'Ἐλλάδα, εἰς τὴν Ιταλίαν, εἰς τὴν Μ.' Ασίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Ανατολῆς.

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΜΑΡΑΣΜΟΣ

Ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸ σύστημα τῶν μεγάλων κτημάτων ἤλλαξε τοὺς δῆρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Οἱ ἀνθρώποι εἰς τὰ ἀγροκτήματα αὐτὰ ζοῦν ἀπλούστατα καὶ κατασκευάζουν μόνοι τῶν ὅσα χρειάζονται. Αὐτὸς ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν παρακμὴν τῆς βιομηχανίας καὶ συγχρόνως τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὄποιον συναντᾷ τῷρα πολλὰς δυσκολίας ἐνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας.

Συνέπεια τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο ὁ μαρασμὸς τῶν πόλεων. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε παρατηρηθῆ μεγάλη αὔξησις τῶν πόλεων. "Ενεκα τῆς μακρᾶς εἰρήνης τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία προώδευσαν σημαντικῶς εἰς αὐτάς, οἱ κάτοικοι ἐπλούτησαν καὶ ἐφρόντιζον νὰ καλλωπιζούν τὰς πόλεις μὲν ὥραια κτίρια καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ τὰς τειχίζουν. Ἀπὸ τὸν Ζον δῆμως αἰῶνα ἥλλαξαν τὰ πράγματα. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς στρατιωτικῆς ἀναρχίας οἱ βάρβαροι εἰσήρχοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμψαν αἰφνιδιαστικὸς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν πόλεων. Οἱ κάτοικοι εὑρέθησαν τότε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔξασφαλίσουν αὐτάς μὲ τείχη. Εἰς τὸ στενὸν περιτειχισμένον χῶρον συνεσωρεύθησαν αἱ οἰκίαι, οἱ δρόμοι ἔγιναν πολὺ στενοὶ καὶ οἱ κάτοικοι δὲν ἐφρόντιζον πλέον διὰ τὸν καλλωπισμὸν ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν. Αἱ πόλεις ἔπαιθον μαρασμόν, ὁ πληθυσμὸς των ἥλαττωθη σημαντικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ λαμψάνουν τὴν δύψιν τὴν δποίαν θὲ παρουσιάσουν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους.

Οἱ τεχνῆται τῶν πόλεων εἶχον διάγην ἐργασίαν καὶ εἶχον συμφέρον νὰ περιορίσουν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν διάγονος τὴν ἔξασκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Διὰ τοῦτο οἱ ἔξασκοι οὗτες τὴν ίδιαν τέχνην συνηγράθησαν

εἰς σωματεῖα, τὰς λεγομένας συντεχνίας. Ἡ ἔνωσις αὐτὴ τῶν ἐπαγγελματιῶν εἰς σωματεῖα εἶχεν ἀρχίσει ἡδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας καὶ ἔλαβεν ὄριστικὴν μορφὴν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ ἑργάται τῶν μεταλλείων, τῶν νομισματοκοπείων καὶ τῶν ὁπλοποιείων τοῦ κράτους ἀπετέλεσαν συντεχνίας ἀποκλειστικάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἔξελθουν, οὔτε νὰ νυμφεύωνται γυναῖκα ἀπὸ ὅλην συντεχνίαν. Τὸ ἐπάγγελμά των ἦθεωρεῖτο αἰληρονομικὸν καὶ τὰ τέκνα ἡσαν ὑποχρεωμένα νὰ ἀκολουθοῦν τὴν τέχνην τοῦ πατρός των. Τὸ παράδειγμά των ἐμψήθησαν διάφοροι ἐπαγγελματίαι τῶν πόλεων, (ἀρτοποιοί, κρεοπώλαι, λεμβοῦχοι κλπ.) καὶ ὠργανώθησαν εἰς ὁμοίας συντεχνίας μὲν αὐστηρούς κανονισμούς. Ξένος δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἔξασῃ τὸ ἐπάγγελμά των, τὸ ὅποιον κατήντησε αἰληρονομικόν. Τοιουτοτρόπως αἱ πόλεις καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ λαμβάνουν κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τῆς Ρώμης τὴν μορφὴν, τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσωμεν περισσότερον τὸν μεσαίωνα. Ἡ ρωμαϊκὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία παρουσιάζει κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς παρακμῆς. Εἶναι, ὅπως εἴπομεν, ἡ καταρρέουσα αὐτοκρατορία.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Τοιουτοτρόπως ἔξησθενημένον ἐσωτερικῶς τὸ κράτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἔξωθεν πίεσιν. Οἱ γερμανικοὶ λαοί, καθὼς γνωρίζομεν, δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι διαρκῆς ἀπειλὴ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος ἀρχίζει περίοδος ἐπιδρομῶν καὶ ἀναστάτωσεων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν εἰς τὴν ἴστορίαν μεγάλην μετανάστασιν τῶν λαῶν.

Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς μετακινήσεως αὐτῆς τῶν γερμανικῶν λαῶν εἶναι ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Εὐρώπην τῶν Ούννων. Οἱ Ούννοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν κιτρίνην φυλήν, ἔζων εἰς τὰς πεδιάδας αἱ δύοικαι ἐκτείνονται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας, εἰς τὸ λεγόμενον σήμερον Τουρκεστάν. Εἶχον κάμει πολλάς ἐπιδρομάς εἰς τὴν Κίναν· τελευταίως ὅμως εἶχον στραφῆ πρὸς δυσμάς καὶ προχωροῦντες ἔφθασαν περὶ τὰ 350 εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς Γότθους. Μέρος τῶν Γότθων, οἱ Ὁστρογότθοι, δηλαδὴ οἱ ἀνατολικοὶ Γότθοι, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ούννους, ὃλλ' οἱ Βησιγότθοι,

δηλαδή οι δυτικοί Γότθοι, ἔξήτησαν ἀσυλον εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ παρεκάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βάλην νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ κράτος του. Τὸ 376 οἱ Γότθοι διέβησαν τὸν Δούναβιν εἰρηνικῶς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Κατόπιν δύμας ἔξηγέρθησαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὴν χώραν. 'Ο Βάλης πολεμῶν κατ' αὐτῶν ἐνικήθη εἰς τὴν μάχην τῆς 'Αδριανουπόλεως καὶ ἐφονεύθη.

Ἡ εἶσοδος τῶν Γότθων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἔδωσε τὸ σύνθημα γενικῆς ἐφόδου. Οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ διάφορα σημεῖα εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔργον τῆς Ρώμης, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις ἐταράχθησαν. Πρὸ τῆς θυέλλης ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη, κατεποντίσθη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος (476) καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος κόσμος. 'Αλλὰ συγχρόνως ἐπρόβαλεν ἡ χαραυγὴ νέου κόσμου, τοῦ μεσαιωνικοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΤΡΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

1. ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

Οι ἀριθμοὶ τοὺς ὁποίους μεταχειρίζεσθαι σήμερον, δηλαδὴ οἱ λεγόμενοι, ἀριθμοὶ εἰσὶν, ἥρχισαν νῦν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνος. Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο ἔως τότε ἰδιούσταν ἀριθμοὺς, ὅπως οἱ "Ἐλληνες, τοὺς ἔξης :

$$I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000$$

Τοὺς διαιρέσους ἀριθμοὺς ἐσχημάτιζον διὰ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως κατὰ τοὺς κατωτέρῳ πλέκκας :

I = 1	X = 10	C = 100	M = 1.000
II = 2	XI = 11	CC = 200	MM ἢ II = 2.000
III = 3	XII = 12	CCCC ἢ CD = 400	VM ἢ V = 5.000
III ἢ IV = 4	XX = 20	D = 500	CCCI = 10.000
V = 5	XXX = 30	DC = 600	XXM ἢ XX = 20.000
	.		CCCCC ἢ CM = 50.000
			̄ = 100.000
VI = 6	XXXX ἢ XL = 40	DCC = 700	̄̄ = 1.000.000
VII = 7	L = 50	DCCCC ἢ CM = 900	̄̄̄ = 5.000.000
VIII = 8	LX = 60		
VIII ἢ IX = 9	XC = 90		O ἢ ̄̄̄̄ = 10.000.000

2. ΤΑ ΜΕΤΡΑ

a) Μήκοντις

Digitus (δάκτυλος)	1/16 ποδὸς	= 0,018	μ.
Palma (παλάμη)	1/4 »	= 0,074	μ.
Pes (πούς, κυρίκια μονάς)		= 0,296	μ.
Cubitum (1 πούς + 2 παλάμιν)		= 0,444	μ.
Passus (βῆμα = 5 πόδες)		= 1,481	μ.
Mille passus		= 1,481,50	μ.

β) Επιφανεῖας

Jugerum (πλέθρον)	=	25,18	μ. ἢ
		2100	τ. πηχ.

γ) Χωρητικότητος

Congius = 3,30	λίτρας	} θυρῶν
Sextarius = 0,55	»	
Hemina = 2,270	»	
Semodius = 4,329	»	
Modius = 8,640	»	} στερεῶν

δ) Βάρος

Libra	ἢ	Pondus	= 327	γραμμάρια
Semis			= 163,5	"
Uncia			= 27,3	"
Scrupulum			= 4,15	"

3. ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Οι Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο κατ' ἀρχὰς διὰ τὰς συναλλαγάς των πρόβατα ἢ βόδια. Τὰ πρῶτα νομίσματα, τὰ ὅποια ἡσαν ὄφειγάλκινα, ἐφάνησαν κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰώνα. Τὸ νομισματικὸν σύστημα των ἦτο τότε τὸ ἔξης:

As	= 0, 25	φρ. περίπου
Semis (1/2 as)	= 0,125	"
Quadrans (1/4 as)	= 0,062	"
Uncia (1/10 as)	= 0,025	"

Τὸ 269 π.Χ., τέσσαρα δηλαδὴ ἔτη πρὸ τοῦ Α' Καρχηδονικοῦ πολέμου, ἐκυ-
κλοφρέρησαν τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ νομίσματα:

Denarius	= 0,88	φρ.
Sestertius	= 0,225	"

'Απὸ τοῦ Καίσαρος ἔξεδόθησαν τὰ πρῶτα χρυσᾶ νομίσματα, ὁ denarius aureus = 26,95 φρ. 'Ο Μ. Κενσταυτῆνος βραδύτερον ἐκοψε χρυσοῦν νόμισμα ὀνο-
μαζόμενον solidus = 15,66 φρ. Σήμερον εἰναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ καθοξίσωμεν μὲ
ἀκρίβειαν τὴν ἀξίαν τῶν ρωμαϊκῶν νομισμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ιδιαὶ μας.

4. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Οι Ρωμαῖοι ἀπὸ τοῦ Καίσαρος μετεχειρίζοντο τὸ 'Ιούλιανὸν ἡμερολό-
γιον, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ἔτος εἶχε 365 ἡμέρας καὶ ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν 366 (θεοκτόνο).
Τὸ ἔτος διῃρεῖτο εἰς 12 μῆνας περιλαμβάνοντας 31, 30 καὶ 28 ἡμέρας. Καλένται
(Calendae) ἐλέγετο ἡ 1η ἑκάστου μηνός. Εἰ δὲ οἱ (Idus) ἀλλοτε ἡ 13η καὶ ἀλ-
λοτε ἡ 15η καὶ Νόνα (Nonae) ἐννέα ἡμέρας πρὸ τῶν Εἰδῶν, ἀλλοτε ἡ 5η καὶ
ἄλλοτε ἡ 7η τοῦ μηνός. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπελόγιζον τὰς ἡμέρας ἐν σχέσει πρὸς τὰς Καλέν-
δας, τὰς Νόνας καὶ τὰς Εἰδούς. Αἱ ἡμέραι λοιπὸν τῶν διαφόρων μηνῶν δὲν ἦρ-
θιμοῦντο κατ' ἀριθμητικὴν τάξιν, 1, 2, 3, κ.λ.π., ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐπίμενον πίνακα:

'Ιανουάριος, 'Απρίλιος, 'Ιούνιος,
Αὔγουστος, Σεπτέμβριος,
Νοέμβριος, Δεκέμβριος.

Μάρτιος, Μάιος,
'Ιούλιος,
Φεβρουάριος.

1. Calendae	1. Calendae
2. IV ante Nonas	2. VI ante Nonas
3. III " "	3. V " "
4. Pridie Nonas	4. IV " "
5. Nonae	5. III " "

6.	VIII	ante	Idus	6.	Pridie	Nonas
7.	VII	"	"	7.	Nonae	
8.	VI	"	"	8.	VIII	ante Idus
9.	V	"	"	9.	VII	"
10.	IV	"	"	10.	VI	"
11.	III	"	"	11.	V	"
12.	Pridie	Idus		12.	IV	"
13.	Idus			13.	III	"

'Ιανουάριος,

Αὔγουστος,

Δεκέμβριος.

'Απρίλιος,

'Ιούνιος, Σεπτέμβριος,

Νοέμβριος.

Μάρτιος,

Μάιος, Ιούλιος,

Οκτώβριος.

14.	XIX	ante	Cal.	ἐπ.	μην.	XVIII	ante	Cal.	ἐπ.	μην.	Pridie	Idus
15.	XVIII	"	"	"	"	XVII	"	"	"	"		Idus
16.	XVII	"	"	"	"	XVI	"	"	"	"		XVII ante Cal.
17.	XVI	"	"	"	"	XV	"	"	"	"		XVI "
18.	XV	"	"	"	"	XIV	"	"	"	"		XV "
19.	XIV	"	"	"	"	XIII	"	"	"	"		XIV "
20.	XIII	"	"	"	"	XII	"	"	"	"		XIII "
21.	XII	"	"	"	"	XI	"	"	"	"		XII "
22.	XI	"	"	"	"	X	"	"	"	"		XI "
23.	X	"	"	"	"	IX	"	"	"	"		X "
24.	IX	"	"	"	"	VIII	"	"	"	"		IX "
25.	VIII	"	"	"	"	VII	"	"	"	"		VIII "
26.	VII	"	"	"	"	VI	"	"	"	"		VII "
27.	VI	"	"	"	"	V	"	"	"	"		VI "
28.	V	"	"	"	"	IV	"	"	"	"		V "
29.	IV	"	"	"	"	III	"	"	"	"		IV "
30.	III	"	"	"	"	Pridie	Calendas	"	"	"		III "
31.	Pridie	Calendas										Pridie Calendas

*Ο Φεβρουάριος μέχρι τῆς 13 ὥμοιαζει πρὸς τὸν Ιανουάριον. Κατόπιν ἡ ἀριθμητικὴ γίνεται ὡς ἔξητη :

14.	XVI	ante	Calendas	Martias	22.	VIII	ante	Calendas	Martias
15.	XV	"	"	"	23.	VII	"	"	"
16.	XIV	"	"	"	24.	VI	"	"	"
17.	XIII	"	"	"	25.	V	"	"	"
18.	XII	"	"	"	26.	IV	"	"	"
19.	XI	"	"	"	27.	III	"	"	"
20.	X	"	"	"	28.	Pridie	Calendas	Martias	
21.	IX	"	"	"					

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΙΩΝ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
Κ' αιών (2000)	Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν.	Κάθοδος τῶν Ἰταλιωτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν.
ΙΑ' αιών (1100)	Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.	Νέα Κάθοδος Ἰταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν.
Θ'- Η' αιών (900 - 700)	Ομηρικοὶ χρόνοι.	Ἐγκατάστασις Τυρρηνῶν εἰς Ἰταλίαν
ΣΤ' αιών (600 - 500)	594. Πειστρατος καὶ υἱοί του	Κυριαρχία Τυρρηνῶν εἰς κεντρικήν καὶ βόρειον Ἰταλίαν.
	510. Ἐξωσις τῶν τυράννων.	509. Κατάλυσις τῆς βασιλείας
Ε' αιών (500 - 400)	Μηδικοὶ Πόλεμοι. Ἀκμὴ ἀθηναϊκοῦ κράτους Περικλῆς Ἐναρξῖς τοῦ Πελοποννη- σιακοῦ πολέμου. 404. Πτῶσις τῶν Ἀθηνῶν	493. "Ιδρυσις τῆς δημαρχίας. Ὕγεμονία τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ Λατίου. 405. Πολιορκία Βηΐων. Ἀρχή παρακμῆς τῶν Τυρρηνῶν.
Δ' αιών (400 - 300)	399. Θάνατος Σωκράτους 371. Μάχη εἰς τὰ Λευκτρα. 338. Μάχη τῆς Χαιρωνείας. Ὕγεμονία τοῦ Φιλίππου. Κατακτήσεις Μ. Ἀλεξάνδρου. 323. Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου.	390. "Αλωσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν. 338. Υποταγὴ τῶν Λατίνων. Πόλεμοι κατὰ τῶν Σαμνι- τῶν καὶ τῶν Τυρρηνῶν.
Β' αιών (200 - 100)	146. Ὑποταγὴ τῆς Ἐλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.	146. Καταστροφὴ τῆς Καρχη- δόνος.

ΠΙΝΑΖ ΗΓΕΜΟΝΩΝ

1. ΟΙ ΠΤΟΔΕΜΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Πτολεμαῖος	A'	δ Σωτὴρ	323 - 285
η	B'	δ Φιλάδελφος	285 - 247
η	C'	δ Εὐεργέτης	247 - 221
η	D'	δ Φιλοπάτωρ	221 - 205
η	E'	δ Ἐπιφανῆς	205 - 181
η	ΣΤ'	δ Φιλομήτωρ	181 - 146
η	Z'	δ Εύπατωρ	146
η	H'	δ Εὐεργέτης B'	146 - 117
η	Θ'	συμβασικεύς	121 - 119
η	I'	δ Σωτὴρ B'	117 - 107 καὶ 88 - 81
η	ΙΑ'	δ Ἀλέξανδρος A'	107 - 88
η	ΙΒ'	δ Ἀλέξανδρος B'	81 - 80
η	ΙΓ'	δ Αὐλητῆς	80 - 52
η	ΙΔ'		52 - 47
η	ΙΕ'	δ Ησίς	47 - 44
		Κλεοπάτρα	47 - 40
η	ΙΣΤ'	δ Καισαρίων	42 - 30

2. ΟΙ ΑΤΤΑΛΙΔΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Εύμενης	A'	263 - 241
"Ατταλος	A'	241 - 197
Εύμενης	B'	197 - 159
"Ατταλος	B'	159 - 138
"Ατταλος	Γ'	138 - 133

3. ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΣΦΛΕΥΓΚΙΔΑΙ

Σέλευκος	A'	321 - 281	
'Αντίοχος	A'	281 - 260	
'Αντίοχος	B'	260 - 246	
Σέλευκος	B'	246 - 226	
Σέλευκος	Γ'	226 - 223	
'Αντίοχος	Γ'	223 - 187	
Σέλευκος	Δ'	δ Φιλοπάτωρ	187 - 175
'Αντίοχος	Δ'	δ Ἐπιφανῆς	175 - 164
'Αντίοχος	E'	δ Εύπατωρ	164 - 162
Δημήτριος	A'	δ Σωτὴρ	162 - 150
'Αλέξανδρος	A'	δ Βάλας	150 - 146
Δημήτριος	B'	δ Νικάτωρ	146 - 138 καὶ 130 - 125

'Αντίοχος	Z'	δ Εύεργέτης	138 - 130
Σέλευκος	E'	δ Νικάτορ	125 - 124
'Αντίοχος	H'	δ Έπιφάνης	121
Σέλευκος	ΣΤ'	δ Απιφάνης	95 - 93
Δημήτριος	+	δ Εύκαιρος	93 - 88
'Αντίοχος	II'	δ Εύσεβης	69 - 65

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΜΕΧΡΙ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ

1. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΥΓΓΟΥΣΤΟΥ (31 π.Χ. - 69 μ.Χ.)	4. ΟΙ ΑΦΡΙΚΑΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΡΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ (193 - 235)
--	---

Αύγουστος	31 π.Χ. - 14 μ.Χ.		
Τιβέριος	14 - 37	Σεπτίμιος Σεβῆρος	193 - 211
Καλιγούλας	37 - 41	Κρακάλλας	211 - 217
Κλαύδιος	41 - 54	Έλαγάθαλος	218 - 222
Νέρων	54 - 68	Άλεξανδρος Σεβῆρος	222 - 235
"Οθόν	69		
Βιτέλλιος	69		

5. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΑΝΑΡΧΙΑΣ (235 - 270)

2. ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ (69 - 96)	Μαξιμιανὸς δ Θρᾷξ	
	Γορδιανὸς Α'	
	Γορδιανὸς Β'	235 - 238

Βεσπασιανὸς	69 - 79	Γορδιανὸς Γ'	238 - 244
Τίτος	79 - 81	Φίλιππος δ "Αραψ	244 - 249
Δομιτιανὸς	81 - 96	Δέκιος	249 - 251

3. ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ (96 - 192)	Βαλεριανὸς	253 - 260
	Γαλλιηνὸς	260 - 268
	Κλαύδιος Β'	268 - 270

4. ΙΑΛΥΡΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ (270 - 305)			
Νέρβας	96 - 98	Αύρηλιανὸς	270 - 275
Τραϊανὸς	98 - 117	Τάκιτος	275 - 276
'Αδριανὸς	117 - 138	Πιρόβος	276 - 282
'Αντωνῖνος	138 - 161	Κάρος	282 - 284
Μάρκος Αύρηλος	161 - 180	Διοκλητιανὸς	284 - 305
Κόμμιδος	180 - 192		

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

1. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Δ' ΑΙΩΝ π. Χ.

- 323 Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.
Λαμπικὸς πόλεμος.
322 Ἡττα τῶν Ἑλλήνων. — Θάνατος τοῦ Δημοσθένους.
321 Ὁ Περδίκκας φονεύεται εἰς τὴν Αἴγυπτον.
Νέα διανομὴ εἰς τὸν Τριπαράδεισον.
319 Θάνατος τοῦ Ἀντιπάτρου.
318 Ὁ Φωκίων καταδικάζεται εἰς θάνατον.
316 Θάνατος τοῦ Εὐμένους.
306 Οἱ διάδοχοι λαμβάνονται τὸν οἴτλον τοῦ βασιλέως.
301 Μάχη ἐν Ἰψῷ.

Γ' ΑΙΩΝ π. Χ.

- 300 Κτίσις Ἀντιοχείας.
297 Θάνατος τοῦ Κασσάνδρου. — Ὁ Δημήτριος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
281 Ὁ Λυσίμαχος ἡττᾶται ύπὸ τοῦ Σελεύκου καὶ φονεύεται. — Τὸ βασίλειον τῆς Θράκης ἔξαρχνίζεται.
280 Τέσσαρες πόλεις τῆς Ἀγρικῆς σχηματίζουν τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν.
‘Ο Ἀντίοχος διαδέχεται τὸν Σέλευκον καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Συρίαν.
279 Ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.
277 Ἀντίγονος ὁ Γονατῆς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. — Η δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν.
251 Ὁ Ἀρχαῖος ἐλευθερώνει τὴν Σικουῶνα.
243 Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἄγιος καταργεῖ τὰ γρέη. — Φονεύεται τὸ 241.
240 Τὸ βασίλειον τῆς Ηεργάλου ἀνεξάρτητον.

- 235 'Ο Κλεομένης βασιλεύς τῆς Σπάρτης.
 226 'Ο Κλεομένης ἐπιβάλλει τὴν μεταρρύθμισίν του.
 222 Μάχη εἰς τὴν Σελλασίαν.
 215 'Ο Φίλιππος Ε' πολεμεῖ τοὺς Ρωμαίους.
 211 Πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο Συμπολιτειῶν.
 200 'Η Ρώμη κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φίλιππου.

2. ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περὶ τὸ 1700 Κάθοδος α' Ἰταλιώτῶν εἰς Ἰταλίαν (ὀρείχαλκος).
 » 1000 Κάθοδος β' Ἰταλιώτῶν εἰς Ἰταλίαν (σίδηρος).
 » 950 Ἀφιξις Τυρρηνῶν εἰς Ἰταλίαν.
 753 Κτίσις τῆς Ρώμης (κατὰ τὴν παράδοσιν).
 752 - 509 Περίοδος βασιλείας ἐν Ρώμῃ.

E' ΑΙΩΝ π. X.

- 509 Ἐξωσις βασιλέων (κατὰ τὴν παράδοσιν).
 493 Δημαρχία.
 450 Δωδεκάδελτος.

Δ' ΑΙΩΝ π. X.

- 395 Ἀλωσις Βηγίων.
 387 Οἱ Γαλάται κυριεύουν τὴν Ρώμην.
 338 'Η Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὸ Λάτιον.
 300 Ἐξισωσις πατρικίων καὶ πληβείων.

Γ' ΑΙΩΝ π. X.

- 272 'Η Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἰταλίαν.
 264 - 241 Α' Καρχηδονικὸς πόλεμος.
 241 - 218 Ἀνακωχὴ μεταξὺ Ρώμης - Καρχηδόνος.
 237 - 221 Οἱ Καρχηδόνιοι κυριεύουν τὴν Ἰσπανίαν.
 218 - 201 Β' Καρχηδονικὸς πόλεμος.
 216 Κάνναι.
 212 Οἱ Ρωμαῖοι κυριεύουν τὰς Συρακούσας. - Θάνατος Ἀρχιμήδους

202 Μάχη παρὰ τὴν Ζάμαν.

201 Εἰρήνη Ρώμης καὶ Καρχηδόνος.

Β' ΑΙΩΝ π. Χ.

200 - 197 Πόλεμος κατὰ Φιλίππου Ε' τῆς Μακεδονίας.

192 - 190 Πόλεμος κατὰ Ἀντιόχου Γ' τῆς Συρίας.

171 - 168 Πόλεμος κατὰ τοῦ Περσέως.

149 - 146 Γ' Καρχηδονικὸς πόλεμος.

148 Ὑποταγὴ τῆς Μακεδονίας.

146 Ὑποταγὴ τῆς Ἐλλάδος. — Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος.

133 Δημαρχία Τιβερίου Γράκχου.

123 - 122 Δημαρχία Γάλιου Γράκχου.

111 - 105 Πόλεμος κατὰ τοῦ Ιουγούρθα.

102 - 101 Καταστροφὴ Κλεψύδρων καὶ Τευτόνων ὑπὸ Μαρίου.

Α' ΑΙΩΝ π. Χ.

90 - 88 Συμμαχικὸς πόλεμος.

89 - 85 Α' Μιθριδατικὸς πόλεμος.

82 - 79 Δικτατορία Σύλλα.

73 - 63 Β' Μιθριδατικὸς πόλεμος.

67 Πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν.

63 Ὑπατεία Κικέρωνος. — Συνωμοσία Κατιλίνα.

60 Πρώτη Τριανδρία.

58 - 51 Κατάκτησις τῆς Γαλατίας ὑπὸ τοῦ Καίσαρος.

48 Μάχη τῶν Φαρσάλων. — Θάνατος του Πομπήιου.

46 Ὁ Καῖσαρ δικτάτωρ.

44 Δολοφονία τοῦ Καίσαρος.

43 Δευτέρα Τριανδρία.

41 Μάχη Φιλίππων.

31 Νευμαχία Ἀκτίου. — Ὁ Ὀκταβιανὸς κύριος τοῦ κράτους.

Α' ΑΙΩΝ μ. Χ.

31 μ.Χ. - 14 μ.Χ. Βασιλεία τοῦ Αύγουστου.

14 - 37 Τιβέριος

37 - 41 Καλιγούλας.

- 41 - 54 Κλαύδιος.
- 54 - 68 Νέρων.
- 68 - 69 Γάλβας — Οθων — Βιτέλλιος.
- 69 - 79 Βεσπασιανός.
- 70 "Αλωσις καὶ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ.
- 79 - 81 Τίτος.
- 81 - 89 "Εκρηξις Βεζουβίου — Πομπηία.
- 81 - 96 Δομιτιανός.
- 96 - 98 Νέρβας.
- 98 - 117 Τραϊανός.

B' ΑΙΩΝ μ. Χ.

- 117 - 138 'Αδριανός.
- 138 - 161 'Αντωνίνος.
- 161 - 180 Μάρκος Αύρηλιος.
- 180 - 192 Κόμμιδος.
- 193 - 211 Σεπτίμιος Σεβῆρος.

Γ' ΑΙΩΝ μ. Χ.

- 211 - 217 Καρακάλλας.
- 212 Διάταγμα Καρακάλλα : 'Επέκτασις τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς ὅλους τοὺς ὄπηκόους.
- 218 - 222 'Ελαγάβαλος.
- 222 - 235 'Αλέξανδρος Σεβῆρος.
- 235 - 268 Περιόδος στρατιωτικῆς ἀναρχίας.
- 250 Διωγμὸς Χριστιανῶν ὑπὸ Δεκίου.
- 270 - 275 Αὐρηλιανός.
- 272 Καταστροφὴ τοῦ κράτους τῆς Παλμύρας.
- 284 - 305 Διοκλητιανός.
- 292 Τετραρχία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ.....	5 - 6
---------------------------------------	-------

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Τὸ ζῆτμα τῆς διαδοχῆς. — Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἐλλήνων. — Ἀγών τῶν στρατηγῶν διὰ τὴν ἐπικράτησιν. — Τὸ τέλος τοῦ Πέρδικκα. — Ἀναδος τοῦ Ἀντιγόνου. — Εὐμένης. — Ἐπικράτησις τοῦ Ἀντιγόνου. — Δημήτριος δ Πολιορκητής. — Ο Δημήτριος εἰς τὰς Ἀθήνας. — Τὸ βασιλικὸν στέμμα. — Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη. — Διαμελισμὸς τῆς αὐτοκρατορίας. — Τὰ κράτη τῶν διαδόχων	7 - 19
--	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

1. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

*Η φύσις τοῦ βασιλείου. — Οἱ βασιλεῖς. — Η Αίγυπτος ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων	20 - 24
--	---------

2. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

*Η φύσις τοῦ κράτους. — Οἱ βασιλεῖς. — Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου	25 - 29
--	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

*Η ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. — Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν. — Ὁ Πύρρος. — Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία. — Ὁ Ἀρατος ἀρχηγὸς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. — Ἀγις καὶ Κλεομένης. — Ὁ Φιλοποίην	30 - 39
--	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Σελ.

Α' ΓΕΝΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Χαρακτήρ του Ελληνιστικού πολιτισμού. — Οικονομική ζωή. — Τὰ κέντρα	40 - 43
---	---------

Β' ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Η έξασθένησις. — Πνευματική ζωή	43 - 44
---------------------------------------	---------

Γ' ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Κτίσις τῆς πόλεως. — Η μεγάλη πόλις. — Περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων. — Τὰ μνημεῖα	44 - 49
--	---------

Δ' ANTIOCHEIA

Κτίσις καὶ σημασία. — Η τετράπολις. — Η εὐδαιμών 'Αντιόχεια. — 'Ακτινοβολία	49 - 54
---	---------

Ε' ΠΕΡΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΡΟΔΟΣ

Πέργαμος. — Ο βωμὸς τοῦ Διὸς. — Η βιβλιοθήκη. — Ρόδος. — Διοίκησις καὶ πολιτικά. — Παιδεία	54 - 61
--	---------

ΣΤ'. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Γενικὰ χαρακτηριστικά. — Ποίησις. — Πεζογραφία. — Φιλοσοφία. — Η έπιστημη. — Η τέχνη	61 - 72
--	---------

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η Εύρωπακή περιοχή. — Γνώσεις τῶν ἀρχαίων περὶ Εύρωπης. — Άι πληροφορίαι ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. — Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. — Νεολιθικὴ ἐποχὴ. — Εποχὴ τῶν μετάλλων. — Διαμόρφωσις λαῶν. — Βορεία ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλή. — Εξάπλωσις τῶν Ἰνδοευρωπαίων	73 - 86
---	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΡΧΑΙΑ ΙΤΑΛΙΑ: ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Σημασία τῆς Ρωμαϊκῆς ιστορίας. — Ἡ Ἰταλία. — Διαίρεσις τῆς Ἰταλίας. — Οι παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας. — Οι Τυρρηνοί. — Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. — Οἱ Λατῖνοι	Σελίς
	87 - 95

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. — ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Οἱ Ρωμαῖοι μῦθοι. — Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ρώμης. — Ἡ Ρωμαϊκὴ κοινωνία. — Πολιτικὴ δργάνωσις. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 509	96 - 100
---	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΙΣΩΣΙΣ

Τὸ νέον πολίτευμα. — Πατρίκιοι καὶ πληγεῖοι. — Ἡ Δημαρχία. — Ἡ ἔξισωσις τῶν τάξεων	101 - 104
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Οἱ πόλεμοι πρὸς τοὺς γειτονικοὺς λαούς. — Οἱ Γαλάται. — Οἱ Σαμνῖτες. — Οἱ πόλεμοι. — Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας. — Οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Ταραντίνων. — Πολιτικὴ δργάνωσις τῆς Ἰταλίας. — Ἀποικίαι. — Ὁδοί.	105 - 111
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιώταις. — Ἡ λεγεών. — Ὅπλα. — Μηχαναὶ. — Ἡ πιθαρχία. — Οἱ θρίαμβος	112 - 117
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Ρωμαῖοι. — Τὰ ἥθη. — Αἱ προγονικαὶ ἀρεταῖ. — Ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία. — Οἱ θεοὶ τῶν Ρωμαίων. — Ἡ λατρεία	118 - 124
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Τὸ πολίτευμα. — Ἐκκλησίαι. — Οἱ ἀρχοντες. — Ἡ σύγκλητος. — Ἡ οἰκογένεια. — Ἡ γέννησις. — Ἡ διγωγὴ τῶν παιδῶν	125 - 130
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΠΑΛΗ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

Τὰ αἴτια. — 'Η Καρχηδόνων. — 'Ο πρῶτος καρχηδονικός πόλεμος. — Μεταξύ 800 πολέμων. — Δεύτερος καρχηδονικός πόλεμος. — 'Ο Ανώβας. — 'Η Διάβασις τῶν "Αλπεων. — Άι πρῶται νῆκαι — Φάριος. — Κάναν. — Μεταβολὴ τῆς τύχης. — 'Η παρὰ τὴν Ζάμαν μάχη. — 'Η εἰρήνη	Σελίς
	131 - 140

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

'Η νέα πολιτική κατεύθυνσις. — 'Ανάμειξις εἰς τὰ πράγματα τῆς 'Ανα- τολῆς. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ Φιλίππου. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ 'Αντιόχου. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ Περσέως. — 'Υποταγὴ ¹ Μακεδονίας καὶ 'Ελλάδος. — Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος. — Άι κατακτήσεις εἰς τὴν Δύσιν.	141 - 149
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ 'Η Ρώμη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. — 'Η Ρώμη καὶ ὁ ἔλληνος σμός. — Μεταβολὴ τῆς θρησκείας. — Τὰ γράμματα. — Άι τέχναι. — Σκιπίων Αλμυδιανός. — 'Η πολυτέλεια. — 'Η ἀντίδρασις	150 - 157
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ. - ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Καταστροφὴ τῆς μεσαίας τάξεως. — Άι νέαι κοινωνικαὶ τάξεις. — Οι δοῦλοι. — Οι Γράκχοι. — Τιβέριος Γράκχος. — Γάιος Γκράχος...	158 - 163
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ. - ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

'Η πολιτικὴ αρίστις μετὰ τοὺς Γράκχους	164 - 164
Α' ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΤΑΛΛΑΣ	

"Ο Μάριος. — Στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις. — 'Εσωτερικαὶ ταραχαὶ Συμμαχικὸς πόλεμος. — 'Ο Σύλλας. — 'Αντιζηλία Μαρίου καὶ Σύλλα. — 'Ο Πόλεμος κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. — Προγραφαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ τοῦ Σύλλα.	164 - 169
--	-----------

Β' ΠΟΜΠΗ·Ι·ΟΣ ΚΑΙ ΚΑΙΣΑΡ

Σελίς

Πομπήιος. — 'Ο πειρατικὸς πόλεμος. — Δεύτερος Μιθριδατικὸς πόλεμος. — Κικέρων: Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα. — Καῖσαρ: Πρώτη Τριανδρία. — Ρήξις Καίσαρος καὶ Πομπίου. — Δικτατορία καὶ θάνατος τοῦ Καίσαρος.

169 - 174

Γ' ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

'Αντώνιος. — 'Οκταβιανός. — Δευτέρα Τριανδρία: Προγραφαί. — Φίλιπποι. — 'Οκταβιανὸς καὶ 'Αντώνιος. — 'Η ρῆξις. — "Ακτιον. ..

175 - 179

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. — Ὁ ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
'Η αὐτοκρατορία. — 'Η διοίκησις τοῦ Αὐγούστου. — Πόλεμοι τοῦ Αὐγούστου. — Τέλος τοῦ Αὐγούστου. — Τέχναι. — Γράμματα....

180 - 189

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΗΡΩΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ
'Η οἰκεγένεια τοῦ Αὐγούστου. — Τιβέριος. — Καλιγούλας. — Κλαύδιος.
— Νέρων. — Γάλβας. — "Οθων. — Βιτέλιος. — Οἱ Φλάβιοι. — Βεσπασιανός. — Τίτος. — Δομιτιανός.

190 - 196

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

Οἱ 'Αντωνῖνοι. — Νέρβας — Τραϊανός. — 'Αδριανός. — 'Αντωνῖνος. — Μᾶρκος Αὐρήλιος. — Κόμμαδος.

197 - 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ Η ΡΩΜΑ·ΓΚΗ ΕΙΡΗΝΗ
Ρωμαϊκὴ Αύτοκρατορία. — 'Η διοίκησις. — 'Ο στρατός. — 'Η ζώνα τῶν συνόρων. — 'Η ρωμαϊκὴ εἰρήνη. — Οίκονομικὴ ἀκμή. — 'Ο ἐκλατινισμὸς τῶν ἐπαρχιῶν. — Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. — Μεταβολὴ τῆς βρησκείας. — Τὰ γράμματα. — Αἱ ἐπιστῆμαι. — Αἱ τέχναι. — Πομπῆια. — 'Η Ρώμη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων. — Τὰ θεάματα.

205 - 230

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝ. — Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Σεπτήμιος Σεβῆρος. — Καρακάλλας. — 'Ελαγάβαλος. — Σεβῆρος 'Αλεξανδρος. — Στρατιωτικὴ ἀναρχία. — Αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαῖ. — Οἱ Ἰλλυριοὶ αὐτοκράτορες. — 'Ο Χριστιανισμὸς. — Οἱ διωγμοί. — Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

231 - 238

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Σελίς

Διοκλητιανός — Τετραρχία. — 'Η νέα μοναρχία. — Τὰ οἰκονομικά : Τὰ στρατιωτικά. — Τὸ τέλος τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας.....	239 - 243
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

'Τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς. — 'Εξαφάνισις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. — Τὰ μεγάλα κτήματα. - Οἱ δουλοπάροιχοι. - 'Η ἀποχέρσωσις. — 'Ο οικονομικὸς μαρασμός. - Οἱ βάρβαροι εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν	244 - 248
--	-----------

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

ΜΕΤΡΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Σελίς

1. Ἀριθμοί.....	248
2. Μέτρα (Μήχους, ἐπιφανείας, χωρητικότητας, βάρους).....	248 - 249
3. Νομίσματα.....	249
4. 'Ημερολόγιον.....	267 - 278

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ 'Ελληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ιστορίας..

251

ΠΙΝΑΞ ΗΓΕΜΟΝΩΝ.....	252 - 253
1. Οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αιγύπτου.....	252
2. Οἱ Ἀτταλίδαι τῆς Περγάμου	252
3. Οἱ σπουδαιότεροι Σελευκίδαι	252 - 253
Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ.....	271
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ.....	253 - 257

*Επιμελητής ἐκδόσεως ΣΤ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ (ἀπ. Δ.Σ.ΟΕΣΒ 1309/24-4-61)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς δικτάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΤ', 1961 (VIII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 20.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1045/27 - 4 - 61

'Εκτύπωσις - Βιβλιοδεστία I. ΓΚΟΥΦΑ και ΥΙΩΝ — Πνύεον 88

